

Cangantu ih thuhla tawi

Rev. Dr. CJ. Hrang Hmung hi Rev. Charles Hrang Tin Khum le Daw Flavia Voom Thiam teih fapa upabik a si. Unau suahpi mipa 2 le farnu 2 a nei ih USA ram ah an um.

1985 kum ah Maths Distinction thawn Phunhra a ong. Cuihsin Yangon University ah phunsang tlawng a kai ih rampi buai thawn kum 3 lai a cawl hnu 1993 kum ah B.Sc (Physics) degree a ngah. 1996 kum ah India ram Serampore khua ih Serampore College (University) ah Baibal tlawng kai a thok ih 1999 kum April ah B.D. degree cu felfai le hmat qhazetin a qhehsuak. 2006 kum ah Myanmar Institute of Theology, Insein le Union Theological Seminary, Philippine kom ih an tuahmi D.Min. Program a kai. 2009 kum March 7 ah UTS/MIT in D.Min. degree a ngah. 2011 kum November ihsin Philippine ram Philippine Christian University ah Ph.D. a pehzom ding.

1999 kum in Toungphila Baptist Church ah Pastor hna a quan thok. 2004 kum March 7 ah LBA khawmpi, Sekan ah LBA in Ordination an pe. Cuihsin LBA AGS ah termkhat a quan. 2006 ihsin 2010 tiang Bethel Theological Seminary ah V. Principal a quan. 2010 April ihsin thok in tui ni tiang BTS Principal a quan ro laifang a si. 1998 kum December 25 ah Deborah Zung Rem (M.Sc., B.R.E., M.T.S.) thawn innsang a din. Fapa Rick Hrang Lian Khim an nei. Tuini tiang rinsantlak le taima zetin Pathian hnaquan sunglawi cu a quan ro lai a si. Cahram tam nawn a ngan zo ih cabu khal tawkfang a suah zo. Kawl le Mirang ca khalin cahram tawkfang a ngan zo. Hmun tamnawn ah Chief Editor quanvo a lak ro. Hre Kio NT Commentary Series ah Kolose le Efesa simfiangnak ngan dingin quanvo an pe ih a ngan ro lai a si.

CANGANTU IH SUAHL ZOMI CABU PAWL:

1. *Baptist Kaihruai awk daan le Danglamnak (TPIBC - 2001)*
2. *Jeim cakuat simfiangnak (TPIBC - 2002)*
3. *Galati cakuat simfiangnak (TPIBC - 2003)*
4. *Kawhhran dang pawlih zumdaan le kaihruai awkdaan (2004)*
5. *Kolose cakuat simfiangnak (TPIBC - 2004)*
6. *Kawhhran Hruaitu Kutken (TPIBC - 2008)*
7. *Baptist Thupom Hleicetnak pawl (FBP- 2008, 2009)*
8. *Thinsaunak ih huham (FBP - 2009)*
9. *1 Piter cakuat simfiangnak (TPIBC - 2009)*
10. *1 Timote cakuat simfiangnak (TPIBC - 2010)*
11. *Efesa cakuat simfiangnak (TPIBC - 2011)*
12. *Hlawhtlinnak lamzin (2011 atu)*

Toungphila
Baptist
Church

Tpl
B
C

Hlawhtlinnak Lamzin

CJ. Hrang Hmung

Hlawhtlinnak Lamzin (*A Way to Success*)

Rev. Dr. CJ. Hrang Hmung

Toungphila Baptist Church
No (4) Stree, Toungphila (7)
Kalay Myo - 02092
2011

A Sung Ummi Thu pawl

	Thuhmaihruai	
1.	Minung timi hi...	1
2.	Hnaquan timi cu...	6
3.	Hlawhtlinnak lamzin	14
4.	Mangbangza Pathian ih duhdawtnak	22
5.	Kan ruahsanmi cu Pathian lawng a si	28
6.	Theih qulmi zate phunhrek ihsin ka zir thluh zo	38
7.	Zuamsinlaw Lai Mino	41
8.	Sansau in nung na duh maw?	47
9.	Khristian nun ih hminsinnak pawl	53
10.	Baptist zumtu qha	63
11.	Zohqhimtlak Pastor qha	73
12.	Pakua teh khui ah so an si?	81
13.	Thlalangte pakhat	87
14.	Khristian le Peknak	90
15.	Casiar kan zaangzel tuk maw?	102
16.	Zohqhimtlak timi cu....	106
17.	Nunnak hrangah Baibal Ca Thianghlim	114
18.	"Purim puai" le Siangpahrang bawinu "Esther"	120
19.	A kekkuaimi thinlung	134
20.	Thawngtla pakhat ih thlacamnak	140
21.	Khristian a si lomi Khristian	145
22.	Runtu Jesuh suahnak thuthang	150
23.	Ka theihmi Dr. Do Sian Thang	155
24.	Ohansonak timi cu...	161
25.	Thu asilole Shalom	165

26. Minung le Aalu	175
27. Pathian kan hnenah a um asilole Immanuel	178
28. Mifim si kan cu zo.	183
29. A hmaisabik Christmas	186
30. Tulai USA a thlengtu Laimi ...pawlih dinhmun	191
31. Netabik thucah pathum	194
32. A tlai tuk zo maw?	198
33. Thinlung Thar le Thinlung Neem	201
34. William Osler ih casiar daan	207
35. Sangkate	211
36. A harhdammi Kawhhran	213
37. A qha lam ih thu a ruat ringringtu	220
38. Global Chin Christian Fellowship Conference	224
39. Samaria Miqha	228
40. Duhdawttu 'PA'	234

THUHMAIHRUAI

Cangan timi hi thil ol a si lo. Cangan thiam hminthang tampi ih cangan cu siar a nuam zet. Kan hrangah hlawnak tampi khal in pe qheu. Cumi lakah cangan thiam lo hmanseh a ngan rerotu khal kan um ve. Kan canganmi a siar paihtu hrekhat hrangah thazaang an ngah ve a si timi thuhla an sim sal qheu tikah a ngantu khal thazaang kan ngah ve nasa. Cuticun cangan thiam le thiam lo ti um loin kan rak ngan rero ve.

A hmaisai 2009 kum tiang Falam qong ih suakmi Magazine tinkim ih ka canganmi pawl sungin cahram (40) pawl komkhawmmi cabu pakhat ka suah. A hmin ah "Thinsaunak ih Huham" tiah ka pek ih Falam Baptist Pawlkom hminin kan suah. Cumi ca a siartu rualpi tam nawn in a dang khal suah bet dingah thazaang in pe. Curuangah atu ah "Hlawhtlinnak Lamzin" timi thulu hmang in Magazine tamnawn ih ka nganmi cahram (40) komkhawm in cabu ka suah sal lala a si. Zovek minung khalin leitlun kan nun caan tawite sungah hlawhtlingmi si kan duh cio timi hi ka thinlung sung a um ruangah himi thulu hi ka hriInak a si. Tha in petu nan zate hnenah ka lungawizet.

Nan zate'n Pathian in hmuifu tam siar cawk loin lo burh cio hram ko seh!

Bawi Khrih ah nan duhdawtmi,

Rev. Dr. C.J. Hrang Hmung
Associate Pastor
Toungphila Baptist Church
October 23, 2011

pawl kan thlah, kan hlon thei lo ahcun Satan thangkammi sungah kan awk aw tengteng dingih thihnak in thlenpi tengteng ko ding tihi theih ringring a qha.

Zawng kaih daan a pahnihnak cu Zawng fate kaih daan a si. Zawng pawl hi mi thu cawngpaihzet, mi tuah daan vekin tuah paihzet pawl an si. Zawng kaiduhtu sadawitu pawl cu rualpi pawl thawn an sawm aw ih Zawng tampi umtlannak hmun ah zureu, tidai le ei qha pe kang (yami) pawl an keng qheu. Zawng pawl hmuh theihnak hmun an thleng tikah an kengmi tidai palang sungih tidai an in, pe kang an ei phah. Nuamzet le riizet vekin an um aw ter. Tawkfang a rei cu zureu palang le pe kang kha an tanta ih Zawng pawl hmuh lonak hmun ihsin a thuptein an zohhliah ringring. Kan sim zo vekin Zawng pawl cu mi thucawng paihzet an si ih minung pawl an tlan zo ti an hmuh vete'n zamrangzet in an qum ih sadawitu pawl an tanta mi zureu cu an in, pekang khal an ei. Tawkfang a rei cun Zawng pawl cu an rii ih an itthat. Cutikah a thupte ih a zohhliah ringringtu sadawitu pawl cu an ra ih Zawng pawl kha ol-ai zetin an kai ih an kenmi dip sungah an thanih an tlunpi mai.

Qhat lonak a cawng hmanngmi leitlun minung pawl khal hi Satan in a phunphun in kan siat theinak dingah in thlem rero. Minung kan duhding zawngin a phunphunin in thlem. Nu le pa sualnak hi a qha bik vekin in thlem. Zu le sa in le ei in a nuambik vekin in bum. Kuakfawp le taksa siat thei a phunphun hi kan hrangah a qhazet vekin in molh ter. Cutin kan theih lo kar ah in siatsuah cingcing qheu.

Curuangah leitlun ah in siatsuah theitu thilri a phunphun, thlemnak a phunphun, duhhamnak, qihnungza natnak a phunphun, duhhiarnak tampi karlak ah kan tlangleng rero ko nain minung kan sinak hi ziangtik khalah kan hngilh lo ding a

(1)

MINUNG TIMI HI...

Cun Pathian in, "Milai tuah thlang uhsi; kanmah ih hmuihmel kengin kanmah bangin kan tuah pei. Ti sung um nga le vanih a zammi vate tlunah siseh, innzuat sumhnam le hramlak ramsa a tum a seen parah siseh, bokvak ih a caang theimi tlun khalah siseh, thu an nei pei," tiah a ti (Seem. 1:26). Himi Baibal cang sungah kan hmu theimi cu Pathian in minung a sersiam tikah ziangtinkim parah thuneitu, kilkhawitu ding le uktu dingah a sersiam ti hi a si. Asinain ziangruangah leitlun le a sung um thilri pawl sawn in minung parah thu a nei ih minung hi a uk a si pei?

"Mi hmuahhmuah thutak thei haisehla, rundammi si haiseh ti a duhtu, in Rundamtu Pathian a lung a awi ding," (1 Tim. 2:3-4) tiah Baibal cun a ti. Asinain ziangruangah leitlun mi pawl hi Pathian thudik le thutak thei loin le kumkhua nunnak co ngah loin anmah le duhnak cio ah an duhvek in an nung sawn a si pei?

“Hi bangtuk in laksawng a peknak cu: Pathian minung pawl in Khristian hnaquan an quan thei ih Khrih ih pum an qhansoternak dingah a si. Cuticun kan zumnak ah le Pathian Fapa kan theihnak pakhat sungah kan finkhawm aw qheh ding; patling kan si dingih Khrih ih patling a sinak a saannak bik hmun khal kan thleng ve ding” (Efe. 4:11-13) a ti. Asinain ziangruangah minung pawl hi thlarau lamah qhanlen pitlinak kan nei thei lo a si pei?

Ziangruangah a si ti cu qhatein kan ruat asile a fiangzetmi a si ko. Minung pawl in Pathian thu ngai duh loin kan um. Pathian thu hnak in satan thu kan thlun duh sawn. Pathian in duhhril theinak in pekmi cu Pathian thu sawn hril duh loin Satan thlemnak sawn ah kan thlun ih tluksiatnak ah a thlenpi. Pathian thu kan zum duh lo ih leitlun le khawvelmi pawl ih thu le qongkam ih in bumnak theithiam loin an thusimmi lawng kan zum sawn ruangah a si. Leitlun mifim Charles Darwin le a rualpi pawl cun minung hi Zawng ihsin thleng aw vivo in a cangmi a si tiah an rak ti dah ve. Himi ruahnak hi tlawng hrekkhat ah zirh awknak an nei timi thu khal a um. Mi tam nawn khal in an zum ve. Cuticun cuih ruahnak minung in an pom, an zum kha a hmutu Satan cu a lungawi ngaingai. Satan lungawi tertu ah a cang. Ziangah tile Satan cun nitin tein minung pawl kha sualnak sungah pil in kumkhua nunnak an ngah thei lonak dingah Zawng kaih vekin a thupte'n a bawh, a kai ringring ruangah a si.

Zawng kaih daan timi hi ziangvek a si ti kha mallai simfiang a qul ding tiah ka ruat. Zawng a kai qheutu pawlin Zawng kaih daan phun hnih a um tiah an sim qheu: Zawng tumpi kaih daan le Zawng fate kaih daan ti in.

A hmais a ah Zawng tumpi kaih daan kan theih ban tawktein kan tarlang tum hnuk pei.

Zawng kai qheutu sapeltu (arsu flq) pawlin Zawng tumpi kaih nak dingah Zawng pawlin duhzetmi tawkfang a tummi ungti (t kfo) Dan hawl ih khatlam kap ah Zawng kut a hrolhluh thei taw k ongkua an vit ih a khatlam ah thirhri khohzet thawn an qeem. Cuih ungti sungah cun Zawng duhzawng a simi a hmuizetmi ei hiarza ei qha pawl an ret. Cuticun sadawitu cun cuih ungti le naamte keng in Zawng umnak hramlak lam pan in a fehpi ih a remcangnak hmun ah cuih ungti cu a ret. Cun naamte le ungti thawn a pehzom awmi thirhri kha kut khat lamin kai phah in thingkung phen tivek ah an relh. Ungti sungih a hmuizetmi ei qha rimthaw an theih tikah Zawng pawl an um thei lo ih Zawng tumpi an ra thleng qheu. Zawng fate deuh a thacak deuh lo pawl hmais a an ra thleng qheu ih cuih hnu ah a cakdeuhmi Zawng pawl in an ra long qheu. Ungti sungih rawl rimhui cun a thlem tuk lawmmam tikah Zawng tumpi cun ei ding a hiar ngaingai. Curuangah a kut a hei hrolh. Asinain ongkua fate nawn a si ruangah olte'n a hrolh thei lo. Cutikah a kut a hrolhluh theinak dingih a kutzung pawl a kom aw ih cutin neta ahcun a hrolh ngah thei. Cule ungti sungih ei qha cu a hei lak ih a kut khat in a hlom tikah a kut a tum lala ih a kut kha a suah sal thei nawn lo. Culaifang ah sadawitu cun a thirhri kha nuamtete'n a dir vivo ih Zawng tumpi khal cu sadawitu'i lamah nuamtete'n a qhawn aw rero ve. A thei ko nain a tlansan duh lo. Ziangah tile cuih ei qha cun a thlem ngah tuk zo tikah a thlah thei cuang lonak a si. Cuticun a naih tikah sadawitu cun a ken ciami naamte thawn a sat ih Zawngpi cu a thi.

Cuvek qhiamqhiam in Satan cun duhhamtuk pawl, sualnak sungih a pil hlo pawl a kaihrem qheu. Cuih Satan kut ihsin luat theinak lamzin cu duhhamnak, hiarnak pawl hlon tahrat in tansan ding kha a si. Kan duhhiarnak le duhhamnak

in Mirang qongih mi theih tammi qongfim pakhat a um: "Caan qhawnsalnak hi caan firtu a si" (*Procrastination is the thief of time*) ti a si. Tuah ding caan ah tuah loin caan kan qhawn qheu ruangah a lak in caan a cemheu qheu men ih fifir in thil an fir vekin firsak kan tuar a si tiduhnak a si.

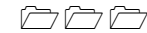
Cumi thu thawn peh awin English Biazai thiam hminthang pakhat a simi Edward Young (1683-1756) in "Night Thoughts" timi biazai sungah hitin a ngan: "*Procrastination is the thief of time; Year after year it steals, till all are fled*". Sim duhmi cu kan tikcu caan hi atu rori ah qhate'n hmang loin cutik ah, khatik ah tiin kan qhawn vivo asile kan tikcu caan neihmi hmuahhmuah a zatein a cem thluh viarviar ding tinak a si.

Cuih biazai sung thotho ah a nganbet hrihmi pakhat a um. Cumi cu tikcu caan qhawn vivo hmang phah in tar ih a thi tu minung tampi an um zia khal hitin a sim bet hrih.

Mi tampi in kan nun hi kan zohsal tikah ziangtin kanmah le kanmah kan hmu awk qheu ti kan zoh tlang hnik pei. Kum 30 ah, kei hi zianghman lo ka si pang maw tiah a ruat thok. Kum 40 a kim tikah cun si ngai, zianghman lo ka si ual ti a theifiang ih hitin um men cu a cang lo ding tiah a tumtahmi pawl a thleng aw sal. Kum 50 ahcun hitluk lawmmam ka khul a fung maw si tiah amah le amah a mawthluk aw. (Tikcu caan a qhawn aw ringring qheumi thu kha mi in an thei thluh thlang.) Cutik lawngah khuaruat sau zetih a rak tumtahmi pawl qhate'n hlawhtling theinak dingah dingte'n ka quantok thlang ding tiah qhencatnak a nei. Cuihnu ah cuhnak ih qha sawn

qha. Khuahlan kan pipu zumtu hmalsa pawl cu harsatnak, zonzai retheinak a phunphun lakah satan thu hnakin Pathian thu sungah an nung sawn. Pathian thu tampi an thei lo nain an thu theihsun parah an nunnak in an langter. Tusan zumtu kannih pawl cun Pathian thu kan theihmi hi a tamzet ih a mak lawlaw. Asinain kan nun ah a um ve lo. Himi hi a poizet tiah ka ruat. Minung timi cu ruahnak a neimi kan si. Pathian in thu ruat theinak le tawlrel theinak thluak khal in pek. Sia le qha thleidan a thiammi minung kan si. Kan nunnak, kan sinak, kan qulmi ziangkim hi Jesuh Khrih a si ti thei in Jesuh Khrih sungah nung in a qhanglian le pitlingmi kan si cio theinak dingah Pathian in thluasuah hmuifu in burh cio hramseh tiah thlaza cam phah in...

(*Phaizawl Christian Centenary Magazine*,
March 2009)

(2)

HNAQUAN TIMI CU...

Hnaquan timi cu ziang a si? timi hi kan thei cio ko ding. Ziangah tile minung kan si hnuhnu cun hna quan lo kan um lo ih hnaquan thawn a dai aw lo, a tongtham dah lotu zohman kan um lo. Pathian in minung in sersiam tik khalah hnaquan dingah quanvo in pek. Kan biakmi Pathian amah rori khal hi hna a quan ih hnaquan lo cu a duh lo ti hi kan Baibal ca sung hmun tapi ah kan hmu thei. Paul khalin a cakuat sung hmun tapi ah hnaquan ding thu tapi a sim ve. Rom 12:16b ah Paul in "hnaquan qukqak tete quan duhnak thinlung nei uh," a ti. Hnaquan timi hi a thupi zetmi, sumpai tapi ngahmi, hminthang zetmi tiah a phunphun in a um ko ding. Sikhalsehla ziangvek hnaquan khal hi anmah le sinak zawn cio ah thupitnak an nei cio.

Curuangah ziangvek hna kan quan khal asile zahpi maimai ding a si lo timi thu tapi a um. Atu ahhin "hnaquan" thu thawn peh aw in hlan mifim pawlih hmingsintlak qongfang tapi sungin mallai kan zoh hmaisai tahnik ding.

A hmaisabik ah hnaquan pakhat quan hlan ih timtuahcia timi thu thawn pehzom awin William Held timi pa in hitin a sim: "Hnaquan hrangah a qhabik timtuahnak timi cu hnaquan thu ruat rero a si lo, hnaquan thu rel rero men khal a si lo, hnaquan hrangah zir rero khal a si lo, hnaquan rori kha a si mai" a ti (*The best preparation for work is not thinking about work, talking about work, or studying for work: it is work*).

Minung pawlin hna pakhat kan quan thlang ding kan ti tikah mallai kan timtuah hmaisai ta ding tiah kan ti qheu. Cuticun hnaquan ding thu ruat rero vek, tawlrel rero vek le cuih hnaquan quan dingmi thawn peh awmi kha theifiangkim thei dingah zir rero veki caan kan heu ter qheu. Caan kan sau ter qheu. Cuticun a netnak ah zianghman tuahsuak loin caan cu a liam men qheu.

Curuangah hna pakhat quan dingah timtuah tawlrel rero hnakin tuah dingmi kha quan lohli mai ding duhsaknak in himi qongkam hi a simmi a si. Cumi cu a tawinak in kan sim asile "Hnaquan hrangah timtuahnak qha bik cu quan ding a ummi hna kha quan lohli mai hi a si" tiah kan ti thei.

Caan sau ternak

Caan sau ternak, neta ah tuah leh ding tiin caan qhawn reronak (*procrastination*) thawn peh aw

aw. Mi zovek khal siseh hnaquan thawn pehpar in zohman ih tuah thei lo ding khopin a qhabikin tuah ding a si. Thu pakhat khat ruangih hnawm thianfai tertu hnaquantu cun Michael Angelo ih zuk suai bangin, Shakespear ih biasai ngan bangin, Beethoven ih awnmawi mawizet a phuah bangin, a qha thei bik dingin quan aw. Cutin na quan asile hi leitlun mi hmuahhmuah le vancung a thlengtu pawl khal in hipa ih hmunphiatmi cu a thiangfai lawlaw. A hnaquan a neh lawlaw a si, an lo ti ding," ti a si.

Hnaquan thu ah Baibal ih sim daan.

Hi a tlunlam ih kan tarlangmi hnaquannak thawn pehparmi thuhla pawl hi leitlun mifim le mi hminthang pawlih hmuh daan deuh hlir a si. Asile kannih Khristian pawl hrangah kan Baibal in teh hnaquannak thawn peh awin ziangtin thu in zirh? tihi mallai kan zoh hnik pei. Thufim 6:6 ah "Mi zaangzel pawl cun sihte khi va zoh seh, Sihte nuncanzia zoh in zir seh," a ti. Sihte timi hi sun le zaan ti loin nasazet le taimak suah in hna an quan ringring. Sihte ih hnaquan daan hi kan kiangkap naite ah nitin kan hmu ringringmi a si. Anmah hnakin a let tampi a tummi hman ol-aiten an khai thei ih hnaquan lamah cun rel ding dang um loin an law lawlaw a si. Cun Paul khalin 2 Thessalon 3:6-13 sungah hnaquan ding forhnak thuhla hitin kan hmu thei: "U le nau tla, kan thuzirhmi bangtuk ih a thlun lotu unau pawl le mi zaangzel pawl cu hrial uh, tiah kan Bawipa Jesuh Khrih hminin thu kan lo pe a si. Kan tuahmi vekih tuah ding cu nan theifiang a si. Nan hnenih kan um laiah khan zaangzel in kan um lo. Kanmah rori in

tuah dingin a qhencat bet lala. Cutiin a netnak ah zianghman tuahmi nei cuca loin amah kelte'n a nunnak a cemta. (*At thirty, man suspects himself a fool; Knows it at forty, and reforms his plan; At fifty chides his infamous delay, Pushes his prudent purpose to resolve; In all the magnanimity of thought Resolves, and re-resolves; then dies the same*).

Curuangah mifim thuruat thiam kum upa pawlin tuah ding a ummi hi zamrangzet in tuah, quan cio uh law, nan tikcu caan kha qhawn ter rero hlah uh tiah nonawn pawl hnenah ruahnak an pe qheu ti kha mang cio ding a thupi.

Mirang canganthiam hminthang Charles Dickens (1812-1870) khalin hnaquan thu thawn pehpar aw in hitin ruahnak a pe ve: "Tuihsun tuah theimi hnaquan hi thaizing ah ka quan leh ding ti ah caan qhawn hlah uh" tiah fiangzetin a sim (*Never do tomorrow what you can do today*).

Hnaquan timi hi a thupi ngaingai

Vei tampi ah hnaquan paih lo ih ummen kan hmang qheu. Hna kan quan lo ruangah sunnak tampi a thleng qheu ko ding. Baibal sung kan zoh tikah hnaquan thupitzia kan hmu thei. Hnaquan timi hi a thupi ngaingai mi a si.

France khawruat thiam hminthang Voltaire (1694-1778) khalin hnaquan thuhla ah hitin a sim ve: Hnaquan timi in zaangzelnak, qhat lonak le farah sambaunak timi thil qha lo pathum kha a kilkhawi ringring a ti (*Work keeps at bay three great evils: boredom, vice, and need*). Cumi cu hnaquan ih hlawnak a sim duhmi a si. Hna quan lo cun cuih zaangzelnak,

qhat lonak le farah sambaunak in a thlun ringring tinak a si.

Charles E. Hughes (1862-1948) timi pa in, "Hnaquan timi hi kei ka zumnak ahcun minung hrangah a qha ngaingai. Hna tampi caan reipi sung kan quan asile a qha deuhdeuh. Minung hrangah qhathnemnak a pe deuhdeuh. Hnaquan loin kan um asile kan umlak men ih thinbangnak le vaivuan in kan um thei", tiah a sim (*I believe in work, hard work and long hours of work. Men do not break down from overwork, but from worry and dissipation*).

Hna timi hi tampi kan quan deuhdeuh le a qha sinsin. Caan tampi kan quan deuhdeuh le hlawknak a tam sinsin. Zaran hnaquan caan hi nikhat ah nazi pariat a si ti bang sehla, hna tampi quan kan timi cu nazi pariat hnak ih tam sawn quan pawl sim duhmi a si. Vei tampi ah mi tampi cun hna tamtuk na quan ruangah na thluak a bang tuk ih mi bang lo ah na cang thei, na harhdamnak khal a siatsuah thei an ti qheu. Cumi zawnah Hughes cun hna tampi kan quan ruangah kan vaivuan ih kan siatsuah awk a si lo, kan thinphannak, thinbangnak (*worry*) ruangahmi a siatsuah sawn a si, tiah a ruat.

Sikhalsehla khat lam ah ruah a qulmi pakhat cu hna lawnglawng quan rero ih cawlh hna thiam lo cun siatsuah awknak cu a thleng thei ko. Minung kan siih ceet (*machine*) kan si lo. Curuangah amah le tawkwawn, kan quan thei tawkwawn lawng quanin cawlh caan kan nei a qul. Cu lo cun kan thazaang cem in kan ze hniamhniam dingih kan quan vekin hlawhtlin lo a ol te lala fawn.

Hna kan quan tikah kan lunglut zawng hnaquan kha quan thei sehla a qha. Kan quan paih lem lomi hna kan quan tikah kan hnaquan ah a thaw kan ti thei lo. Curuangah kan paih zawng hnaquan hril thiam in quan a qha. Mai' paih zawng le lunglut zawng hna kan quan asile bang khal a um lo, cawl lo khalin kan quan thei vivo ko ding. Thir timi hi hman loin reipi kan ret tikah thir-ek, a tlap (*rust*) a kai. Cuvek qhiamqhiam in kan thluak (*brain*) hi a hnaquan a mal le kan thluak khal a tlap a kai thei. Kan thluak a tlap a kai timi cu hman qha lo ah a cang thei ti sim duhmi a si.

Tuante tho ih hnaquantu cu a hlawhtling ding

Zing tuante tho le mi taimak pawl cu hlawknak tampi an co thei. Mirang thufim ah 'Tuante a thotu vate cun pangang a kai ngah' (*The early bird catches the worm*) an ti qheu. Sim duhmi cu tlai hnu kan tho asile tuah ding kan tlai thluh ih midang in in khel thluh. Kan hrangah qhathnem ding hmuahhmuah in fehliamsan thluh zo tinak a si. 'Early bird' timi hi an hman tamtuk ruangah tuante a tho qheu pawl, thupi hlapi a quantu pawl cu midang hnak ih tlai an duh lo ih tuante a ra qheu pawl tiah neta lam ahcun sullam a nei vivo.

Ron Dentinger timi pa in zing tuante tho hi hlawknak a si, timi thu ah a simmi cu, "Ihnak ihsin zingpitte tho le tho lo timi hi leitlun ah hlawhtlinnak timi thawn pehzomnak a nei," ti a si.

Martin Luther King Jr. (1929-1968) cun hitin a si. "Hi leitlun na nun sungah zingvek hnaquan na quan khal asile cuh hnaquan cu a qha thei bikin quan

duhdawtu pawl hnenah lennak ka pek ih, an inn cu hlawnthil thawn ka khahter" tiah a um. Pathian kan duhdawt tikah hlawhtlinnak zin kan zawh tinak a si. Culawng si loin Johan 14:23 sungah kan Bawipa Jesuh Khrih in "Zokhal keimah i duhtu cun ka thu zirhmi a thlun ding. Ka Pa in a duhdawt dingih ka Pa le keimah kan ra dingih a hnenah kan um ding," a ti. Pathian kan duhdawt taktak timi cu a thu zirhmi thlunnak in langter kan qul. A duhnak thlun hi kan nunnak rori ah langter ding a qul tinak a si. Pathian thu a thei ih tuahsuak lo tu cu thlalang ah a hmel a zoh awtu bangtuk a si tiah Jeim in a sim (1:23). Cuvek cu mah le mah bum aw thawn a bang a si.

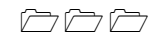
Cutin asile Pathian ih nun ter in duh daan cu ziangvek a si pei? Pathian duhnak pawl cu Baibal ca sungah kimzetin kan hmu thei. Cumi sungin a thupi bikih kan tuah, kan thlun dingmi cu Pathian fapa Jesuh Khrih zum hi a si. Cun, Bawi Jesuh in, "Bawipa, Bawipa' tiih i kotu hmuahhmuah in vancung Uknak an thleng thluh lo ding; vancung ih a ummi ka Pa ih duhnak a thluntu lawnglawng an thleng ding a si" (Mat. 7:21) a ti. PA ih duhzawng timi hi ziang a si pei? Misual nang le kei in hawlsuak dingih a thlahmi a Fapa (Jesuh Khrih) zum hi a si.

Curuangah Pathian kan duhdawt taktak asile Jesuh Khrih kan zum taktak a qul. Jesuh Khrih kan zumnak thawngin kumkhua nunnak kan co (Joh. 3:16). Ziangah tile Jesuh Khrih cu sualnak zianghman a nei lo, mi thianghlim a si ko. Sikhalsehla misual

kan quan, kan cangvai ih zo hrang hmanih thilri si lo dingih a sunzan in kan quan a si. Hiti ih kan quannak cu nanmah ih bom dingah dil theinak thu kan neih lo ruangah a si lo; nanmah ih cawn dingah kan quanmi a si. Nan hnenih kan um laiah khan, 'Hna a quan lotu cu rawl khal ei hlah seh' tiah kan lo sim qheu. Hiti ih kan lo simnak cu nanmah sungah mi hrekkhat zaangzel in an um ih hnaquan zianghman zuam loin midang hnaih nok lawng an thiam. Cubangtukih a nungmi pawl hnenah felfai teih nung dingah le mahih pumcawmnak hrang quan ve dingah Bawi Jesuh Khrih hminin kan forhfielmi le ralrinnak kan pek duhmi an si," tiah a sim a si. Curuangah kan Baibal khalin hnaquan hi a thupitter zet tiah kan hmu thei.

Leitlun khawvel mi pawl hman lawzet le taimak suahin hna tampi an quan ih hlawhtlinnak tampi an ngah. Kannih zumtu pawl, a nung Pathian ih sersiammi kan siih a siammi hi leitlun ah kan nun sung hmuahhmuah zaangzel men loin Bawipai' hrangah siseh, kanmah le pumpak, mipun le ram hrangah nasazetin hna kan quan cio ding a qul a si. Kannih zumtu diktak pawl hi Pathian thluasuah tampi a dong ngahtu dingmi kan si.

{*Thang Tisn Magazine kum 50 kim Hminsinnak Jubilee Magazine (1960-2010), FBA 2010*}

thawn hmuh daan a phunphun a um dingih ka hmuh daan mallai in tarlang ka duh ve.

Hlawhtlinnak kan ti tikah phun tapi in sim a theih. Cupawl lakah caantawite sung hrang hlawhtlinnak, thil pakhat hrang lawng hlawhtlinnak, thil tapi parah hlawhtlinnak le kumkhua a hmunmi hlawhtlinnak tivekin qhen a thei ding. Cuih hlawhtlinnak a phunphun lakah leitlun daan ih hlawhtlinnak tapi a um. Cuvekin kan Baibal sungih in simmi hlawhtlinnak lamzin mallai zoh hnik sehla. Kan hlawhtlinnak hrampi bik cu kanmah minung parah a um kan ti qheu. A dik tawk a bang nan a famkim lo ding. Cuhnak in hlawhtlinnak taktak cu in sersiamtu Amah Pathian parah a um a si. Thufim cangantu in “Minung in khua cu a khaang ko ding. Asinain a cernak ih thuneitu cu Pathian a si” a ti (Thuf. 16:1). Kan khuakhaangmi a hlawhtlinn tertu cu Amah Pathian a si. Cuihtlun ah, “Na tuahmi hmuahhmuah cu Bawipai hnenah hlaan aw. Na khuakhaannak cu na hlawhtling ding” tiah a sim bet hrih (16:3). Baibal sungah a tlangpi thu in hlawhtlinnak lamzin phunthum in a simmi kan hmu thei. Cu pawl cu (1) Pathian duhdawt in nung ding, (2) Pathian qihzah in nung ding, (3) Pathian qongkam (Baibal) zirhmi vekih nung ding ti pwl tla an si.

1. Pathian duhdawt in nung ding (To love God)

Kan hlawhtlinnak lamzin a hmaisabik cu Pathian duhdawt ding hi a si. Thufim 8:21 sungah, “I

(3)

Hlawhtlinnak lamzin

Mi zovek khal in hlawhtlinnak hi kan duh cio. Kan hnaquanmi le kan tuahmi, kan tumtahmi pawlah hlawhtlinn thei dingih a phunphun in kan zuam cio qheu. Mah le pumpak in siseh, kan pawlkom hnaquannak ah siseh, kan tumtahmi le kan quanmi a hlawhtlinn theinak dingah nasazet in qan la in kan um qheu. Minung kan si cun mi zovek khalin hlawhtlinnak a duh lotu cu kan um lo ding. Kan tuah, kan quanmi zaten hlawhtling thluh sehla ti hi kan saduhthah cio a si ko ding. Kanmah keel kan um timi hi a qhazet a bang nan qhansonak zianghman a um lo ti thawn a bang aw zik thei men. Hlawhtlinnak thu

a nung Pathian cu a thukam a pelh dah lo ruangah a si.

3. Pathian qongkam (Baibal) zirhmi vekih nunpi ding *(To follow God's Word)*

Joshua cabu sungah, "Thukham cabu cu hngilh hrimhrim hlah. A sungih nganmi bangtuk ih na nun theinak dingah a sun a zan in siar ringring aw. Cuti ih na tuah le na qhangso dingih na tuahmi hmuahhmuah ah na hlawhtling ding a si," a ti (Josh. 1:8). Baibal sungah A thu thlunnak parah thluasuah pe dingin thu in tiamkam cianak thu hmun tampi ah kan hmu thei. Curuangah Baibal hi siar a qul hrimhrim. Nitin cat loin siar hrimhrim a qul. Baibal siar loin ni kan liamter soal ahcun mitcaw thawn kan bang ding. Baibal sungah nun lamhmuhnak thu tampi kan hmu. Mi tampi cun Baibal hi a palh thei hrimhrim lo tiah a pomtu khal an um. A palh thei titu khal a um ve thotho. Baibal sungih ummi cafang pakhat, qongfang pakhat te hman kanmah duhduh in hlon a theih lo ih beet a theih fawn lo (Daan 12:32; Thup. 22:18-19). Ziangah tile Pathian thawkhummi a si (2 Tim. 3:16). Baibal kan siar dingih a thu vekin kan thlunih kan nunpi ahcun kan hlawhtling tengteng ding (Saam 119:72).

Himi thuhla pawl hi kan zoh tikah leitlun hrang lawngih hlawhtlinnak si loin kan thlarau nun hrang tiang hlawhtlinnak a si. Hi leitlun hlawhtlinak pawl cu caan rei a daih lo, an hloral sal mai qheu. Van le

nang le kei hrangah Kalvari thinglamtah parah thihnak tuar in kan nunnak in lei. Kan phu lo cingin kumkhua nunnak in co ter. Jesuh Khrih cu ka hrangah a thi, an phum ih ni thumnak ni ah a thosal timi Pathian thu kan thei ih kan zum. Cuticun rundamnak kan co (1 Kor. 15:3-4). Kan nun in uk ih kan sunglam nun ah Jesuh Khrih a cangvai (Joh. 6:47; Kol. 1:27). Jesuh Khrih cu kan sungah a um ringring tikah Pathian thu thlun ding timi hi a harsa nawn lo. Ziangah tile kan sungih a ummi Jesuh Khrih in amai' thu vekin in fehpi ruangah a si.

Pathian duhdawt ding ti hi kan kaa ih sim le rel ding cun a olte a bang. Sikhalsehla kan ruah awk a qulmi cu Pathian hi kan thinlung sung taktak in kan duhdawt ngaingai maw? Kan rinsan ngaingai maw? tihi a si. Pathian kan duhdawt timi cu kan nun in langter a qul. Kaa ih sim le rel men in a tawk lo. Pathian kan duhdawt taktak a si ahcun Pathian sersiammi pawl kan duhdawt a qul. A hleice in kan minungpi pawl kan duhdawt a qul. Mit hmuh theimi kan minungpi pawl hman kan duhdawt lo ih Pathian kan duhdawt kan ti cun thuphan per kan si (1 Joh. 4:20-21). Ziangah tile Pathian in minung in sersiam tikah amai' hmuahmel kengin in sersiam a si. Curuangah kan minungpi kan duhdawt lo a si ahcun Pathian kan duhdawt lo tinak a si. Minungpi kan soisel ahcun Pathian kan soisel ih kan hmuhsuam asile Pathian kan hmuhsuam tinak a si.

Pathian kan duhdawt taktak timi kan langter theimi pakhat cu peknak in a si. Peknak a tel lomi duhdawtnak cu rintlak a si lo. Fala, tlangval kan duhdawt awknak langter duh tikah thil mankhung a va si lo hmanah thil ziangmaw te tal kan pek qheu. Cumi peknak in kan duhdawtnak kan langter qheu. Pathian in minung ka duhdawt tiin a sim tikah kaa lawngin a langter lo. A duhdawtnak taktak cu peknak in a langter. Fapa neihsun ui loin in pek (Joh. 3:16). Peknak hram a thoktu cu amah Pathian lala a si. Pathian kan duhdawt taktak ahcun kan neihsun sum le saw, kan tikcu caan, kan nunnak zate tiang kan pek a qul. Sum le pai, thil le ri kan ngahmi pawl hi kanmahte'n kan buah thei ruangih kan ngahmi a si lo. Pathian in in sersiam ih ziangkim kan qulsammi vekin in pe sawn a si. Job cun, "Lawngfangkheh in ka suak ih lawngfangkheh in ka thi ding. Bawipa in i pek ih a tu-ah a lak sal..." a ti (Job. 1:21). Kan caan neihsun le kan ziangkim hi Amah Pathian hrangah pe in kan hman siang ding a thupi.

2. Pathian kan qihzah a qul. (To fear God)

Thufim 22:4 sungah, "Tangdor in Bawipa qihzah awla, Lennak, upatnak le nunsau nak na ngah ding" a ti. Pathian qihzah mi zovek khal thluasuah pe dingin Pathian in thu in tiamkam cia zo (Saam. 115:13).

Saam 112:1-2 sungah, "Bawipa cu thangqhat uh. Bawipa a qihzah le a thupekmi a thluntu cu mi

thluasuak an si. A faale pawl cu hi ram sungah mi cakkik an si ding; Miqha ih tesimfa pawl cun malsawm an dong ding," a ti. Hinah hin Pathian kan qihzah ahcun kan hlawhtling tengteng ding ti a langter. Ziangvek pawl hi Pathian qihzah kan timi kha a si pei? Thufim ngantu ih sim daan ahcun "Pathian qihzah cu soal huat hi a si" a ti (Thu. 8:13). Curuangah Pathian kan qihzah a si ti langter kan duh le soalnak kan huat a qul; soalnak kan hrial theimi kan hrial dingih, buah lo dingin kan sup theimi cu sup qenqo ding a qul ngaingai. Soalnak timi ah hrial theih lomi soal a um vekin hrial duh cun hrial theihmi soal a um. Kan tisa duhnak kan thlun sawn ahcun kan hrial thei nawn lo ding. Pathian ka qihzah ti fawn si, soal kan buah ringring ahcun thuphan per kan si (1 Joh. 3:6). Pathian ka qihzah ti cingin soalnak phunphun kan buah ih kan taksa ruangpum tiang kan borhhlawh ter ahcun Pathian kan qihzah taktak lo ti a langter a si. Leitlun tisa duhnak in in ukneh hrih tinak a si.

Saam 1:1 cun, "Mi qha lo pawlih ruahnak pekmi a saang lo ih, misual lamzin a thlun lotu le Pathian a hmusuamtu pawl lakih a tel lotu cu mi thluasuak a si," a ti. Pathian kan qihzah ahcun soal buah lo ding lawng si loin soal a tuahtu pawl thawn hman va kom aw ding a si lo zia Baibal in a langter. Soalnak kan tlansan ih Pathian kan qihzah taktah a si ahcun kan hlawhtling leh tengteng ding. Ziangah tile kan biakmi

thotho. Pathian ih duhdawtnak hi ziangtluk mangbangza a si ti hi kaa ih simcawk a si lo. Kaa ih sim le rel ding khal a theih lomi a si. Zohman in famkim zetin kan sim cawk thei lo ding.

2. Jesuh Khrih cu tangdorzet in a ra.

Kan Bawipa Jesuh cu minung ah a cang kona'n Pathian sinak a nei ringring ko. Asinain hnen-um (sal) dinhmun lakin hi leitlun ah a rung qum (Fil. 2:7). Jesuh Khrih tangdorzet ih a suahnak thuhla hi thupizet ah ret in kan sim qheu. A dikzetmi a si ko. Jesuh a suahnak hmun cu cawrawl einak kuang sungah a si. Sikhsehla Paul in Filipi cakuat sungih a simbang in bawi sinak dinhmun ah piang loin farah zonzai innsang ih a suahnak thuhla a simmi hi sim duhmi a nei. Cumi cu Pathian sinak a nei ringring cingih, amah sungah Pathian sinak um ringring cingih, cuih sinak pawl taanta ih hnen-um le sal vekih a suahnak thu sim duhmi a si. Himi thuhla kan zoh tikah a sim duhmi kan theifiang ngah thei maw? Jesuh Khrih ih nunnak thuhla kan zoh hnik pei. "Cinghnia in kua a nei, vate in bu an nei, sihmanseh mi fapa cu lu retnak hmun hman a nei lo" a tiih a qongmi khal kan thei. Himi hi ziangtlun in retheih zonzaihnak a tuar ti langternak a si. Cuti ih a tuarnak thawngin a langtermi duhdawtnak hi kan hmu cio maw? Cuih duhdawtnak thawn amah a dodal rerotu pawl hawl in nunnak a pek hngai a si kha. Hinah hmun ah mangbangza Pathian duhdawtnak kan hmu thei. A dodal rerotu minung pawl kan sinak vekin hremnak le cawhkuan tuar ter loin cuih a dodaltu pawl thawn hmunkhat ah um in anmah vekih retheih zonzai tuar

lei hloral in um hman sehla Pathian thu cu a hlo lo ding (Mat. 24:35; Mar. 13:31; Luk. 21:33) a ti. Curuangah kumkhua daih hlawhtlinnak kan co duh ahcun Baibal ca kan siar ringring a qul ih Baibal ih zirhmi vekin nitin kan nun ah nunpi a qul.

**(Shalom Baptist Church
SILVER JUBILEE <1985-2010>
HMINSINNAK CABU, February - 2010)**

cu ziangtluk lawmmam in so hmual a neih? Jesuh Khrih ratnak thuthang hi cutluk a si ngaingai pei maw tiah a titu khal kan um ko ding. A tanglam thuhla pawl hi zohin kan ruat tlang hnik pei.

1. Dodal a hmantu minung pawl hnenah Jesuh Khrih a ra.

Thuthangqha Marka cabu sungah a qha lomi hmuankiltu thuhla hi Jesuh Khrih ih nunnak a netlam ah ngan a si. Asinain hi thu hi Jesuh Khrih suahnak thawn pehzomnak a nei. Cuih hmuan kiltu mi qha lo thuhla Jesuh in a sim tikah a thihnak ding caan a nai thlang. Sihmansehla Jesuh Khrih a ratnak thu hi Pathian a dodaltu hi a qha lomi hmuankiltu vek pawl hrangah a si.

Thungaitain kan sim asile Jesuh Khrih hi Pathian a dodal rerotu minung pawl umnak hi leitlun ah a rung qum. Leitlun minung pawl hi dodal a hmangtu pawl kan si. Cumi thei cingin Jesuh Khrih a rung qumnak thu kan zoh tikah Pathian ih duhdawtnak ziangtluk in so a tum ih mangbangza a si ti a langnak a si. Sabit hmuan neitu in a hnen-um a thlah tikah cuih hmuankiltu pawlin cuih hnen-um cu nasazet in an thawi. A dang a thlah tik khalah cuti thocho in an tuah. A netnak ah hmuan neitu in a fapa kha a thlah. Asinain an that thocho. A fapa an that ding ti a thei cingin a thlah. Thungai in kan sim asile hmuan neitu in cuih a qha lomi hmuankiltu pawl hi dawihlo in a hrem thei ko. Sikhalsehla duhdawtnak thawngin a fapa a thlahnak a si. Hi leitlun hi Pathian duhnak thlun duh loin a dodaltu lawnglawng umnak a si ko. Asinain cuih leilungpi hi Pathian in a duhdawt

(4)

**MANGBANGZA PATHIANIH
DUHDAWTNAK**

(Gal. 3:26; 1 Joh. 4:15-21)

Thuthang timi hi phun tampi a um thei. Asinain a tlangpi thu in phun hnih kan thei tam bik. Thuthang phun khat cu kan thei ve nan zianghman kan poisa lo, zianghman in hnaihok thei lomi thuthang a si thei. Sikhalsehla a dang thuthang phun khat sawn cun kan theih vete'n kan thinlung sung in khoih thei lawng si loin kan nun pumhlum tiang hman a thleng ter thei qheu. Curuangah thuthang (*news*) timi hi a thupi ngaingai a si. Jesuh Khrih a ratnak ding thuthang hi cuih thuthang phun hnih sungah a neta sawn a simi nun pumhlum tiang thlengter theimi thuthang a si ti sehla kan palh lo ding. Asile cutluk ih nun thlengter theimi thuthang

in tangdorzet in a nung a si. Pathian ih duhdawtnak cu ziangtluk mangbangza so a si? A va mak em!

3. Minung nun khaisan dingah a ra.

Kan sim zomi pawl hi thuthangqha ih thuhla pawl an si. "Pathian in leilung hi a duhdawt zet ruangah a Fapa neihsun a pek ih amah a zumtu hmuahhmuah cu thi loin kumkhua nunnak an co ding" (Joh. 3:16) timi thuhla theih hi a qha ih ngai a nuamzetmi khal a si fawn. Asinain hi zawnah cawl in din ter men dingmi thuthang a si lo. Pathian Fapa kanmah run dingah a ra ti theih tiang lawng a tawk lo ih kan zum ding hi a thupi a si. Zumtu cun kan nun ah lang ter tengteng a qul. Zumtu hrekkhat cun cuih lungawinun ka neih ah a tawk tiah kan um men qheu. Riansiatza ngaingai a si, tiah ka ruat. Pathian in in duhsakmi cu thihnak, siatralnak thleng loin kumkhua nunnak kan ngah theinak dingah a si. Paul in "Sikhalsehla tikcu tinmi a thlen tikah Pathian in a Fapa a run thlah. Nunau sung ihsin a suak ih Judah daan hnuai ah a nung. Cumi cu Daan hnuai ih a ummi pawl tlen dingah le Pathian fa ih kan can theinak dingah a si," a ti (Gal. 4:4-5). Kan dinhmun hi zaran le niamzet ih kan umnak hmun ihsin Pathian faate pawl can ter in duh. Culawng si loin kan nun khaisang ding a duh hrih. Kan thinlung, taksa, thlarau lam mifamkim si ter in duh ti hi kan fiang cio ko ding.

Izip kut hnuai ah sal a tangmi Israel miphun pawl hnenah Pathian in a duhdawtnak a langtermi kan zoh tikah rethei zonzaizet ih um ringring a siang lo. An nun colhahdamnak pek lawng si loin sal luatnak tiang a tuahsak thluh. Cuvek qhiamqhiam in

(5)

KAN RUAHSANMI CU PATHIAN LAWNGAH A SI

"Ziangah so hitluk lawmmam in ka riah a siat?
Ziangah so hitluk lawmmam in ka thinlung a
bang? Asinain ka ruahsanmi cu Pathian lawng a si.
Amah cu ka thangqhat sal ding. I Runtu le ka
Pathian cu!"
(Saam 42:11)

BC 541 kum laiah Babilon ram ih siangpahrang cu Nabonidat (Nabonidus) a si. Nabonidat siangpahrang san laiah Israel miphun pawl hi Babilon kut hnuai ah ral kaih an tuar laifang a si. Jerusalem biakinnpi khal siatsuahnak a tuar ih khua kulhnak khal siatbal thluh in harsatnak phunkim an tuar lai caan a si. Hih caan laifang ah Babilon ram khal saklam Persia ram ih Sairas siangpahrang thazaang a cak

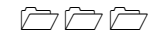
Jesuh Khrih a ratnak khal hi a si ve. Jesuh Khrih a ratnak hi a dodal rero tu minung pawl a mawthluk lo, a hua lo, a hrem lo ih tlunah a duhdawtnak theiter le langter dingah a ra sawn a si. Culawng si loin minung pawl thawn pumkhat sinak lang ter dingah minung vekin a nung, harsat zonzai a tuar, retheihnak a phunphun tuar in a netnak ah thihnak tiang a tuar. Asinain cuih a tuarnak pawl thawngin misual thi ding pawl luatnak in pe. Culawng hman si loin Pathian faate sinak tiang in co ter hrih.

Cumi hnak ih a qha mi lungawiza thuthang a um hrih ding maw? Hi ti ih lungawinak kan co theinak hrimhrim hi Pathian ih mangbangza duhdawtnak ruangah a si. Cuih thuthang cun nun ih a congatu pawl hrangah nun pumhlum a thleng ter thei. Kan thinlung sungah nasazet in hna a quan ih kan thinlung a khoih ter thei.

Duhdawtmi u le nau, atu kan san hi a qha lomi thu le hla thawn a khat hrihmi san a si. Pathian a dodal rerotu minung tampi kan um vivo. Minung pakhat le pakhat that awk rero, ral do awk rero hrih thotho. Asinain in duhdawttu kan Bawipa cun kan kutin in kai mi kha a thlah hrih lo. In thlah siang hrih lo. Mangbangza Pathian ih duhdawtnak in a faate sinak co thei dingin lam in on sak rero hrih a si. Cuih mangbangza Pathian ih duhdawtnak cu ziang siar loin na um thei ding maw? Van sunlawinak tanta in nang le kei misual pawl in hawl dingah hi leitlun ah minung sinak dinhmun lakin a rung qum. Rethei zonzai a phunphun tuar in nang le kei misual hi in hawl. Mangbangza Pathian duhdawtnak a si. Curuangah Johan in, "Pathian cu duhdawtnak a si,

cule duhdawtnak thawn a nungmi hmuahhmuah cu Pathian khal an sungah a nung ve... Pathian kan duhdawt cu amah ih in duhdawt hmaisai ruangah a si. Zokhal Pathian ka duhdaw ticing in a unau a huatu cu thuphanper a si. Ziangahtile a mit in a hmuhmi a unau hman a duhdawt lo a si ahcun a hmuh lomi Pathian cu a duhdaw thei hrimhrim lo ding. Khrih ih in pekmi thukham cu hiti in a si: zokhal Pathian a duhdawtu cun a unau khal a duhdaw ve ding" a ti (1 Joh. 4:16-21). Zumtu kan zaten, nitin kan nun ah Mangbangza Pathian ih duhdawtnak cu catbang loin hmun camcin hram seh. Amen.

(*Lairawn Magazine* Vol. 3, 2010)

in an dam lo ih siibawi pawlin ruahsan ding a um lo tiah an ti caan a kim cun ti ngaihnak zianghman a um nawn lo. Kan duh khal ah, duh lo khalah 'Pathian remruat a si ko, Pathian thu thu a si ko" kan ti qheu ko ding. Mifim mithiam pawlin minung timi hi rawl ei loin ni 40 kan nung thei. Tidai in lo in ni thum sung kan um thei. Thli hawp ngah loin minute 8 sung kan nung thei. Sikhalsehla ruahsannak um loin second pakhat te tal khal kan nung thei lo an ti. An sim duhmi cu minung kan nunnak ah ruahsannak timi hi a thupi zet tinak a si. Asinain minung kan nun sungah kan hmuhtonmi tampi a um. A qhami tampi a um vekin a qha lomi khal tampi in a um ve. Caan tampi ah kan ruahsan vekin kan hlawhtlin caan a um qheu ko nain caan tampi ah zianghman hlawhtling loin kan sunral caan a um qheu. Cubang caan ah 'a poituk' ti lo bak sim le rel ding zianghman kan nei thei nawn lo.

Cutih kan um caan, kan ruahsannak a cem caan, kan tumtah zianghman a santlai nawn lo caan ah thih kan duhzet qheu ko ding. Kan duhdawtsetmi hrangah ruahsan ding a um lo tikah riahsia in thihsii (tur) in ding hman kan duh qheu. Kan duhdawtsetmi pawl in in qhenih in tansan tikah tonsal dingin kan theifiang hnu cun ziang va cang khal le cang ko ning, pian tawk pian kan ti caan tampi a um ko ding. Himi hi minung zate in kan ton cio mi a si thluh. Pathian thu tel locun hlawhtlingzet in nehnak a um lo. Baibal cun, "Bawipa Pathian cu ka beunak le ka ralruang na si. Ka Pathian na si ih ka lo rinsan a si" a ti (Saam 91:2). Hih Baibal ih in zirhmi hi kan nun ah a um cio ve maw?

thok ve ruangah ram hnih ral do awk ding thu a suak phahphah. Cutikah Babilon ralkaih a tuarmi Israel mi pawl cu an thin a phang ngaingai. Pursum leilawn hrangah zianghman an quan thei fawn lo, thubuai tampi a suak ih ral a phunphun a um ruangah humhimnak zianghman a um lo.

Babilon siangpahrang Nabonidat cu a thinphang ve ruangah kumthar puai a tuah ter. Cuih puai ah Babilon zumnak ih huham a cakmi an khuazing pathian Marduk hnen ah thawinak an pek. Babilon sersiamnak thuanthu ah Marduk le Tiamat timi pathian pahnih a um. Himi pathian pahnih ral an do aw tikah Tiamat a sungih Marduk in a neh hngai. A thimi Tiamat kha Marduk in qhen hnih ah a sat tan ih a tlunlam qhen khat cu van ah a sersiam ih a hnuailam cu leilung ah a sersiam tiah an zum. Cuticun Marduk cu Babilon pathian pawl lakah huham nei bik, a cak bik pathian tiah an ruat ih an biak a si. Cuih kumthar puai caan ah Babilon miphun pawl in an biakmi Marduk pathian hnenah an hmailam thuhla an sut qheu. Kutqial zohthiam pawl an zoh ter ih an hmailam hrangah ruahsanmi an hawl qheu.

Hmailam thuhla an sut tikah Babilon miphun pawl lawng si loin Israel miphun pawl khal an tel ve. Curuangah culai ih Pathian profet Isaiah in nasatak in a hnong hngai ih Babilon mi le Israel mi pawl kha napi'n a kaw k hngai. Cule "Mino pawl hman an baang dingih tlangval khal an tha cem in an sawn ding. Sikhalsehla Bawipa a rinsantu cu an tha a tlungsal ding. Muvanlai vekin thlapharh in an zam ding. An tlan khal le an tha a baang lo ding; an feh rero khal

le thacem in an sawn dah lo ding" (Is. 40:30-31) tiah thazaang a pek hngai.

1. *Ruahsannak timi cu ziang a si?*

Ruahsannak timi hi Khristian pawl hrangah um lo theih lo ih um qulmi le a thupi zetmi sinak pakhat a si. Ruahsannak timi cu hmuhton hrih lomi, a cang hrih lomi le a um hrih lomi pawl um seh, cang seh tiah mitthlam ah cuan termi khal a si. Atu ahcun a cang ngaingai hrih lo. Asinain hmailam caan, tuih hnu ah a cang leh ding tiah ruat in, thli in um khi a si. Curuangah ruahsannak timi in veitampi ah thli lak innsak vek zianghman lo ah a cang ter thei. "Idealism" timi thuruahnak ihsin "*Rationalism*" timi dik le dik lo thuruahnak ah a thleng. Cuihsin "Empiricism" timi hmuhtonak thupit ruahnak a suak ih netabik ah "*Realism*" timi a dikmi thuruahnak san a thleng. Himi "*Realism*" san a thlen tikah ruahsannak timi qongfang hi an hmuhsuam nasa. Albert Camus timi leitlun khawruat thiam hminthang cun "Ruahsannak timi cu zan thimpi sungah zawhte dum hawl thawn a bang a si. Cuhnak cun thin daite in thu ruat le a qha sawn," a ti dah. John Fontane timi mifim pakhat khal in, "Ruahsannak timi cu minung pawl a aa ter a si" (Hope as a rule makes many a fool) a ti ve. Grik mifim Aristotle khalin, "Ruahsannak timi cu itthat loin um lai fangih man mi mang vek a si" a ti ve.

Baibal sungah cun 'ruahsannak' timi thu thawn peh aw in hmun tampi ah kan hmu thei. Cumi sungin mal lai kan tarlang hnik pei. Hebru cangantu in, "Zumnak neih timi cu kan ruahsanmi kan ngah

tengteng ding ti zum le kan mit ih kan hmuh thei lomi a um rori a si, ti zum khi a si," a ti (Heb. 11:1). Cule, "Ruahsannak kan nei tiih kan langtermi kha hnggetkhoh zetin pom uhsi; ziangahatile a thukamnak a kimtertu Pathain cu rintlak a si," a ti hrih (Heb. 10:23). Paul in, "Ziangahatile ruahsannak in rundammi kan si. Kan ruahsanmi kha kan hmu thei a si ahcun ruahsannak a si ngaingai lo. Zoso a mit in a hmuh theimi cu a ruahsan dah? Sikhalsehla kan hmuh lomi kan ruahsan a si ahcun thinsau tein kan hngak a si," a ti (Rom 8:24-25). Cuihtlun ah, "Cule harnak kan tuar tik khalah hin kan lung a awi thotho; ziangahatile harsatnak in tuartheinak a suahter, tuartheinak in Pathian lungkimnak a suahter, cule amah ih lungkimnak in ruahsannak a suahter, ti kha kan thei. Cule hi ruahsannak in kan bei dong loin in tuah, ziangahatile Thlarau Thianghlim sung ihsin Pathian in a duhdawtnak cu kan thinlung sungah a burh zo" (Rom 5:3-5) a ti hrih. Piter cun, "Nan thinlung sungih nan pommi nan ruahsannak kha a lo suttu pakhat khat an um ahcun an thusuhmi leh thei dingah ralring cia in um ringring uh," a ti ve.

A tlun ih thu kan zoh tikah 'ruahsannak' thu thawn peh awin leitlun mifim pawl ih hmuh daan le Baibal ih hmuh daan an bang aw lo ti kan hmu thei.

2. *Ruahsan ding a cem tikah Pathian kan mang cio maw?*

Ruahsan ding a um nawn lo timi thu kan thei tikah kan thinlung sungah phundangpi in kan um qheu ko ding. Kan duhdawtmi kan nu lole kan pa maw, sungkhat pakhat khat caan reipi sung besiazet

kan nunnak hrangah a mankhung zetmi thil tapi in pe thei. Hlawhtlinnak tapi in thlenpi thei. A nungmi ruahsannak tapi in pe thei. Saam cangantu in, "Ziangah so hitluk lawmmam in ka riah a siat? Ziangah so hitluk lawmmam in ka thinlung a bang? Asinain ka ruahsanmi cu Pathian lawng a si. Amah cu ka thangqhat sal ding. I Runtu le ka Pathian cu!" a ti ih amah le amah nun a sim awk vekin kannih khal kanmah le kanmah nun kan sim awk a qul. Cumi cu Khristian pawlih kan ruahsannak a si ve a qul.

Ziangruangah Pathian hnen lawngah ruahsannak kan nei? timi thu kan ruat tikah a tanglam thu pawl kan hmu thei

1. Hi leitlun ah Jesuh Khrih a rat ruangah zumtu zate hrangah ruahsannak kan nei thei a si.
2. Kan Bawipa Jesuh Khrih cu nang le kei hrangah thinglamtah parah thihnak a tuar ruangah zumtu zate hrangah ruahsannak kan hmu thei a si.
3. Cuti ih an thahmi Jesuh Khrih cu thi lanta mai loin ni thumnak zingah a thosal ruangah zumtu zate hrangah ruahsannak thar kan ngah thei a si.
4. Thosal Jesuh Khrih vancung a kai hlanah Pa ih inn ah innkhaan tapi zumtu pawl hrangah remcia in a um tiah a tiam cia ruangah zumtu hmuahhmuah hrangah a hngetmi kumkhua ruahsan ding kan co ngah thei a si.
5. Jesuh Khrih cu hi leitlun ah a ra sal ding a ti ruangah zumtu zate in nehnak tawtawrawt

3. Pathian in ruahsannak a thar in pek.

Baibal ca sungah Pathian in thukam thawngkul (20000) leng lo a um tiah Dr. Paul Yongicho in a sim. A simmi cu "Pathian thukam a kaihnget ih a nungtu pawl ih nunnak ah thanaunak zianghman a um lo, riahsia ding khal a um lo. Baibal ca sungah Pathian in a faate pawl lungawi hnangamzet ih an nun lamtluan an zawh vivo theinak dingah ruahsannak a thar in a pe ringring" ti a si. Qahhla 3:26 sungah ruahsannak cu daite le thinsau zetin hngak ding a qha a si, a ti.

Kan biakmi Pathian hi minung hrangah ruahsannak tumpi in pe theitu a si. Pathian ih pekmi ruahsannak hi minung ih ruahsannak men hnakin a qha sawn. Minung pakhat ih suangtuahmi ruahsannak le Pathian pekmi ruahsannak an dan aw zia tarlang ka duhih kan zoh tlang hnik pei. Na hmuh daan le ruah daan thawn a bang lo pang thei men. Asinain cangantu ih hmuh daan le ruah daan ah rak hlawm phot ve hrih aw.

1809 kum February 12 ni ah nauhak pahnih cu tikcu caan pakhat ah an suak tlang. Pakhat cu England ram ih milian innsang ah a suakmi Charles Darwin a si. A dang pakhat cu America ram ih a suakmi Abraham Lincoln a si.

Charles Darwin cu milian zet innsang ih suak a si vekin a hung upat tikah Cambridge University ah Zoology lam in degree a ngah. Zoology lam ah a thiam tiih a zirhtu pawlin an lawm rero mi pa a si. Milian, mi thiam le mi neinung an si vekin America, New Zealand ram lam tiang a feh vivo ih leitlun hmun tapi ah a fehsuak. 1859 kum ah Darwin in nunnak

nei pawlih hramthoknak "Apecies" timi thuhla a ngan. Cule minung hi zawng ihsin a ra mi kan si, timi cangsuak daan ruahnak (evolution theory) a suahpi tikah leitlun mifim, mithiam pawl an lau thluh. Darwin cun a ruahsannak vekin a nun sungah hlawhtlingnak tampi a ngah. Sersiamtu Pathian a um lo tiah a zum ih minung ih thil ti theinak kha parah thupi in a ruattu pa a si. A kum a tar vivo tikah a ruahsan vekin thil tampi a cangsuak thei lomi a um. A suahpimi Evolution theory hi hliakhlai zir dingah a qha zet ve ko. Asinain neta lam minung pawl hrangah thu el-awknak lawng a suah ter. Mi tampi cun tuihsun tiangah an pompi thei lo.

Abraham Lincoln cu kum khat sung lawng tlawng ca a zir ngah. A farah tuk ih zir thei loin a um. Mi farah a si vekin an inn ihsin peng 20 hnak hlat hman khual a tlawng dah lo. Sun caan ah dawr pakhat ah hna a quan ih zan caan ahcun ca a siar qheu. Cazohnak meisa hman a nei thei lo ruangah lamzin kiangih meisa qhuam hnuai ah ca a siar qheu. A siar tammi cu daan (law) lam le a dang ca siar qha a ngah ban tawk hi a siar qheu. A hmailam hrangah ruahsannak tumpi hman a ret ngam lo. "Ziang tuah na duh?", tiah mi in thu an sut tikah "Pathian kut sungah ziangkim a um" tiah a sawn qheu.

Darwin cu Evolution theory thawn a hminthang lai fangah Abraham Lincoln khal America ram ih President hleiruknak ah a cang. Amah caan laiah America ramsung ral nasa zet laifang a si. Ram thubuai a tawlrel theinak ding hrangah Abraham Lincoln cu zantin khukbil in thla a cam qheu. Amah a quan sung Ameraca ram ah "sal" pawl hrangah

luatnak a tawlrel. An cin le daanbu le an ram tangka par ah "Pathian kan rinsan" (In God We Trust) tiah ca an ngan. Lincoln ih nun kan zoh tikah neta lam minung pawl hrangah qhathnemnak tampi a suahpitu a si. Tuini tiangah a thuhla kan sim le kan rel poh ah qhatnak thawn huham a nei zet hrih a si.

Charles Darwin le Abraham Lincoln te pahnih kan zohqhim tikah an suah ni le thla le kum a bang aw. Asinain pakhat cun Pathian a zum lo, amai' ruahsannak in a nunkhua a sa. A ruahsannak vekin a zuam. Milian fa a si ruangah a duh vekin hna a quan thei. Pathian ih sinak kha a hlon ih Evolution theory thawn ai-rol a tum. Asinain a dang pakhat sawn cun Pathian lawngah ruahsannak a um tiah a theifiang. Curuangah Pathian a rinsan ih a ruahsannak hmuahhmuah kha Pathian kut sungah a ap thluh. Pathian khalin ruahsannak thar a pek hngai ih zianghman lo farah nauta zet dinhmun ihsin leitlun ah thu nei bik, huham nei bik pakhat ah a cangta a si.

Hi te pahnih ah zo ih ruahsannak hi a man a nei deuh pei? Himi te pahnih ih zawhnak thlun ve mi kan si ruangah khui mi zin so kan zawh deuh pei? Pathian ah ruahsannak ret in maw? Asilole, Pathian zianghman ah siar lo in so kan um ding?

4. Khristian pawl hrangih ruahsannak.

"A qha bik ruahsan aw la, a siava bik hrangah timtuah cia aw" timi qongfim a um. Qongfim tampi in minung nunnak hrangah thazaang tampi in pe qheu. Cumi hnakin Baibal sungih qongkam pawlin minung

Vei tampi cu fimthiamnak sang sinsin kan zir, kan kum a tam sinsin tikah thilthar le sanman thilri pawl lawng hi kan hrangah a qha a si hmang tiah kan ruat. Asinain hiti ih qhatnak ding pawl hi a zate si lo hmanah a tam sawn cu zirnak hmaisabik kan neih lai ihsin kan zir thluh zomi cu an si. Atu kan zir rero mi pawl hi kan nunnak ah ziangvekin in qhathnempi? Ka miphun, ka khua le ram, ka innsang hrangah teh qhanak a suaipi maw? Ka dinhmun hi ziangvek teu ah ka um tivek pawl hi mah le mah cekfel aw in zohkir thiamsal kan qul ringring tiah ka ruat. Grik mifim Plato cun, "*Know thyself*" tiah mah le mah theih awk hi a thupizet tiah a sim. Kan nun sungih kan theihqulmi tampi cu phunhrek lai ihsin kan zir thluh zo kan ti si khawh, cumi cu phunsang, zirsang kan neihmi parah kan bet vivo thei maw tihi ruahqhat kan qul sawn ding a bang. Cumi kan hmusuak theih kan nunpi thei ahcun nunman nei minung kan si ding tiku a fiang ko ding.

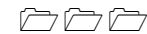
*(Lailun Thuthang, June. 2009; Kum 2, Vei 5;
Lailun Mekazin, A vei (5) nak, 2009)*

aw kan thei leh ding timi ruahsannak in nei ter.

Casiartu zumtu unau, nang le kei ih kan ruahsannak cu kanmahte suangtuahmi milai lam quannak ah a um lo. Ziangkim in petu kan Pathian hnen lawngah a um a si. Ziangkim sersiam ih a nei thluhtu kumkhua a nung kan Pathian hnen lawngah kan ruahsannak famkimin a um. Kan ruahsanmi cu leitlun thilri dang ah a si lo. Amah Pathian lawng hi kan ruahsannak a si.

(Vankau Arsi Vol. 12, No. 2; August 2009)

(6)

THEIH QULMI ZATE PHUNHREK IHSIN KA ZIR THLUH ZO

Leitlun ka nun sungah ziangtin tlangleng ding, ziang ka buah ding, ziangtin ka cangvai ding timi pawl thawn peh awin ka theihqulmi hmuahmuah cu ka phunhrek lai ihsin ka zir thluh zomi an si. Kan zir thluh cio zomi a si ko.

Fimnak le thiamnak, khawruah theinak timi pawl hi phunsang tlawng timi tlangsang par ah lawng ummi a si lo, khuahlan tualleng tlawng kan kailai ihsin a rak um rero zomi a si sawn. Tualleng tlawng, phunhrek hrawng ka kai thok ihsin leitlun nunsungih thlun qul dingmi le theihqulmi pawl ka zir ngahmi an tam ngaingai. Cu pawlcu mallai tarlang hnik sehla:

1. Ziang tinkim ah midang thawn hlawmtlang aw thiam ding,
2. Midang parah a dik lomi buah lo ding,
3. Thawi (vuak) aw lo ding,
4. Thil pakhat ka tham asile laknak hmun ah ret kir sal ding,

5. Hnawmbal ter pang le thianfai sal ding,
6. Mai' thilri lo cu lak lo ding,
7. Mah ruangah midang an buahmawh pang ahcun ngaidam dil sal ding,
8. Rawl ei hlanah kut kholhfai ding,
9. Ek-in ihsin lenglam buah hlanah tidai toih ta ding,
10. Rawl ei tikah a sa, a hlummi ei tikah a thaw cuang,
11. Ca maltete in siar ding (tampi siar hrih lo ding),
12. Thluak in maltete lawng ruat hrih ding (thu tampi ruat thei hrih lo),
13. Zuk suai ding, hlasak ding, laam ding, lek ding, hnaquan ding, cumi pawl cu maltete in nitin buah vivo ding,
14. Cuqheh ah sun ah caan malte sung itthat ding,
15. A leng suak tikah mawqaw fehvak zoh in lamzin tan ding,
16. Leitlun thilmak a phunphun zoh thiamin hliakhlai thiam ding, tivek pawl phun tampi in a um (A dang betding tampi khal a um hrih ko ding)

Qhate'n kan ruat a si ahcun thil ziangkim hi kan nauhakte lai ihsin tlawng ah simaw, biakinn lam ah simaw thu le hla tamsawn cu kan zir zo ti sehla kan palh lo ding. Asinain cuih kan zir zomi thu pawl hi kan ruat dah lem lo khal a si men thei. Kan qhanglian vivo, fimthiamnak khal kan zir sang vivo nan kan nauhak lai ih kan zirmi pawl cinken qha, cinken tlakmi tampi a ummi cu ruatkir salin cinken le thlun ding tampi a um. Leitlun kan nunsung caantawite ah kan ram, kan miphun, kan khua, kan innsang hrangah qhatnak buah cio ding cu kan duh ciomi a si ko ding. Cumi pawl hrangah tualleng tlawng, phunhrek hrawng kan kai hrawng ihsin kan zir thluh zomi cu an si. Kan hngilh zo ahcun thukhat.

tam nawn tiang hlawhtlinnak an nei lo khal le a netnak ah hlawhtlinnak a ngahtu mi tampi tahqhimding a um ko ding. Cumi lak sungah a hminthangzet thuqhimding pakhat cu “Siangpahrang le Maimomte pakhat” thu a si. Theihtawkte kan tarlang ve hnik ding.

Scotland siangpahrang Robert Bruce (1274-1329) hrangah beidong mai lo dingin thazang a petu cu Maimomte pakhat a si. Robert Bruce hi Scotland ram kha England kut hnuai ihsin zalennak ngah theinak dingah a dotu pa a si. 1306 kum ah Scotland siangpahrang ah a cang. Asinain a rei hlanah English ralkap pawlin an ra do sal ih a neh thei lo ruangah Ireland ram lam ah a va tlan. Mi tampi cun a thi zo a si ding tiah an ruat. Culai ah Bruce cu tikulh te pakhat ah a relh.

Nikhat ah a relhna inn tlaang parah Maimomte pakhat inn sak dingin a zuam rero kha a hmu. Cuih Maimomte cun a sungih suakmi hri thawn inn sak dingin a zuam rero. Khat lam inn tlang ihsin a dang inn tlang ah a sep aw. Vei khat a zuam, a ngah lo; vei hnih a zuam lala nan a ngah cuang lo. Vei ruk tiang a zuam ih a sep ngah thei lo. Beidong loih a zuam rero mi Maimomte kha zoh phah in Bruce ih thinlung sungah ruahnak pakhat a suak. Ziangah tile himi Maimomte hin lam in hmuh duh a si ding. Kei hi vei ruk tiang ral ka sung zo. Maimomte khal a tu vei ruk tiang a zuam ih a hlawhtling hrih lo. Kan bang aw. Atu himi maimomte in ziangtin a tuah pei tiah a zoh ringring. Culaifangah Maimomte cu vei sarhna a zuam tikah khatlam inntlang ah a va sep aw thei. Bruce khal a thinlung sungah a fiang aw puppi.

Cuticun a relh awnak tikulh ihsin a suak ih dungthlun ralkap pawl a kokhawm sal. Cuihsin 1307 kum ah English ralkap pawl kha zaanqim lai ah a thuptein a va do. Kum hnih a rei tikah Bruce in Scotland ram zate a do neh thluh. England ram

(7)

ZUAMSINLAW LAI MINO

Atu kan san hi kum zabi 21 sungah kan feh rero zo. A hercakzet ih a fehcakzetmi Information Technology (IT) san ah kan cangvai rero. Leilung khua fate (Global Village) tikhal in kawh a si. Kum zabi 21 sungah Lai Mino hrangih zuam dingah in sawmngiarmi (challenge) tampi a um. Cumi pawl lakah fimthiamnak hi a thupi zet mi a si. Kan zuam dingmi thil tampi a um. Fimnak hi ziang a si? Thiamnak teh ziang a siih fimthiamnak kan timi cu ziang bik a si? ti pawl hi kan zoh hmaisai pei. Sersiamtu Pathian a theitu hrangah cun fimnak timi cu Pathian qihzahnak ihsin a ra. Curuangah Baibal ca thianghlim in, “Pathian qihzah cu fimnak ih hramthoknak a si” (Thufim 1:7) tiah nun in zirh a si.

‘Fimnak’ timi cu minung pianpi thluak le thinlung lam cahnak a sawh. Fimnak timi cu nu ih hripimi pianpi thluakin khawruah theinak kha a si. Fimnak cu thinlung sunglam ihsin

khawruah theinak hi a sawh bik. 'Thiamnak' timi cu minung ih zirh awknak le zirnak ruangih kan co ngahmi pawl, kan hmuhtonmi pawl, kiangkap thil cangmi pawl ihisn kan zirngahmi pawl an tel.

Thiamnak kan timi cu thinlung thluakin kan ruatih kan kut, ke le pumsa in cangvaihnak ah hmangin kan nun sung hrang thil tuah theinak kha a si. Fim lo cun thiam ding a har. Thiam theinak dingah fim a qul. Fimnak a thleng hmaisai ih thiamnak in a thlun qheu a si. Fimthiamnak kan ti tikah minung in kan pum cawm theinak ding hrangah a qulmi tlinpi-in a qhangso tertu le kimcang theitu famkimter theinak a si. Fimthiamnak hi phun tampi in a qhekdarh qheh. Curuangah minung pakhat in fimthiamnak a zatein thiam thluh a theih lo.

Fimthiamnak hi phun tampi a um ruangah kanmah le zirmi fimthiamnak kha taimak zetin kan zir a qul. Bachelor dinhmun lawngah tawpter Ioin Master, Doctorate degree tiang ngah zuam ding kan qul ngaingai. Hlan deuh kan u le pawl hnakh sangsin le thiam deuhih zir vivo ding hi a poimawh nasa. Phun hra kan ong tik khalah sii lam thiamnak, engineer lam, computer lam le kanmah le zirmi subject pawlah thiamzet dingin zir kan qul. Zir menmen cu thiam a theih lo. Cafir rero ih camipuai ong khalin zianghman kan thiam ngah thei lo ding. Cafir ding thinlung thawn camipuai khaan sungih kan luh hi qhatein kan ruatsal asile zianghman thiammi ka nei lo tiin mai' sinak kan tarlang kha a si. Tulai zirsang tlawngta tampi cu ol-zawng in camipuai ong theinak dingah cafir kan hmang. College, University lawngah si Ioin Baibal tlawng tampi tiang khalah cafir kan hmang peh vivo. A poizetmi le riahsiatza kan sinak le dinhmun in siatsuahtu thil tumpi a si. Hlawhtlinnak lamzin dawnkhamtu khal a si. Himi hin kan miphun sinak ding in siatsuah zet. Thiam fawn si lo degree hmuah ngah rero hi teh

ziang qhathnemnak so kan ngah pei? B.Sc., B.A. ngah men hi cathiam fimthiamnak nei an si qheh lo ti hi tulai kan dinhmun zohin cinken ringring a qha. Kan fimthiamnak hi kan miphun, kan ram qhansohnak hrangah thupi zetin hman kan qul.

Curuangah fimthiamnak a zir rerotu Lai Mino tampi in kan ram a qhangso theinak ding hrangah quanvo tampi kan nei timi thu hi theih ringring a qul. Kan fimthiamnak hi a liamcia caan-ah ziangtin kan hmangih, a ra lai ding caan-ah teh ziangtin kan hmang ding ti hi timtuah cia a qul zet. Grik mifim hminthang Plato in, "Fimthiamnak nei ding ahcun mah le mah tampi ka sam lai tiih theih-awk a qul," a ti. Cuvek qhiamqham in kannih Lai Mino pawl khalin kan ram, kan miphun hrangah a qhangso tertu ding kan si cio hrangah mai' sinak thei aw in fimthiamnak zir sang vivo ding a thupi zet. Fimthiamnak ih a thupibik le a sang bikmi Iaimuril cu mah le mah felle'n theih awk (*know thyself*) hi a si.

Ca kan zir tikah kan thiam lomi thu pakhat kan zir. A hmaisai ahcun kan fiang thei ngaingai lo. Asinain in zirh non sal tikah vei tampi kan zir cun kan thiam sal mai. Leitlun thil siamthartu pawl hi an siamtharmi pawl veikhatte ah hlawhtlinnak an ngah dah lemlo. Vei tampi sunnak an tong. Asinain beidong lohli mai Ioin an zuam qenqo tikah a netnak ah hlawhtlinnak le hlawknak an ngah thei a si.

Hi leitlun ah man a neimi thil ziangkim hi ol-aizet in ngah a theih lo. Veikhat thil ti ih hlawhtling lohli timi a um har zet. Vei tampi zuam rero hnu lawngah hlawhtlinnak a um qheu.

Curuangah thil pakhat khat kan tuah qulmi kan tuah tikah hlawhtlinnak kan ngah lohli lo tikah mi tampi cu kan beidong lohli mai qheu. Cuvek caan ah duhsaknak thinlung taktak a neitu pawlcun beidong mai lo dingah nasazet in forhfialnak an nei qheu. Cuvek forhfialnak a thluntu mi tampi cu vei khat ihsin vei

thei dingah a phunphun in kan zuam rero. Baibal cun, "Nan nu le nan pa nan upat pei, cuticun Bawipa nan Pathian ih ka lo pekmi leiram parah cun san sau in nan nung ding" a ti (Suah. 20:12).

Khuahlan minung pawl hi Pathian in caan saupi pi a pek hngai ih an damcak rei nasa. Thukam Hlun san kan zohsal tikah minung pawlih nun a sau zia kan hmu thei. Seemtirnak 5:5-29 sung kan siar asile hlanlai minung pawlih an damkum a sau zia pawl hmu thei. Adam hi kum 930, Seth hi kum 912, Enosh hi kum 905, Mahalaleel hi kum 895, Jared hi kum 962, Enok hi kum 365, Mathuselah hi kum 969, Noah hi kum 950 an dam rei ti pawl kan hmu thei.

Asinain neta lam ahcun Pathian in minung hi san sau pi tiang nung ding caan a pek nawn lo. Saam 90:10 kan siar tikah tuisan kan kum zat cu kum 70-80 hrawng lawng a si thlang. Cuih kum 70-80 cu sansau, nunsau tiah kawh a rak si. Cumi kan kum sungah Pathian in hmuifu malsawm famkim zetin coter ding in duh. Dam cakzet le nunsau nak hrangah siiqha a umnan sar suak loin kan rak lan tak ringring. Baibal ih simmi nunsau nak hi a thupi bik ah *nu le pa upatnak* ah a um. Hringtu kan nu le kan pa upat qihzahnak kan nei thei ngaingai ahcun kan nun a sau tengteng ding. Asinain nu le pa le upa pawl hi kan upat duh lo. Khuahlan san deuh ahcun mi tampi in nu le pa upat le qihzahnak an nei. Atu kan san hi a her awk vivo ih leitlun thilri lamah kan qhangsozet nan nu le pa upat le qihzahnak a mal vivo, Kan tlaniam sinsin. Kanmah thu thu in kan nung vivo. Nu le pa hi zianghman kan siar nawn lo. Cumi cu kan ralpa satan ih bumnak ruangah a si.

in Scotland ram ngah sal theinak dingah kum tampi an zuam rero nan an hlawhtling thei sal nawn lo. Cuticun 1328 kum ah Scotland ram hi mahte uk aw theimi ram ah a cang ih Bruce khal Scotland ram ih a hmaisabik Siangpahrang Robert (King Robert I) ah a cangta.

Cubangin kannih Lai Mino tampi khalin fimthiamnak kan hawl tikah vei khat tein kan hlawhtling lohli mi tampi a um ding nain kan hlawhtling thei lomi khal tampi a um thei men. Himi Bruce le Maimomte ih thuhla hi fimzirnak ah kan lak thiam a qul.

Mifim, mi thiam malte lawng umnak pawlkomnak hi a qhangso thei lo vekin hngat zetih ding thei ding khal ol-ai mi a si lo. Kan Lai mipun qhansonak kan pan sinsin theinak dingah mai' sinak vekin theifel in hman a tlakmi fimthiamnak nei thei dingin zuam cio kan qul. Cutiuh kan zuam tikah sunnak tampi kan tong ko ding. Asinain oltein beidong mai ding kan si lo. Kan zuam qenqo ding a thupi ngaingai. Ol-ai zawng lamzin kan thlun pang asile qhatnak hnakin qhat lonak tam sawn in pe thei. Kan kiangkap le mipun hrangah qhatnak a pe thei lomi fimthiamnak kan nei pang ahcun zianghmanah hman ding a tlak lo dingih man khal a nei lo ding.

Curuangah Lai Mino pawlin kum zabi 21 sung kan feh rero tikah thil poimawh tampi lakin kan zalennak le kan fimthiamnak pawl hi thil thupi zetah kan ruat a qul. Cutiin kan ruah theiuh kan ram, kan mipun hrangah qhatnak thawn kan hmang thiam asile qhansonak hrangah tuahsuaktu kan si ve ding. A dang qulsammi tampi khal zir vivo ding a thupi zet tikha theih ringring a qha. Kan mipun khaisan na duh ve asile napi'n thu ruatin qhansohnak hrangah na ti theitawh suahin hnaquan ve aw. It lo, siing loin qhansonak hrangah quan zuam thlang aw. Na fimthiamnak, na zalennak hmang thiam aw. Cucu thil thupi

thlacamkhawm a phunphun in kan nei qheu. A ngaingai kan sim asile nu le pa timi hi an nun laiah qihzah upat sunloihnak pek sawn ding a qul. An thih hnu ah zianghman an thei nawn lo hnu ah cuvek pawl kan tuah rero mi hi a lak men a si. Mi ti awter pawl, mi hansawng pawl kan si sawn. Kawl pawl cun, nu le pa hi an nun lai ah qhatein tuamhlawm aw, an thi tikah qap hlah (ru h a o ci fau Pa q a o r Si le) tiah an ti. A dikzet a si. Curuangah nu le pa pawl hi leitlun an nun laiah qihzah in, upat pek in sunloih cio ding a thupi zet. Cuvek qhiamqhiam in Saya le upa pawl khal qihzah upat pekin an thusimmi le ruahnak pekmi pawl hi zawnlung thungainak thawn nunpi ding a thupi ngaingai a si. Cutin kan tuah thei asile kan hrangah sunralnak a um lo, qhatnak a tam sawn a si. Cumi cu Pathian ih duhmi a siih san sau ih nung theinak khal a si.

Mit hmuh lo Pathian cu kan qihzah, kan upat cio dingih mi hmuh thei Nu le pa, Saya le upa pawl khal qihzah upat pek kan thiam ahcun kan hrangah hlawknak tumbik a si.

(BTS Awkhawk, Vol. 14, No 2; 2008 July-January 2009)

1. Kan qihzah upat ding hi zo pawl an si?

Pathian duhnak vekin nunsau damcah ih um theinak dingah nu le pa le upa pawl upat pek thiam a qul. Milai zovek khalin nu le pa kan nei cio. Nu le pa nei loin mahte a piang, a suakmi zohman kan um lo. Asile qhate'n kan ruat hnik pei; Kan suah pekte ihsin kan nauhak lai, zianghman kan ti thei hrih lo laiah kan nu le pa cun kan qulsammi ziangkim in tawlrel sak thluhtu an si. Anmah ti thei tawk in a phunphun in in tuamhlawm, in humhim. An neihmi le an fimnak zate suahin in kilkhawi. Qhanglian pitling theinak dingah a phunphun in in tawlrelsak. Hlawhtlinnak lamzin in hawlsak. Rannung pawl hi an nu, an pa pawl thawn an um caan hi caan tawite sung lawng a si. An suak ihsin thlahnih tluk cun anmahte'n an tlang, an um thei zo. A reibik ah kum khat tiang hrawng fang khi anmahte'n an tawlrel thei lo. Rannung tam sawn cu kumkhat hrawng an kim cun anmahte'n an nung thei zo.

Asinain kannih minung pawl hin nu le pa qaanghlum kan beencaan hi kum tampi sung a si. Kumkhat kan kim tikah zianghman kan tuah thei hrih lo, qong kan zir pek, vah kan zir pekte lawng a si hrih. Mihrek khat cu tuandeuh in a santlaimi an um. An nu le pa a cawm, a zohsal theitu an um na'n a tam lo. Mi tamsawn cu a malbik kum 20 sung nu le pa rinsan in kan um. Nupi, pasal kan neih hnu hmanah nu le pa bomnak kan qul hrih thotho. Curuangah nu le pa ih in kilkhawinak parah lungawi thusim in upat pek kan qul hrimhrim. Tulai mino tampi in nu le pa siseh, saya upa khal siseh, zianghman siar duh loin kan um qheu. Kan hmuhtonmi, kan theihmi zat kan nu le pa pawl in an thei lo, san a theng rero thlang ih santhar sungah kan umnan kan nu, kan pa pawl ih ruahnak le hmuhnak pawl cu a *date out* tuk zo, san an man nawn lo tiah ziang siar loin kan um men

qheu. Cumi cu poi kan ti zet ciomi a si ko ding. Cuti ih ziang siar duhlo pawl hi an nun sung hmuahhmuah ah ziang pipa khal an si dah ve ce lo timi hi kan hmu cio mi a si ko. Cutin a si ruangah kan nu le kan pa, zirhtu pawl cu kan qihzah dingih kan upat hrimrhim a qul.

2. Ziangtin upat kan pek ding?

Kan Pathian cu zawnlung thungainak hi a duh zettu a si. Nu le pa qihzah upat in kan sunloih kan ti tikah an thu simmi ngai in thuthlun nun nei hi a si. Qihzah upat peknak kan timi cu zawnlung thungainak in kan langter a qul. Qong dang in kan sim asile kanmai' duhnak vek si sawn loin nan thu duhnak veki si ko seh tiah kan ti thei ding hi a thupi. Nu le pa qihzah upat lawng si loin an thu khal ngai ding a thupi zet. Upat qihzahnak kan langternak cu thungainak (*obedience*) ah a um. Nu le pa, Saya upa kan qihzah, kan upat kan ti ko nan an thu kan thlun, kan ngai duh lo ahcun sullam zianghman a nei lo. Thufim 1:8-9 sungah, "*Ka fapa, na nu le na pa ih simmi thu kha qhate'n ngai aw. An zirh mi thu in na nuncan zia kha na lu hrangah lupawng mawizet a si dingih na hngawng hrangah qhi mawi a si ding,*" a ti. Nu le pa, Saya upa thu ngai hi nunnom le nunsanak a si, tiah sim duh sannak a si. Cuitlun ah Thufim 6:20-23 sungah, "*Ka fapa, na pa ih sim bangin tuah awla, na nu ih zirh mi kha ziangtik hmanah hngilh hlah aw. An simmi thu tla kha ciing ringring awla, na thinlung sungah khum aw. Khual na tlawn tikah an lo zirhmi thu tla in a lo hruai dingih zaanah a lo kilkhawi dingih, sunah ruahnak a lo pek ding. An lo zirhnak cu a tleu ringring dingih an nun simnak khan nundaanzia a lo zirh ding,*" a ti. Cumi cu thudik a siih dingnak tuah khal a si. Curuangah dingnak tuah le thudik tuah cu raithawinak hnakin Pathian ih duhsawn mi a si (Thuf. 21:3).

Cuihtlunah zawnlung thungai duh lonak ruangah ziang a cang thei ti kan zoh lala hnik pei. 1 Samuel 12:15 sungah, "*Asinain Bawipa thu nan ngai duh loih a thupekmi tla nan el a si ahcun, nan pupa pawlih an rak tuar bangin nanmah le nan siangpahrang in nan tuar ding a si*" a ti. Qihnungza Pathian qongkam a si. Pathian thupek a ngai duh lo pawl, a eltu pawl parih siatcamnak thu khal Daan peksalnak 28:15-60 sungah kimzet in siar theih a si. Zawnlung thungainak hi Pathian in a duhzetmi a si (Saam 40:6-8). Curuangah Nu le Pa, Saya, Upa pawl qihzah upat pek le an thusimmi parah zawnlung thungainak neih hi a thupi ngaingai.

3. Ziangtikah upat kan pek ding?

Nu le pa pawl cun nitin nuntu khawsaknak hrangah an cangvai cio veki faate mino pawl khal in fimthiamnak zir in hmailam qhansonak hrangah kan zuam rero. "Caan timi hi Sui ah a cang" timi Japan qongfim a um. Caan hman a thiamtu hrangah cun Sui hnak hman in a man a khung sawn. Nikhat nazi 24 lawng a um hi a mal tuk a ti tu khal tampi an um. Cutin tikcu caan hi man a neizet ruangah nu le pa zohqhat in caan kan pe thei nawn lo. Nu le pa san lai hnakin tui san ah a qhangso tuk zo. *Computer, electronic* thil tivek sanman thilri tampi a um thlang. Cutik ah faate tampi cun "Ka nu, ka pa, nan san lai vek a si nawn lo, nannih zianghman nan thei lo" tivek qongkam hmang in kan upat lo deuhdeuh. Nu sunloih ni, Pa sunloih ni lawngah laksawng fate takte pek in parqhi orh ter in sunloih kan pek hi a tawk lo. Nitin an nun sung hmuahhmuah thinlung tak in duhdawt le upat sunloih ding hi Pathian ih duhmi a si.

Vei tampi ah faate pawlin kan nu, kan pa pawl an thih tikah nasazet in kan qah, an thih hnu ah hngilh lonak

ruangah amah le amah a ai-awh ter. Cucu duhningza a simi thlacam daan khawkhannak phunkhat a si ve. Kan duhdawtmi unau sungkhat le midang hrangah Pathian hnen kan thlenpimi thlacamsaknak thawngin kaa ih sim thei lomi lungawinak le daihnak cu kannun ah kan tep cio ding a si.

- (ii) *Khrih Jesuh thu an phuannak ruangih lungawinak* (1:18). Mi pakhat in thluasuah hmuifu tampi a dong tikah a thinlung sungih a suakmi cu a donngahmi lungawinak kha midang hnenih zem ve ding hi a si. Cuvek in Jesuh Khrih ih duhdawtnak sungah zumtu pakhat hnu pakhat bet vivo tahrat in leitlun pumhlum ah thuthangqha cu phuan in a um ti thu kan ruahsan tikah lungawinak kan ngah.
- (iii) *Zumnak ruangih lungawinak* (1:25). Khristian biaknak in mi pakhat hrangah lungawinak a pe thei lo ahcun a hrangah zianghman ti theinak a um nawn lo. Saam cangantu in “Bawipa zoh uhla tleunak nan ngah ding” (Saam 34:5 - RSV) a ti. Sinai tlang parih Moses a qum tikah a mithmai cu tleunak in a khat. Khristian biaknak cu mi thinlung a nomter theitu le mithmai tleunak a neitu pawlih biaknak (zumnak) a si.
- (iv) *Khristian pawl pakhat le pakhat pawlkomnak hmu ngah ruangih lungawinak* (2:2). Saam cangantu in, “Pathian minung pawl unau bangin hmunkhat ih um tlang hi a qha in a va nuam so” tiah a ngan (Saam 133:1). Minung pakhat le pakhat pawlkom awk lonak hmun le tawh-awknak hmun ah daihnak a um thei lo. Innsungsang ah pakhat le pakhat duhdawtzet in lungruual kutkai ih an um tlang kan hmu tikah siseh, Kawhhran sungtel hmuahhmuah Khrih Jesuh ah pumkhat sinak nei in lungruualzet ih um tlangnak

(9)

KHRISTIAN NUNIH HMIN SINNAK PAWL
(The Marks of the Christian Life)
 Filipi 1:3-11.

Filipi khua ah a veikhatnak Paul a rak thlen caan hi AD 52 hrawngah a siih a veihninnak khaultlawnnak (*second missionary journey*) ah a si. Masidonia mi pakhat in Paul hnenih “Masidonia ah ra awla in ra bawm aw,” tiih langnak a hmuh ruangah Asia ram Troas khua ihsin Longin a fehih Europe ram Neapolis khua a thleng. Cutawk ihsin Filipi khua ah a va thleng thei.

Tirhthlah 16 sungih Filipi khua ih Paul a umtlan daan nganmi thu hi siar dingin duhningza ngaingai a si. Thukam thar sungah kan siar asile himi Tirhthlah 16 sung lawngah milai a phunphun in Jesuh thu theih hiarnak thu nganmi kan hmu thei. Cuih sungah mi pathum an tel. Cumi pawl cu Puan sendup zuartu Thiatira khua mi Lidia, Khawsia polhmi hmailam thu a

simsung theitu sal nunau pakhat le Thawnginn kiltu pa tla an si. Himi mi pathum pawl hi miphun dang cio an si. Lidia hi Asia mi nunau a si, sal nunau nu hi Grik miphun a siih Thawnginn kiltupa hi Rom miphun a si. Himi pathum pawl hi miphun lawng an dang awk lawng si loin an sinak khal an dang aw cio. Lidia hi khua hlanlai ih a qhangsozetmi hnipuan zuartu a si vekin a dinhmun cu sumdawng mi neinung dinhmun an timi siangpahrang fapa dinhmun tluk a si (*merchant prince*). Sal nunau cu sal a si ruangah upadi daan ih mithmuh ahhin minung a si lo. A nungmi thil tuahnak thilri men fang lawng a si. Thawnginnkiltu cu rampi hrangih hnaquantu suahnak a laizawn minung dinhmun (*middle-class*) neimi Rom miphun a si. Cuticun himi mi pathum pawl hi minung dinhmun sinak ah dinhmun sang, dinhmun a laizawn le dinhmun niambik sinak pawl a langter. Curuangah Baibal thianghlimsungah a dang bung le caang pawl thawn bang aw loin Tirhthlah bung 16 hin a langfiangtermi cu Jesuh Khrih ih rak kenmi biaknak hi mailai dinhmun zate hrangah a si, ti hmuhnak a si.

Filipi cakuat sungah Paul ih a tarlangmi Khristian Nun thawn a pehzommi hminsinnak pawlcu a tanglam vekin mallai in zoh tlang hnik uhsi.

1. Khristian pawlih lungawinak.

Mi pakhat hrangih hngilh lonak tuah tikah lungawi thusimnak thawn telhchih a si qheumi hi duhnungza zetmi a si. Pakhat le pakhat kan pehzomawknak sungah hngilh thei lomi pawl hi lungawinak thu lawng rak sisehla ziangtluk nomnak a si pei? Paul le Filipi khua ih Khristian pawl an pehzom awknak khal hivek thotho in hngilh thei lonak le lungawi nomnak thawn a khatmi a siih poisannak zianghman a um lo.

Hi catluan sungah Khristian nun ih hminsinding qulmi pawl a rak um.

Khristian pawlih lungawinak: Paul in a rualpi pawl hrangah lungawinak thawn thla a camsak hngai. Filipi cakuat cu “Lungawinak cakuat” tiah kawh a si. Bengel timi pa in, “Cakuat sungih a thupitnak hi kei ka lungawi, nang teh, ti a si” a ti. Hi cakuat sungih a tarlangmi Khristian pawlih lungawinak hi zohtlang hnik uhsi.

(i) 1:4 ah Khristian pawlih lungawinak thawn thlacamnak ah kan duhdawtmi pawl Pathian zaangfahnak tohkham hmaiah hruailut thei ruangih lungawinak a umzia kan hmu thei. Canganthiam George Reindrop in, “Mi zaraan ih tuah dingmi hna a si lo” (*No common Task*) timi cauk sungah a nganmi cu hitin a si: Veikhat lai ah siizung ih mina fingshawitu sayama (*nurse*) pakhat in mi pakhat hnenih thlacam daan a zirhnak thu a ngan. Cuih Sayama in thlacam daan a zirhnak ruangah leitlun nun kha thinnat le beidong rero mi pa cu lungawi thinnomnak thawn a khatsal, ti a si. Mina fingshawitu sayama hnaquan cu an kut hmanna a tam ruangah cuih sayama in a kut zohin thlacam caan nei dingah khawkhannak a nei. A kutzung pakhat ciar in midang hrangah a ai-awh ter. A kutzungpi cu amah thawn naihbik ih um a si ruangah unau sungkhat hrang ai-awh ih thlacam dingin ralrinnak in pe, a ti. A kutzung mehtok cu midang sawhmuhnak hrangih hmanmi a si qheu ruangah amai’ nunnak ih fim a zirhtu pawl a ai-awh ter. Kutzunglai cu a saubik ruangah hruaitu, uktu pawl a ai-awh ter. Zung-nau-um cu thazaang qawnqaihmi a si ruangah zaangnem thazaang mal pawl, mi rethei harsa pawl hrangah a ai-awh ter. Zungnhgete cu a fatebik le thupinak nei lobik a si

pawl tla an si. Thuthangqha qanpi humhinnak timi cu a lenglam ihsin a ra mi ral donak pawlih do thei lo dingah qanpi in rak khamnak kha a sim duh. Khristian a si mi cun amai' zumnak kha qanpi humhim dingin tiar aw cia mi si a qul. A sungih a nungmi ruahsannak khal simthiam a qul. Thuthangqha hngetkhohternak timi cu Kawhhran sungah a umtu Khristian pawl in zumnak thazang qhanter dingah le thinlung hngette ih an dinsuak theinak dingin tinak a si.

(iii) Khristian pawl cu thuthangqha ruangih harsat tuarnak ah qanpi awktu pawl kan si. Khristian pakhat cu thuthangqha ruangih harsatnak a tuar tikah amah lawngih tuar a si dah lo. Sankhat hnu sankhat, ramkhat hnu ramkhat ah ziangbangin tuarnak a um khal le an zumnak qansantu si sawn loin Khrih hrangih a tuartu pawl le mai' tuarnak kha ruatsal in thazang la cio ding a qul.

(iv) Khristian pawl cu Khrih thawn qanpi awktu kan si. Caang 8 nak ah Paul in fiangzet ih a simmi cu, "Khrih Jesuh thinlung ihsin a ra mi tlaihsannak in ka lo tlaihsan hai a si," ti a si. A sim duhmi cu Jesuh in a lo duhdawt vekin kei khalin ka lo duhdawt ve, tinak a si. Paul in a rualpi Khristian pawl a duhdawtnak le Khrih a duhdawtnak hi thleidannak um loin a bang-aw a si. Jesuh Khrih ih duhdawtnak sungah thungai thlak ih kan um ahcun a duhdawtnak cu kanmai' hnen ihsin kan minungpi pawl hnenah a thleng ve a si. Cumi pawl hrangah Khrih in thihnak tiang tuarin a duhdawtnak a langter. Curuangah Khristian pawl cu Khrih ih duhdawtnak ah qanpi awktu kan rak si cio.

hmun ah siseh, cubang thil umzia cu a mawi ih zoh a nuam ngaingai.

- (v) *Khrih hrangah tuarnak ruangih lungawinak (2:17)*. Kawhhran thuanthun sungih Pa a simi Pawlikhap (Polycarp) in Khrih ruangih mei-alh sung thlak in an thah lai ah, "Maw ka Pa, hitivek in nangmai' hrangah thih tuar ding tlak ih thu i qhensak ruangah ka lung a awi" tiah thla a cam. Bawi Khrih hrangih tuarnak cu hmai neihnak caan qha pakhat a si. Ziangah tile cuti ih tuarnak thawngin rin-umza kan sinak kha thungai thlak in kan rak hmuh ngah thei ih Pathian uknak dinsuahnak hrangah kan rak qawmpi ve a si.
- (vi) *Duhdawtmi hnenin thuthang kan theih ngah ruangah lungawinak a um (2:28)*. Kan nunnak hi qhenqhek awknak lawngin a khat. Caan reipi kan qhen-aw zomi duhdawtmi pawl hnen thuthang thawmvang kan theih tikah kan lung a awizet qheu. Scottish mipun Pastor pakhat ih a sim dahmi cu, "Ca kuatnak milu te pakhat in kan lung a awi ter qheu" ti a si. Thu thei ter-awknak ruangah duhdawtmi pawl an lung a awi ih thu theih duhmi thei ngan loin a um tikah lung retheinak a suak ter tihi kan thei cio mi a si.
- (vii) *Khristian khualthiamnak ah lungawi nomnak a um (2:29)*. Sangka kharmi inn le sangka ongmi inn tiah inn hi phunhnih in a um. Sangka kharmi inn cu mah zawn lawng ruatmi sangka a siih sangka ongmi inn cu lungawizet le duhdawtnak thawn mi a hmuaktu Khristian sangka a si. Sangka ongmi inn cu hmuh kel lomi mikhual le harsat mangbang pawl kha duhdawtnak thawn a cohlangmi inn a siih letkirsal an siang dah lo.
- (viii) *Khrih sungih a umtu pawl hnenah lungwinak a um (3:1; 4:1)*. Leitlun kan nun sungih a nombik caan cu duhdawttu

thawn um tlang hi a si. Khrih sungih a um kan ti tikah vate cu thli lakah, nga cu tidai sungah, thinghram cu leilung sungah a um ih an nun vekin kannih khal Khrih ih duhdawtnak sungah kan nungve a si, ti hi a hmailam ah kan thei cio. Duhdawttu thawn umtlang cu nomnak a si. Kan duhdawtmi lole in duhdawt ih kan duhdawt ve mi pa cu Khrih a si. Khrih le kanmah karlak ih duhdawtnak cu cemmi a nei lo ih zohman khal ih qhen theihmi a si fawn lo.

- (ix) *Khrih hrangah zumtu (thlarau) pakhat a ngah theitu ih lungawinak* (4:1). Filipi Kawhhran sungtel pawl hi Paul ih lungawinak le sui lukhum an si. Ziangahtile annih hi Khrih hnenah Paul ruangih a ra thlengmi an si. Cuih lungawinak vek hi nu le pa, Pastor pawl in midang pawl, a hleice in nauhak pawl kha Jesuh ih duhdawtnak sungah an hruailut thei tikih an lungawinak vek hi a si. Thuthangqha karhzai ter hi Khristian pawlih quanvo a si lo, lungawinak a si sawn.
- (x) *Laksawng sungah lungawinak a um* (4:10). Himi lungawinak cu laksawng ngah raungah a si lo. Mi pakhat khat in in hngilh lo, in cing ringring a si ti theih ruangih lungawinak a si. A laksawng ih man kha thupi sawn si loin laksawng pe duhnak thinlung kha a thupi sawn a si.

2. Khristian Pumpeknak

Caang 6 nak ah Paul in Filipi Kawhhran hnenah an Kawhhran hrangih hnaquan qha hram a thoktu Pathian in a hnaquan a quansuak qeh tiang a hlawhtlinpi ding tiih a ring-awmi thu le Khrih a ratsal tikih tiar-aw cia ringring dingmi thu a sim. Paul ih hmanmi qongfang "a thok" (Grik - *enarchestai*) le "a quansuak" (Grik - *epitelein*) timi qongfang pawl hi Grik biaknak ah raithawinak thawn pehpar awmi qongfang tla an si.

Biak daan hram a thoknak le Grik pawlih raithawinak hi a pehzom awmi an si. Curuangah Paul in a thinlung sungih a rak hmu ngahmi Khristian nun hi Jesuh Khrih hrangih raithawinak pekmi thawn ruat ceem phah in hi catluan cu a rak ngan. Cuvek thotho in Rom cakuat khalah nunnak le thianhlimnak thawn a khatmi raithawinak bangin nan ruangpumpi cu Pathian hnenah pe uh, tiah Rom Kawhhran hnenah a forh hngai a si (Rom 12:1).

Khrih a ratsalnak ni hi siangpahrang pakhat a ratnak ni thawn a bang aw ding. Cuih ni ah siangpahrang ih minung pawlin an duhdawtnak le rintlak an sinak hminsinnak ah laksawng an pe tengteng ding. Kan hnenah ih sin Jesuh Khrih ih duhmi laksawng pakhat cu kan nunnak ruangpum hi a si. Curuangah minung in a thupibik kan tuah qulmi pakhat cu Jesuh Khrih ih cohlaantlakmi nun pek awk hi a si. Cuti ih kan pek aw theinak khal hi Pathian zaangfahnak lawngih ngah theimi a si.

3. Khristian Qanpi Awknak

Hi catluan ahhin Khristian qanpi awknak thu hi a thupi zetmi a si. Khristian pakhat le pakhat qawm-awmi thil hrekkhat a um.

- (i) Khristian pawl cu zaangfahnak sungah qanpi awktu pawl kan si. Khristian pawl hi Pathian zaangfahnak tlunah leiba a neitu pawl hmunkhat ih umkhat tlangmi kan si.
- (ii) Khristian pawl cu thuthangqha phuannak ah qanpi awktu pawl kan si. Khristian pawl hi duhdawtnak laksawng pakhat sung lawngih hlawm awk si loin quanvo tumpi pakhat sungih qanpi awktu khal kan si. Cuih quanvo cu thuthangqha qhanso karhzaiter hi a si. Paul in Khristian pawl thuthang phuannak thu ah qongfang pahnih a rak hmang. Cuih qongfang pawl cu thuthangqha hrangih qanpi humhimnak (*defenda*) le hngetkhoh ternak (*confirmation*)

Zumtu qha' timi thulu hi kan kheng ngah lo khal le Baptist thuanthu a tawinak in zoh tlang ding ka duh ih, Baptist pawlih kan zumnak khal mallai tar lang ka duh. Baptist zumtu qha ka si maw? ti khalin mah le mah cekfel awk sal ding a thupi (Thuhla famkim deuh cu CJ Hrang Hmung nganmi "Baptist Thupom Hleicatnak Pawl" cabu sungah siar theih a si).

1. BAPTIST THUHLA TAWI

Leitlun Khristian zate lakah million 50 hrawng hi Baptist sungtel a siih cumi sungah million 38 pawl hi pehzom awknak qhate'n a neimi Baptist sungtel pawl kan si. Cu pawl cu leitlun hmunzakip ah qhekdarh in kan um. Kawlram sungah Khristian hi zatek 8.8% kan um ih cumi lakah zatek 5% tlun hi Baptist sungtel pawl kan si. Mipum in kan siar asile 2500000 lai kan um.

Baptist Khristian pawl hi zo pawl an si timi thusuhnak a um qheu. Cutikah Baptist pawlih zum daan, tuah daan le kawhhran dinsuah kaihhruai awk daan le a suah daan mallai theih a qul. Baptist suahkehnak dunglam thuhla kan zingzoi tikah Baptist zum daan le dinpimi hi a thupi zetih Baibal sirhsan fiangzetih tarlangmi cu Rom 6:3-4 a si. Qongdang in kan sim asile himi Baibal caang hi Baptist zum daan hrampi tiah kan ko thei.

Zumnak thuhla lam hrambun in kan zoh tikah Baptist thuanthu hi Tirhthlah pawl ih san (*Apostolic age*) ihsin a thok tiah sim a theih. Asinain hitin sim ding hi a Baptist lawng si loin Khristian zate a si tiah simtheih a si ruangah Tirhthlah pawl ih san lai ahcun Pawl qhen awknak a um hrih lo ih Zumnak thu par lawngah hram a bun hrih a si.

4. Khristian pawlih Qhansonak le Hmuitin

A minung pawl hrangah Paul ih thlacammi cu nikhat hnu nikhat in pakhat le pakhat duhdawt awknak qhang sinsin ding hi a si (v. 9, 10). Cuih duhdawtnak cun a sia le a qha felte ih an qhenthiamnak ding hrangah an theihnak qhang sinsin in an hmuhnak kau sinsin tertu duhdawtnak a si. Duhdawtnak cu thutheih tertu lamzin a si ringring. Thil pakhat khat parah siseh, mi pakhat khat parah siseh, kan duh ngaingai asile cuih thil asilole cuih pa, cuioh nu ih thu hi fiang sinsin in theih kan duh. Jesuh Khrih kan duhdawt taktak ahcun amai' thu le a thudik theih sinsin kan dung ve a qul a si.

Duhdawtnak cun duhdawtnak a co ngahtu ih thinlung a tong ngaingai. Cuitiin thinlung a tong awk laiah thinnatnak a suah ter ahcun duhdawtnak taktak a si lo. Jesuh Khrih kan duhdawt taktak a si ahcun a duhnak ziang a si ti thei in kan thinlung sung in tongter ding a si. Jesuh kan duhdawt deuhdeuh le kan thinlung a nem vivo ding. Qhat lonak khal amahte'n a hlon aw vivo dingih duhdawtnak cu kan beisei sinsin ding. Leitlun mi tampi an sim qheumi ah duhdawtnak cu a mit a caw (love is blind) ti a si. A diknak hmun tampi a um ko ding. Asinain Baibal ih in simmi cu duhdawtnak taktak hi a mit a caw lo ih ziangtik caan khalah sia le qha a thleidan thei ringring.

Curuangah Khristian cu duhdawtnak ah qhangso in dingfel thianhlimnak thawn a khat vivo dingih palh phahnak le qong soal ciamco a um nawn lo ding. A thinlung dingfel thianhlimnak ruangah midang tluksia ding hi a siang dah lo ding. Mi hrekkhat cu palhnak zianghman an nei lo na'n thil an ti fekkhat ruangah mi tampi Khristian sinak ihsin an rak tlanhlo ter qheu. Mi hrekkhat lala cu an qhazet nain midang an relsia duh tuk qheu ruangah a netnak ahcun qhatnak an hloh qheu.

Khristian diktak cun a thinlung dingfel ih an thianghlim vekin cuih an duhdawtnak thinlung thiang cun midang pawl kha Khristian lamzin ah an hruailut qheu. Ziangtik hmanah cuih lamzin ihsin zinpiat ah an zawh ter dah lo.

A netnak ah Paul in Khristian pawlih tumtahnak a ngan. Khristian pawlih tumtahmi cu Pathian thangqhatnak le sunlawinak langter nun hi a si. Khristian pawlih ziaza qhatnak cu lawm conak, sunloih ngahnak, thuneih theinak pawl an si lo. Mi hmuahhmuah Pathian an thangqhat thei ve dingih tuah hi a si sawn. Khristian cun amai' hmaiingalnak kha rak tuah saw loin Pathian sunloihnak lawng a tawlrel qheu. Ziangatile atu a dinhmun tiang a thlen theinak hi amai' thil ti theinak ruangah si loin Pathian zaangfahnak ruangah a si ti a theifiang ih theihpitu tetti ah a qang qheu.

Hminsinnak: William Barclay ih nganmi " *The Daily Study Bible: The Letters to the Philippians, Colossians and Thessalonians*" sungta lakmi a si.

BTS/January/2009/01:00hr/

(**Vankau Arsi Magazine**, Vol. 12, No. 1, May, 2009)

(10)

BAPTIST ZUMTU QHA

Leitlun ah biaknak a phunphun a um. Biaknak tinkim ah mah le zumnak/daan kan nei fingfing. Ziangmi kan zum ih ziangtin kan zum timi hi biaknak zate hrangah a thupizetmi a si. Kanmah le biaknak cio ih in zirhmi thu tampi a um. Cumi pawl cu kan zum ih kan nunpi. Ziangtin kan zum ding timi khal mah le biaknak cio in in zirh cio. Khristian biaknak sung khalah zumnak thawn pehparmi thu tampi kan hmu. Jesuh Khrih in zumnak thu le zum dingmi thu tampi in zirh. Cuih in zirhmi pawl hi nitin kan nun ah kan langter ding a qul ngaingai. Kanmah le zumnak cio ah rinsantlak zumtu qha si cio ding hi a thupi zet. Cutin kan ti tikah mai' zumnak ziang a siih khui hmun ah ka ding ti thei cio in dinghnget ding a thupi zet. Sawn ngualngo in dinhmun qhawn dualdo hmang hi rintlak lo sinak pakhat ah a tel ve mi a si. Curuangah mah le zumnak ah hnget khoh in ding ringring ding hi a thupi ngaingai. Hi cahram sungah 'Baptist

ko. "*Anabaptist*" timi cu "tihnim saal pawl" lole "hnimpil saal pawl" tinak a si. Anabaptist pawl hi Baibal sung ummi thu pawl ding le felzet in an thlun ih an rak zuam aw zet. Minung ih zum daan pakhat a si ve tikah soal le palhnak tete cu an nei ve ko nan Baibal thutak hi an qanpizet. Naute lai ih hnimpilmi pawl asilole tithlerh pawl kha rundamnak an theihfiang sal tikah hnimpil sal tengteng ding tiah napi in an fehpi. Naute tihnimnak a rak tuah zotu pawl kha an upat tikah thudik thutak an run theifiangih an tihnimnak kha an rak sang duh nawn lo. Ziangah tile ziang thuhla hman thei hrih loin nauhakte si lai ih tihnim hi tihnimnak dik a si lo, tiah an rak thei sal tikah an di a riam thei nawn lo ih tihnimnak a thar in an tuahsal. Asinain hnimpil ngaingai si loin a thlerh in an rak thlerh aw. Himi Anabaptist pawl ih thuzirhmi pawl hi Roman Catholic kawhhran ih thuzirhmi pawl thawn an kalh aw zet ruangah Anabaptist pawl cu nasazet ih hremnak an tuar. Mi tampi cu qhuam ah an qeem ih meisa in an urthat. Mi tampi cu buri sungah an qeemcih ih tipi sungah an hlon. A caancaan ah Reformation tuahtu pawl hmanin an hrem qheu. Cuti ih tihnimnak a thar ih an tuahsalmi kha an kiangkap pawlin an rak hmuhsuamzet. Hmaisai Kawhhran tuah daan remqhat an duh ruangih a rak suakmi a si. Himi "*Anabaptist*" pawl hi Baptist pawl thawn ziangtluk pehzomnak an nei ti cu theihfiang a si lo nain Baptist ra suahnak dingih hmahruaitu an si.

4. ANABAPTIST IH ZUM DAAN

Kawhhran remqhat le remthar sal dingah *John Wycliff* (1329-1384) le *John Huss* (1369-1415) pawl an rak suak. Annih in thudik le thuhmaan an hmuhnak vekin an zirh tikah Roman Catholic Kawhhran hotu pawlin an rak that qheh. Anmah Roman Catholic pawlin *direct* in an that lo hman ah Acozah

Thuanthu lam um daan ih kan zoh tikah Baptist pawl hi kumzabi 16 ih Kawhhran remqhatsan (*Protestant reformation*) caan ah a suak tiah kan hmu thei. Qongdang in kan sim asile hi caan lai ah Khristian thupom hrampi le Kawhhran pawl ih fehpi mi zum daan thuhla pawl hi an kalh aw phahphah. Cumi sungah Baptist pawl in zumtu lawng tihnimnak pekin cuih zumtu pawl hmunkhat ih pawlkommi cu Kawhhran ah hman a si ding tiah zumnak kan nei. Cuihtlunah Khrih lawngih Kawhhran le zumtu pakhat cio ih pumpak rundamtu le Bawi a si. Baibal Cathiang lawng hi zumnak le tuahnak hrangah thuneitu bik a si ti pawl kan zum. Biaknak lam zalennak an duh ruangah Kawhhran le acozah hi a dangtein um ding tiah zumnak kan nei. Cuticun Baptist Kawhhran hi dinsuah a rak si. Curuangah Baptist thuanthu hi zumnak parah hramqohmi a si vekin zumthei timi pomtu kan si. Ziangah tile zumtheitu si dingah Pathian in minung famkim ah in tuah. Zum thei lo ti hi cu Baptist pawl ih kan pommi le kan fehpi mi a si lo.

2. BAPTIST IH SULLAM

Curuangah Baptist ih sullam hi ziang a si ti kan zoh hmaisai ta hrih pei. Ziangruangah "Hnimpil" fekfek? tiah Baptist pawl in kan hmang. Bawi Jesuh Khrih cu "I Runtu le ka Bawipa a si" tiih zumtu pawl cu baptisma pek an si qheu. Asile ziangti vekin baptisma pek a si pei? Baptisma pek daan *pungsan* cu ziangvek a si? Himi thu ahhin Baptist dinhmun cu tidai sungih 'hnimpil' fekfek hi a si. Ziangah so hnimpil fekfek kan ti?

"Baptist" timi qongfang cu Mirang qong a siih, Grik qongfang "*Baptizo*" timi ihsin lak mi a si. Khristian timi a rak suah hlanpi ah Grik pawlin *Baptizo* timi qongfang hi an rak nei zo. Cuih qongfang cu an rak hmang rero zo mi a si. *Baptizo* ih

sullam cu " *Tidai sungah hnimpil, (lole) tidai tangah hnimpil*" tinak a si. Tihnimnak petu Johan ih pekmi tihnimnak hi ruangpum zate tidai sungah hnimpil in a um, tihi Baptist Kawhhran pawlih pommi le zummi a si. Hi qongfang ih a huapmi a kau nawn ih a tican cu: Hnim, pilh, ciah, phim, ti pawl an si. Cule *Baptizo* ih sullam a dang pakhat cu "Thianfai ter dingah ti sungah hnimpil" ti a si. Thukam Thar sungah Tihnimnak petu Johan in thianfai ternak langternak ah tihnimnak (tipilnak) a tuah hmaisabik. Cuihnu ah zumtu pawl khal in Jesuh Khrih ih thupek vekin sualnak ihsin thianternak langter dingah tidai sungah hnimpil hi an rak hmang (Mat. 28:19). Cuticun kannih Baptist pawl khalin himi tuah daan hi tuini tiang kan rak hmang ve a si.

Baptist pawlin ziangruangah hnimpil fekfek kan hmang timi thuthawn peh aw in ruahnak tampi a um. Lutheran kawhhran dintu Martin Luther, Presbyterian kawhhran dintu John Calvin, Methodist kawhhran dintu John Wesley, Free Church hotu Dr. Chalmers, Congregationalist hotu Dr. Pain, Episcopalian kawhhran hotu Dean Stanley, Methodist Baibal thiam Dr. Adam Clark, Presbyterian kawhhran thuanthun ngantu Philip Schaff, Anglican hotu Bishop White le Roman Catholic hotu Cardinal Gibbons pawl tla in Kawhhran a dinghnget hnu kum za tampi sung cu baptisma an pek tikah hnimpil a rak si qheu tiah an ti, an pom cio. Reformed Kawhhran theology lamih hminthangbik Karl Barth cun: A hmaisabik Khristian pawlin tihnimnak an tuah tikah tisung ih phim a si, a ti.

DIDACHE timi Dungthluntu 12 ih zirhmi cauk sungah baptisma peknak thu thawn peh aw in hiti'n a um ve: "Baptisma peknak thawn peh aw in hivekin nan tuah pei. A hmaisabik ah hi thu hmuahhmuah nan zir hnu ah, a nun ah Jesuh Khrih cu i runtu a si tiah a pomtu cu Pa, Fapa le Thlarau Thianghlim hminin

a luangmi tiva sungah baptisma nan pek pei. A luangmi tiva a um lo asile tidai dang sungah nan pek pei. Tidai nan tuar thei lo asile tihlum nan hmang pei. Ti luang khal, luang lo khal nan nei lo asile Pa, Fapa le Thlarau Thianghlim hminin a lu ah vei 3 ti nan toih pei" ti a si. Tithlerh cu ti a um lo tikah a netabik hrang lawngih retmi a si. Curuangah tirhthlah pawlin "hnimpil" cu a hmaisabik ah an ret ti cu a fiang zetmi a si.

Himi "Baptist" timi hmin hi mai' duhnak ih hrilmi a si lo. Mitkemnak, huatnak le hmuhsuamnak thawn Pawl dang pawlih pekmi hmin a si. "Bawi Jesuh Khrih cu i Runtu le ka Bawipa a si" tiah a zumtu pawl lawng "baptisma" pek a si pei ih "baptisma" pek tikah ti sungah "hnimpil" fekfek ding a si tiah dinhmun fekzet an neih ruangah "Baptist" timi hmin an conak a si. Himi hmin ruangah Baptist pawlin lungawi ding a si, ziangah tile himi kan "hnimpilnak" in Tihnim petu Johan kutih Jesuh ih tihnimnak kha in mangter sal. Cuihtlunah Bawi Jesuh Khrih ih thihnak, phumnak le thawhsalnak kha in mangter sal ih Pathian in 'mithar' ah in tuah tikah kan nunhlun hi kan thi ter. Cule a tharmi nunnak sungah kan lut ti kha a hmuhsak. Sikhalsehla 'hnimpil' hnakin a thupi deuh ih retmi cu a 'zumtu pawl lawng tihnim peknak' hi a si.

3. ANABAPTIST RA SUAH DAAN

Germany ram ah AD 1521 kum ah le Switzerland ram ah AD 1525 kum hrawngah Kawhhran hrekkhat pawl an um ih hi pawl hin Roman Catholic kawhhran ihsin an qhen suak. Thukam Thar (NT) sungih Kawhhran hruai-awk daan le feh daan kan thlun an ti ih lungthlengnak neih hnu, zumnak phuannak neih hnu lawngah tidai sungah hnimpil in tihnimnak pek ding a si, tiah an zum. Himi pawl cu "Anabaptist" tiah an

Hi kan tarlangmi Baptist zumtu qha pawlih cahnak ruangah kannih pawl hi hnangam tein um men ding kan si lo. Kan umnak ram, khua le Kawhhran ciar ah a zuammi, hringthar cia mi le a qhangphawkmi thlarau hlo tampi a hawlsuaktu pawl kan si venak dingah kan nun aap awk ringring ding kan qul. Kan Baptist sinak ih a sung muril pawl kha theifel in mai' zumnak parah hngetkhoh zetih a ding theitu sungtel tampi kan qul. A hleice in hruaitu pawlin kanmah le sinak hi theiin dinpi ngam ding kan qul. Midang ih zirhnak ah thlun in mai dinhmun ziang siar loin sawn ngualngo ih thlun vivo dingmi kan si hrimhrim lo. Baptist in a mankhung zetmi thiisen thuanthu kan nei ti hi cingqha ringring uhsi. Kan thupom hleicetnak hi kan theih a qul vekin nitin kan nun khalah nunpi, fehpi ding kan qul. Cuticun Baptist ruangah vanram kainak a si lo khalle Pathian ih dinpimi kan thuanthu hi kan fingshaw i a qul. Kanmah in kan fingshaw i lo ahcun midang cun siatsuah ding lawng in bawh ko ding.

Cabu ronmi pawl:

1. CJ Hrang Hmung, *Baptist Thupom Hleicetnak Pawl*, (Kalaymyo: Falam Baptist Pawlkom, 2008).
2. O. M. Rao, *Baptist Distinctives*, (Guwahati: Christian Literature Centre, 1995).
3. *Golden Jubilee souvenir 1951-2007*, (Tamu: Moyon Naga Baptist Church, 2007).

(A vei (5) nak *Thuphurtu Magazine*, FBP; March, 2009)

kutah thah dingin thu an pek hai. Cupawl hnu ah *Martin Luther* le a rualpi pawl in "Rundamnak cu tuahnak ih ngahmi a si lo, a zumtu pawl hrangah Pathian zaangfahnak ihsin a lakih pekmi a si" timi thu hi thih tiangin an dinpi ngam. Asinain hih remthattu (reformation hruaitu pawl: Zwingli, John Knox, Luther, Calvin) cun Roman Catholic kawhhran ih hruai daan pawl a zate in an hlon qheh thei lo. Cuih hleiah Kawhhram remthar salnak thu buaizet le harsatnak, do awknak lak ahhin thudik cu thih tiangin a qanngamtu *Grebel* timi pa a rak suak lala. A dinpi mi thu cu "*Kawhhran zumnak thuhla ah Ram Uktu bawi pawl thu an neih hi a dik lo a si*," tiah nasazet in a tang. Cun zumtu lawng tihnim ding a si, tiin thih qih loin a qang. Amah hi Baibal cathiam a si ruangah Efesa simfiangnak a rak tuah ih 5:26 sungih "*Hiti ih a tuahnak cu Kawhhran hi ti sungih a kholhfainak ruangin a thianhlimter hnu ah a thu in Pathian hnenih hlan dingah a si*" timi kan zohsal tikah naute tihnimnak a zum lo deuhdeuh. Himi thudik ruangah 1525 in 1540 kum sung ahhin an hrem ih an thahmi cu mi thawng tampi an si. Asinan an cimit lamlam lo ih an karhzai deuhdeuh.

Anabaptist pawlih an zum daan tlangpi pawlcu a tanglam vekin an si.

1. Rundamnak cu Pathian ih zaangfahnak ruangah a siih zumnak thawn kan pom tikah misual kanmah hrangah hmual a nei.
2. Baibal Thianghlim cu Pathian thawkhummi qongkam a si ruangah Kawhhran zumnak le nun pi cih dingmi ziaza hrangah thuneitu bik a si.
3. Kawhhran a hmanmi le a dikmi cu zumtu pawl an pawlkom awknak a si ih ram ukto pawlih thuneihnak in a uk thei lomi a si. Kan Bawibik cu Jesuh Khrih lawng a si.

4. A dikmi Kawhhran tihnimnak cu zumtu lawng tihnim hi a si. Tihnim hmuahhmuah cu Kawhhran sungtel an siih Bawipa Zanriah hmang theitu an si.
5. Khristian nunnak cu Daan thlunih nunnak si loin Thlarau hruainak ih nunnak tlamtling a si. Thlarau hruainak cu a thiangmi nunnak lamzin a siih leitlun ziaza thawn qhen awk ding a si.
6. Biaknaklam thu ahcun zokhal in midang parah thuneihnak an nei thei lo. Hnek awk theih khal a si lo. Hmual a neitu cu Thlarau le thudik lawng a siih Pope ih *aana* (thuneihnak) neihmi khal Baibal ih zirhmi a si lo, an ti.

A tlunih Anabaptist pawlih an zum daan tlangpi hi kan zoh tikah tuini ih Baptist Kawhhran hmelthlam a si zia kan hmu thei a si.

5. BAPTIST KAWHHRAN TIMI CU...

Baptist pawl hi zo pawl an si ti theihnak dingah a qhabik cu Baptist thuanthu a hramthok ihsin zingzoinak hi a si. Hi Baptist thuanthu sungah kan hmu dingmi cu Baptist sinak ruangih mi tampi thih tuarnak, Baptist an si ruangah a dik lomi uk awknak el ngam tahratin thawnginn sung lut ngamtu pawl; Pathian biak theih hlah hngai seh tiah acozah thupeknak in biakinn fekfek ah pumkhawm dingin ke thawn peng tampi a fehtu pawl tla kan hmu thei.

A hmaisabik Baptist cu zo a si ti hi zohman ih theihfiangmi a si lo. Kan theihfiangmi cu Bawi Jesuh Khrih san ihsin thokin Baptist pom daan le zumnak vek a rak neitu tampi an rak um zo ti lawng hi a si. Baptist Kawhhran cun Thukam Thar (NT) san ih Kawhhran feh daan kan thlun tiah kan zum. Tahqhimnak ah Kawhhran sungah thu tawlrel ding a um tikah mi tamsawn duhnak (Democracy feh daan) kan thlun

ih ziangtinkim ah Thlarau Thianghlim hruainak vek thlun dingah thlacam in kan dil. Baptist Kawhhran sungtel pawl in 'Jesuh Khrih cu i Runtu le ka Bawipa a si' tiah a pomih Pathian in a lakih in pekmi kumkhua nunnak laksawng a sang zotu kan si ruangah Jesuh Khrih ih ziaza thawn a kaih lo (mil aw lo) mi pawl cu dungtun le hlon tahrat in Pathian ih faate taktak a simi mi piangthar pawl an si ding tiah kan zum a si.

Baptist kan thawhkehnak hi thuanthu neimi a si. Zumnak parah hrambun ih dinmi a si. Baptist zumtu qha tampi ruangah tuini tiang leitlun Khristian tampi lakah Baptist zumtu pawl hi kan hmai hngai thei ve. Leitlun Khristian tampi lakah Kawlram hi Baptist a tambik umnak ram panga sungah a tel ve. Ka ngan zo nan ka nolh sal hrih ding: Baptist a tambik umnak ram pawl cu United States of America, Brazil, Nigeria, India le Kawlram tla an si. Protestant Khristian zate kom sungin a hrek hnak ih tam hi Baptist sungtel kan si. Kannih Baptist pawl hi ramthar nornak lamah le thuthangqha zaiternak lamah a cakbik kan si. Thlarau hnaquannak lamah a cakzetmi pu le pa tampi kan nei. "Vancung ram khaulawnnak" timi cauk ngantu John Bunyan; Santhar Mission hnaquannak ih "Pa" tiih kawhmi William Carey; Britist and Foreign Bible Society a dintu John Hughes, a hmaisabik American miphun sungin missionary quantu Adoniram Judson, Thusimtu siangpahrang tiih an kawhmi Charles H. Spurgeon pawl tla Baptist sungtel an si. Himi kan pu le pa pawl cu leitlun Kawhhran thuanthu sungah upat zetmi pawl an rak si. Cuihtlunah kan san sung khalah Pathian thusimtu lakah a hminthangbikmi pakhaat ih an retmi Billy Graham khal Baptist a si. *Purpose Driven Life le Purpose Driven Church* cabu hminthangzet a ngantu Rev. Dr. Rick Warren khal Baptist pastor a si.

2. ZOHQHIMTLAK PASTOR IH TUAHQULMI

(a) Pathian thu lawng a phuang ding (2 Tim. 4:2). Cumi sungah zirnak (2 Tim. 2:15), thlacamnak (1 Tim. 2:8), qihhrutnak nei lo (2 Tim. 1:6-8) timi pawl hi Pathian hna a quannak ah a nei ih a tuah a qul. Pastor tampi cun mi ka hiip theinak dingah tiah Pathian thu malte hnihsuah capoh tampi rel in an um qheu. A qha ve ko na'n mai' sim le phuan dingmi thleng nawn loin an bangsal qheu. Pathian thu sim dingah zirnak a qul, thlacamnak a qul. A qulnak vekin ralqazet in sim le phuang ngam ding khal a qul.

(b) A sim, a phuangmi vekin a nunpi ding (1 Tim. 4:7; 12; 6:11). Pastor tampi cu an sim, an phuangmi vekin an nung lo. An simmi phundang, an nundaan phundang in kan um qheu ruangah zohqhimtlak kan si thei qheu lo.

(c) A mipi pawl a duhdawt ding (1 Tim. 4:12; 1 Kor. 13). Pastor cu tuukhal a si. Sancop tuukhal kan si lo. Sancop tuukhal cun a tuu pawl a duhdawt ngaingai lo. An zawn khal a ruat lo. Pastor qha cun a mipi ziangvek in an um ti hi a thei ringring dingih a qulnak ah nasazet in a qanpi qheu.

3. ZOHQHIMTLAK PASTOR IH CINKENQULMI

(a) Caanqha a neihmi hi a mal ngaingai ti cinken ringring ding a qul (1 Kor. 7:9; Jeim 4:14). Atu kan san hi sansia a si. Kan nunnak caan khal a tawite. Baibal cun mero le tikhu vek, pangpar vek men kan si a ti. Curuangah Pastor qha cun caanqha a neihsunte ah a ram le a felnak hrangah fimkhezet in hmanthiam a thupi.

(b) Jesuh ih simmi "Nannih cu leilung pumpi hrangah tleunak nan si" timi thu hicing ringring ding a qul (Mat. 5:14). Pastor tampi hin lei tisa duhnak vekih nunpi hi ziang an poisa lo. Duhtawkin kuak an fawp, kuanza an ei, zuk le hmawm

(11)

ZOHQHIMTLAK PASTOR QHA

(Titas 2:7; 1 Timote 4:6; 12-16)

Minung pakhat le pakhat kan hmuh daan, kan ruah daan, kan nuntu khawsak daan le kan tlanlen daan hi a dang cio. Ruah daan le hmuh daan a bang awmi pawl lak hmanah a cekci in an bang aw thluh thei lo. Zohqhimtlak Pastor qha kan ti tik khalah kan hmuh daan a dang cio ko ding. Ziangbik hi zohqhim tlakbikmi a siih zovek pawl hi kan zohqhim ding ti khal a dang cio ko ding. Asi, hmuh daan le ruah daan tampi a ummi sung in Baibal ih in zirhmi zohqhimtlak Pastor qha thuhla mal lai kan zoh tlang hnik pei. A famkim lomi tampi a um hrih ko ding nan...

Kawhhran kaihhruainak ah Pastor hi lo theih lo ih neihqulmi hruaitu a si. Pastor pawl hi ziang tinkim ah tlamtling qheh ding ti hi cu a harzetmi a si. Pastor pakhat ah ziangkim famkim thluh ding ti hi a ol lo zet. Asinain Pastor qha cun Baibal ih simmi dinhmun vekih ding thei dingin a zuam a qul, a nunpi

a qul. Cuih tlunah Thlarau lam sinak lawng si loin minung tisa lam sinak ah a qulmi fimnak le hruaitu si theinak thil dangdang a um hrih. Pastor hrekkhat cu thlarau lam ah an cakzet. Pum an pe thei zet. Asinain leitlun kaihhruai awknak lamah zianghman si lem lo, sungtel mipi ih rinsan lo zetmi tampi an um. A hrekkhat lala cu mi pawlkornak ah siseh, lei tisa lam thuhla ah an ti thei zet nan thlarau lam ah a qawnqai zetmi khal kan si thei. Ziangkim ah a famkimmi Pastor qha si dingah cun thil ol-ai a si hrimhrim lo.

Hi thu thawn peh aw in Pastor hnaquannak le kaihhruaiawknak lamih hmin thangzetmi Dr. Vortel Weldom in hruaitu qha Pastor pawlih neih ding a qulmi pawl phun 12 in a sim. Cupawl cu a tanglam bangin an si.

1. A dikmi ruahnak lungput a nei ding.
2. Taksa lamah harhdammi a si ding.
3. Midang ih duh dingin a um thiam ding.
4. Tumtahmi veki mi a hruai ding.
5. Ziangtinkim ah thil thei ol mi a si ding.
6. Fimthiamnak lamah zirnak sang nawn le tawkfang tal a nei ding.
7. Tha tho te'n hna a quan theitu a si ding.
8. Midang thawn pawlkom a thiammi a si ding.
9. Miding, mifel le mi ih rinsan tlakmi a si ding.
10. Taimak zet ih hna a quantu a si ding.
11. Midang ih ruahnak pekmi khal a la theitu a si ding.
12. A quanvo kha taansan loin a thihpi cih ngamtu a si ding.

Himi thu hleihnih hi mi pakhat in nei qheh dingcu a harzet ko. Asinain hruaitu (Pastor) cun amah le amah cuaikhai awknak le cekfel awknak ah kan hmang le a qhahnem zet ding. Mi hrekkhat in hruaitu cu "nu'i hrin (pianpi) thluak fimnak thawn hrin cih" a si an ti. A hrekkhat pawl cun 'zir theihmi' a si

a titu khal bo lo. Hi thil pahnih hi minung pakhat parah a kim thei. Pastor hrekkhat cu nu'i hrin thluak khal a qha ih zuam khal an zuam ih ruangah hruaitu qha ah an cang. A hrek cu nu'i hrin thluak fimnak an neina'n an zuam lo ruangah hruaitu qha an cang thei lo. Cun a hrekkhat cu an nu'i hrin thluak a qha lonan an zuamzet, Pathian rinsan in hna an quan ruangah rinsan tlak hruaitu qha ah an cang thei ve.

Baibal ih in simmi Jesuh Khrih riantu qha zohqhim tlak pastor qha pawl ih neih qulmi sinak pawl mal laiin kan zohta hnik pei.

1. ZOHQHIMTLAK PASTOR IH THEIHQULMI

(a) A pakhatnak cu rundammi ka si timi a theih awk hi a si (1 Joh. 5:13). Pastor tampi cu rundamnak thuthangqha phuangtu ding kan si nan kanmah le kanmah rundam fa kan si lam a thei-aw lotu tampi kan um. Cuvek pastor pawl cu pastor qha kan si thei lo ding. Cuih tlunah kan sim, kan phuangmi thu cu zohman in in cohlang lo dingih a lak men a si.

(b) Pahnihnak ah thuthangqha phuangtu dingah Pathian ih kawhmi ka si ti a theih awk a qul (1 Tim. 1:12). Pastor tampi cu thuthangqha phuangtu ding kan si lam kan fiang aw qheu lo. Thu kan sim dingmi khal tlacop kan ring, timtuah cianak kan nei lo. Curuangah hmual a neih ding tlukin hmual a nei qheu lo.

(c) Pathumnak ah minung hi soal sungah a hlomi kan si thluh timi thu theifiang a qul (Joh. 3:18). Nuncan ziaza qha ih kan um hi kan ding, kan fel tiah a ruat awtu tampi kan um thei.

(d) Palinak ah cuih soal sungih a hlormalmi pawl cu Pathian in a thuthangqha sungah in hruaikir sal ti hi theihding a qul (1 Kor. 15:1-4). Kanmai' ti theinak cun kan hruaikir thei lo ding nan Pathian cahnak rinsan in quan le phuang qenqo ding a qul.

Nitin Khristian Nun ih kan qhanso ding hi Pathian ih duhmi a si. Pastor le Hruaitu upa pawl ih nun lawngah qhangso ding si loin zumtu Khristian hmuahhmuah qhanso ding hi a thupi ngaingai. Cuti ih Pathian mihman sinak dinhmun kan thlen tikah mai' hminthannak ding hrangah a si lo. Pathian sunlawinak ding hrangah a si sawn. Kawhhran le a thuthangqha karhzai sinsin nakding hrangah a si. Cumi cu mi hmuahhmuah ih an hmuhnak dingah tikcu caan le thazaang pe in hman ding a qul. Khrih bangin zirhnak, phuannak, damternak hnaquan pawl cu kanmah le talent kan ngah cio mi vekin hman cio ding a thupi ngaingai.

Curuangah Pastor/hruaitu cun nitin a nun daan ralring zet a qul. Kan umtlaan daan, kan qong daan, kan cawlcaang daan ruangah midang ih rilhbahnak a si ahcun Pastor/hruaitu quan lo a qha sawn. Midang pawlin kan nun daan in zohthup ringring. A qha khal siseh, a sia khal siseh sim le rel an duh ngaingai. Kan Pastor/hruaitu cu a siava tuk timi hi a hruaimi mi zovek hman in kan thei duh mi a si lo. Nun daan ralrin lo ahcun tluksiat a ol te. Kan raalpa satan cun kanmah in do thei lo tikah kan nupi, kan faate, kan sungtel pawl sungah hna a quan in ra do thei. Curuangah thlacamnak thawn ralring zetih nun ringring a qul a si.

Kan khua, kan ram, kan miphun, kan kawhhran ah zohqhimtlak pastor qha tampi a suak vivonak dingah thlaza cam phahin...

BTS/August 4, 2008/11:30 pm.

(A vei 4 nak, *Thuphurtu Magazine*, September, 2008)

thupi an rel lo. Cuvek ih um cun midang hrangah zohqhim tlak an si ding cu a ol lo. Hi pawl in kumkhua nunnak in dawnkham lo an ti qheu hi riahsiatza a si. Cuvek pawl cu hrial thluh a qha.

(c) A tuahmi le a quanmi zate thuhennak tohkham hmaiah dingin a lang leh ding ti hi cing ringring a qul. (2 Kor. 5:10). Ziang ka tuah, ziangtin mi ka kaihruai timi pawl cu midang in ziang siar lo le in theihthiamsak lo khal le a netnak ah thuneitu cu Pathian a si. Minung mithmuh ah zianghman lo tiah an ruat khalle Pastor qha cun thilqha cu tuah le qanla ih nunpi ding a qul.

A Dikmi Pastor (*The True Minister*)

A dikmi Pastor a can theinak dingah Paul in Timote hnenah thu a zirhngai. Cupawl cu zumnak thu le Khristian nuncan ziaza zirhmi thu pawl tla an si (1 Pit. 1:12-15; 3:1-3). Cuih thu pahnih hi Pastor pawlih (Zumtu kan zate khalin) nunpi ding a thupi zetmi a si. Baibal ih zirhmi zumnak thu zate thei in midang pawlih in sut tikah simfiang thei ding hi a thupi ngaingai. Khristian nun zirhmi thu pawl khal Baibal sungah a famkim zet. Cumi cu theihfel ding a qul. Baibal thawn a mil aw lomi, Baibal ah a tel lomi zirhnak cu Khristian zirhnak a si lo.

Timote cu a nauhak te lai ihsin a pi le a nu te'i zirhnak ruangah Baibal thu zumnak ah a hram a khoh zet (2 Tim. 3:5). Cuih hnu ah caan reipi sung Pathian thuhla a zirero. Cubangin Pathian hna a quantu cun nitin Baibal siar ding, zir ding a qul. A zaten ka thei thluh zo tiah ruah aw ding a si lo (2 Tim. 2:15; 3:15-16; 1 Pit. 2:2-3).

Riantu qha cun Pathian qongkam hi a sun a zaan in a zirero. Thlacamnak thawn simfiangnak cabu tampi khal zoh ding a si. Cutiah mi in ziangvek thuhla an sut khalle a simfiang thei ding. Baibal caang simfiangmi vekin a sim thei ding. Leitlun fimnak thawn rawi in simfiang ding a si lo. Mi tampi cun

Pathian thu thawn pehtlaihna zianghman a nei lomi pawl simrel tlak lo thuanthu menmen pawl hmangin thu an sim qheu. Cupawl cu hrial dingah Paulin in forhfial. Cuhnakin Pathian duhzawng ih nung dingin zirh aw ringring dingah in sawm. Khrih vekin thu kan zirh tikah Baibal bung le caang hmangin zirh thei ding zuam kan qul (v. 7)

Pathian hnaquantu cu zumtu pawlih zohqhim a tlakmi dinhmun a nei ding a thupi. **Pathian thu ah a ciah aw** tik lawngah midang nun a sim thei ding. Mai' nun sungah ah zianghman um loin midang va zirh ding ti hi a cang theilo mi a si. Taksa harhdamnak ih zir mi cu man a nei zet mi a si. Taksa thazaang cahnak kan nei ding hi a qul zet. Asinain thlarau lam Pathian thu thawn kan khat bet tikah hmual a nei zet. Leitlun kan nun hrangah le kan hmailam nun hrang khal ah a thupi zetmi a si (vv. 8-9).

Pathian hnaquantu cu rethei zet le harsa zetin hna a quan qheu, a ti. Pathian ram hrangah tiin retheih harsa tuar dingih ap aw zomi cun cumi pawl tuar theinak dingah thazaang nei ringring a qul. Minung ruahdaan phunphun thawn tlangleng tlang kan si ruangah cumi pawl kan ton tikah thinsau a qul, ngaithiam a qul, hremnak khal tuar thei a qul. Cucingin raalqhazetin thuthang qha phuang sinsin ding, raalqhazet in zirh ding, Thlarau Thianghlim bomnak thawngin quan ding a qul.

Zohman in lo nautat hlah hai seh.

Timote hi mino te a si kona'n Pastor hnaquan tumpi a rak quan. Mino te a si konan upa, mino, nauhak, nu le pa pawl hnenah nitin thu a sim, a zirh. Upa deuh mi hrekkhat cun mino ih thusimmi cu ziang an siar duh qheu lo. Mai' fa tluk a simi ih zirhmi cu an cohlang duh lo. Na no tuk hrih, na pitling hrih lo

an ti qheu. Cutikah Timote hrangah cun a harsa ngaingai. Cumi cu Paul in a theihpi ruangah thu a zirh hngai. A hrangah cun Pathian qongkam Baibal siar lo rinsan ding a nei nawn lo. Cumi cun a qong daan, a umtlan ziaza, duhdawtnak le zumnak le thianhlimnak a neih mi pawl kha zumtu dang pawlih zohqhim tlak dinhmun ah a thleng ter.

Zohqhim a tlakmi Pastor a si tikah mino a sinak khal mi in an hmu nawn lo ih an rinsan tlak hruaitu upa pakhat a si tiah mi in an hmu thei ding a si. Timote cu Paul ih simbangin zumnak fekzet ih nungmi a si. A nun daan a thianghlim ih cawntlak mino pastor pakhat a si.

Zohqhimtlak Pastor ih nitin quanvo.

Zohqhim a tlakmi Pastor ih a nun daan cu nitin Ca Thianghlim siarnak, thlacamnak pawl tuah ringring hi a si. 30 Minutes tluk Baibal siar qheh tikah amalbuk nazi pakhat sung thla a cam ding. Cuih hnu ah midang pawl le sungtel zumtu pawl thawn ton awk tikah Pathian Uknak dinsuahding hi ka quanvo a si ti theiin felzetin a hna quan ding a qul. Thusim a qul ahcun thusim ding, thlacamsak a qul ahcun thlacamsak ding, nunsim a qul ahcun nunsim ding, ruahnak pek a qul ahcun ruahnak qha pek ding (*thu ruahpinak-counseling, thazaang peknak-encouragement, nunsimnak-admonition, nunzirhnak-exhortation*).

Thlarau laksawng thlahthlam lo ding hi a thupi zet. Thlarau laksawng tumpi sungin ziangbuk hi ka ngahmi a si tihi thlacamnak thawn theihthiam kan qul. Cuih kan ngahmi thlarau laksawng cu qhangsoter dingah le hmanthiam a qul ngaingai (Efe. 4:11-12; 2 Tim. 1:6).

hlan ih ka natnak in mang ter sal. Ka ning khal a zak pang ding. Thei lovek ih um men a qha ko tiah a ruat ruangah Jesuh hnen a kir sal nawn lo.

Pariatnak pa cun damnak a ngahtu cu kan 10 ten a si. Keimah lawng va kir sal ih lungawi thu sim ding cu ziangtin a cang thei ding. Kan zate'n kan feh tlang le lawng a qha ding sisi. Keimah lawng ka feh le midang nih ziang tin in ruat ding. Curuangah feh lo mai ning a tiih Jesuh hnen kir sal nawn lo in a um.

Pakuanak pa cu nom huahhi ih um pawl a si. Ziang thu khalah thupizet ih ruatmi a nei dah lo. Zo hnen khalah lungawi thu a sim dah lo vekin lungawi thusim ding hi a thinlung sungah a um lo lawlaw. Jesuh hnen ah feh kir sal qul khal a ruat lo.

Himi pakua pawl ih ruahnak pawl hi "**Lungawi thusim ding dawnkhamtu Satan ih palai pawl**" an si ti cu a fiang ko. Tusun ah kan thinlung sungah himi pakua bang lungput kan nei pang maw? Nasazet in ruah ding a tlakmi a si. A liamzomi kum sung tapi sung in hruaitu Pathian hnenah lungawi thu sim loin a um ngamtu kan um maw? Jesuh cun damnak a ngahmi minung pakua an si lo maw? ti in a hlam sal kha kan thei cio hrampei.

Curuangah a ra thleng lai dingmi kan tikcu caan sungah:

1. ***Nu le pa hnen lungawi thusim ding kan neihmi pawl parah lungawi thusim ding.***

Nu le pa ih duhdawtnak hi kan hngilh qheu. Nu le pa parah kan hngauhsan caan tapi a um ti thei in lungawi thu sim ding a qul.

Shakespere *drama* sungah siangpahrang Lear cun thinna zetin: "Nu le pa ih duhdawtnak a thei

(12)

Pakua teh khui ah so an si?

(Luk. 17:11-19)

Pathian lamhruainak in kumkhat hnu kumkhat kan liam vivo ih dam le cakin kan um thei hrih. Pathian ih zaangfahnak le a kutcak in lam in hruainak parah lungawi thu sim ding lawnglawng a khat. Himi a liamcia kumpi kumkhat sungah harsatnak, nomnak, riahsiatnak, lungawinaktiin tikcu caan a phunphun in kan tikcu le caan kan hmang cio. Ziang a va si khalle kumpi kumkhat sungih ni 365 sung him le damte'n Pathian in lam in hruai zo ticu el thei loin kan ton cio mi a si.

Thuthangqha Luka 17:11-19 kan siar tikah Bawi Jesuh Khrih cu a dungthluntu pawl thawn Galilee le Samaria ramri ah a thlengnak thu kan hmu. Cuih hmun ahcun miphar 10 pawl thawn an tong aw. Judah mi le Samaria mi pawl hi hmunkhat ah

um kel a si dah lo nain miphar pawl lakah Samaria mi pakhat a tel ve. Natnak bangrep a tuartu an si ruangah hmunkhat ih an um tlang theinak a si. Beidong vansang caan ahcun pakhat le pakhat karlakih dawnkhamnak pawl khalin a qhen thei qheu lo thu kan hmu thei. Zapi lungruualnak a thlen tertu cuih natnak tuarnak hi Pathian duhnak a si lo tiah kan ti thei lo men ding.

Miphar timi cu mipi lakih um ding an si lo ih lamhlatpi ihsin ding daan a si (Daan. 13:45-6; Mipum 5:2). Ziangtluk hlat ah ding ding ti cu a um lo na'n uktu bawi pakhat in thusuahmi ahcun mina pakhat hi mi dam pakhat thawm a malbik pi 150 tluk hlat ah a um a qul. Himi thu kan zoh tikah miphar pawl hi zohman ih ziang siar lomi pawl an si ti a fiang.

Hinah hin miphar pahra pawl hi damnak ngah duh ruangah Jesuh hnen an pan ti kan hmu. Asinain Jesuh ih mangbangza thil tuahmi ruangih damnak an co tikah Samaria mi pakhat lawng a ra kirsal ih lungawi thu a sim ti kan hmu.

Kumpi kumkhat sungah Pathian in in kilveng, in umpi, lam in hruai zo, cumi parah ziangtluk na lungawi. Lungawi thu na sim zo maw? Paul cun, "Cat loin nan lungawi uh, thlacam ringring uh. Nan parih ziangvek a thlen khal le nan lungawi uh. Khrih Jesuh thawm a pehzom aw mi nan nunnak ah cubangtuk ih nung dingah Pathian in a duh a si," a ti (1 Thess. 5:16-18).

Hinah miphar pakua pawl ziang ruangah Jesuh hnen an pan kirsal lo timi thu malte kan ruat hnuk pei.

Pakhatnak pa cu Pathian a thei lo. Midang in na dam ding ra aw ti ruangih ra menmi a si. Damnak a ngah tik khalah Pathian thei lo a si ruangah Jesuh hnen a rat lonak a si. A nauhak lai ihsin Pathian thu zirh ngah lomi a si.

Pahnihnak pa cu damnak a ngah sal tikah mipi lakah a tlangleng theisal ih a lungawi tukah puai tumpi tuahin rualpi pawl thawm caan a hman ruangah damnak petu Jesuh hnenah a ra kir man nawn lo.

Pathumnak pa cu miphar a can hlanah sumdawng milian a si. Hnaquan tampi a nei. A dam sal tikah hnaquan ding tampi hmabak a nei mi pawl quan in leitlun lennak le hlawnthil hawl in a caan a cem ih Jesuh hnenah a kirsal thei nawn lo.

Palinak pa cu mizangzal a si. Asingai, ka dam zo ual. Thaisun ka feh leh pei, a dai deuh lai aw, ruah a sur aw tiah phuahlam a phunphun hawl in caam a cem ih Jesuh hnenah a kir nawn lo.

Panganak pa cun hiti ih ka damnak hi keimai' vanqhatnak a si. Natnak timi cu amahte'n a damsals qheu mi a si ko. Zo hnen khalah lungawi thu sim a qul lo. Keimai' hrangah caanqha ka ngahsal ruangah ka dam a si ko. Ka damsals khal hi a tikcu kimin ka dam sal a si ko a ti ih a kir ve nawn lo.

Paruknak pa cun dampekte ka si lai. Ka thazaang a mal tuk hrih. Lungawi thusimnak ding hmun hi a hla tuk aw. Ka thazang a khat deuh tikah ka tong pang asile lungawi thu ka sim leh men ding tiah daithlang in a um ruangah Jesuh hnen ah a kir sal nawn lo.

Pasarihnak pa cun ka damzo pam sisi. Cupa hnenah fehals a qul nawn zik lo. Ka feh sal pang le

paisa bawm sungah a retmi thlalang fate zet pakhat a hei lak. Cule hitin a sim: "Na thu suhmi ka lo sawn ding" tiah i ti ih a tanglam vekin thu saupi in sim.

"Raalpi a suak laiah nauhakte ka rak si. Kan innsaang hi kan farah zet. Khuapi thawn a hlat awzetmi khua fate ah kan um. Nikhat cu kan khua lamzin parah thlalang a kuaimi pawl ka tong. Germany Motor cycle pakhat cu cuih hmun ah a tuahmawh ngahsual pang (*accident*) dah ih cumi ta thlalang kuaite kha a si.

Thlalang kuai pawl a zate'n ka sar sal ih zom leh thluh sal dingah napi'n ka zuam na'n ka zom ngah thei lo. Curuangah cuih thlalang kuai pawl lak ihsin a tum nawn pakhat lawng ka lak. Cuih thlalang kuaite kha a hluumte ah a cangsuak thei dingah nitin lungto parah ka tat ringring. Nauhakte pakhat ka si vekin cuih thlalang hlumte cu ka leknak ah ka hmang ringring. Cuticun a rei tikah ka thinlung sungah thu ka ruat ngahmi pakhat cu 'himi thlalang fate hmangin khur sung, innthim sung tivek pawlah nitleu ka kuat thei ual' tiah ka ruatsuak ngah. Cutikah ka kiangkap ka hei thlir hnik ih khui hmun pawl hi a thim biknak hmun a si, tleunak a thlen lonak hmun khui ah an um ti kha ka hawl. Cuih a thimnak hmun pawl ah a phunphun in nitleu kuat thei dingah ka zuam qheu. Cumi hi ka nauhak laih lehnak tampi lakah i nuamter zetmi leknak phun khat ah a cang a si.

Cuih thlalang hlumte cu ka ret ringring. Ka hung upa tik khalah caan lawng ka neih tikah cuih thlalang hlumte cu ka suah qheu. Ka nauhak lai ih ka tuah dahmi vekin nitleu cerh thei dingin ka tuah phah qheu. Kum upa ka si vekin ka ruahnak khal a kau vivo ih nauhak lai ruah vek a si nawn lo. Himi ka lek dah qheumi hi ka nunnak qhansonak hrangah ziang ka tuah le a

lomi fapa, fanu pakhat kan nei a si le rulsia pawl ih tur hnak in a na sawn" a ti.

2. ***Rualpi pawl hnen lungawi thusim ding kan neihmi pawl parah lungawi thusim ding.***

Kumpi kumkhat kan fehnak ah rualpi tampi ih qanpinak tampi a um kha kan mang sal pei. In qanpi mi parah lungawi thu sim ding a sinan sim loin caan kan liam pang maw? Cubang pawl hi atu ah simsal sehla a qha lo maw?

3. ***Pathian hnen lungawi thusim ding kan neihmi pawl parah lungawi thusim ding.***

Kumkhat sung "nunnak" nan ngah mi hi a sunglawizetmi a si. Mi tampi in thlanmual in liamsan ko nan tutiang kan nung hrih hi Pathian ih laksawng tumpi kan co hrih a si cu. Cuihtlunah Pathian in thli, tleunak, umnak hmun pawl a lak in in pek. In thei, ei thei in kan um. Kan cangvai thei. Kan kutke a him. Ziang hmuahhmuah hi famkimzet in in tuahmi vekin kan co hrih. Lungawi thu sim ding hliir a si ko lo maw?

Pathian hnen ah kan duhmi kan dil. In pek tikah lungawi thu sim ding kan hngilh qheu. Rawl ei hlan ah thlacam in lungawi thu kan sim na'n rawl ei qheh ah lungawi thu sim ding kan hngilh 'heu. Kan tuah dah lo.

Pathian ih qhatnak hmuahhmuah ruat sal in lungawi thu sim cio uhsi. Saam cangantu cun, "Maw ka nunnak, Bawipa cu thangqhat awla, a qhatnak hmuahhmuah hngilh hlah aw. Amah in ka sualnak hmuahhmuah i ngaithiam ih, ka natnak

hmuahhmuah i dam ter a si. A thukmi thlaan ihsin i suah ih, duhdawtnak le lainatnak thawn i thluasuah a si. Ka nunnak cu thilqha in a khah ter ih, Mu vanlai bangin cak le no in ka um a si," tiah Pathian a thangqhat a si (Saam 103:2-5). Miphar pakua bang si loin Samaria mi vekin Pathian hnenah lungawi thusim hna a thiamtu si cio dingah Pathian in thluasuah in pe cio hram seh. Amen.

BTS/Jan/2008.

(*Manna Magazine*, Vol 1, No. 3, March, 2008)

(13)

Thi a langTe PakhaT

Veikhat cu innkhaan tumpi pakhat sungah mi tamnawn hmunkhatah an khawm tlang. Cuih hmunah cun mi hminthang tampi an tel ve. Thu thei tampi an ra ve ih rinsantlak deuh hlir an si. Cu pawl lakah kei khal ka ve tel ve. Culaifang ah thu theih hiar zetmi pakhat ka neihmi kha ka sup aw thei lo ih Dr. DeRose timi mi tampi ih rinsan zetmi hnenah hiti'n thu ka hei sut. "Dr. DeRose, Nunnak timi ih a sullam hi ziang a si? ti i sim thei pei maw? ka ti. Cuih thu ka sut tikah innsung ih a umtu pawl cu hnihsuakza capoh pakhat ngai ngah vekin an hni siamso. A hrek in an theihmi vekin simfiang dingah an tum ve.

Dr. DeRose cun innkhan sungih a ummi pawl kha daite ih um dingah a kut a hei hmuh. Cule ka mithmai kha qhate'n a zoh ringring. "Theih duh ngaingai ruangah thungai thlak in thu i sut maw?" tiah ka mit i zoh. Theih duhtuk ruangih cuih thu ka suhmi a sizia kha ka mithmai ah a hmu ngah a si hmang. Cuticun a bawngbi zal sung a hei pur ih a peisa bawm a suah. Cuih

hrangah siseh, Kawhhran sung kaihhruai-awknak qhate'n a fehsuak vivo theinak dingah ti pawl an si.

Miphun dang le hnam dang pawl cun qhehbra qhenkhat lawng si loin qhenhra qhenli, qhennga tiang a petu an um thlang, ti a si. A hleice in kan unau Teddim mi pawl cun Pathian thluasuah an don hleicet deuh tiih kan hmuh theinak hi qhenhra qhentum, qhenhra qhenli an peknak ruangah a si tiah thuthup an relmi ka thei dah. Tulaifang leitlun ah a larzet cabu hminthangzet a simi "Tumtahnak ih fehpmi Nunnak {Purpose Driven Life}" a ngantu Rev. Rick Warren hi cabu a zuarman ngahmi hmuahhmuah sungin qhenhra qhenkua Pathian a pek, tiah an simmi ka thei. Zumtu mi tampi cun cutin an pe thei si khawh, kannih in qhenhra qhenkhat pek ding kan sian lo tuk hi ziangruang ah a si pei? Pathian cun qhenhra qhenkhat lawng in dil. Qhate'n kan ruat asile kan sian lomi qhenhra qhenkhat kha kanmah nih co tahrat in a dang qhenhra qhenkua hi Pathian pe ding ti bang seh la kan thinlung rethei in kan ril kungko ding tiah ka zum. Kan siang lamlam lo ding. Kan thin hman a heng lehlam men ding.

Mifim Pathian a rinsan taktak pawl cun qhenhra qhenkhat qhate'n rak petu zumtu hmaisaw pawlih thuanthu an zingzoi sal tikah, an tu le fa pawl san tampi tiangin thluasuah an dong vivo. Mifim, mithiam, mi sunglawi, mi thupi tampi an suakih Kawhhran, khawtlang le innsang khalah mi hnaihok hmang rerotu an um lo, ti ah an hmusuak a si.

Curuangah Pathian hnen ihsin thluasuhnak a phunphun kan don theinak dingah, qhenhra qhenkhat qhate'n pek zuam cio uhsi. Cumicu Khristian nun ah a thupizetmi pakhat a si. Pathian hnenah pek ruangih a siir awtu an um dah hrih lo.

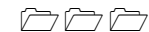
qha ding timi khihmuhtu a si lam ka theifiang aw. Keimah rori hi tleunak cu ka si lo. Tleunak hramthoknak hmun khal ka si lo, ti cu ka thei aw ko. Asinain rintlaknak, zawnruah thiamnak, theithiam theinak, khawruah thiamnak timi nun tleunak pawl a um ngaingai. Cumi pawl kha a nei lotu pawl hnenah keimah in ka kuat sin thei tiah ka theifiang aw.

Kei hi tuisun ah thlang kuaite pakhat men ka si. A thok pek ah cuh thlang hi a hlum maw, a pheng maw, ziangvek thlang a si ti ka thei lo. Asinain atu ah amai' sining te'n a sinak veki thimnak hmun pawlah tleunak a kuat thei. Cumi cu ka sining te hmangin ka kiangkap ih um thimnak sungih a tlanglengmi pawl, minung pawl thinlung sungah tleunak ka kuat thei ve. Cuticun cu pawlih nun a thlang ter thei, midang khalin ka hmuh veki an hmu thei ve ding ih ka tuah veki an tuah ve ding. Cumi cu atu ka tuah rero qheumi a si. Midang in zianghman a thupi lo tiah an ruat thei men. Asinain ka hrangah a thupi zet. Ka hrangah nunnak timi ih a sullam khal a si".

Veikhat lai ah Yale University ih Professor Charles R. Brown cun, 'Nunnak timi hi ziang a si?' timi sullam thawn peh aw in, "Kei ka hrang ahcun himi thusuhnak ih a sawnnak cu hminthang zetmi mi pakhat hnenin ka ngah. Cu pa ih a zirhmi cu 'Nunnak timi cu midang va rian hi a si,' ti a si," a ti dah. Cuih hminthang zet a timi cu Jesuh Khrih a si. Paul cun, "Nun timi hi ziangso a si? Kei ka hrangah cun nun cu Khrih a si," a ti (Filipi 1:21). Casiartu zumtu unau nang teh ziangtin na ruat ve?

(Ref. Robert Fulghum ih nganmi *The Mirror* timi cahram parah cangantu (calettu) in a hmuh daan in a ngan betmi a si)

(BTS Awkhawk, Vol. 15, No. 1, February-June, 2009).

(14)

KHRISTIAN LE PEKNAK

Biaknak timi le peknak hi qhen a theih lo. A hleice in kannih Khristian pawl hrangah peknak hi a thupizet. Ziangatile peknak hi in sersiamtu Pathian ih thokmi a si ruangah a si. Khristian timi hram a thoknak hi Pathian in a Fapa neihsun in peknak ihsin thokmi a si. Curuangah kannih Khristian pawl cun Pathian hnenah kan ziangkim pek ve a qul. Pek ding quanvo kan neih ruangah si loin in pe hmaisatu hi kan duhdawt ruangah a si.

I. Qhenhra Qhenkhat peknak thu

Qhenhra qhenkhat kan ti tikah sumsaw siseh, kan tikcu caan siseh a tel thluh. Asinain himi cahram sungah sumsaw lam thuhla kan sim deuh ding a si.

Qhenhra qhenkhat thu thawn peh aw in kawhhran sungah zirh awknak a malzet in ka thei. Pastor pawl khalin rundamnak thu hmuah sim loin anmai' ngah duh ah hibang

peknak thu an zirh rero tiin sungtel pawlih soiselnak tonding an phan ruangah an zirh dah lemlo. Thu qhate'n kan ruat asile Baibal ih simmi a si ruangah zirhnak nei tengteng a qha. Fiangte ih zirh awknak a um lo ruangah zumtu kan si ko nain kan co ding thluasuah kan co ngah thei lo. Kan Baibal Ca Thianghlim sungah qhenhra ih qhenkhat cu pek tengteng dingin in zirh (Malakhi 3:6-12). Qhenhra qhenkhat cu ziang hrangah pek a qul? Kan Pathian hi a farah tuk maw si? Asilole kan pek copmi ringan kan Pathian hi hna a quan maw si? Zianghman a nei lo maw si?

Ziangruangah qhenhra qhenkhat kan pek a qul? timi thu thawn peh aw in Baibal in a cekci a sim lo. Asinain simfiang daan a phunphun ummi sungin a tanglam thu pawl hi mallai zoh tlang hnik uhsi:

1. Kan Pathian cu ziangkim sersiamtu, thluasuah hmuahhmuah pe theitu, ziang hmuahhmuah neitu Pathian a si kha amah a biatu zumtu pawlin fiangte'n kan theih theinak dingah;
2. Zumtu pawl rethei zonzai zetih nun ding in siang lo. Thluasuah tinkim a simi fimthiamnak a phunphun, thil ti theinak, lennak, hlawhtlinnak le a dang thluasuah a phunphun in pek ciami pawl a lak daan kan thiam ih kan co theinak dingah;
3. Nitin kan nuntu khawsaknak hrangah Pathian in thluasuah in pekmi pawl hmang tahratin A ram karhzainak ding hrangah siseh, A hmin thannak dingah siseh, rethei zonzainak a tuartu pawl hnenah siseh, hnaquan ter in duh;
4. Pathian hnaquantu Pastor (Baibal cun puithiam ti'n a ko) pawl innsangah, ei le in, hnipuan sinfen hrangah thinharzet ih ruah rero qul lo te'n Pathian hna an quan theinak ding

“Ka parih a qhatnak ruangah hin Bawipa cu ziangso ka pek ve ding?” tiah a ti (Saam 116:12). Kan parih Bawipai’ qhatnak pawl kan hmufiang ahcun lungawi thusim loin kan um thei hrih ding maw? kan um thei hrimhrim lo ding. Lungawi thu kan sim thei qheu lonak cu Pathian ih in tuahsakmi pawl parah kan lungkim thiam dah lo ruangah a si. Thusimtu cun hitin a sim: “Milai hrangih qhabik cu an nun sungih lungawi le nunnuam ih an um thei hi a si. A in a ei ih a hnaquannak ah lungkimnak a neih hi Pathian ih laksawng a si” (Thusimtu 3:12-13). Curuangah ziangkim parah lungkimnak kan neih ding hi a thupi zet. Kan lungkim lo a si khalle zianghman kan tuah thei cuang lo ding. Thil cangmi parah lungkim phot sehla thinlung a haadam bik.

B. Sian lonak thinlung le sir awknak thawn pe lo ding

Ca Thianghlim in “Zozo khal a thinlung a qhencat ngah hnu ah pe seh; sir awknak thawn pe hlah seh; ka quanvo a si, ti khalin pe hlah seh. Lungawi aipuangte ih a petu lawng Pathian in a duh a si,” (2 Kor. 9:7) a ti. Curuangah duhdawtnak lole lungawinak thinlung put tel lomi thilpek cu zianghman qhathnemnak a um lo, a lak men a si. Duhdawtnak tel lo ih peknak, tuahnak, ap awknak pawl cu a lak men an si (1 Kor. 13:1-3). Pathian ih duhdawtnak kan congah hnu ahcun pe siang lo ding zianghman a um nawn lo. Pe lo dingin dawnkhamnak um hman sehla Pathian duhdawtnak a congah tu cun zohman ih dawnkham theih lo tiangin pe ding thinlung a nei ding. Cuih pek duhnak thinlung cu sunglam ih hna a quantu Pathian thlarau hnen ihsin a rami a si. Thlarau Thianghlim ih hnaquannak in a siih minung sunglam nun ihsin hna a quan qheu.

II. Peknak nun

Zumtu ih nun cu peknak nun neih ding kan si qheh. Ziangah tile peknak hram a thoktu cu kan Pathian a si ruangah kan nunnak sungah peknak nun neih a tlangleng dingmi kan si. Pathian in kannih minung pawl hrangah a sunglawibikmi le a duhbikmi in pek. Cumi cu Jesuh Khrih kan hrangih a nunnak liam dingin a peknak kha a si. Zumtu a nunnak sungmuril ah Jesuh Khrih a neitu taktak cun pek loin a um thei hrimhrim lo ding. Pek lo ih um thei lo dingin sunglam ih a nungmi Khrih ih thlarau cu a cangvai ih lungawi thusimnak thawn pek le hlu hi a rahsua termi a si. Kan duhdawt taktakmi hrangah cun ziangkim kan neihmi hi pe ding kan siangzet. Kan pamhmai lamlam lo. In dil lo khal le pe ding in kan tiar-aw cia qheu. Mi zovek khal sisehla Pathian ih zaangfahnak thawngin rundamnak ka co a si ti a theifiang tikah pek loin a um thei nawn lo. Curuangah lungawinak thawn kan pek, kan hlu theinak a si.

Baibal Ca Thianghlim in, “Zozo khal a thinlung a qhencat ngah hnu ah pe seh; sir awknak thawn pe hlah seh; ka quanvo a si, ti khalin pe hlah seh. Lungawi aipuangte ih a petu lawng Pathian in a duh a si,” a ti (2 Kor. 9:7). Thilhlu timi cu fial ruangih hlu ding a si cuang lo. Kan co ngahmi Pathian ih zaangfahnak kan theifiang ngah ruangah pek lo ih um thei nawn lo ruangah lungawinak thawn pek ding a si sawn. Cumi cu kan Baibal Ca ih in zirhmi khal a si. Cuih tlunah kan Bawipa Jesuh Khrih khalin “Ngah lam hnakin pek lamah lungawinak a tam sawn,” tiah a ti (Tirh. 20:35). Curuangah Jesuh Khrih ih tefa

pawl cun peknak nun hi nitin kan nun ah nunpi dingmi thil thupizet a si ti kan hmu thei.

A. Lungawi thusimnak thawn pek ding a si.

Paul in hitin a ti: "...Nan lungawinak hla in Pathian kha thangqhat uh. Kan Pa Pathian cu Khrih sungin nan thangqhat ruangah, ziang hmuahhmuah nan tuah ah siseh, nan simah siseh, Bawipa Jesuh hmin in tuah uhla sim uh" (Kol. 3:17). Ziangvek thil kan tuahmi poh khal cu Pathian hnenah ka lungawi a si timi thinlungput thawn tuah ding kan qul a si.

Saam cangantu in "Asi, kan hrangah thil nasazetzet a tuah a si; Kan lung a awi zia cu!" tiah a lungawinak thu a langter (Saam 126:3). Thil nasa zetzet timi thawn peh aw in Isaiah cun, "Sikhalsehla kanmah ih soal ruangah hriamhma a pu. Thil qha lo kan tuah ruangah vuaknak a tong. Hremnak a tuarmi cu kan damnak a si. Vuak a tuarnak cu kan rundamnak a si," tiah simfiangnak a nei (Isa. 53:5).

Curuangah Pathian hnenah ziangtinkim kan pek tikah lungawi thusimnak thawn pek ding kan qul a si. Nitin kan nun sungah lungawi thusim ding tampi kan nei. Kan ruat qheu lo ruangah kan lungawi thei lo a si ding. Asilole kan thei lo ruangah kan lungkim thei lo ih kan lungawi thei lo a si ding. Lungkimnak a um lo cun lungawinak a suak thei dah lo ding.

A tanglam thu pawl hi qhate'n ruat cio hnik uhsi. Pathian in:

- (a) Nitin kan hawp ding thlithiang in pe nan a man dingah sui le ngun in dil lo. Thli (*Oxygen*) hi siizung lamah cun thaw thawt ding a harsa pawl hrangah man tam zetzet pe in hawp a qul nan Pathian cun thli kan hawp man dingah zianghman

in dil ve lo. Nitin kan nunnak hrangah a lakin hawp ding thli tampi kan qulzatin in pe.

- (b) Nitin kan in ding tidai thiang in pe na'n a man dingah sui le ngun in dil lo. Tithiang kan in duh tikah tulaifang ah thawlpi pakhat ah a malbik Ks. 400/- in lei a qul. Kan Pathian in tidai hman ding tampi in pe na'n zianghman in dil sal lo. Kan taksa hrangah a qulmi vekin famkim le khopkham in tidai thiang tla in ding in pe.
- (c) Nitin tleunak hrangah ni le thla le arsi tleumawi in pe na'n a man dingah sui le ngun in dil lo. Tulai meisa man ah zaankhat ah nazi pathum sung kan vanmi hi thlakhat ah tampi kan cem. Pathian ih in pekmi tleunak kan hmanmi pawlhi a man in quat sehla a mal hrimhrim lo ding. Asinain kan Pathian cun cumi hrangah zianghman in dil sal lo.
- (d) Nitin nunnak caanqha in pe hrih nan a man dingah sui le ngun in dil lo. Zovek milian, mifim khalin nunnak caanqha hi mai' duhvekin lei theih a si cuang lo. Pathian in kanmah le nunnak cio ah Amai' rem a ti vekin nunnak caanqha in co ter ih in hmang ter.
- (e) Nitin dam cahnak in pe nan a man dingah sui le ngun in dil lo. Dam lo tikah paisa tampi cemin, sii a phunphun thawn siibawi hnen panin kan tuamhlawm awk rero. A damcak salmi khal tampi kan um, mi tampi cu dam lonak in thlanmual ah an liam. Qhaten kan ruat le kan dam lo caan hnakin kan dam caan hi a tam sawn ti kan hmu thei ding.

Hih a tlun ih thu pawl kan zoh tikah kan Pathian in man zianghman in ngen lo ih zaangfahnak liolio thawn minung zate parah ruah a sur ter, ni a tlang ter ih kan qulmi zate in famkimzet in in pek ti kan hmu thei. Curuangah Saam ca a ngantu cun

Kan pekmi a tam le a mal thu ah Jesuh Khrih ih simmi Luka 21:1-4 sungta kan zoh hnik pei. Biakinn sungih tangka kuang sungah mi tampi in thawhlawm an thlak rero mi sungah nuhmei farahzet nu ih pekmi a tambik a si, a ti. A pekmi cu paisa pia hnihte lawng a si. Ziangah a si pei? Milian pawl cun an inn ah tampi an nei hrih. Sikhalsehla nuhmei nu cu a neihsunte, a neihmi zate in a pek ruangah a si. Ziangzat kan pek timi a tam le a mal tahnak cu biakinn ih kan pekmi le inn lamih kan tanta mi ziangzat a si timi ah hram a bun aw a si. Ziangzat ka pek timi hnakin zateek ziangzat ka pe timi a thupi sawn, tiah kan Baibal in in zirh a si.

Tlangkawmnak

Tuihsan ah qhenhra qhenkhat kan pe thluh pam thlang. Malte kan ngah cun qhenhra qhenkhat pe ding a ol. Tampi ngahtu hrangah a ngah tam deuhdeuh le a pe lam kan siang lo deuhdeuh qheu. Paul ih theology kan zoh asile Pathian zaangfahnak timi hi thupizet ah a ret. Cumi zaangfahnak cu Jesuh a run peknak parah a lang. Cumi cu misual a duhdawtnak thu a siih leitlun misual pawl Pathian in a faate ah phu lo cingin in cohlang ih kumkhua nunnak co thei dingin in timtuahsak a si. Cuih zaangfahnak a congah tu cu an soal ngaithiam an si tikah sualman tuar dingmi hell tlak ding ihsin an luat. Curuangah lungawituk ah an nun sungin Pathian hrangah pe loin an um thei lo. Ziangkim hi Pathian ih thluasuah malsawm a si ti an tep ngah ruangah pe tengteng an duh thlangnak a si cu!

Jesuh ih simmi paisa tam deuh leiba olh a simi pa cu a lungawinak khal a tam. Pathian ih duhdawtnak a theitu le a tep

Vei tampi, caan tampi kan peknak pawl kan zohsal tikah Pastor pawl in in lawm lo pang ding ti ah siseh, ka pek lo ahcun ka tlaksiatnak a si pang ding ti phang ah siseh a petu khal kan um thei men. Kan Pathian cun, leilung minung pawl a duhdawtzet ruangah a Fapa neihsun tiang a pek (Joh. 3:16). Pathian in "Pek lo cu a qha lo ding" tiih a ruah ruangah a Fapa Jesuh kan hrangah in pek a si lo. Leilung minung pawl in duhdawttuk ruangah in pek a si sawn. Siannak thawn a pekmi a si. Paul in, "Siannak thinlung nan neih ahcun nan pekmi Pathian in a co ding; Pathian in nan neih lomi a lo dil lo," a ti (Rom 8:12). Curuangah kan pekmi parah sir awksal ding le sian lo cingin pe ding a si lo. Siangzet le lungawi aipuangte ih a petu lawng kan Pathian in a duh tihi thei ringring cio uhsi. Neih ruangah pek a si lo ih siannak thinlung thawn pekmi hi a sunglawi deuh.

C. Pathian hnenah neihmi zate pek tiki lungawinak.

Minung zoh daan in kan neihmi sumsaw zate Pathian hnenah kan pe thluh ahcun kan ei-in ding, hnipuan sinfen le umnak ding zianghman kan nei nawn lo ding, tiah kan ruat qheu ko ding. Asinain Pathian ih hmuh daan ah cubangtuk a si lo. Sumsaw kan neih lo khalle Pathian cun in cawm ringring qheu. Isaiah 55:1-2 ah, "Bawipa in, 'Ra uh, ti a haalmi hmuahhmuah ra uh, hinah tidai a um. Ra uh, paisa a nei lomi pawl rawl ra lei uhla ei uh... I ngai uhla ka simmi vekin tuah uh; Rawl lakih a qhabikmi nan ei dingih nan nun a nuam ding,'" a ti. Pathian cu in cawm ringringtu a si. Van ih a zuangmi vate hman Pathian in a hngilh siang lo. Sunqam pakhat hman Pathian

ih thu loin leilung ah a tla lo. Cuih sungam tampi hnakin kan man a khungsawn a si (Mat. 10:29-30).

Kan Baibal ca sungah neihmi zate Pathian hnen peknak ruangih a let tampi a congah tu tahqhimnak pawl kan hmu thei. 1 Siangpahrang 17:8-16 sungah Nuhmei pakhat ih peknak kan hmu thei. Pathian in Elijah cu Sidon khua kiang Zarefath khua ah a fehter ih nuhmei pakhat hnen ah um dingin a fial. Nuhmei nu cun beel sungah sangphut zatekhat le palang sungah olif hriak malte lawng a nei. Asinain cuih a neihsun zate in Elijah hrangah a tuahsak. Cutikah kum 3 le thla 6 sung ruah sur lo ih a umsung hmuahhmuah beel sungih sangphut a cem dah lo ih palang sungih hriak khal a cem dah lo. Pathian hnenin cem thei lo thluasuah hmuifu a dong ngah. Nuhmei nu in a neihsunte cu an nufa hrang hmang sawn sehla veikhat ei hrang lawng a si ding. Sikhalsehla Pathian ih thlahmi puithiam (profet) Elijah a cawm tikah kum 3 le thla 6 sung Pathian in a cawmsal. Pathian hnenah an neihmi zate an pek ruangah lungawinak in a khat ti kan hmu thei.

Cuvek qhiamqhiam in Thukam thar sung khalah nauhak pa te in a neihsun saanghlom pa-nga le nga pumhni cu Jesuh hnenah a keng tikah nunau le nauhak pawl siar cih loin pacang hlir thawngnga khop ko in an ei qheh hnu ah a hleimi bawm hleihnih a um lai ti kan thei cio (Mat. 14:15-21).

III. Pathian ih cohlanmi le cohlan lomi peknak (Seem. 4:3-7; 2 Kor. 9:6-9)

Kan pekmi zate'n Pathian in a cohlang maw? kan ti tikah kan pekmi thilri le kan thinlungput hi a thupi zet ding tiah ruah ding a um. Khuimi a thupi deuh ti cu simfiang a har men ding.

Seemtirnak 4:3-7 sung kan siar asile Kain le Abel te unau ih peknak thuhla kan hmu thei. Himi thuanthu ah Abel ih pekmi hi Pathian in a cohlang ih Kain ih pekmi cu a cohlang lo. Ziangruangah a si pei? Thusimtu hrekkhat in Abel ih pekmi cu rannung a siih thiisen a tel ruangah tin an sim qheu. Kain cun a lo suakmi thlairawl a pek tikah thiisen a tel lo ruangah Pathian in a cohlang lo a si, tiah an simmi ka thei dah.

Baibal qongfang hi qhaten kan siar a si le "...Kain cun a lo sungih a suakmi rawl pawl kha Bawipa a pek. Cuih hnuah Abel khal in a tuu faate suak hmais a bik pawl a that ih a sa qhatnak bik Bawipa a pek ve," tiah kan hmu thei. Kain cun pe ding ti ruangah a pek men. A pekmi a qhatnak hmun a pe cuang lo. In dil ruangah ka pek, timi lungput thawn a pe. Asinain Abel cun a thinlung sungah duhdawtnak, lungawinak le siannak thawn a pek ti fiangzetin kan hmu thei. A hmaisabik le a qhatnak bik kha a pek a si.

Abel ih pekmi cu Pathian in a cohlang ih Kain ih pekmi cu a cohlang sak lo ruangah Kain cu a thin a heng ih a mithmai a sia. Cutikah Pathian in Kain hnenah, "Ziangah so na thin a heng? Ziangah so na mithmai a siat? A qhami buah cila cohlan na si ko ding. Sikhalsehla a qha lomi na buah ruangah sualnak in nangmah neh dingah sahrang bangin sangka in a lo bawh; uk a lo tum; asinain na neh hrhmrim a qul ding" tiah a ti. Hinah Pathian in thiisen a tel lo ruangah a ti lo. A pekmi lungput kha Pathian in a sim duhmi a si sawn, ti kan hmu thei. Pek ding ti ruangih pek ve menmen, daan kimnak ih buah ve maimai kha Pathian in a duh lo tinak a si (Paul khalin 2 Korin 9:6-9 ah peknak thu a simmi kan hmu zo).

A hnaquanpi midang pawl ta lung meihol an thlak rero lai ah, a leengte parih thil phurmi pawl thlak dingin hngak hmaisai a qul. Culai fangah *minute* hnih khat te sung caan a ngah qheu. Cuih caan a ngah sunte ah a zaal sungih cabu a suah lohli ih meitleu hnuai ah ca a siar lohli. A siar ngah thei zatzat a siar qheu. A leeng parih thil an thlak qheh cun a siar mi cabu te kha a zaal sung a than sal. Cule a leengpar ah lung meihlo phur sal dingin a feh lala, cun caan a ngah sunte minute hnihkhat te sungah ca a siar lala. Cutin caan a ngah pohpoh ah ziangtluk caan a tawi, a mal khal le ca a siar thei tawkin taimazetin a siar ringring.

Lung meihol lainnak ih hna a quan kum 10 sungah cuti'n caan a ngah sun tete ah a um men dah lo. Ca a siar ringring. A hnaquan ding a qheh ih inn a tlun phah in kiangkap rualpi hnen ihsin a ngah theimi cabu pawl kha a sang qheu ih duhzet in a siar vivo. Curuangah amai' kum 20 a kim tikah lenglam cabu phunkim uk 2000 lai a siar qheh man. Tlawngta pawl tlawng ih an zir mi cabu pawl khal a siar qheh ih a thiam thluh thei. Cuticun phunsang tlawng kai thei dingin *scholarship* a ngah. Cuih hnu ahcun fimthiamnak hawl phah, zir phah in a um. A nuntu khawsak khal a qhangso vivo. *Scholarship* ngah ti nana na cu tluangte'n ca a zir thei. A nauhak lai ah tlawng qhate'n a kai ngah lona'n nasazet in ca a rak siar tuk ruangah mifim hminthang pakhat ah a hung cangta. Thusim le thuzirh thiam zetmi pastor hminthang pakhat ah a rak cangta pan lo maw. Hitivek casiar paih le nunnak hrangih a lak hna thiamtu Laimi casiar paih kan um pei maw ti hi vei tampi ka ruat qheu.

Dr. Cadman hi mifim hminthang a si hnu khalah casiar a cawl cuang lo. A hminthangbik laifang caan ih nitin a tuahkel pawl kan zoh asile ziangtluk in mi taimak a si ti kan hmu thei.

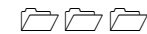
ngahtu cu Pathian hnenah pe loin kan um thei hrimhrim lo ding. Pathian ih duhdawtnak tam deuh le thuk deuh ih kan co, kan tep ngah ahcun kan lungawinak a tam sinsin ding. Pathian hnen kan pek tikah siannak thinlung taktak thawn kan pekmi hi Pathian in a duh. Lungawi aipuangte ih a petu pawl lawng Pathian in a duh a si timi thu kan thei cio. Ziangkim in petu Pathian ta cu Pathian hnenah kan pe sal a si ti kan thei awk asile ziangkim siangzet le ui loin in petu Pathian cu siang loin kan um ngam nawn pei maw? Pathian hmaiah kan thinlung qhencat ngah hnu ah lungthiangte'n kan pe ding hi a thupi ngaingai a si. Kan siannak vekin Pathian cun a let tamsawn in in pe theitu a si. In pe qheutu a si. In pe ringringtu a si. Kan hmailam a ra lai ding caan khalah tampi in pe hrih lai ding a si.

Cabu/cahram siarmi pawl:

1. Baibal Thianglim (Falam)
2. Rev. J. Qial Dum ih cahram (Manna Magazine)
3. Rev. Dr. CJ. Hrang Hmung ih nganmi cahram pawl (Manna Magazine).

BTS/March/2010.

*(Shekhem Mekazin, Falam Christian Community, Malaysia
Kum 5 kim hminsinnak 2005-2010)*

- (1) "Keimah" timi nih an nun ah a uk hngai. Ka duhmi ka tuah ding, ka in ding, ka ei ding, ka feh ding timi "Satan thinlung" nei pawl an si (Is. 14:12-15).
- (2) Mai' sualnak hmu thei lo, siirnak thinlung nei thei lo nunnak (Seem. 3:11-13; Luk. 10:11-12).
- (3) Leitlun thil lawnglawng duhnak neitu (1 Joh. 2:15-16)
- (4) Minung tisa duhnak vekih nungtu pawl (Gal. 5:19-21; Rom 13:13-14)
- (5) Minung duhnak thinlung langternak (Efe. 4:31)
 - a. Thintawinak
 - b. Huat awknak
 - c. Ral awknak
 - d. Zomtaihna
 - e. Iksiknak
 - f. Midang siatsuahnak tuah ti pawl tla an si.

(b) ***A qhami zohqhimtlak sinak*** (*Good Example*)

A qhami zohqhimtlak sinak thu ah kan Baibal ca sung ah hitin an um:

1 Timote 4:12.

- (1) Na hmurka na qong daan (*in speech*)
- (2) Na umtlan na ziaza (*in conduct*)
- (3) Duhdawtnak (*in love*)
- (4) Thlarau nun neihnak (*in spirit*)
- (5) Zumnak (*in faith*)
- (6) Thianhlimnak (*in purity*)

Zing nazi 7:00 ah a tho. Cakuat ding 20-30 hrawng kha qongmi pawl aw khumih ngai thei salmi cet (*Dictaphone*) sungah aw a khum. A ngan kelmi thuthang ca hrangah cafang 1500 hrawng a ummi cahram pakhat a ngan. Thusim ding (*sermon*) pakhat a timtuah (lole) a ngan rero lai mi cabu hrangah siar qulmi pawl a siar sal, rem qulmi pawl a rem sal. Cuqheh le Pathian hnaquanpi pawl thawn tongkhawm aw in thurel tlangnak a nei qheu. Cuih hnu ah thurelkhawm (*meeting*) sawmnak a um asile a va telpi ve. Inn a thlensal tikah a siar ngah hrih lomi cabu pakhat a siar. Cuqheh hnu cun nikhat hrangah tawk a tiih a cawl. Zaan a ihthat caan cu zinglam nazi 2:00 ah a si ringring.

Kannah Falam mi pawl hi ca siar kan paih lo vekin cabu suak khal a mal tikah kan zaangzelnak a lang tuk lo vek a bang. Asinain mi kan bang thei dah lo ti cu el theih lomi a si. Curuangah a suak sun cabu pawl Kawlca, mirang ca le Laica phunkim ih ngah theimi pawl zaangzel loin siar kan qul. Kan calai thu ih kan buai rero mi khal ca kan siar tam le kan thei deuhdeuh dingih a qhadeuh mi ziang a si ti kan thei ngah thei ding.

Cutikah buai rero nawn loin cangan daan fumfe khal kan nei dingih qhanso kan pan vivo ding. Phun le hnam ah kan buai khal a reh thei deuh ding. Cuticun kan nun ah danglamnak kan nei tengteng ding. Qhanso kan pan vivo thei ding. Kan hlawhtling vivo ding. Ram le miphun qhansonak hrangah duhsaknak tumpi thawn...

ToungphiIa/February/2006

(Thuphuru Quarterly Journal,
Aug-Nov., 2006, Qum 1, Vei 1)

(16)

ZOHQHIM TLAK TIMI CU...

“Ziang hmuahhmuah ah nangmah rori
zohqhim tlak in um aw”

(In All things Shewing Thyself a Pattern of Good works)

- Titas 2:7; 1 Timote 4:12-16 -

Minung pakhat le pakhat kan hmuh daan, kan ruah daan, kan nuntu khawsak daan le kan tlanlen daan hi a dang cio. Ruah daan le hmuh daan a bang awmi pawl lak hmanah a cekci in an bang aw thluh thei lo. Mi zohqhimtlak kan ti tik khalah kan hmuh daan a dang cio ve ko ding. Ziangbik hi zohqhim tlakbikmi a siih zovek pawl hi kan zohqhim ding ti khal a dang cio ko ding. Asi, hmuh daan le ruah daan tampi a ummi sung in Baibal ih in zirhmi zohqhim tlak a timi pawl mal lai kan zoh tlang hnik pei.

1. A tqami um daan le nuncan pawlih bangaw lonak.

Minung hmuahhmuah cu thilqha kan duh cio. Hnipuan, umnak inn, motor car tivek pawlah a qhami kan uar ih kan duh cio ti cu el theih loin a dikmi a si.

A qha kan ti tikah thu tampi a um ko ding. Asinain thil phunhnih umtu daan kan zoh hnik pei. Nitin kan nunnak sungih a thupi zetmi an si tiin ka ruat. Cu pawl cu:

- (a) A lenglam ih hmuthei, thamtheimi ah qhatnak.
- (b) Sunglam ih hmuthei, thamthei lomi thilnung qha le nuncan qhatnak.

Cuihtlun ah nuncan qha kan ti tikah:

- (a) Hmu lohli thei mi nuncan ziaza: qhimnak ah kuak fawp lo, zu in lo, pan ei lo (khaini, kuanpaung hmuam lo), fir lo, mi that lo, mi nupi faate sualpi lo, mi va to lo tivek pawl tuah lotu cu nuncan ziaza qha kan ti deuh.
- (b) Hmu lohli thei lomi nuncan ziaza: dingfelnak, tangdornak, thinnemnak, mi zaangfah zawnruah thiamnak, daihnak, thinsaunak, duhdawtnak, lungawinak tipawl tla an si.

2. Zohqhim tlak timi cu:

Zohqhim tlak kan ti tikah a tlun ih Baibal kan sirhsanmi pawl ah a tlangpi thu in phun (2) a um.

- (a) A qha lomi qhimnak pawl (Gal. 5:19-21; Efe. 4:31)
- (b) A qhami zohqhimtlak sinak (Gal. 5:22-23; Efe. 4:32)

(a) **A qha lomi qhimnak** (*Bad Example*)

A qha lomi qhimnak pawl cu tisa duhnak ih nun daan ihsin rahsuakmi pawl an si. Tisa hiarnak nun a neitu pawl cu a qha lomi qhimnak pawl thawn midang hmaiah an langter qheu.

- (8) Amai' ral pawl a duhdawt ih ngaithiam theinak a nei (Mat. 5:44; Luk. 23:34).
- (9) Donhar le beidong in a um lo (Mat. 6:25; Joh. 14:1).
- (10) Pek duhnak thinlung a nei (Luk. 16:10; Joh. 10:18; Tirh. 20:35).

(b) *Tleunak le Cite vek sinak* (Mat. 5:13-15)

(1) *Tleunak (Light)*

- Tleunak in thudik a phorhsuah thei.
- Tleunak in a sia le a qha a qhencat ter thei.
- Tleunak in satan ih hnaquan a dawisuak thei.
- Tleunak in minung hrangah qhatnak a pe thei.
- Tleunak in amai' sinak a neihmi zate midang hrangah a pe thei.

(2) *Cite (Salt)*

- Cite in thawtnak (*taste*) a um ter.
- Cite in thu lo, qawt lo dingin a tuah thei.
- Cite in natnak pawl a damter.
- Cite in minung hrangah qhathnemnak a pek.
- Cite in amai' sinak zuur thluh koin midang hrangah a pek.

(c) *Kan nunnak cio ah a qhami zohqhimtlak siter ding.*

Pathian cu zohman in kan hmu dah lo. Asinain tuini zumtu pakhat le pakhat kan duhdaw aw ahcun mi hmuahhmuah in Jesuh ih dungthluntu kan si tiah in thei ding (Joh. 13:34-35). Ziangahthile Pathian cu duhdawtnak a si (1 Joh. 4:16). Duhdawtnak kan nei ahcun Pathian hmutu kan si. Duhdawtnak umnak hmun cu Pathian hmuihmel kan hmu theinak hmun a si. Curuangah kanmah le pumpak cio kan

Gal. 5:22-23

- (1) Duhdawtnak (*Love*)
- (2) Lungawinak (*Joy*)
- (3) Hnangamnak (*Peace*)
- (4) Thinlung saunak (*Patience*)
- (5) Mi zaangfahnak (*Kindness*)
- (6) Qhatnak (*Goodness*)
- (7) Rintlakmi sinak (*Faithfulness*)
- (8) Lungnem tangdornak (*Gentleness*)
- (9) Thinlung sup theinak (*Self-control*)

Efesa 4:25-29

- (1) Thuphan per nawn lo ding,
- (2) Zumtu pakhat le pakhat thudik sim aw fingfing ding,
- (3) Na thinhennak kha ni tlakpi hlah,
- (4) Satan kha tikcu qha pe hlah,
- (5) Ruk a ru qheutu cun ru nawn lo ding,
- (6) Mai' nunnak hrangah le mi farah a cawmtu si dingah hnaquan ding,
- (7) Qongka hraang hmang lo ding,
- (8) Qongqha qongmawi hmang ding,

3. Pathian duhmi nuncan ziaza thawn nung ding.

Nuncan ziaza qha thawn nung kan ti tikah kan minungpi midang hmai ah kan nun daan ding qhatnak tapi a um. Cuih tlunah a sangbik Pathian ih duhnak vekih nun ding hi a thupi sinsin. Kan Baibal ca thianghlim ih in zirhmi Pathian duhmi nuncan ziaza cu Amah zum ding hi a si.

Asile Pathian ih duhnak vekin nun (asilole) zumnak ih nun hi ziangvek a si ti kan langtermi pawl kan zoh hnik

ding. Tulai ah mi tampi in minung in kan zum thei lo a titu tampi an um roko nan kan "Baibal" cun kan zum thei, kan tuah thei timi thu hmun tampi in in sim ti hi thei cio sehla.

- (a) Pathian in quan haiseh ti in duhsakmi cu a thlahmi zum ding kha a si (Joh. 6:28-29).
- (b) Zumnak um loih tuah cu soal a si (Rom 14:23 b).
- (c) Zumnak locun zohman in Pathian lungawiter a theih lo (Heb. 11:6).
- (d) Abraham in Pathian a zum ih cuih a zumnak ruangah Pathian in miding ah a co (Rom 4:3; Gal. 3:6)
- (e) Abel in Pathian a zum ruangah Pathian hnenih a pekmi raithawinak cu Pathian lunghmuinak a co ih miding ah cosaan a si (Heb. 11:4).

4. Baibal sungih tahqhimding a ummi pawl

Baibal sungah qhimding tampi a simmi sungin a tanglam pawl a tawinak in zoh hnih sehla:

(a) Adam le Eve (Seem. 3:1-23)

- Pathian thupekmi thlun lonak (Pathian an zumlonak)
- Ka soal a si tiah an ti aw thei lo.
- Siirnak an nei lo.
- Tisa duhnak thlun in an nung.
- Camsiatnak an co.

(b) Noah (Seem. 6:8-9).

- Pathian lungtongmi pa a si.
- Mi dingfel a si.
- Mi qhazet a si.
- Pathian thawn umtlangmi a si.
- Pathian thluasuah hmuifu cotu a si.
- A innsang zate thihnak in luatnak ngahtertu a si.

(c) Paul

- Amai' sualnak a thei ih Jesuh Khrih ih rundamnak cotu a si (1 Tim. 15-16).
- A nunnak cu Khrih ih ukmi nunnak neitu a si (Gal. 2:20).
- Kei ka hrangah cun nun cu Khrih a si ti ah a cohlang (Fil. 1:21)
- Thuthangqha ka phuang lo cun ka hrangah camsiat siseh a ti ngam (1 Kor. 9:16).
- Cat loin lungawi, thlacam, lungawi ringring mi nun a nei (1 Thess. 5:16-18).

5. A qhami nun ih kan nung tikah midang khalin PA an thangqhat ve ding.

Paul in "Khrih nun daan ka cawn vekin nannih khalin i cawng ve uh," a ti (1 Kor. 11:1). Khrih ih nun daan mawi pawl cu amah Jesuh Khrih in kan nunsung ah in uk, in luah hnu lawngah kan nunah a lang thei ve ding a si.

(a) *Khrih ih nun daan mawi pawl*

- (1) Nunnem le tangdornak thinlung a nei (Mat. 11:29)
- (2) Pathian duhmi lawng a tuah/ a thlun (Joh. 5:30)
- (3) Leitlun thil hnakin Pathian thu thupi sawn ah a ret (Mat. 4:1-11).
- (4) Amai' duhnak el theinak a nei (Mat. 26:39).
- (5) Midang zaangfahnak thinlung a nei (Mat. 9:35; 14:14; Mar. 1:42)
- (6) Hnen-um (sal) dinhmun ah a um thei (Fil. 2:7).
- (7) Nauhak te a si lai nan Pathian thu sungah a nuam (Luk. 2:46)

Curuangah Baibal ca kan siar tikah kan thinlungput daan, kan hmuh daan hi a thupi zet. Baibal ca hi khuahlan kum thawng tapi lai ih ngah zomi a si. Atu kan san hrangah kan siar tikah kan theih ban lomi qongfang hmanmi pawl, thuhla pawl a um ko. Kan theifel thei lomi thu tapi khal a um ding ticu el ding a um lo. Asinain hibang caan hrangah Baibal hi fiang deuh ih kan thei theinak dingah Pathian in mifim pawl a hman. Simfiangnak cabu pawl an ngan. Baibal ih a sim duhmi thawn pehparmi zingzoinak tapi an nei hnu ah a tican an simfiang. Cutin kan ti tikah Baibal hnakin Baibal simfiangnak cabu kan thupi ter sawn ding tinak cu a si cuang lo. Baibal ih sim duhmi lengah ziang a um ti kan theihtheinak dingah bawmtu ah kan hman ding kha sim duhmi a si. Baibal ca sungah kum tapi sungih leitlun hmun tinkim ah a cangmi hmuhtonnak tapi ngankhum in a um ruangah man a neihzia hi kaa ih sim rel cawk a si lo ti cu kan cinken dingah a qha.

Thukam hlun san ah Judah siangpahrang pawl lakah Joash siangpahrang hi a qhabik a si tiah Baibal sungah kan hmu thei. Kum 8 a kim tikah siangpahrang ah a cang ih dingfelzetmi siangpahrang a si tiah Baibal sungah ngankhummi kan hmu thei a si (2 Siang. 22:2).

Kum tapi sung a hlomi daan thukham pawl cu Joash siangpahrang in a kum 26 a kim tikah an tong sal. Daan thukham sungih ngankhummi pawl qhatein a siar sal tikah rampi huap in remthat qulmi pawl nasazet in a remqhat tiah kan hmu thei.

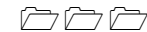
1794 kum hrawngah England ram Wales ramqhen ah Baibal ngah theinak ding hi a harsa ngaingai. Milian le mi neinung pawl lawng in Baibal an nei thei hrih. Mary Jones timi farah nute khalcu farah zonzaita a si ruangah an innsang hrang ding a duhzetmi Baibal cabu an lei thei ve lo. Mary Jones cu Baibal siar a duh tuk ruangah peng 2 tluk a hlatnak hmun ah

nunnak ah a qhami zohqhimtlak kan si thei dingah a tanglam thu pawl hi kan nun ah nunpi ding a thupi.

- (1) Zumnak thawn zohqhim tlakmi (1 Sam. 17:40-47),
- (2) Sualnak tansan in nunthar sungih nungin a langtertu, - Samaria nunau (Joh. 4:19-42; - Paul (2 Kor. 5:17)
- (3) Pathian cu hmunkian thiam in soal a tuah lotu (1 Joh. 3:9),
- (4) Nun thianhlimnak thawn langtertu (1 Thess. 4:3-6; 1 Pit. 1:16),
- (5) Khrih thawngin ziangkim nehtu sinak langtertu (Fil. 4:13; Mar. 5:35-41),
- (6) Ziangtinkim ah lungawi thusim nun a neitu (Tirh. 16:25-34; Jonah 2:9),
- (7) Ca Thianghlim siarnak in langtertu (1 Tim 4:13),
- (8) Forhnak le nun zirhnak thawn langtertu (1 Tim 4:13),
- (9) Thlacamnak in langtertu (Isa. 38:1-5),
- (10) Neih hmuah pek ngamnak thawn langtertu (Mar. 12:41-44; 1 Siang. 17:8-16),
- (11) Leitlun nehtu sinak in langtertu (1 Joh. 5:4-5).

(*Vankau Arsi Magazine, Vol. 10, No. 1, May 2007*)

Februray 3, 2007/BTS/24:30/

(17)

**NuNNak hraNgah
BaIBal Ca Thianghlim**

(2 Tim. 3:16-17, Saam 19:7-9).

“Ca Thianghlim hmuahhmuah hi Pathian ih thawkhummi a si ih thutak zirhnak, zirhsual simhrinnak, a sualmi remsaalnak ah le dingteih nitin nunnak ih zirh awknak ah a qha. Cuti ih Pathian hna a quantu cu mi tlamtling a si ding ih thil qha phunzakip tuah dingah tuam famkim neimi a si ding” (2 Timote 3:16-17).

“BAWIPA ih daan cu a famkim, Nunnak thartertu a si. BAWIPA ih thupekmi pawl cu rintlak an si, A fim lomi fimnak petu a si. BAWIPA ih daan pawl cu a dikzet, A thluntu hrangah lungawinak a si. A thukham pawl cu a dikzet, Thinlung mit vaangtertu a si. BAWIPA qihzah cu a thiangfai, Kumkhua in a hmun ringring. BAWIPA ih thu qhennak cu a dik, Ziangtik khalah a dik a si” (Saam 19:7-9).

Leitlun ih cabu suah tammi pawl lakah Khristian pawl ih kan Baibal cabu ih suah tambikmi cabu a si. Khawng tam bikmi cabu khal a si. Cutin qong phunkim le mipfun tampi in anmah le qong cio ih an suah theinak hi kan zoh asile kan Baibal ca in minung nun ah qhathnemnak tampi a pek ruangah a si ti kan hmu thei. Amah belte Baibal ca a siartu poh ih thinlung sungah thuhla an pompi theimi siseh, pompi thei lomi siseh a um thei. Atu ih kan Baibal ca hi tuisan santhar hrangah qhathnemnak a um hrih pei maw? Kan san thawn teh a mil aw nawn pei maw? tiah thu a ruattu tampi a um thei. Cumi hnaki qihphan ummi thil cu Baibal hi zianghman a si lo, siar khal a qul nawn lo timi thinlungput kan neih pang ding hi a si. Cucu phan a um ngaingaimi a si. Cutin kan Baibal hi ziang siar loin kan um thluh ahcun kan leilung in ziangvek lamah in fehpi ding ti cu kan ruat ban thei ko ding ka zum. Cumi cu kan hlora ta mai ding kha a si men. Baibal a siartu hnakin a siar lotu kan tam deuhdeuh ahcun kan leilungpi hi ziang a cang ding ti cu kan mitthlam ah a cuang thei pam ko ding. Qihnungza tampi a thlenpi ko ding. Kan leilungpi hi a siatral thluh pei ih kan Baibal cabu khal a hlo tamai ding ti cu a fiangzetmi a si.

Baibal timi hi hlanlai kum thawng tampi ih thil cangmi pawl mi tampi in hmun dangdang ihsin ngankhummi a si ruangah kan san thawn a mil aw nawn lo kan ti khal le a diknak zawn tampi a um ko ding. Cangan daan le a sung um thuhla pawl hi tuisun hrangah cun zianghman a si nawn lomi khal tampi a um thei ko. Asinain Baibal timi hi minung tampi in an nunnak ciar ah Pathian ih phuansuahmi pawl an khawlkhawm ih hmunkhat ah finkhawmmi a si ruangah ol-ai zetih a man tan mai ding cu a har zet ding. A thupizet tihi theih thei maimi a si.

(18)

"PURIM PUAI" LE SIANGPAHRANG BAWINU "ESTHER"

Judah miphun pawl hi puai a phunphun tuahin nuamceen qheumi miphun an si. Puai tampi an neih an nom daan a dang cio. Hih puai pawl lakah Purim puai (the feast of Purim) hi nuam an ti bik qheu. Judah nithla siar daan ah Adar (February thlahrek le March thlahrek a ceem) ah an tuah qheumi puai a si. Himi puai hi hlanlai kum 2600 hrawngah Persia ram a cakzet laiah a ram uknak sungih a ummi Judah miphun hloral ding ko ih khua a khangtu Haman ih thuruahmi pawl a siatral tertu Judah nunau nu Esther sunloihnak puai a si. Himi puai caan ah zohman zu duhtawkin in a theih lo. A hleice in an neihmi pawl kha mifarah harsa pawl hrangah an tawrel, an pe qheu. Puai caan sungah nikhat sung rawl-ulhnak an nei. Nihnih hrawng cu ei le in a phunphun thawn nomnak puai an tuah. Himi puai an tuah hi atu ah kum

feh a qul. Baibal a neitu inntee nu hnenah "Baibal siar ding in zaangfah hram aw," tiin a dil tikah inntee nu in an Baibal cabu a suah ih a pek hngai qheu. Mary Jones khal cun cabuai parih thilhri thawn qemmi Baibal cu a hmu ih a siar. A nun sungah Baibal a siar ngah hmaisabik ni a si. Baibal a siar qheh tikah qhatein a ret salih inntee hnen lungawi thu a sim hnu ah an inn lam pan in a tlungkir sal. Baibal siar duh ah peng 4 tluk ke rori in a feh a qul a si cu!

Cuih ni ihsin thokin amai' duhcaan ah siar thei dingin amai' pumpak hrangah Baibal cabu nei thei dingin a zuam. Cuticun Baibal cabu leinak dingah paisa khawl a thok. Kum 6 hrawng a rei hnu ah Mary Jones cun Baibal leinak ding paisa a khawl rereomi a kim thlang tikah an khua ihsin peng 28 tluk hlatnak khua ah a feh. Cunah cun Wales qong ih nganmi Baibal ca zuarnak inn Thomas Charles timi pastor pa ih inn ah a feh. Cuih hmun a thleng tikah Baibal cabu pakhat lawng a um thlang. Cumi ukhat te khal cu midang ih ham zomi a si tiah cuih inntee pa Pastor Thomas Charles in a sim tikah Mary Jones cu a riah a sia ngaingai. A thinna tuk lawmmam ah nasazetin cuih hmun ahcun a qap ciamco. Pastor Thomas khal in cuih thih um daan cu a hmu tikah a tuar thei nawn loih midang ih hamciam cu Mary Jones hnenah a zorh. Cuih hnu ah cumi thu cu an kawhhran upa pawl hnenah a sim ih Wales qongin Baibal pawl kom din thei sehla, cule Baibal tampi suah thei sehla tiah ruahnak a pek hngai. Cutikah cuih thuruahkhawm in ih a telve mi upa dang pakhat cun Wales qong lawng si loin qong phunkim in Baibal cabu hi suah thei sehla tiah ruahnak a pek hngai ve. Cuticun 1804 kum March 7 ni ah British and Foreign Bible Society an din thok. Cuihsin thokin tuini tiang leitlun khuazakip ah qong phunkim in Baibal ca an suah rero. Zalen takin mi zovek

khalin siar theih dingin a um thlang. Pathian hnenah lungawi thu simin a hmin thangqhat cio ding kan si.

Pathian qongkam ziang siar loin Pathian biaknak a tansantu mi tampi cu riahsiatza thil an tong qheu. Asinan Pathian qongkam le a duhzawng a nungtu pawl, an nunnak ah a langtertu pawl cu thluasuah hmuifu tampi a burh hngai ti khal kan hmu thei (2 Siangpahrang 22, 23). Josiah siangpahrang san lai ih Daan Cabu (Baibal) a hlo vekin tuini ah Baibal ziang kan siar lo a si ahcun a hlo thei ve. Pathian duhnak hnakin kanmai' duhnak le kan quanvo hi thupi sawn kan ret ahcun kan Baibal hi zianghman ah kan siar nawn lo ding. Cule kan siar paih lo vivo ding. Cutin netabik ah Baibal hrimhrim hi kan kau nawn lo ding. Cutikah "Na thu cu ka ke hrangah mei-inn a siih ka lamzin hrangah tleunak a si" (Saam 109:105) timi cu kan daithlan le ziang siar lo ruangah a hloral ta mai ding. Zumtu pawlin ralrin ding a qul ngaingai.

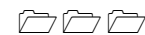
Cu lawng si loin Baibal hnakin thildang thupi sawn ah kan ret ahcun Baibal hi a hloral thei ding a si. Jesuh in Farasi le Daanthiam pawl hnenah anmai' zirhmi lawng an uar ih Pathian thukham cu an buar tiah a mawthluk hngai (Mat. 15:3-6; Mar. 7:1-13). Atu kan san ah khal Pathian qongkam a simi Baibal hnakin mifim mithiam pawlih an nganmi cabu qhaqha hminthang tampi sawn thupi ah kan ret ahcun Baibal hi a hlo thei. Ziangahtile Baibal hnakin hmanin mifim pawl ih nganmi simfiangnak cabu pawl, theology pawl thupi sawn ah a rettu mi tampi kan um. Cuih cabu pawl cu siar ding a si ko. Baibal kan siar tikah kan fiang lomi pawl in fiangtertu ah hman ding sawn ka ti duhnak a si. Baibal thocho hi thupi ah hman dingmi a si. Kannih Baptist pawl ih kan hleicetnak khalah "Baibal ca ih thuneihnak" (Biblical Authority) hi thupizet ih kan retmi a si.

Kan Baibal sungih tarlangmi Pathian duhnak kan thei ngah ahcun cuih a duhnak vekin kan nung ding. Pathian thawkhummi Baibal sungih tarlangmi zate zumtu pawl hrangah a man tan mai theih lomi zumnak le tuahnak hrangih zirhtu qhabik cabupi a si. Baibal sungah calai qhabik a um. Daan qhabik a um. Music qhabik a um. Pawlkornak qhabik a um. Nunphung qhabik a um. Fimnak thuhla qhabik a um. Culawng si loin kumkhua kan nunnak hrangah rundamnak thuthuk tampi a um. A thupibik ah in rundamtu Jesuh Khrih thuhla simfiangnak a si. Curuangah Baibal ih man neihzia thei in kilqhat ding a qul. A man neihzia kan theih lo cun Baibal hi a hloral mai ding.

Pathian mihman hminthangzet D.L. Moody in "Baibal ca hi midang cun a phunphun thawn an tahqhim qheu. Kei cun zuk retnak (Album) thawn a bang" a ti dah. Zuk retnak sungah minung tampi zuk a phunphun kan ret qheu. Baibal ca sung khalah minung tampi ih thuhla a um. Miqha, mi siava, mi lian, mi farah, mi dingfel, mi hrokhrawl, mi law, mi zaangzel tvp. thuhla tampi a tel. Baibal kan siar tikah kanmah thuhla kan siar ngahmi vek a um. Midang kan theihthiamzetmi pawl ih thuhla thawn a bangzetmi thu kan siar ngahmi khal a um. Baibal sungah kan sinak cekci el theih loin kan siar, kan hmu ngahmi tampi a tel. Cuihsin nun in remqhatmi tampi khal a um. Curuangah Baibal hi kan nunnak hrangah a thupibik, a qhahnembik le a famkimbik a si.

BTS/August 3, 2007/23:30.

(*Vankau Arsi Magazine*, Vol. 11, No. 2, November 2008)

Hammedatha ih fapa a si. Siangpahrang in a kuthnuai ih hnaquantu hmuahhmuah hnenah, "Haman cu nan upat pei ih a hmai ah khukbil in nan lu nan kun pei," tiah thu pek (3:2). Sim duhmi cu ram uktu dinhmun sangzet ah umtu a si. Curuangah amai' sinak a zoh aw ih thupi tuk ah a neih hi a palh ve lem lo. Ram 127 a uktu siangpahrang bawipa ih thupitter a si tikah a uar aw ngaingai. Siangpahrang inn ih a luh tikah mi zapi in upat an pek ih an lu an kun qheu. Curuangah amah le amah duh awzet in a um.

Asinain Mordekai timi Esther ih upa ruangah a duhvek in a cang thluh lo. Siangpahrang inn ih a luh tikah midang cun a hmai ah an lu an kun nan Mordekai cun a kun duh riailo. Thei lo vekin a um san qheu. Cucu Mordekai ih rualpi pawlin an thei tikah thu an sut. Cutik ah Mordekai in "Kei cu Judah mi ka si" tiah a sim ve mai.

Hi thu hi siangpahrang hnenah a thleng asile ziang a cang pei? Mordekai kha thah seh ti a si ko ding. Asinain Haman hi ziangtluk in a thin a tum, a lung a ruh kan tile Mordekai pakhat lawng thah a si ahcun a thinlung a diriam thei hrimhrim lo. Mordekai ih phunpi hmuahhmuah zate in that hluh a duh. "Cuih tlunah Mordekai cu Judah mi a si ti a theih tikah cun Mordekai pakhat lawng hrem ding cu a lung a kim nawn lo. Persia ram sungih Judah mi hmuahhmuah thah qheh a tum" tiin Baibal ah a um (3:6). Ngaite kan sim asile Haman hi dinhmun sang bawi upa bik lawng si loin siangpahrang ih duhzet dingin a pawlkom thiam. Cu lawng si loin tangka thawng zahnih le thawng sawmli (talent thawng hra tiin khal a um) cu siangpahrang tangka inn sungah ka pek thei ding tiah nawhthuh a pek hrih (3:9). Cuticun siangpahrang hnenin ziangkim ah thu neih theinak thupek a ngah. Siangpahrang in a thupekmi pawl hmual nei dingah a

thawngnih lenglo a rei zo na'n tuisun tiang a hngetkhoh hi mangbangza pakhat a si ve. Cuih tlunah hi puai a hramthoknak hi Esther timi nunau nu te a si tiah kan ruah cun mangbangza sinsin a si ko.

Esther timi hminin tuisan khalah nunau tampi in an hminah an sakzetmi hmin pakhat a si. Esther ih Hebru hmin cu Hadassah a si (Est. 2:7). Mi tampi in himi 'Esther' hmin hi an duhzet. Curuangah an hmin hmai ah siseh, an hmin rori khal hmin dang bet cuang nawn loin a saktu tampi an um. Esther hi 521 BC hrawngih a ummi a si. Esther hi Judah miphun a siih Baibal sung tiang a tel baanmi Siangpahrang bawinu pakhat a si. Asinain a nauhak lai a nuntu khawsak kan zoh tikah siangpahrang cithlah sungih suak a si lo ih a nauhak te lai ihsin a nu le a pa ih thihsanmi nunau pakhat a si. An sungkhat naizet a upa Mordekai in amai' inn ah a um ter ih a kilkhawi cop a si. Mordekai in Pa dinhmun in a fingshawih ih cuihsin a qhanglianmi nu a si. Zianghman lo te le farah ngakqah a si ih tlunah miphundang kut hnuai ah ummi a si na'n Pathian in laksawng pakhat a hnen ih pekmi a um. Cucu 'mawinak' a si: "Esther cu fala mawizet a siih a ruangrai khal a qhazet" (Est. 2:7c). Rampi 127 a uktu siangpahrang Zerxes (Ahasueras ti khal in kawh a si, Falam Baibal ah Zerxes timi a hman ruangah cuih hmin kan langter vivo ding) ih ram sungah Esther hi a mawi bik an timi fala pakhat a si.

Esther thuhla thuanthu kan zoh tikah thumak pakhat a si ve. Siangpahrang Zerxes le siangpahrang bawinu Vashti teih san lai ah fala nute Esther a rak thleng. Nikhat ni ah siangpahrang Zerxes ih thupekmi vekin thlun duh lo ruangah siangpahrang bawinu Vashti cu hnon a tong. Cuih hnu rei lote ah siangpahrangpa cu ka thil tuahmi ka palh a si tiah a thei aw salih a tuahmi parah a riah a sia ngaingai. Asinain

siangpahrang timi cu daan tuahmi veki ram ukto a si tikah a thupek thleng cingcing ding hi rem a ti fawn lo. Thu a suah cia mi thleng sal ding a si thei lo ruangah siangpahrang bawinu a dang hawl a qul thlang.

Cutikah ruahnak petu tlangsuak hrekkhat pawl in, "Ziangah so na hrangah fala mawi pakhat khat kan hawl lo? Na uk sung ramqhen kipah na kuthnuai ih bawi pawl thlah awla fala mawi hmuahhmuah cu hi siangpahrang umnak Susa khuapi ih siangpahrang nusun pawl umnak inn ahhin rak hruai hai sehla nunau kiltu tilpermi Hegai zohter aw. Cunah rak cei mawi haiseh. Cule na duh bikmi fala cu la awla Vashti ai-ah siangpahrang bawinu ah tuah aw," tiah an ti (2:2-4). Cumi cu siangpahrang bawipa lungkim zawng a si ih an tivek cun a tuah. A tawinak in kan sim asile Esther cu Susa khuapi ih ummi siangpahrang innpi ah a thleng. Nunau kiltu tilpermi Hegai in Esther cu a duhzet ih qha deuh in a zoh. Ceimawi awknak a phunphun a pek. Culawng si loin a taksa a hmehsak ih rawl tla qha cuangin a pek. Cule Esther zohtu dingah siangpahrang inn ihsin a hrilmi fala pasarih a ret bet hrih.

Hinah hin Mordekai in Esther hnenah thuthup pakhat thawn thu a tiam. Cumi cu Esther in Judah mi a si kha ziangtik hmanah phuang dah lo ding timi thu kha si. Judah mi Benjamin phun a sinak kha theihter a duh lem lo. Ziangah tile culai ah Judah mi pawl cu ramdang mi pawl ih kuttang um an si. Esther khal a fimkhur ve. Amah kilkhawitu Mordekai ih thuzirhmi veki a ngai.

Nunau kiltu Hegai in Esther cu qhazet in a tuamhlawm ih a cawm. Thlaruk sung mura zihmui thawn a taksa an hmehsak ih a dang thlaruk sung balsam zihmui thawn a taksa an hmehsak. A pianpi mawinak thawn a kom tikah a mawi sinsin. Siangpahrang thawn ton aw ding caan a kim tik

ahcun Esther cu soisel ding um lo khop in a mawi ngaingai. Cuticun siangpahrang bawipa in a hmu tikah a um thei nawn lo. Siangpahrang bawipa in fala dang pawl hnakin Esther cu a duh cuang. Mithmai a pekmi le a ngaimi fala dang pawl hnak khalin Esther cu a ngai sawn a si. Curuangah siangpahrang lukhuh cu Esther a khumter ih Vashti ai-ah Esther cu siangpahrang bawinu ah a tuah tiah Baibal sungah kan hmu thei (2:17-18). Cuticun Judah fala mawite cu Media le Persia rampi ahcun siangpahrang bawinu ah a cang ta. Mangbang thlak ngaingai a si na ti ve lo maw? Pathian in Esther hnenah laksawng pakhat "mawinak" lawng a pek na'n cuih laksawng ruangah dinhmun sangbik a thleng thei. Culawng hman si lo, siangpahrang in Esther upatnak ah rawl ei puai tumpi a tuahsak hai hrih tiin kan hmu thei (2:18). Tuihsan vek sesehla zohman ih tluk thei lomi a nasa bikmi mopuai pi a si men thei.

Esther cu siangpahrang inn ah bawinu a cang thlang. Asinain fimkhur zet ih nungtu a si. Amah a kilkhawitu Mordekai khal a hngilh dah lo. An tong aw qheu ih nun zirhmi pawl qhaten a ngai ringring. Kei cu siangpahrang bawinu ka si zo. Dinhmun sang ah ka thleng zo. Nangvek men, siangpahrang inn ih sangka kiltu lawng na siih na thu ka ngai duh lo, tiah a ruat lo hi a fim zet tiah porh tlak a si. Mi tampi cu kan dinhmun a sang tikah hlan ih kan sinak kan hngilh aw qheu. Asinan Esther cun cumi pawl a hrial thei ih tangdorzet in a um thei ti kan hmu. Cuticun Esther cu parthau loten a um thiam.

Culai fangah amah le amah thupizet ih ret awtu pakhat a um. Cumi cu Haman an timi pa a si. Anih hi Agag ih tesinfa

va si khalle siangpahrang bawipa in a el ahcun a nunnak a cem ding cu a si mai. Siangpahrang bawipa hmaiah cun a va thleng. Esther thinlung sungih a ruah rero mi cu siangpahrang bawipa in a sui kianghrol a thlir lo ahcun a hrangah caan netnak a si thlang, ti a si ko. Curuangah a mithmai a nuam thei hrimhrim lo, riahsiazet mithmai pu in a um.

Siangpahrang bawipa hmai ahcun a vun ding. Siangpahrang Zerxes (*Ahasueras*) cun a hei zoh. Siangpahrang bawinu Esther mithmai nuam lozet cu a hei hmu. Esther khal cu a thaw hman a thawt ngam cuca lo. Thihnak horkuam sung zawh laifang vek a si ko. A rinsan ding um sun cu Siangpahrang bawipa in a sui kianghrol thlir ding lawngte hi a si. Culaifangah siangpahrang Zerxes in Esther ih ruahbanlopi in a sui kianghrol cu a thlir ngaiangai. Esther ih thinlung sungah cun lungawinak hliir in a khat ko. Pathian a thangqhat ngaingai.

Cuih hnuah siangpahrang in thu a sut phah in hitin a ti: "Duhhniangte, ziangso na duhmi i sim aw? Na duhmi a um a si ahcun ka ram hrekkhat tiang lak aw" tiin. Mangbangza ngaingai a si. A hmais a cun thih le nun karlak ah a ding ko na'n atu ahcun a duhmi dil theinak lawng si loin a rampi hrekkhat tiang ngah theinak caanrem a ngah thlang. Mi zaran thusau ruat thiam lemlo hrangah cun ziangkim mai' duhvekin hman thluh, lak thluh ding caan a si ko. Asinain Esther cu fimnak dikzet a nei ti sehla kan palh lo ding. A duhmi ziang a si ti a sim lohli lo. A simmi cu hitin: "Ka bawipa, na lung a lo tong ih na lungkim ahcun tuihzan ah nangmah le Haman rawl ei ding ka lo sawm" tiah awneemte'n a vun ti cun siangpahrang bawipa a thinlung sungah ziangtluk in a lung a awi! A duhdawtsetmi siangpahrang bawinu in thupizet ah in ret a si hi, tiah ruat in a lung a tong ngaingai. Curuangah

hminkhennak zunghruk a phoih ih Haman hnenah a pek. Cuih thupek cu Adar thla (Feb-March) (13) ni, nikhat sungah Judah mi hmuahhmuah cu nunau, mipa ti le, upa nauhak ti loin, thah thluh ding an si thlang.

Hinah hin siangpahrang ih thuruah theinak hi ruahqhat ding a thupi zet. Mi tampi nunnak liam ding a sinan olzet in thu a pek men. Cu lawng hman si lo, thah ding ni khal thu a suah ih ram sung zate ah a than ter hrih. Asile thah a tuar dingmi Judah pawlin ziang an tuah thei pei? Qap rero ding lawng a si ko lo maw? Siangpahrang in minung ah a siar hngai nawn lo ih thah duh cun thah, nun ter duh cun nung ding fang men dinhmun an si. Ziangah tile annih hi miluat an si lo, sal kaihmi pawl an si. Himi Judah mi pawl lakah a thupibikmipa cu Mordekai teh ziang a tuah thei? Riahsiazet ih um siar lo ti theimi a nei cuang lo. Amah lawng thih cu poi a ti lonan a miphun zate thah tuar ding ruat ah a riahsia nasa. Curuangah ziang a tuah? Buri hnipuan sia a sin ih rawl ul in vutcam lakah an um ih khuasunglam fehin a qap rero pan lo maw. Amah vekin hmuntin ramtin ih Judah mi hmuahhmuah cu riahsia in vutcam ah bok in an qap tlang vualvo ve ko cuteh.

Cutin Mordekai le Judah mi pawl riahsia in an um rero laifang ah Haman teh ziangtin a um pei? Siangpahrang inn ah Sabit ti in phah in nuamzet in a um rero ko ding. Esther bawinu teh ziang a tuah ve pei? Anih khal cun cuih thuhla a theihrih lo ruangah hnipuan qha pawl kha a hnen-um pawl hnen ihsin a pa Mordekai hnenah a kuat hngai. Asinain Mordekai in a lak duh lo. Ziangruangah a si tiah a hei sut fial tikah thuhla um daan pawl a thei ngah thlang.

Esther bawinu khal cu Judah mi a si. Siangpahrang ih tacik khen zomi thih thupeknak ca cu a hrang khalah a tel ve. Cucu Haman cun a thei ve lo. Siangpahrang duhzetmi bawinu

rori thah a tum ziar ah a cang. Amah le amah cu a thei aw ve lo. A mawh ve lo, Esther khal in Judah mi a si lam a sim dah ve hrih lo cu teh. Mordekai khal cun Esther hnen ah a thuhla hmuahhmuah cu a rak sim. Judah mi hmuahhmuah thah qheh an si ahcun siangpahrang tangka inn ah Haman in tangka pek dingih a kammi zat tla a sim qheh. Judah mi siatsuah thluh dingah thupeknak Susa khuapi ih an suahmi tla cu Esther kiltu dingih retmi tilper mipa Hathak hnenah pakhat a pek. Culawng si loin Mordekai in cuih ca cu Esther pe tahratih thu um daan khal simfiang dingih le siangpahrang hnenah Esther cu feh in a phunpi pawl hrangih zaangfahnak dil dingah thu a hei cah.

Cutikah Esther cu ziang a cang pei? Mangbang le thinphang in a um. A thuhla um daan khal a salpa Hathak a thlah ih Mordekai hnenah hitin a sim ter sal: "Mi pakhat khat, nunau siseh, mipa siseh, siangpahrang bawipa ih kawh loin siangpahrang umnak khaan sungih a luh a si ahcun thah a si pei, ti cu daan a si. Siangpahrang ruahnak petu pawl thokin ramqhen sungih mi hmuahhmuah in cuih daan cu an thei qheh. Hi daan ihsin luat theinak lamzin ziangti hman in a um lo; Siangpahrang bawipa in a sui kianghrol a thlir lawngah cupa, asilole cunu cu thihnak ihsin a luat thei. Keimah khal siangpahrang bawipa in i kawh lonak thla khat a si zo," (4:11) tiin.

Modekai khal Esther ih dinhmun le si daan cu a theifiang ve nasa. Siangpahrang bawipa thupek thlun lo cun thah a si ticu a hmaisai siangpahrang bawinu Vashti thuhla lai ihsin a thei ve ko. Asinain an miphun zate thih ding thuhla a si tikah hitin thu a cah thotho: "Siangpahrang inn ih na um runghah midang pawl hnakin ka him deuh ding, tiah ruat duh hlah. Hi bangtuk tikcu ahhin daiziar ih na um a si ahcun van

ihsin Judah mi bomnak cu a ra dingih in run ding; asinain nang cu na thi dingih na pa ih innsang cu a cem ding a si. Hi bangtuk tikcu hrangah siangpahrang bawinu ih na cannak khal hi a rak si lo ding maw si? Zoso a thei?" (4:12-14) tiah a ti.

Esther hrangah thu qhencat ding caan a thleng thlang. Judah miphun pawl ziangtluk an ralqha ih an thii a sen ti hmuh ding caan a thleng thlang. Sankhat hnu sankhat Judah miphun sungin mi ralqha tampi a rak suak dah zo. Atu Esther ih caan a thleng ve thlang si ko hi! Esther cun thu a ruat lawkih Modekai hnenah hitin thu a cahsal: "Feh awla Susa khuapi ih Judah mi hmuahhmuah kokhawm aw; rawl ul uhla ka hrangah thlacam uh. Nithum le zaanthum sung zianghman ei lo le in loin rak um uh. Kei le ka hnen-um nunau pawl tla cuticun kan rak um ve ding. Cuih hnuah daan a si lo nain, Siangpahrang hnenah ka feh ding. Curuangih ka thih ahcun ka thi ko pei," a ti. (Hinah rawl-ulnak thu thawn peh aw in tulai zumtu tampi ih kan rawl-ul daan hi ruatqhatsal a qha tiah ka ruat. Kan rawl-ul daan pawl hmun tamnawn ah kan zoh rero tikah Pastor pakhat ih a sim dahmi vekin kan rawl ei caan kan qhawn aw men a si lo maw? tiah ruah ding a um. Rawl-ul thlacam timi hi Pathian thawn pawlkom ruangah rawl ei ding hngilh ko in caan a hmang tinak sawn a si. Esther ih ti daan cu nithum sung zianghman ei lo le in lo khi a si. Rawl-ul thlacam qheutu pawl ruatqhat ve hnih uh law- Cangantu).

Cuticun Esther cu nithum hnu ah hnipuan mawizet hrukin siangpahrang bawinu thum pawl thawn a cei awk hnu ah siangpahrang bawipa ih inn luhnak ah a lut. Siangpahrang bawipa inn ih luh ding cu Esther hrangah qihnungza ngaingai a si. Siangpahrang innpi le a dai qhepqhep. A ke feh thawm hman a ringzet tiah a ruat ko ding. Ziang a

hmaiah a kun ih cuih thupek cu bal sal dingah a dil. Asinan siangpahrang thupek cu bal sal theih a si nawn lo. Curuangah Judah mi pawlin mah le mah humhimmunak tuah a theih tiah thupek thar a suah bet.

Hi hmun ahhin Mordekai ih sinak dinhmun le Esther ih thil tawlrel a thiamzia kan hmu thei. Siangpahrang hnaquantu thilthuam thawn rang parah to in rinsan tlakzet ih hna a quantu Mordekai hi Susa khuami pawl in an upat ngaingai. Esther siangpahrang bawinu khalin siangpahrang ih thupek casual cu ramsung hmuntin ah zamrangzet in zemdarh dingah ca a kuat.

Cuticun siangpahrang thupek hmaisarak vekin thah a tuar dingmi Judah mi pawl cu an lam ah Mordekai le Esther an qang ti an theih tikah an tha a tho ngaingai. Curuangah anmah thah dingih a ra mi an ral thawng sawmsarih le thawng nga pawl cu an do neh. Ral pawl khal in Judah mi pawl thah dingin an tum nawn lo ih upatnak an pek riangri leh tariai.

Esther cu siangpahrang kiangah um in a qulmi hmuahhmuah siangpahrang lungkimpinak thawn a ralpa Haman ih fapa pahra le Susa khua sungih um Haman thawn a pehparmi pohpoh an that thluh. Cuih ni cu Adar thla ni 13 ni a si. Thungaita kan ti cun cuih ni ah Judah mi zate thih thluh ding ni kha a si.

Esther ruangah Judah mi pawl thihnak ihsin an luat ih tlunah an ral pawl an nehnak ni ah a cang. Curuangah Adar thla ni 14 ni ah lungawi puai tumpi an tuah. A hrek cu ni 15 ni tiang nomnak puai an peh hrih. Thihnak ihsin an luat ni a sisi, nomnak puai tuah ding hrimhrim a tlak ko. Cumi puai ni ahcun Judah mi pawl pakhat le pakhat lungawinak laksawng an pe aw cel cel qheu.

Cumi ni ihsin thokin Purim puai hi Judah mi pawl

Haman kha zamrang zet in ra dingah a ko ter hngai.

Cuih zaan ahcun Siangpahrang bawipa le Haman te cu Esther ih timtuahmi zaanriah ei phah, sabitti in phah in an thin a nuam nasa. Sun ih a qongmi kha vun mang sal in: "Esther duhnhniangte, na duhmi i sim hnik, ka ram hrekkhat tiang ka lo pe ding" a ti lala. Asinain Esther cun hni siamsi tein a um ih fimkhur zet in thaizaan ah zaanriah ei ding Haman thawn ka lo sawm duh ih cutikah ka lo sim leh pei cu, tiah tikcu caan dangah a hei qhawn lala. Cutin a duhmi vun sim lohli lo cu Siangpahrang bawipa thinlung sungah ka nupi in ziang a duh pei tiah theih duhnak a khat sinsin. Esther in le sim hrih lo, Haman le um fawn tikah a theih duhmi a sup aw deuh sal.

Culakah Haman khal cu a hei uar aw zet ve. Inn a thlen cun a nupi a hei ko ih hitin a porh aw: "Mi dang tampi lakah Esther siangpahrang bawinu in keimah lawng Siangpahrang bawipa thawn zaanriah ei dingah in sawm so khaw" tiah amah le mah a porh aw ngaingai. Asinain Judah pa Mordekai thu a vun ruah cun a thin a nuam thei lo. A nupi Zeresh a sim tikah a nupi in, thaizing ah siangpahrang hnenah na sim pei ih Mordekai thlainak dingah pi sawm sarih le pi nga saang in na tuah pei cu! tiah a vun hnem cun a thinnuam ngaingai ko ding.

Asinain thaizing khua a van cun Siangpahrang bawipa in Mordekai cu upatnak a co ter. Mangbangza ngaingai a si. Haman in thah a tum rero lai ah hi tlukin siangpahrang ih cawisan a co hi mangbangza a si. Ziangah hitin a cang thei? Siangpahrang cu zaan a itthat thei lo ruangah zing khawvung vete'n a tlangsuak pawl kha a ukmi ramsung ih hnaquanmi thu hmainsinnak cabu kha a siarter. Cutin an siar laiah siangpahrang phiar ih thah a tumtu amah kiltu tilpermi pahnih

Bigthana le Teresh cu Mordekai ruangah an kai ngah ih siangpahrang an that ngah lo timi thu an siar ngah ih a thei. Curuangah tlangsuak pawl hnenah "Cuih Mordekai cu nan sunloih zo maw?" tiah a vun sut hngai. "Kan buah hrih lo," an vun ti tikah culaifangah Haman cu siangpahrang inn ah a thleng ve. Siangpahrang in, "Khailaw, Haman, Mordekai hrangah sunloih pek ding tawlrel hnik law" a vun ti cun Haman hrangah a tuarhar zet ding. A thah duh zetmi pa cu sunloih ding a rak si riangri aw. Duh lo khalle siangpahrang thupek tifamcu a hei buahqul kha a si mai. Culawng hman si lo, "siangpahrang in upatnak pek a duhmi parah upatnak a pek zia hi zohhnik uh, tiah au phah a qul hrih.

Cumi cu ziangruangah a si tile, Siangpahrang bawipa in upat ka pek duhzetmi pakhat a um. Cupa cu ziangtinso ka tuahsak ding, tiah thu a sut tikah Haman in cuih a sunloih duhmi cu keimah siar lo bak zo dang hman a si lo ding tiah a ruat aw ih cuti ih au ding tiang a suahpi mi cu a si. Mah le mah kan rin aw in khaisan kan duh tuk khal hi tlakniamnak le pal betmi co nak ah a cang riangri qheu a si hi.

Cutin duh lo cingin Mordekai sunloih upat peknak ah khua sung a helpi ih a baangzet laifangah zaanriah ei cu pok a qul ih Esther hnenah siangpahrang thawn an hei pan. Zaanriah an ei rero laifang ahcun Siangpahrang bawipa cun Esther hnenah thu a kam cia vekin thu a hei sut lala.

Hinah cun Esther in Judah mi thiisen ziangtluk tiang a sen ti ralqazet in a langternak kan hmu. "Maw ka bawipa, tangdornak thawn ka lo dilmi i pek tum a si ahcun, ka nunnak le ka miphun pawl ih nunnak hi in zuah hram aw, ti ka lo dil a si. Ka miphun pawl le keimah hi thah thluh dingah phiartu an um; kannih hi siatsuah thluh ding le kan ci a hmit thluh thlang ding. Sal ih zuar ding lawng si nungla cu siangpahrang

bawipa zianghman hnahnawnak pek loin daiziar in ka um ding nain, atu cu cuvek a si lo; kan ci ih hmit thluh ngaingai thlang ding a si" a ti.

Cuveten siangpahrang bawipa cu a thin a heng tuk ih "Cubang tuk thil a buah ngamtu cu zo a si? Khui ah so a um?" tiah a hei sut. Esther khal cun ralqha zet in "In raltu le in hremtu cu hi miqha lo pa Haman hi a si" tiah a sim ve ta mai. Nithum sung rawl ul in a um ruangah a taksa thazaang lam ahcun a derdai zetmi a si kona'n a thinlung lam ziangtluk in a cak ti kan hmu thei. Ralqha pawlih lungput a neihzia kan hmu thei. Curuangah a ralpa cu zobik a si tiah ngamzetin a kawhmu ngam.

Siangpahrang bawipa cu a thin a heng tukih, "Hi pa hi ka innsung le ka hmaika rori ah siangpahrang bawinu a kaihrem tum maw si?" tiah thinhengzet in a au ciamco (7:8b). Cutin siangpahrang mithmai umzia a zoh ringringtu a kiltu pawlin Haman ih hmai cu an khuh. Cuih a kiltu pawl lakih Harbonah timi pa in, "Siangpahrang bawipa ih nunnak a hum suaktu Mordekai thlainak ah tiah ah Haman in a inn ah thliahtahnak hman a buah thluh zo sokhaw. Cuih thlaithahnak cu pi sawnsarih le pi nga a sang a si," tiah a sim (7:9). Siangpahrang bawipa in cuih thlaithahnak parah Haman hi va that uh, tiah thu a pek.

Cuih hnu ahcun Esther ih quanvo a qhehzo tiah kan ruat ahcun kan palh ding. Esther thuanthu hi atu ah a qhat hram a thok fang a si. Esther le Mordekai te komkhawm in Haman ih thusuahmi Judah mi pawl phiarnak siangpahrang thupek cu Haman a um nawn lo na'n an ram pumpuluk ah kuat a si thluh zo. Ram sungah a karhzai thluh zo. Curuangah Judah mi zate in Adar thla ni 13 ahcun thah qheh an si thlang ding. Cuih thu ruangah Esther cu siangpahrang bawipa

hmaiah kuun in siirnak le a kekkuai mi thinlung tak thawn kan phuang ngam a qul ngaingai.

David cun a sualnak ruangah 'ka palh a si, ka mawh a si' tiah a thinlung sung muril taktak in a phuang thei. Tulai zumtu tampi cu ka palh a si, kan ti tikah capohnak ah maw, lole hnihsuakza pakhat men ah maw kan hmang qheu. Kan thinlung muril sungin thungai thlak in kan sim, kan rel dah lo. David cun sunglam a nun ihsin a phuanmi a si. Baibal ca ih a tarlangmi vekin David in Pathian a duhdawtzet vekin Pathian khalin David hi a duhdawtzet ve. A no lai ihsin a sual tikah Pathian in nasazetin nun a sim hai qheu. Ka palh a si tiah a theih awk cun siirnak thinlung tak thawn Pathian hnen a pan sal ringring.

Tuini ah zumtu tampi in Pathian hmaiah 'ka palh ngaingai a si' tiah a kekkuaimi thinlung thawn Pathian ih ngaithiamnak duh ah kan pan ahcun Pathian in ngaithiam thei lomi a nei lo. Saam 51:16-17 sungah, "Thawinak pekmi cu na duhmi a si lo. Na duh sisehla ka lo pe zo ding. Mei-ur thawinak khal na lungawi mi a si lo. Maw Pathian, ka lo pekmi thawinak cu a kekkuaimi thinlung a si. A kekkuaimi le sualsir thinlung cu na hnong lo ding," tiah kan hmu thei. A kekkuaimi thinlung le tangdornak thinlung thawn Pathian hnen kan pan ahcun Pathian in a hnong lo ding. Cuvek thinlung thawn kan dilmi pohpoh cu Pathian in in cohlang thluh ko ding.

2. Fapa tlanhlo ihsin zirnak.

Thukam thar sungah kan Bawipa Jesuh ih a simmi thuqhimnak tampi sungah 'Fapa tlanhlo" (Luk. 15:12-32) hi a hminthangzet. Kan theih neknek cio mi khal a si. A thu um daan mallai zoh hnik sehla: Judah mi pawlin daan an neihmi cu fapa kum (18) a kim tikah a co dingmi ro thil pawl hi a nu le pa

hrangah thupek tluk ah a rung cang. Baibal in, "Haman in Judah mi pawl siatsuah duh ah le an ci ih hmih thluh duh ah 'Purim,' timi camcawhfung a rak zuuk. Sikhalsehla Esther cu siangpahrang hnenih a feh ruangah siangpahrang in thu a pek ih Judah mi pawl hremnak ah a timi cu amah Haman in a tuar riangri; amah le a fapa pahra pawl cu thlaithahnak parah thlai an si. Curuangah Judah mi pawlih an tuahmi puai cu, 'Purim' an ti". Purim ti cu "Camcawhfung," tican a si.

Cuih hnu ahcun Modekai ih tawrelmi bangin Judah mi pawl cu kumtim pelh loin Adar thla ni (13) ni ah Purim puai (feast of Purim) an tuah qheu. Siangpahrang bawinu Esther ih tuahmi pawl hi hlawhtlinnak thawn a net thei ruangah Judah mi pawl in ziangtik khalah an hngilh thei nawn lo. A fimzet tiah an lawm tlak hrimhrim a si. Siangpahrang bawinu a siih thu a neizet ve. Curuangah Judah mi pawl tesinfa tiang Purim puai tuah ringring dingah hitin ca thawn thu a cah ta hngai. Cuih cakuat sung ahcun Judah mi pawlih daihnak le humhimnak hrang thlaza camnak a telh ih, rawl ulhnak le riahsiatnak caan hrangih daan an neih vekin Purim puai ni pawl cu feltein an tesinfa san tiangin a tikcu caan ah hmang dingah thupeknak tla a telh. Esther hi ziangtluk thu a nei thei ti langfiangnak a si.

23:45/June 25, 2008/BTS.

(*Vankau Arsi Magazine*, Vol. 11, No. 2, November 2008)

(19)

A KEKKUAIMI THINLUNG

(Saam 51:16-17; Luka 15:1)

Kan Khristian nunnak sungah Pathian thawn pawlkom nun kan neihnak ding hrangah Pathian ih duhmi hi ziang a si ti theihfiang ding a thupi zet. Baibal sungih kan hmu mi Pathian ih duhmi kan nun daan ding cu “a kekkuaimi thinlung” a si tiah David ih nun in kan zir thei a si. A kekkuaimi thinlung ih um daan cu dinhmun niam zet, mi zo poh ih hmuhsuammi, zohman ih ziang siar tlak lomi vek a si. Cuvek thinlung cu Pathian in ziangruangah a duh a si pei? Mi pakhat in a kekkuaimi thinlung hi ‘keimah’ timi thinlung kan neih sungah kan ngah thei lo ding. Sunralnak tampi tong tahratin siatnak tampi karlak ah zianghman ruahsan ding ka nei nawn lo tiih kan nun ah zirh neknek kan si tik lawngah a kekkuaimi thinlung kan ngah thei ding. Porh awknak le hngalnak pawl a hloral thluh ih mitthli thawn beidong vansang ih kan um caan hi kan thinlung a kekkuazet laifang a

si. Cuvek dinhmun hi ziangruangah Pathian in a lungkim a si pei tihi ruah tikah ruahding a harsazet ko ding.

A kekkuaimi thinlung neih dingah cun hnon tuarnak, zianghman ka si nawn lo timi thinlungput a suah duahto ko ding. Cuih dinhmun cu minung zovek khalin kan thlen duhmi cu a si kherkher lo ding. Cuih dinhmun cu qihnungza dinhmun a si. Sikhalsehla kan fimthiamnak le thazang, thil titheinak pawl rinsan in hna kan quan ih kan qhelhmi, kan tuahsuak ngah lomi thil a um tikah a kekkuaimi thinlung kan sungah a um thei. Minung ah Pathian in thil ti theinak tampi in pe. Tuah theimi tampi kan nei ko. Asinain cuti ih tuah thei dingah in khaisang ih dinhmun sangah in rettu Pathian hnakin kanmai’ thil ti thei a si tiin Pathian qul lo dinhmun tiang kan thleng pang ahcun qih a nungzet. Leitlun ah a hngetkhohmi thil zianghman a um lo ti cu kan theih ciomi a si ko ding. Hi thu thawn peh awin Baibal in ziangtin a sim timi thu mallai kan zoh tlang ta hnik pei.

1. Saam cangantu David nun ihsin zirnak

Hi zawn ah Saam cangantu ka ti tikah David kha sim duhmi a si. Saam cangantu David in, “Ka tuah sualmi cu ka thei ih, ka sualnak cu ka ciing ringring. Na par ah, na par hrimhrim ah ka sual; Na mithmuh ah thil qha lo ka tuah zo. Curuangah thuqhennak i pekmi cu a dikmi a si; Mimawh ih i ret khal a dikmi a si,” (Saam 51:3-4) tiah a sualnak thup loin a phuang ngamtu a si. Tuini zumtu tampi cu mi nih in thei lo pam tiah thuh ding lam hi kan hawl. Asinain David cun Bethsheba thawn an sual zia, le Uriah thihnak dingih a tawltrelnak parah siirnak thinlung tak thawn a qap ih a sualnak a phuangsuak ngam a si. Kannih zumtu pawl kan sualnak a tam deuhdeuh le Pathian

(20)

THAWNGTLA PAKHAT IH THLACAMNAK

(Kol. 1:9-12)

Zumtu kan nunnak ah thlacam hi nei lo theih lo, neih qul tengtengmi hriamhrei pakhat a si. Thinlung tak le thungaitlak ih thla kan cammi hi Pathian in ziang siar loin in retsan men dah lo. Kan duhmi kip cu in pe lo khal a si men thei. Asinain kan qulmi cu a tikcu can a kim tikah in pe tam sawn qheu, ti hi cing ringring cio uhsi.

Kolose cakuat kan siar tikah Paul ih thlacamnak thuhla kan hmu thei. Himi hin nitin Khristian Nun ih kan neihqulmi thu tampi in zirh. Kan nun ram cio ah lakin nunpi thei cio ve ding a qul ngaingai. Thla kan cam tikah kan sinak hmuah tanta in tangdornak thinlung thinsaunak thawn Bawipa kan pan ahcun in kan thlacammi in theisak a si (Luk. 18:9-14).

hnenah a dil thei. Fapa tlanhlo thuanthu ah milian pa pakhat in fapa pahnih a neih fapa nauta sawn in a pa hnenah a co dingmi ro hmuahhmuah a dil hnu ah a pai' inn ihsin a suak. A co ngahmi ro hlawnthil pawl thawn duhtawk in nomceennak ah a hmgang thluh. Cuticun a netnak ah harsatnak tumpi a tong timi thu kan thei. Himi fapa tlanhlo pa hi thluasuah tampi a dong ngah ko nain thuruat mumal loin a duhtawk ih a hman tikah a neihmi zatein a cemral thluh a si.

Kannah zumtu pawl khal Pathian in nitin thluasuah tampi in pe rero ko. Asinain vei tampi ahcun Pathian hi kanmah duh daan in kan hnek ih kan dil caan tampi a um. Nei tampi zo khalle duhhamnak thawn kan dil. Ngah ding kan zum tuk lo vekin lunghrinnak thawn kan dil. Sawmngiarnak thawn kan dil. Thungaite kan sim asile Pathian in amah le tikcu caan te ah thluasuah tampi in pe rero ko. Kan lak daan a thiang maw? a dik maw? ti hi zoh thiam kan qul zet ding. Pathian in kanmah le tawkte kan co dingmi in pe rero cingin kan co thiam lo ahcun fapa nauta sawn bangin Pa thawn hlatnak hmun kan thleng dingih hlo lam thei lo in kan hlo tata ding. Tuu pawl hi tuudum leng suak dingah an khir, an pet thei lo nain nuamtete in an hlo qheu ti kan thei cio. Harsatnak kan tong tik lawngah fapa tlan hlo vekin Pa hi kan mangsal. Cule a kirsal lohli. Kannah zumtu pawl khal Pathian ih duhdawtnak kan theih ngah cun kan hlonak hmun ihsin kir vurvo ding a si ko.

A pa hnenah, "Ka pa, Pathian parah le na parah ka soal zo. Na fa tiih kawh ding ka tlak nawn lo," tiah a ti. Sikhalsehla a pa cun hlunghlaizet in a fapa cu a hmuak hngai. A hnen-um pawl a ko ih, 'Zamrang in ra uh! Hnipuan qha bik rak keng uhla hruk ter uh. A kutah zunghruk hrukker uhla a ke ah kedam dam uh. Cule caw faate a thau bik kha va that uhla lungawinak puai

tuah uhsi. Ziangahtile hi ka fapa cu a thi zo nain a nung sal; a hlo zo nain hmuhsal a si," tiah a ti. Cuticun lungawi puai cu an tuah. Hi thuqhimnak ih langter duhmi cu 'siirnak taktak thawn a ra tlungkir sal tu ih thuhla' a si. A sualnak a thei ih misual ka si, ka siir aw tuk tiih a ti awk theimi hi a laimuril cu a si. A thinlung kekkuai in siirnak taktak a neihmi hi Pathian in a duh ti langter duhah Jesuh in a simmi a si.

Thunetnak

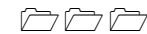
Thinlung timi hi minung kan nun ah a thupi zetmi pakhat a si. Thinlung qha zet a um ih, thinlung siava zet khal a um. Thinlung timi hi minung nunqhatnak hrangah nasa zet ih hna a quantu a si vekin siatnak hrang khalah hna a quan thei a si. Thinlung a qha loih hna a quan thei lo ahcun minung si man zianghman san a tlai nawn lo ding. Cun thinlung qha a neitu cun midang tampi, a minungpi pawl hrangah qhatnak tampi a suaipi thei. Amah hrang khalah qhatnak tampi a suaipi ih a hlawhtling nasa. Sikhalsehla kan sungih a ummi kan thinlung hi a siava tukih hman a tlak nawn lo ahcun kan minungpi zovek thawn hman kan pawlkom thei lo ding. Kan remaw thei lo ding. Cutikah mah lawng a paakih ummi kan si ding phan a um. Cuih kan thinlung cu a siava lawng si loin a hak tuk pang le qih a nung sinsin. A hak daan hi lungto bangih a hakmi thinlung (*stone heart*) ah a cang pang ahcun hna a quan nawn lo ding. Cutikah thih lawng a bak thlang ding a si.

Curuagah Pathian in, "Thinlung thar le nunnak thar ka lo pe ding. Lungto bangih a hakmi nan thinlung cu ka la dingih thinlung neemte ka lo pe ding", (Ezekiel 36:26) a tinak a si. Thinlung neem a ngahtu cu nunnak thar, damnak thar a ngahtu a si. Pathian duhmi cu a hakmi thinlung a si lo. A hnen

ih kan pekmi thawinak khal mei-ur thawinak le ti awternak pawl a si lo. Kan tismalmi kanmahte'n thei aw in siirnak thinlung taktak le 'kekkuaimi thinlung' hi a duhsawn a si. Fapa tlanhlo khal tangdor in siirnak thinlung le kekkuaimi thinlung nei lo ta sehla a pa ih ngaithiamnak a theifiang ngah lo ding. David khal a sualnak a theih awk lo ta sehla Pathian ih ngaithiamnak a co ngah lo ding. Pathian hmai ah zianghman ka si lo ti thei aw in mah le mah kan qhum aw ding a thupi zet. Cu a si ruangah Pathian ih duhmi a kekkuaimi thinlung nei in amah riantu kan si cio thei ringring nak dingah Pathian in thluasuah hmuifu tampi in in burh camcin ko seh! Amen.

BTS/Feb. 24, 2010/11:45pm/

(*Vankau Arsi Magazine*, Vol. 13, No. 1; 2010 May)

hnak hman in a sunglawi sawnmi a si. Thufim cangantu in, “Thinsau cu cahnak hnakin a qha deuh. Mah le mah uk theinak cu khuapi pawl uk thei hnakin a qha deuh,” tiah a ti (Thufim 16:32). Thinsaunak cun tuar theinak thazang a pekih nehnak ah a thlenpi.

Thlarau ih a rah ter mi pakhat cu thinsaunak a si (Gal. 5:22). Thlarau thawn a khat mi nun neih theinak dingah suup a qul. Thinsau zir a qul (2 Kor. 6:4-6). Paul amah rori khal in a nunpi mi a si (2 Tim. 3:10). Job ih tuar theinak khal tahqhim a tlakmi a si (Jeim 5:10-11). Curuangah Paul in harnak kan tuar tik khalah hin kan lung a awi thocho; ziangah tile harsatnak in tuar theinak a suaipi, a ti (Rom 5:3).

Lungawi thusim nun neih hi thlarau thawi' a khatmi zumtu pawl ih nun ah a lang thei (Efe. 5:19-20). Kolose cakuat sungah lungawi thusimnak thu hmun tapi ah kan hmu thei (1:3; 2:7; 3:16-17; 4:2). Mai' zawn lawng a ruattu in lungawi thu an sim thei dah lo. Ka tuah, ka quanmi parah ngah ding ih ka phu ruangah ka ngahmi a si. Ka quan man a si, an ti qheu. Pitling nun a neimi zumtu cun minung hi Pathian ta a kiltu men kan si. Kan neihmi zianghman an um lo, ti'n an theithiam. Curuangah ziang tinkim kan ngahmi pawl hi Pathian hnen ih kan comi an si ruangah lungawinak thawn amah thangqhat ringring dingmi kan si, ti an theithiam. Bawipa hnen ih a rami awkam ngai in thlacamnak thawn thazang lak sinsin ding kan qul.

Casiartu nan zate parah Pathian in thluasuhnak a thar in lo pe cio hram seh! Amen.

(Vankau Arsi, Vol. 13, No. 2, August, 2010)

1. THLARAU LAM PITLING THEINAK DING HRANGIH THLACAMNAK (Kol. 1:9).

Rom thawnginn sungih nganmi Paul ih cakuat pawl sungih thlacamnak pawl hi hmual a nei zet qheu. Mangbangza pakhat a simi cu amah hi harsatnak tuar rero mi a si ko na'n amah hrangah thlacam loin midang hrangah thla a cam ringring theimi hi a si. A tumtah qheumi cu thlarau thluasuah hmuifu dongin pitling theinak ding hrangah a si. Pumcawmna, hnipuan sinfen le nitin qulsammi hrangah thlacam sak hi a qha zet. Asinain thlarau lam pitling ding thlacam sak hi a thupi zetih a qhasawn mi khal a si.

Thei dah lo le hmu dah lomi hrangih thlacam sak hi thil har pakhat cu a si ve. Paul in Kolose Kawhhran sungih zumtu pawl ih thuhla hi an pastor Epafra hnen ihsin a theihmi lawng a si. Kolose Kawhhran ah zirh awknak dik lo a um timi thu Paul in a theih tikah cuh thubuai a cem theinak ding hrangah thla a cam. Zirhsualtu pawlin an zirhmi thu vekin a pompitu pawl cu thlarau thazang cahnak huham nasazet in an nei ding tiah *aa-mah-khaan* an pek. Zovek zumtu Khristian a va si khalle an zirhmi vekin a thluntu cu fimnak, thil titheinak, theihthiam theinak thawn an famkim dingih thlarau nunram (*Spiritual Realm*) ah a thlenpi ding a si, an ti. Milian le farah tiih thleidan um loin mi zovek khalin an tuah taktak ahcun an ngah tengteng ding tiah an thlem. Curuangah Paul khal in an hmanmi qongfang cekci vek hmangin thla a cam ve.

Satan hi a fimzet tihi Paul in a thei. Satan in zumtu hmangin zumtu pawl a siatsuah tum. Khristian ruah daan thawn mi a bum tum. Curuangah Paul in, nan thuhla kan theih vete'n nan hrangah thla kan cam ringring, a ti (1:9). A thupi mi cu Khrih ah pitling zomi an si ruangah pitling nun ih nung sinsin dingah a forh duhmi a si. Khristian nun pitling thei dingah

Pathian ih duhnak theih hi a thupi zetmi a si. Pathian khalin in theiter duh zet ve (Tirh. 22:19). Pathian in ziang a tuah? Ziangruangah cutin a tuah timi hi Khristian pawlin kan theih theiding hi a thupi zet (Joh. 15:13-15). Pathian thu ruatin, nitin Ca Thianghlim siar phah in, thla kan cam tik lawngah kan nunnak hrangah Pathian ih duhmi ziang a si ti kan fiang lohli thei ding.

2. NUN LE TUAHNAK (Kol. 1:10-11)

Zirhsualtu pawlin a sangzet mi thlarau nun ih nung thei dingah mi an lem rero nan nitin nunnak hrangah zianghman qhathnemnak an pek thei lo. Khristian nun ah zirnak le thungainak hi hmunkhat te ah langter a qul. Zirnak le nunnak hi a pehzom awk ringring a qul. Khrih ah famkimmi si theinak dingah fimnak a phunphun le zirnak nei in Khrih ih thuthangqha cu phuang ding a si, tiah a khih hmuh (2:28; 2:3; 3:16; 4:5). Thlarau thu hi nitin kan nunnak hrangah si a qul. Fimnak le tuahnak hi nun ih langter ding a qulmi a si (Suah. 31:3; Daan. 4:6). Curuangah Khristian Nun ih a thupi bikmi a sungmuril cu Pathian duhnak thlun le tuah hi a si (Walk and Work). Jerusalem Kawhhran ah thubuai tampi a um tikah dungthluntu pawlin, "*Kannah cu kan tikcu zaten thlacamnak le thusimnak ah kan hmang ding,*" tiah an ti (Tirh. 6:4).

Pathian hmuihmel keng ih sersiammi minung hin Pathian duhnak bangih nung ding quanvo kan nei. Paul in, "Pathian kawhmi nan si bangtukin nan nunnak ah Pathian kawhmi nan sinak kha langter uh tiah ka lo forh," a ti (Efe. 4:1). Atu laiah a thupimi cu Khrih Thuthangqha ih duh daan vekin nan nuncan cu si thei sehla, cuticun ka ra lo ton thei ah siseh, ka lo ton thei lo khalah siseh, tumtahmi pakhat nei in

fekte'n nan dingih Thuthangqha hrangah hmunkhat ah thinlung rualte'n nan do tlang ti kha ka thei ding a si, a ti hrih (Fil. 1:27).

Paul in 1 Thesalon 4:1 sungah, "Pathian duhzawng ih nan nunnak dingah ziangtin nun ding ticu kan hnen ihsin nan zir zo. Cuvekih nan nun thei sinsinnak dingah Bawipa Jesuh hninin kan lo forh a si," tiah a zirh hngai bet hrih. Kan nunnak ah tuahnak a tel lomi zumnak cu thuphan a siih a thi ve a si, tiah Baibal sungah kan hmu thei (Jeim 2:20; 26). Kan zumnak hi tuahnak ih langter dingah Paul in a forh duhnak a si.

3. THINSAUNAK LE TUAR THEINAK NEI DING HRANGIH THLACAMNAK (Kol. 1:11-12)

Mi pakhat a nuncan ziaza a sia le qha hi fimnak a neihnak, Pathian a qihzahnak le dingfel ih a nun mi parah hmuh theih a si. Curuangah Paul in, "Ziang hmuahhmuah nan ton tikah thinsaunak le tuar theinak nei dingah Pathian sunlawinak ihsin a rasuak mi cahnak in a lo cakter hram seh," a ti (1:11). Sunlawinak timi cu Pathian hnen ihsin a rami cahnak le huham a si. Thlarau thazaang thawn khat in pitling nun ah qhangso theinak ding hrangah Pathian hnen ihsin a rasuak mi cahnak neih a qul.

Pathian hnen ihsin a rasuakmi cahnak kan ti tikah Israel mi pawlih Tipi Sen an tannak thu, David ih ralnehnak thu, Paul, Piter tei' mithi tho tersalnak pawl lawng hi kan mitthlam ah a cuang qheu men ding. Cupawl lawng an si lo. Pathian ih cahnak thawngin zumtu pakhat hrangah pitlingnak, suup theinak, thinsaunak, hlawhtlinnak, tuar theinak le ziangkim parah lungawi thusim ringring theinak pawl a tel. Thuqhimnak ah, Sawl ih unau sungkhat a simi Gera ih fapa Shimei in David a camriam phah in lungto le hnawmhne in a deng tikah David in a ngaithiam thei. Cuih a ngaithiam theinak hi Goliath a nehmi

thu in sut laiah Khristian ka si tiah sawn bang sehla kan thurelkhawmnak cu a tawp mai ko ding. Asinain atu ahcun cuih phungki pa khal a nunnak hi Jesuh thawn an feh tlang rero thlang a si" a ti.

* * *

Asia ram ih um Muslim ram ah kum 20 hrawng American Missionary pawlin mission hna a quan. Cumi sungih mission hna a quantu missionary pakhat khalin hitin thu a sim ve. "A hmaisai kum 7 hrawng cu himi ram sungah hna ka quanmi hi zianghman a santlai thei lo. Ziangah tile hi ram ih a ummi pawl kha Khristian cang dingin ka fehpi ruangah a si. Thungaite'n kan ruat asile kan phuang dingmi thuthanggha cu biaknak in minung a rundam thei lo, Jesuh lawng in rundam theitu a si timi kha a si. Jesuh Khrih cu i rundamtu a si tiah himi minung pawl in an zumnak dingah biaknak qhawn ter dingah kan tuah rero a qul nawn maw si?" tiah a ruahnak le a hmuh daan a rak sim dah.

Asif timi pa thawn a umnak hmun ah caan rei nawn kan umtlang dah ih hna kan quan tlang dah. An ram mi 90% cu Muslim pawl an si. A dang 10% pawl hi hlanlai feh daan a uarzetmi Khristian pawlkom tumpi pawlin an zoh khen. An zoh, an bawmmi pawl cu ziangtik lai khali Muslim a cang dah lo mi pawl kha thupi ah retin an zoh. Asinain Asif le MBB timi pawlkom pakhat ih sungtel pawl cun Jesuh Khrih ih thuhla hi anmah te ciar in rem an ti daandaan in tetti an khaan qheu. MBB timi a sau zawng in Muslim sungah ummi Zumtu pawl (Muslim Background Believers) an ti.

Asif in a mitthli thawn i simmi a nun thuhla pawl ka thei tikah ka riahsia in ka khur nasa. "Kei le ka naupa te cu Jesuh Khrih kan zum ruangah nasa zetin hremnak kan tuar.

(21)

KHRISTIAN A SI LOMI KHRISTIAN

Khristian pawlin kan zumnak thuk biknak hmun le kan sungmuril tiang kan pommi le kan nunpimi cu Khristian lo cun rundamnak an co thei lo. Jesuh Khrih pakhat lawng hi rundamnak in pe theitu a si. Amah siar lo zohman rundamtu a um lo. Cutin kannih Khristian pawl cu Jesuh Khrih zumtu kan si ruangah rundamnak a co mi Pathian faate pawl kan si. Biaknak dang pawl cu rundamnak an co lo, Jesuh an zum lo ruangah kumkhua thihnak ah an feh ding... tiah a phunphun in kan sim, kan rel qheu. Keimah khal cumi cu a pommi a si. Ka nunpi mi khal a si.

Sikhalsehla leitlun kan kiangkap biaknak tampi sungah thu a phunphun ruangih Jesuh Khrih cu an nun ah a cohlang ko na cingin Khristian tiih kawh a co lomi dunglam ihsin zumtu tampi an um ti khal hi el theih a si lo. Kannih zumtu tampi cun Khristian kan si kan ti ko nain Jesuh ih duhnak taktak vekin a nung lotu a hmin men Khristian tampi kan um ve thung. Kan

kiangkap ah zumtu "Khristian" timi hmin a phur lo nain "Khristian a simi" tampi an um ve timi hi a tanglam ih thuhla pawl kan zoh asile kan theifiang cio ko ding. Himi sungih a tel lo thuhla tampi khal a um hrih ko ding. Curuangah himi cahram te hi kan rak siar ve hnik pei ih ruahnak thar pakhat tal in pek ve men ding tiah ruahsannak ka nei.

* * *

"Kei ka qhangliannak hmun cu Muslim pakhat sinak in a si. Jesuh Khrih hnenah ka nunnak ka ap aw hnu cun Khristian pakhat ah ka cang. Cu lai fangah Bawipa in, 'Na innsang hnenah va feh awla Pathian in na parah ziang vekin hna a quan timi thu pawl va sim aw,' timi thupek ka ngah a si."

Hi a tlunih thu a qongtu cu Salima timi Muslim nu te a siih a qongkam hi American Khristian tampi hrangah an ruahban lomi thu a si. Himi thu hi Asia ram sungah kan dung naite ih an tuahsuakmi Conference pakhat ah a simmi thu a si. Amal' tettikhaan mi a theitu kan zate in cuih thu kan thei tikah kan lungawi zet ko ding. Ziangah tile Muslim nu pakhat cu Khristian ah a cang timi thu hi kannih Khristian pawl hrangah ngai nuam zet thu pakhat a si.

Asinain a sim betmi thu kan theih cun kan lau thluh. Kan mang khal a bang thluh ko ding. A sim bet hrihmi cu, "Ka innsang hnenih Jesuh Khrih thuhla ka phuang tikah Khristian pakhat sinak hnakin Muslim pakhat sinak thawn phuan ka duh deuh. Sikhalsehla ka duhdawtmi ka Bawi le ka Pathian, ka Bawipa Jesuh Khrih le ka Pathian tel locun ka sungkhat unau Islam (Muslim) pawl hnenah ka feh kir dah lo ding" ti a si.

Himi nunau nu vekin, Asia ram ih um mi tamsawn cu Buddhist pawl, Hindu pawl, Muslim pawl cun Jesuh Khrih hi an cohlang thei ko. Asinain Khristian timi hi an cohlang thei

lomi cu a si. Nitolaknak lam um minung pawl cun Khristian pawlih an theihmi cu "Khristian" (*ipso facto*) a ti aw tu pawlih sim duhmi cu 'a nunnak hi Jesuh Khrih hnenah a ap aw mi' ti a si. "Khristian ka si lo" a titu cu zum lotu a si tiah kan theih qheu ko ding. Asinain cuih conference a kaitu Nisuaknak lam um minung pawlih ir-awm suak qongkam vek a si ahcun 'Khristian' timi qongkam ih sullam hi a phundang thei men ko ding.

* * *

Thailand ram ih Chai timi pa ih thuhla thawn a simmi kan ruat tikah an hmuhtonmi parah a hnihsuaknak thu kan hmu thei. "Thailand ram hi Khristian ram ah ol te'n a cang thei lo ding. Thai miphun pawlih an mit sungah "Khristian" timi cu Thai miphun ka si nawn lo, "ramdang mi ka si" tiah an hmu aw. "Ziangah tile Khristian le ramdangmi timi hi hmunkhat ah ret in an hmu mi a si," ti a si. Curuangah Chai cun a nunnak kha a hmaisah Jesuh Khrih hnenah a ap aw. Asinain Khristian a ti aw duh lo. Amah le amah "Pathian ih faate" a simi "Buddhist thar" a ti aw. Cun Chai cu tlangleng thawn khual a tlawnnak ah Buddhist phungki pakhat thawn an qong mi thuhla pawl hitin a sim hrih. "Phungki pa ih a simmi thuhla pawl ka theih ngah hnu cun a nunnak sungah thil pakhat khat a hlo vekin ka thei. Cumi cu ziang a si tiah in sut tikah Jeush Khrih pan teh tiah ka sim.

Cule Jesuh Khrih thuhla tampi ka relpi qheh hnu cun an phungki tlawng ah ra in Pathian thu relpi dingah i sawm". Chai in a sim bet hrihmi cu, "Cuih Phungki pa in nang hi Khristian na si maw? tiah i sut. Cutikah kei cun ka si lo, tiah ka sawn. Cule Khristian biaknak timi le Jesuh Khrih timi hi an dang aw mi a si. Rundamnak timi cu Jesuh Khrih ih in pekmi a si. Jesuh Khrih sungah a um. Khristian sungih ummi a si lo, ka ti. Cumi

Mary kha a nupi dingih qhit ding a fial. Cuihnu lawngah Mary kha a qhit sal. Cuihtlun ah Mary hminsiater kha si loin cuih Mary ih vonmi fa cu minung pawl sualnak ihsin a runsuaktu ding rundamtu a si timi a theifiang ngah sal. Cutin a theifiang ngah tikah a hmaisai ih Josef hrang riahasiatza thuthang cu lungawi thathoza thuthang ah a cang. "Rundamtu naute" timi vancungmi ih qongkam cu a hrangah lungawiza thuthang ah a cang sal.

Christmas ih thuthang cu ninghang riahasiat pawl hrangah lungawi thatho tertu le thazaang thar petu thuthang ah a cang sal leh tariai. A mak ngaingai. Josef hrangah khal a hmaisai a theihpek ahcun riahasiatza thuthang a si. Sikhalsehla Pathian ih tawrel timtuahnak a tel a si ti a theihfiang cun lungawiza thuthang ah a cang sal a si.

2. Zumding a harzetmi thuthang

Mary in vancungmi hnenin, "Fa na von ding" timi thuthang a theih tikah a mangbang nasa. Amah vek, mi ih theih ban lomi, mi nauta hnenah "nang cu nunau hmuahhmuah lakah sunglawi hleice na si" (Luk. 1:28 KJV) a ti tikah Mary hrang ahcun mangbang in zum ding a harsa ngaingaimi a si. Cuihtlunah naute Jesuh a von ding thuthang hi amai' hrang ahcun thuthang qha khal a si fawn lo. Minung pakhat a si vekin pasal nei lomi nunau pakhat in fa a von ding timi hi a cang thei lo tiah a ruat ko ding. Zovek pasal thawn hman pawl hrih lo a siih ziangtin cutin a cang thei pei? Khawruahharza ngaingai a si ko ding.

Asinain hih thu ah Pathian amah rori ih timtuah cia mi a si ruangah vancungmi ih simmi thuthang cu zumding harzetmi thuthang a si ko nain zum tlak, zum theihmi thuthang ah a hung

Cuih hremnak ruangah ka naupa cu tuar thei nawn loin a thi a si" a ti.

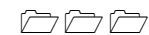
Atu caan ahcun Jesuh Khrih thawn a zawhtlangmi Muslim pawl cu an rualpi pawl hnenah "Isa al-Masih (Jesus the Messiah - Rundamtu Jesuh) timi Aramaic qongfang hmangin ralqazet in tetti an khaan rero.

Hi sunglamih cangvainak pawl in zumtu pawlih thlarau mi sinak tettikhaan mi kha thuh ding tumtahmi a si lo. Nunphung thawn a rawi awmi Buddhist, Islam le Hindu biaknak pawl sungah Jesuh hrangih tetti kan khaannak thu hi thukzet ih a luh theinak dingah a thupi sawn. Anmah le umnak le sinak thawn mil aw ih tettikhaannak a si ti sehla a dik ko ding. Ram hrekkhat ah hiti vekih cangvai tettikhaannak hi a karhzai rero. Cuticun Jesuh Khrih a zumtu mi thawng tampi an um thlang.

Jesuh Khrih ih ruangpum le Khrih a zum ve konan Khristian timi hmin a bun-aw hrih lo pawl cawmdawl hnaquan hi a thupi zetmi hnaquan pakhat a si ve. Hiti ih cohlannak hi Baibal ihsin zipeng lamah kan zawh tinak a si lo. Thungai kan ti asile a sunglawi hleice mi hnaquan pakhat a si kan ti thei ko. Sabit ti thar retnak thawl thar a ong hrih lotu kan si hrih pang ahcun Jesuh Khrih san lai ih daan le dun thawn hlanlai ih kan feh daan lo cun, tiih a kai hnet ringringtu Farasi pawl thawn ziang kan dang aw cuang pei? Thu tampi ruah ding a um men ding.

(When "Christian" does not translate, by Frank Decker, Vice President for Field Operation for the Mission Society for United Methodists, in Mission Frontiers September-October 2005).

(Manna Magazine, No. 5; October, 2009)

(22)

Runtu Jesuh suahnak thuthang

(Matthai 1:21; Isa. 7:14)

Thuhmaihruai

Pathian in a sersiammi hi leilung thawn qhen awk hnu ah Pathian le minung karlak ah pehzomnak a um thei nawn lo. Curuangah pehzomnak nei sal dingin a phunphun in khawkhagnak a tuah. Pathian le minung karlak ih a cat zomi pehzomawknak nei sal thei dingin kum tampi sung hna a quan. A minung pawl kumkhua hloral ding in siang hrimhrim lo ti a fiang. Cutiuh pehzom theinak dingah le minung pawl runtu dingah Messiah a rat leh ding thu hi Jesuh suah hlan kum 700 leng lo ah Profet Isaiah hnenah a rak sim cia zo. Thungaithlak in kan ruat tikah Pathian in Jesuh Khrih (Messiah) thlah dingih a timtuahnak hi cuhnak hman in a rei deuh a si. Ziangah tile Pathian in a duhdawtmi minung pawl hi amai' hmuimel kengih sersiammi a si ruangah cuih minung pawl thawn pehzom pawlkomnak nei sal dingih a duh bikmi a si. Curuangah Thukam

hlun kan siar tikah a hrilmi profet tampi hmangin a fapa Jesuh a thlah ding thu hi a sim cia rero. Asinain Jesuh rat ding thu thawn peh awin thuthang an ngah daan cu a phunphun in a rak um. Pakhat le pakhat a bang aw lo. Ziangvek thuthang pawl hi zovek pawlin ziangtin an ngah cio tiah a tanglam bangin zoh tlang cio uhsi.

Runtu Jesuh suahnak thuthang hi mihrek khat hrangah riahasiatza thuthang a si; a hrek hrangah cun zumding a harsazetmi a si fawn; mi hrek hrang ahcun thin nom loza thu a si. Sikhalsehla Pathian ih remruat cia mi thu a si ruangah riahasiatmi hrangah lungawiza thuthang, zum thei lo pawl hrangah zum tlakmi thuthang, thin nuam lo pawl hrangah thinnomza thuthangah a cangsal thluh a si.

1. Riahasiatza thuthang

Josef in a hmaisabik ah "Mary in fapa a hring ding" timi thuthang hi a rak thei. Cuih thuthang cu Josef hrang ahcun theih duhmi thuthang, thuthangqha, lungawiza thuthang a si ta lo. Josef hrangah cuih thuthang cu a hamciamia fala nu in amah tlun ah rintlak lo thil a tuah zo, a thupten midang thawn an pawl aw zo, timi thuthang ah a cang. Josef in Mary cu qhit dingah a hamcia zomi a si. Asinain kutsihnak neiin hmunkhat ah um tlang hrih mi an si lo tikah Josef hrang ahcun riahasiatza ngaingai a si. Cutin a si ahcun ziangtin a qhit thei nawn ding? Cuih thuthang cu midang in an theih ve ahcun Josef hrangah a rualpi le a unau sungkhat pawl hmaiah ningzakza, hmel hman hmuh ngam lo dingmi thuthang a si. A duhdawtzetmi a fala nu cu qhen a qul thlang ding. Josef cu miqha, mifel a si. Curuangah Mary ih hminsiad ding cu a duh lo. Cuticun a thupte in Mary kha tansan dingin a timtuah rero laiah vancungmi a rung langih

thinglamtah parah hmuhsuam le nauta zetin thihnak a tuar. Cuih thu qhate'n kan theifel ih kan pom thei tik lawngah kanmai' sinak dik khal kan hmu aw thei ding. MBC ih thuken kan zoh tikah "Mai' hrangih a nung lomi riantu" (u h i s p e k r f) ti a si. ZTC ih thuken khal "Rianmi si Ioin miriantu" (Mar. 10:45) timi a si.

Thukam Hlun cabu sung kan siar tikah 'riantu' timi qongfang thawn a peh aw mi thu phunhnih in kan hmu thei. A pakhatnak cu 'hlawh man a ngahmi riantu' a siih a dang pakhat cu 'hlawh man a nei hrimhrim lomi riantu' a si. Thukam Thar sung ahcun 'riantu' timi qongfang hi 'hlawh man a nei lomi, qemqawn a tuarmi sal dinhmun' tiin a lang. Kan Bawipa Jesuh Khrih ih sinak kan zoh tikah hlawh man zianghman a ngah lo tihi kan hmu cio mi a si. Curuangah kannih zumtu le a hnaquantu pawl khalin 'midang riantu kan si' kan ti tikah 'mai' qhathnemnak ding le hlawknak ding ruah a theih nawn lo'. Kanmai' hlawknak ding le kan covu hmuahhmuah a zate'n taanta in Bawipai' hna in fialmi vekih riantu ding kan si. Paul in hitin a ti: "Jesuh Khrih cu Pathian sinak a nei ringring, asinain Pathian bang dingah hramhramin a tum dah lo. Cu ai-ah Amai' lungtho te in asinak hmuahhmuah a tlansan ih, hnen-um vekin a um. Minung ah a cangih minung pianzia in a piang" (Fil. 2:7). Cubangin Jesuh Khrih in amai' huhman cahnak le sinak pawl a taanta ih hnen-um sinak a cohlang vekin Jesuh Khrih ih rundamnak a co zotu zumtu kannih Bawipai' riantu pawl khal cubangtuk sinak nun ih nungtu ding kan si.

Paul in Korin kawhhran hnenah, "*Kan sim mi hi kanmai thuhla a si lo; Jesuh Khrih cu Bawipa a si ih Jesuh ih hrangah kannih hi nan hnen-um kan si, ti sawn hi kan sim mi a si,*" (2 Kor. 4:5) a ti. Himi Baibal caang kan zoh tikah Jesuh Khrih cu

cang tariai. Lungawiza thuthang khal a si fawn. Curuangah Jesuh suahnak ding thuthang hi 'zumding a harsazetmi thuthang' ihsin 'zumtlakmi thuthang' ah a thleng-aw ih 'thathoza thuthang' ah a rak cangta a si.

3. Thin nom loza thuthang

Nisuahnak lam mifim pawl cu arsi zoh pahin Judah siangpahrang cu Herod siangpahrang ih umnak inn ah an va hawl. Annih hi ram hlapi, hmun hlapi ihsin ra tahrat in siangpahrang thar biak dingah a ra mi an si. Van ih arsi tleu phundangzet an hmu tikah siangpahrang thar ding cu siangpahrang inn ihsin a suak ko ding tihi an khawruat daan a si. Sikhalsehla a hmaisabik ih an theihmi thuthang cu "Herod siangpahrang ih inn ah naute a suak lo" timi thuthang a si tikah an hrang ahcun thin nom lo, beidongza ngaingai a si. Annih cun siangpahrang thar dingah a suakmi naute biak duh ah khua hlapi, ram hlapi ihsin zonzainak a phunphun tuar phah in a ra mi an si. An ruahsanmi naute cu an ruahnak hmun ah a suak lo timi thu an theih cun an hrangah beidongza ngaingai a si ko ding. Sikhalsehla Herod ih puithiam, daan thiam pawlih an simmi, "Judea ram Bethlehem khua ah a suak ding," timi thu an thei tikah lungawizetin Bethlehem khua ah an pan. Cuih hmun ahcun an ruahsanmi naute cu a nu Mary thawn an hmu ih khukbil in an biak. Cule laksawng dingah an kenmi sui, frank-incense rimhmui le mura zihmui an suah ih an pek. "Siangpahrang inn ah a suak lo," timi thuthang cu 'Rannung rawl peknak kuang sungah a suak,' timi thuthang ah a rak thlengta. Jesuh suahnak thuthang cu thin nom loza thuthang a rak si lawk nain hngam le lungawi aipuangza thuthang ah a rak cangta a si.

Thunetnak

Hi a tlun ih kan tarlangmi thuthang pathum ih umzia kan zoh tikah riahsiatza thuthang ihsin lungawiza thuthang ah, zum ding a harzetmi thu ihsin zum tlakmi thuthang ah, thin nom loza thuthang ihsin lungawi aipuangza thuthang ah a rak thleng aw thluh a si. Thinlung tak in kan ruat tikah Jesuh suahnak thuthang hin leitlun minung tampi hrangah 'thleng awknak a phunphun' a rak cang ter ti kan hmu thei. Himi thleng awknak cu hlanlai ah lawng si loin atu tiang a um rero. Hmailam khal ah a um vivo lai ding. Zumtu u le nau pawl, kan hrangah teh Jesuh suahnak thuthang hi ziangvek sullam a nei? Riahsiatza thuthang a si maw? Zum ding a harzetmi thuthang a si maw? Asilole thin nom loza thuthang so a si?

Jesuh suahnak thuthang cu a zumtu le a hngakhlaptu pawl hrangah lungawiza thuthang a si. Zum tlak, zum theimi thuthang a si. Hnangam lungawinak thuthang a si. Jesuh suahnak thuthang cu kan hnenah Pathian a um ringring timi thuthang a si. Immanuel ti hi Khristmas caan lawng hrangah a si lo ih kan hnen ah cat loin a um ringring timi thuthang a si. Jesuh suahnak thuthang cu zumtu zate hrangah sullam a neizetmi thuthang mankhungbik a si.

Tahan/25.11.2002.

(Vankau Arsi Magazine, Vol. 12, No. 3, Dec. 2009)

(23)

Ka theihmi Rev. DR. Do Sian thang

Bawipai' hrangah le Bawipa thawn hna kan quan tlang tikah kanmai' duhnak hnakin Amai' ih duhnak vekin tuah le quan ding hi a thupi zet a si. Cutin kan quansuak theinak dingah riantu qha kan si cio ding a thupi ngaingai. Kan Bawipa Jesuh in, "*Nanmah lakah pakhat khat in hmais a bik si a duh asile nan sal a si hmais a qul*," (Mat. 20:27) a ti. Curuangah Jesuh Khrih ih dungthluntu kannih zumtu pawlin tangdor nun kan neih a qul hrimhrim tihi Baibal sung hmunkip ah in simmi a si. Kannih minung pawl hi Pathian ih sersiam copmi kan si ih kan thazaang a mal, kan qawnqai. Curuangah kanmahte'n zianghman kan tuah thei hrimhrim lo ti hi kan theih aw ringring a qul. Cutik lawngah kan puar thau ngam lo dingih tangdor nun kan nei thei ding. Kan Bawipa Jesuh Khrih hman Pathian sinak a nei ringring ko nain nautabik dinhmunin a piang. Cumi cu kan hrangah lam in hmusakmi a si. Tangdor nun in a nungih

Keimah pumpak hrangah in duhsaknak tampi ka hmu ngah. Serampore ihsin BD ka qheh hlan te ah ZTC lecturer dingah in sawm. Kawhhran ah ka qul sawn tin ka ruatih ka eel. Kum thum tiang rori beidong loin i sawm. Ka eel vivo. Kawhhran sungah Pastor quan ka duh deuh tiah ka rak ti dah. 2006 kum May thla ah BTS tlawngah lecturer (Vice Principal) ka quan hnu a si. ZTC ah Fellowship for Theological Education (FORTE) hminin tonkhawmnak kan nei. Kan ton awk tikah i timi cu "Hmung Hmung, tu ah hmuah Baibal tlawngah na quan sal thlang ti aw..." ti a si. Kei khal in, "Si ko, Sayagyi. A qul tuk in ti ruangah eel ngam loin ka quanmi so khaw." tiah ka rak sawn dah ve a si.

Dr. Do ih nun ka zoh tikah zir ding tampi ka hmu. Mi a kaihhruai daan, mi a pawlkom daan, thu a zirh daan, a dingfelnak, rinsan tlak a sinak, tangdor nun a neih zia, duhsaknak a neih zia, Pathian hnaquantu tampi sersuahnak ZTC ihsin cin le daan fekzet thawn riantu qha tampi a suak theinak dingah a duhsakmi pawl thu tampi ka ruah tikah ka upat ngaingai. ZTC program pakhat ah Lailun Project qhazet sunmang a man thei ih tuahsuak dingin a hohat theimi parah upat tlak zet le thusau ruat theitu a si, ka ti. Nonawn hrangah ro qhazetzet le thupi zetzet tampi in cotertu a si. A nun ka zoh tikah "mai' hrangih a nung lomi Pathian hrangih riantu qha a si" tiah ka upat ngaingai.

Rev. Dr. Do Sian Thang le a innsang nu parah Pathian in thluasuah tampi burh sinsin in a ram hrangah a nettiang in qhathnemmi riantu si hram seh tiah thlaza cam pahin, duhdawtnak thawn...

(ZTC Annual Magazine, 2009-2010)

riantu (sal) sinak dinhmun a lak konan zumtu pawlih kan zohqhim tlak, biaktlak a si thotho ti a langfiang tuk. Ziangah tile 'Jesuh cu kan Bawipa a si'. Amah a theitu le a thu a phuangtu pawl cu amai' riantu (sal) kan rak si. Bawi Jesuh parih a ummi le a um theimi zohman kan um lo. Curuangah zumtu pawl karlak khalah Jesuh ih in zirhmi le in hmuh mi tangdornak thawn pakhat le pakhat rian-awk ding kan si.

Pathian hna a quantu pawlin quan man sumpai khopkhamzet kan ngah lonain qemqawnnak a tuartu riantu kan sinak thu pa (3) in tarlang ka duhah a tanglam vekin kan zoh hrih hnik pei:-

1. A pakhatnak ah riantu sinak cun quan dingih fialmi quanvo pawl qhate'n tuah qhehding kan qul. Thuthangqha Marka 14:12-26 (Zohqhim: Mat. 26:17-25; Luk. 22:7-14; Joh. 13:21-30) kan siar tikah khui hmunah Lantak puai zaanriah kan timtuah ding? tiah dungthluntu pawlin an sut tikah Jesuh Khrih in khua sungih inn pakhat kha a khihhmuh. Cutikah dungthluntu pawl khalin Bawipai' fialnak vekin felzetin an tuahsuak a si. Cutin felzetih tuahsuak theinak dingah cun 'zawnlungnak le thungainak an nei' ti kan hmu thei. Cumi cu zumtu nang le kei ih neih ding a qul hrimhrim mi a si. A dikmi zawnlungnak cu Pathian ih duhnak vek cekci ih thlun khi a si. Mai' duh daan vekih a si tik lawngah tuah le thlun khi a si lo. Tuah lo theih lo ti ruangih tuah ding khal a si lo. Kan quan paih lem lomi hnaquan kha paih zet vekih quan qenqo ding khal a si cuang lo. Cutin kan quan asile thuphan per le mi bum kan si. Minung kan bum. Pathian khal kan bum. Kan bum thei ngai fawn si lo.

Curuangah Pathian in in duhdawt a si ti fiangte'n kan theih ruangah kannih khalin Pathian hnenah lungawinak thinlung tak kan neih zia kha kan tuahnak thawn langter ding

mi kan si. Pathian ka duhdawt ve a si ti langter dingah riantu sinak in kan langter ding tinak a si. Kan Bawipa Jesuh Khrih khal a Pa ih thu pelh lote'n a ngaiih a thlun. Pathian duh lo zawng pakhatte hman a tuah hrimhrim lo. Pa ih duhnak thawn a kalh awmi cu tuah hrimhrim lo ding kan qul. Pathian ih sersiammi a faate pawl kan si ruangah Pathian duhnak vekih a nungtu ding kan si.

2. A pahnihnak ah riantu sinak cu mi in kan parah in pikir sal seh timi lungput neih lo hi a si. Thuthangqha Johan 13:1-6 sung kan siar tikah Jesuh Khrih in a dungthluntu pawl an ke a kholhsak tikah in kholhsak sal ve seh ti ruahsanin a tuahmi a si hrimhrim lo zia kan hmu. Midang parah thil kan tuah tikah in tuahkir sal tengteng seh, in lawm seh, in porh hai seh, timi lungput thawn tuah ding a si lo. Riantui' dinhmun cu man a nei lo, a niam bikmi kan si tiin Khrih riantu kan si ruangih kan comi sinak parah lungkim a qul.

3. A pathumnak ah riantu sinak hin mai' zawn lawng a ruat dah lo. Mi va rian kan ti tikah mai' qhathnemnak hrangah si sawn loin midang qhathnemnak an ngah theinak ding hrang va tuah khi a si. Midang hrang kan tuah, kan quan tikah thinlung thianghlim zetin midang ih thinlung, taksa, thlarau qhanlen pitlinnak le hlawhtlinnak hrangah duhsaknak thawn va rian ding a qul. Mai' hrangih va nung si nawn loin midang hrangih nun kha a thupi sawn thlang. Thinglamtah parih Jesuh Khrih a thihnak hi mai' zawn a ruat riai lo, misual nang le kei hrangah rundam kan si theinak dingah a si tihi kan thei cio mi a si. Curuangah kannih Jesuh Khrih zumtu rundam fa pawl cun mai' zawn lawng ruat nawn loin midang hrangah nung thlang uhsi.

Cuihtlunah riantu sinak cu tangdorte'n mai' quanvo theih ringring hi a si. Piter cun "*Nan zate'n tangdornak thawn tuam aw uhla pakhat le pakhat bawm aw uh. Ziangah tile Ca*

Thianghlim in, 'Mi hngal pawl cu Pathian in a dodal ih tangdor mi cu mithmai qha a pek a si,' tiah a ti. Curuangah a cakmi Pathian ih kut hnuaiah tangdorte'n um uhla amah in caan a kim a ti tikah a lo khaisang leh ding," a ti (1 Pit. 5:5-6; zohqhim: Thufim 3:34).

Kannah minung pawl hi Pathian ih sersiammi kan si ruangah Pathian ih duhdawtnak thawn a qemqawnmi riantu pawl kan si. Misual kan si kona'n Pathian in in duhdawt thocho. A duhdawtnak a theitu cun ka quanvo a si tiah mai' lungtho tein theithiam in Pathian ram hrangah rian cio ding kan si. Kan minung pi pawl hrang khalah khat le khat kan rian-aw cio vivo ding a qul.

Dr. Do Sian Thang hi ZTC ah lecturer quan ding a rat hmaisabik lai ihsin ka rak theidahmi a si. Culai ahcun ka nauhak zet hrih ih a thuhla fiangte'n ka thei ban lo. Asinain neta lamah ZTC hrangih hna a quannak thu pawl ka theihmi hin thazang tampi in pe. Nun in sim. "Zohqhimtlak Riantu Qha" pakhat a si tiah ka ruat. Pathian ram hrang hna a quannak hi a mak ka ti. Hmailam qhanso theinak ding hrangah sunmang tampi a man tu a si. ZTC hi zohqhimtlak le qihzah upat tlakmi Baibal tlawngqha a si theinak ding hrangah Dr. Do ih hnaquannak pawl hi hngilh theih ding rual a si lo. Pathian in amai' hnaquan hrangah dingfelzet le rinsantlakzet ih hna a quantu Dr. Do a hrihmi hi a sunglawi ka ti zetmi a si. Keimai' theihnak ah Dr. Do hi a thinlung a tluangzet ih a thin khal a sau zet. Mi khal a duhdawt thei zet. Mi zovek thawn khal remzet in a pawl theitu a si. A lungkim zawng thu pakhat khat a um tikah lungawi zetin a hni durdo. A hnihnak aw thawng kan theih cun himi a hnihi hi Dr. Do a si ti theih theimai a si. Thuzirh a thiam. A thuzirhmi mallai ka thei dah ih ngainuam ka tizet. Cinkentlak thu tampi a sim.

Qhansonak pakhat hi caan reipi tiang a daih theinak dingah kilkhawi le kilhinnak neih ringring a qul. Thil ziangkim hin zalennak an nei ti hi theithiam in mah le titheimi cio kha zalenzet ih phorhsuah ih tuah thei dingah thazaang pek ding a qul. Minung cu mahte zalennak cio kan nei. Cuih kan neihmi zalennak kha dawnkhamsak ding a si lo. Thazaang pek aw in qhanso theinak dingah qanpi ding a thupi sawn.

Asinain khat lam ah kan ruah a qulmi cu kanmai' qhansonak hi minung zapi ih duhnak thawn mil-awmi si a qul. Mi hrekkhat in kanmai' qhansonak hrangah cun midang zovek khal ziangvek an cang khalle a poi lo, mah hlawknak si taak ah kan ti qheu. Himi ruahnak hi a poi zetmi ruahnak a si. Zumtu kan siih mai' qhansonak ruangah midang innsang siatsuah khalle poi lo, midang an siatral rero khalle ka hmu men titu tampi kan um qheu. Qhansonak hrangah minung pakhat cio in zalen zetin duhhril theinak kan nei. Ziangahatile qhansonak ding hrangah tawrel dingmi pawl hi van ihsin a rung tla dah lo ding. A leng lam ihsin khal a ra lo ding. Minung sungih sin a ra dingmi sawn a si. Amah belte mai' pumpak qhatnak ding hrangah midang pakhat in a tuar ding ahcun cuih qhansonak cu ruah a qul zet ding. Midang khal tuar loin, mah hrang kha qhansonak a can ter thei ahcun duh a um zetmi a siih mi zovek hrangah kha a qha mi a si.

Reference

1. Bryant L. Myers, *Walking the Poor: Principles and Practices of Transformational Development*, (Maryknoll: Orbis Books, 1999).
2. David C. Korten, *Getting to the 21st Century: Voluntary Action and the Global Agenda*, (Westharford: Kumarian Press, 1990).

(*Vankau Arsi Magazine*, Vol. 14, No. 2, August 2011)

(24)

QHANSONAK TIMI CU...

"Qhansonak" timi qongfang hi tulaifang nitin kan nunnak ah kan hmang tamzetmi qongfang pakhat a si. Nitin in kan theih ringring mi qongfang pakhat a si. Kan sim duhmi le kan hman daan cu a phunphun in a um. Kan hmuh daan khal a bang aw lo men ding. Kan tahfung khal a dang cio ko ding. "Qhansonak" timi qongfang hi Mirang qongfang "development" timi kan lehmi a si. Development timi qongfang hi 'envelop' timi France qongfang ihsin a ra mi a si. A sullam cu "a kulh thluh, a hrengkhen, a kilkhawi, a kharkhum" tinak a si. Cuih qongfang 'envelop' timi hmaiah 'de' timi qongpeh an bet tikah 'deenvelop' tiah a cangih a sullam cu 'kiimvel kulhnak hmun ihsin luatnak' timi ah a cang. Cumi qongfang 'de-envelop' kha Mirang pawlin 'develop' tiah an hmang ih a dunglam ah '-ment' timi qongfangpeh an bet tikah 'development' tiah a cang. Cuti a si ruangah 'qhansonak' tiah kan hmanmi Mirang qongfang 'development' ih sullam dik kan zoh asile 'kiimvel kulhnak le

kharkhummi dinhmun ihsin luatnak' tiah a si ding a bang. Cumi cu mipi in theih ol dingah 'qhansonak' tiah kan hmangih a diknak hmun tampi a um. Qhansonak thuhla thawn hmuh daan mallai kan tarlang hnik ve pei.

1. Qhansonak timi cu thleng awknak a si (*Development as Transformation*).

Qhansonak timi cu ziang a si timi thusuhnak cu a phunphun in leh a theih. Mah le duhzawng cio in sullam lak theih a si. Rikhiah nei in kharkhumnak a um lo. Curuangah hihmun ah qhansonak timi cu thleng awknak a si tiah mal lai tarlang hnik sehla. Qhansonak cu thleng awknak a si tiah a hmaisabik a simtu cu Wayne Bragg timi pa a si. 1980 kum hnu lam ihsin hman thokmi a siih tuisun tiang hmanglaar zetmi qongfang le thuruah daan pakhat a si. Anih in a simmi cu 'Qhansonak' timi cu "Mi farah zonzai pawl hrangih ei ding, in ding, umnak ding, hnipuan sinfen timi minung ih qulmi pawl famkim zet ih nei thei dingah tawlrel sak men a si lo (development is not only for social welfare). Minung pakhat ih qulmi lawng tawlrel sak si loin a kiangkap khawvel ah dingnak (justice) le zalennak (freedom) pawl a karhzai theinak ding tiang tumtahmi a si" a ti. Cuticun qhansonak a um tikah minung pakhat ih a nunnak hi amah kel si nawn loin thleng awknak a um tengteng ding tiah a sim duhmi a si.

Qhansonak timi cu thleng awknak pakhat ah kan theifiang thei tikah remnak thawn a khat dingih dingfelnak le zalennak thawn a khatmi nuntu khawsaknak dinsuah theih a si ding. Cuticun nautat hmuhsuam awknak, qhenqhek awknak le namnuainak pawl a kiang (hlo) thei ding. Cutikah minung zate in mah le quanvo parah theihthiamnak le zalennak thawn amah duhnak vekin zalenzetin quan theinak a nei ding. Mi neinung le

mi farah karlak ah pakhat le pakhat theihthiam sak awknak, upat awknak le quan tlang duhnak a um ding. Cumi cun cin le daan felt'e'n a fehpi dingih kiangkap dinhmun le sinak thawn mil awzet in siatsuhnak um loin a kilhim thei dingih qhansonak hrangah thazaang petu tla an si ding, tiah Wayne Bragg in a sim.

2. Qhansonak cu mipi parah hram a bun a si (*Development as People-centered*)

San timi hi a thleng awk vivo vekin hmuh daan le thuruah daan khal a thleng aw rero. Cuvekin qhansonak thu thawn peh aw in ruah daan khal a thleng awknak zawn tawkfang a um ve. 1990 kum hnu lam ahcun qhansonak thu ah phun dang deuh ih ruah daan a um. Cumi sungah a thupi zetmi ruah daan pakhat an ti qheumi cu "Qhansonak timi cu mipi parah hram a bun a si" timi thuruahnak a si. Hih ruah daan a phorhsuatu cu David Korten timi pa a si. Himi a ruah daan hin nitlaknak ram qhangso pawlin thupizet ih an retmi thil suah le zemdarh daan thawn pehtlaimi qhanso daan kha (Development as economic growth) zohfel sal a qul a si tiah sawmngiarnak (challenge) a tuah. Thil suah le zemdarh lam qhanglian daan zohin qhansonak tawlrel hi a qhazet tiah ruahmi a si kona'n sambaunak tampi a um thotho ti a tarlang a si. Korten in "Qhansonak timi cu pawlkomnak pakhat sungih sungtel a simi minung pawlin an pawlkom sungih thil an ti theinak pawl hi rei a daih ih dingnak (justice) thawn caan reipi hrang tiang a daih ih (sustainability) a qhanso le cangsuak (process) thei ringring dingah thazaang suahin hman le qhathnempinak a si" a ti. Curuangah qhansonak timi cu tawpnaq a neimi khaulawlawn vek a si lo. A netnak a nei lo ih a thleng aw rero mi khaulawlawnnak bangtuk a si, a ti.

leilung boruakpi hi a vaivuan men lo ih pakhat khat in a kilkhawi ringring.

Hi leilung le boruakpi hi a siat, a cang rero kona'n amai' sining te'n a um. A remcang ringring. Leilungtlunpi lawng si loin thing a cangmi hmuahhmuah hi tumtahnak um lo, tawltrelnak um loin a cang thei lo ti a hmufiang. Cuti a si ruangah hi leilung le boruakpi hi a kilkhawitu pakhat khat a um tengteng. Cumi cu Logos tiah kawh a si ih THU (word) le theihnak (reason) timi pahnih komkhawmmi a si, tiah a sim. Cuih komkhawmmi (Logos) hi minung sungah a um tikah a sia le a qha timi thil a cangsuak ter. 'Rin-umnak' hi ziang a si ti a thleidan thiam theimi khawruahnak kha Grik mi pawlin an pompi. A hleice in Stoics timi khawruahnak lam mifim pawl in an pompi nasa. Stoics mifim pawlin ni, thlapi, arsi, sun le zan a cangsuak daan pawl an zohhhiah ih cuih Logos hi leilung boruakpi ih hrampi diktak a si tiah an zum.

Thuthangqha Johan hi AD. 100 hrawng ih nganmi a si vekin cuih khawruahnak a lar zet lai caan a si. Curuangah Grik mipun pawl ih an ruat rero mi cuih Logos thuhla hi thuhla menmen, ruahnak menmen a si lo. Mangbangza huham cak pakhat khat ih sinak pawl an si. Cuih Logos cu midang a si lo, Nazareth khua mi Jesuh timi Khrih a si, tiah Johan in a sawhkhiahnak a si. Cuih THU (Logos) cu a hramthok ah a um. Pathian a si ih atu ah Jesuh Khrih timi minung ah a cang tin a sim duhmi a si. Curuangah Johan in, "*Cuih Thu cu minung ah a cang ih kan lakah a um; zaangfahnak le thutak in a khat. A sunlawinak kan hmu ih a Pa in a fapa neihsun hnenih a pekmi sunlawinak a si*" tiah fiang zet in a ngannak a si (Joh. 1:14).

Curuangah Thukam Thar ah THU ih sullam hi a thuk deuhdeuh. THU in a sersiam, a uk, lam a hruai, lam a hmuh.

(25)

Thu asilole shalom

THU timi cu ziangso a si? Cuih THU ih a sullam thuk hi teh ziangso a si pei?

Thukam Hlun sungah "THU" timi qongfang hi Hebru qong in Dabar tiah an ko. A sullam cu "thupek", "qong", "tuahnak" lole "quannak" ti pawl tla an si. Sim duhmi cu Pathian ih qongkam *menmen* si loin pakhat khat a tuah lole a cangsuak ter tinak a si.

Pathian ih qongkam pakhat khat hin thil pakhat khat a cangsuak ter. Pakhat khat a tuahsuak ter ringring qheu. "*Cun Pathian in tleunak um seh a ti ih tleunak cu a um*" (Seem. 1:3). "*Bawipa in vanih ummi hmuahhmuah a thu in a seemsuah. A qong in ni, thlapi le aris pawl a tuah*" (Saam 33:6).

Pathian in pakhat khat a qong tinte'n thil pakhat khat a cangsuak ringring. Qong pakhat khat hmangin thil pakhat khat a tuah ringring ti kan thei.

Culawng si loin cuih a qongkam a theitu pawl in cuih Pathian ih qong suakmi thupek pawl thlun le tuah ding a duh a si. "*Ka thu pekmi hmuahhmuah cu feltein thlun uhla kumkhua in nanmah le nan tefa pawlih lam cu a tluang ding*" (Daan. 12:28). "*Maw nannih vancung mi pawl, a cak le thil tithei, A qong a ngai ih a thupekmi a thluntu pawl...*" (Saam 103:20).

Bawipa khal in a qongkam cu thukam vekin a kilkhawi ringring qheu. Curuangah Pathian qongkam cu a thukam thawn a bangrep a si. "*Mi qha nan si ruangah le thildik nan tuah ruangah Bawipa in an ram a lo pek a si lo. Hi miphun pawl an qhat lo ruangah le nan pupa Abraham, Isaak le Jakob pawl hnenih thukamnak a tuahmi a kimter tum ruangah...*" (Daan. 9:5)

Hebru miphun pawl hrangah an qong mi qongkam a qhat lo ahcun thil qha lo pakhat a suak ter tiah an theifiang ruangah an ralring zet qheu. Cuihtlun ah an qong cia zomi qongkam cu lakir sal a theih nawn lo. Seemtirnak 27 sungah Isaac in Esau thluasuah a pekding ai-ah Jakob sawn thluasuah a pek ngah ih cumi cu lakir sal a theih nawn lo.

Pathian ih qong suakmi qongkam cun thil pakhat khat a suaipi. Zianghman cangsuak loin lole sullam nei lomi a rakir sal dah lo. "*Ka qongkam cu van ihsin leilung ciarter dingih a tla mi vur le ruah ti bangtuk a si...Ka kaa sungih a suakmi qongkam cu cubangtuk a si ding. Zianghman tuahsuak loin ka hnenah a kir lo ding. Tuah dingih ka tummi hmuahhmuah cu a tuah qheh ding*" (Is. 55:10-11).

Cuihtlun ah Pathian ih qongkam hi 'thuphuan' vekin siseh, a thukzetmi thu pakhat 'phorhsuahnak' ah siseh, 'hmuahnak' (vision) pakhat khat vekin siseh a cang ter hrih (1 Sam. 3:7; Ezek. 1:4; 38:21).

Pathian ih qongkam hi minung hrangah rundamnak thu khal a si. "*A qongkam in a damter hai. Thihnak khur sung ihsin a suah hai a si*" (Saam 107:20).

'Dabar' timi Hebru qong hi Thukam Hlun cabu sungah vei 400 lai a um. Thukam Thar sung ahcun Pathian ih Thu cu Grik qong in "Logos" tiah kawh a si. Qongkam, tuahnak lawng si loin minung ih cannak Logos cu "Khrih" a si.

"Logos" timi Grik qong hi Thukam Thar cabu sungah vei 200 tlun hman in a um. Cuih qongfang cu 'THU' (word) timi le 'theihnak' (reason) timi sullam pahnih kommi a si.

THU timi Khrih ih thuhla thawn peh awin Baibal ca thianghlim ih kan hmu mi cu a tanglam bangin an si. "*A hramthokah Thu a rak um. Cuih Thu cu Pathian thawn a um ih Pathian a si. A hramthok ihsin cuih Thu cu Pathian thawn a um zo. Amah sung ihsin Pathian in ziang hmuahhmuah a seemsuah; seemsuahmi thil hmuahhmuah sung ahhin amah tel loih tuahmi pakhatte hman a um lo. Cuih Thu cu nunnak ih hram a si ih cuih nunnak cun minung hnenah tleunak a run thlen. Tleunak cu khawthim sungah a tleu ih thimnak in a hmit thei dah lo*" (Joh. 1:1-5).

Thu timi hi nunnak thawn a khat ih huham cahnak a nei. Cuih Thu ih a suahti in tuahnak, quannak pakhat khat a cang ter tiah Hebru pawlin an pom tiin kan rel zo. Logos timi qongfang le sullam fiangih kan theih theinak dingah dunglam thuanthu le ruahdaan pawl theih hmais a qul.

Logos timi 'THU' ih thuhla a thoknak hi 560 BC lai ihsin a si zo. Ephesa khua ah Heraclitus timi Grik khawruatthiam mifim pakhat a rak um. Cuih mifim pa ih a ruahdaan ah himi leilungpi hi a cang, a siat rero. Ziang tik khalah a cawl men dah lo. A thleng aw rero. Nazi, minute, second, nitinte'n pakhat khat a cang ih a siat cingcing. Asinain cuti ih thil a can ruangah

fala le tlangval, nupi le pasal, rualpi pawl pakhat le pakhat pom aw in an hnam aw ih lungkuaizet in a netnak an qongmi cu 'shalom' timi qongfang a si.

Raalpi a qheh hnu an ram, Israel ram, ah an innsang lole pakhat le pakhat lungawi aipuang zetih an ton aw sal tikah an hmanmi qongfang cu 'shalom' timi thocho a si.

Cuih 'shalom' timi qongfang ih sullam cu ziang a si pei? Kan Falam Baibal ahcun 'daihnak' tiah kan hmang. Leitlun khuazakip khalah 'peace' tiah an let. Asinain 'shalom' timi qongfang ih a sullam thuk le a laimuril ngaingai cu 'daihnak' timi men ah a famkim hrih lo.

Baibal sungih 'shalom' timi qongfang pawl

Jakob in Laban 'a dam maw' tiih a suh tikah 'shalom' ti a si (Seem. 29:6). Jesuh Khrih a thawhsal hnu dungthluntu pawl thawn an ton aw tiki a hmanmi "Nan hnenah daihnak um hram seh" tiin cibai a buk tik khalah Bawipai' a hmanmi qongfang cu 'shalom' a si. Thukam Thar cabu sungih cakuat pawl lakah Jeim le Johan siar lo cakuat zate in a thoknak le a netnak tinte'n 'shalom' tiah cibai an buk.

Isaiah 32:17-18 sungih 'kumkhua in himnak le daihnak a um ding' timi thuhla pawl khal hi 'shalom' a si. Profet Eli in Hannah hnen ih a qongmi 'hnangamte in va feh aw' timi khal 'shalom' a si (1 Sam. 1:17).

Thukam Thar sung khalah Jesuh ih zaangfahnak laksawng a simi 'daihnak' hi 'shalom' thocho a si (Joh. 14:27; 16:33; Rom 5:1; Filipi 4:7). Jesuh Khrih leitlun a ratsan khal hi 'shalom' hrangah a si. Bawipai' hnaquan, a sinak pawl, rundamnak thu pawl khal 'shalom' hrangah a si (Luk. 1:79; 2:14; Mar. 5:14; 9:50). 'Messiah' timi hmin khal hi 'shalom' a si. Amah cu

Cuih THU cu Khrih a si tiah a sullam a kau ih a thuk ter ngaingai.

THU Iole Khrih

Cuticun Pathian Thu cu hmurka ih suakmi qong menmen a si nawn lo. Pathian ih THU cu quannak, tuahnak lawng si loin Nazareth Jesuh a si. Cumi cu Hebru cangantu khalin hitin a sim: "*Hlanlaih Pathian in kan pupa pawl hnenah vei tampi a phunphun in profet pawl hmangin thu a rak sim. Sikhalsehla hi ni neta bik lam ahcun kan hnenah a Fapa sungin a sim a si" (Heb. 1:1).*

Pathian cu minung hnenah an qong tlang ringring. Ral donak in si maw, ral kaih tuarnak in si maw, ral nehnak, sunnak, buainak a phunphun in minung hnenah a qong ringring. Elijah ih a theihmi 'qong nemte' hmangin in biak rero lai. Cule Khrih timi THU hmangin minung hnenah a qong lala.

Curuangah Pathian ih THU hi qong lawnglawng a si nawn lo. Johan in cuih THU cu ngai men lawng si loin kut ih tham theimi ah a cang a tinak a si. "*A hramthok ihsin a rak um ciami nunnak ih Thu nan hnenah ca in ka ngan. Cumi cu kan hna in kan theihmi le kan mit in kan hmuhmi a si. Kan mit rori in kan rak hmuh ih kan kut rori in kan rak thammi a si*" (1 Joh. 1:1)

Cuticun THU timi cu minung le Pathian lakah pehzom tertu pakhat a cang. Thuqhimnak ah thuthang pakhat khat kan theih tikah kan hmuhtonmi a si lo ahcun thuthang theitu men kan si. Asinain mi pakhat khat in kan hnenah ra in pakhat khat tuah dingin in sawm a si ahcun thil pakhat khat kan tuahqul thlang ding. A sawmnak kha kan cohlang thei lole kan el thei. Kan cohlang khalah siseh, kan el khalah siseh cumi cu kan lehrulnak a si. Phunkhat khat ih in lehrul termi hi Pathian in minung thawn

a pehzomdaan phunkhat a si. Minung hrangah a simi Pathian ih THU khal hi umsan men a theih lo, lehrul a qul tengteng a si.

Kan sim zovek in Pathian cu minung hnenah a qong ringring. Thil umdaan phunkim lak in a qong. Asinan minung pawl in Pathian ih qongmi 'aw' kha an thei lo, an ngai ngah lo, an hmu ngah lo. Curuangah Bawipa hnenah hitin thu an sut:

"Cule miding pawl cun, 'Bawipa ziangtikah so na rirrawn kan lo hmuh ih rawl kan lo pek; na ti a haal kan lo hmuh ih tidai kan lo pek? Ziangtikah so mikhual na si kan lo hmuh ih kan innih kan lo tlunter; hnipuan na neih loih hnipuan kan lo pek? Ziangtikah so na nat le thawng na tlak kan lo hmuh ih kan lo ve? tiah an ti ding" (Mat. 25:37-39).

Rilawnnak, tihalnak, puan lo ih umnak, natnak tuarnak ti pawl sung ihsin Bawipa in THU in sim qheu, in biakpi qheu, in qongpi qheu. Asinan ziang siar lo maw, thei loin maw kan umsan men qheu. *"Siangpahrang in, 'Thungai in ka lo sim: hi ka unau pawl lakah nauta bik parih nan tuahmi cu ka parah nan tuah a si' a ti ding"* (Mat. 24:40).

Emau khua lam panin a feh mi Dungthluntu pahnih thuhla zoh hnuk sehla: Hite pahnih in an lakah Bawipa a um ve, an feh tlang rero nan an theithiam lo. Asinan a netnak ah sang a phel tikah Bawipa a si ti an theifiang lai. Cuvekin Pathian khal in kan lakah a tuah ringring qheu a si.

Qong rero lawng si loin sang a phel timi pakhat khat 'tuahnak' thawngin nun in zirh qheu. Pathian ih THU cu 'tuahnak pakhat' lole 'a nungmi nunnak pakhat' hmangin a langter. Nazareth Jesuh hi minung pawl hrangah Pathian ih THU a si. Jesuh ih qongkam le a tuahnak, a quannak, a zirhnak pawl hi a fehkop ringring. Qongdang in kan sim asile Jesuh Khrih cu qong rero men pawl a si lo, tuahnak thawn langtertu a si. Jesuh

in, *"Keimah cu lamzin le thutak le nunnak ka si,"* a ti (Joh. 14:6).

Jesuh cu a qongmi a dang, a tuahmi a dang tiin ziangtik lai khalah a um dah lo. German theologian Rudolf Bultman in, "Jesuh cu a qong vekin a tuah. A tuahmi pawl khal ih a sim rero. A tuahnak in a sim rero lawng si loin a simmi qongkam pawl hmangin a quan rero" a rak ti dah.

Minung pawl hrangah cumi hnakh ngai nuam le qha sawn thuthangqha a um lo men ding. Pathian kan biak dingah qongfang hmadaan le thil dangdang ruah le hril rero a qul lo. Pathian ih THU cu qongfang pakhat a simi 'Nazareth Jesuh' a si. THU ih a sullam cu cuti lam zawngin lak theih a si ko.

THU ih a laimuril

THU thawn peh awin tawkfang kan thei ngah zo. Asile cuih THU ih a hrampi, a laimuril hi ziang a si pei?

Shalom timi Hebru qongfang pakhat hi Nazareth Jesuh hmangin minung pawl hnenah Pathian a qong mi thupi bik le a laimuril cu a si.

A hmaisah shalom timi Hebru qongfang thuhla kan zoh ta pei. Khuahlan Thukam Hlun san ah siseh, Thukam Thar san ah siseh, santhar Israel ram ah siseh 'shalom' timi qongfang hi pakhat le pakhat an ton-aw tikh biaksawn awknak ah an hmanmi a si.

'Shalom' timi qongfang hi sullam thukpi a nei. Khuahlan kum reipi ihsin Judah mipun pawl hi hrem le thahnak a phunphun an tuar ringring. Asinan pakhat le pakhat an tong aw tikah siseh, an qhen awk ding tikah siseh, 'shalom' tiah tuini tiang cibai an buk aw hrih.

German Nazi thawnginn sungah hremnak nasa zet tuar ih thah tuar dingin an qhen aw tikah a netnak thlahnak qongfang an hmanmi cu 'shalom' hi a si. Thihnak an tuar hlan duhdawtmi

tumbik pawl cu a man khal a dang hnakin a tam cuang. Curuangah khuapi bazaar ah fehin aalu pawl zuar ding an va phurh hlanah a tum le a fate qhen in an hrilih dip tumpipi sungah than a qul a si. Cumi cu baangzetin an quan qheu.

Culaifangah Idaho lothlo pawl sungih lothlo pakhat pa ih tuah daan cu a phundang zet. A lo sung ih suakmi aalu pawl kha a tum le a te khal a qhen lo, dip sungah khal a than lo. Lo ih a ngahmi vekin cawleng parah a than ih cutin khuapi lam ah a fehpi qheu. Cule khuasung a thlen tik lawngah zamrangzet in dip sungah a than ih bazaar ah a va zuar theu. A laktu dawr tumpi pawl khalin ol-ai zetin an cohlang. Cumi cu midang pawl in an theithiam thei lo. Annih pawl hmuah zonzazet in aalu a tum le a fate hril in an qhen ih caan reipi an cem. Cupa cun zianghman caan cem ve loin a phurhmi aalu pawl kha le olzetin an co hlang ti cu an mang a bang.

Ziangruangah cutin thil a cang thei ti an thei hiar tuk ruangah an um thei lo ih cumi pa cu an sut. Cupa khal cun a tuah daan kha ol-ai zet in a sim ve ta mai. A thil ruah daan a simmi cu hitin a si: "Cumi cu a ol tuk lawmmam nan so khaw. Ka lo ihsin khuapi sung feh ding ka tum tikah ka lo suak aalu hmuahhmuah a zate'n ka cawleng sungah ka than thluh. Cuihsin khuapi lam fehnak khuitawk lamzin ka zawh ding ti ka hril. Ka hrilmi lamzin cu a hrap le a sia bikmi lamzin kha a si. Ka lo ihsin khuapi tiang peng riat tluk a hlat ruangah zinsia ka zawh thawn khua ka thlen cun aalu a tumbik pawl cu a tluntabik ah, a lailak pawl cu a laifang ah, cuihsin a fate bik pawl cu a tangtabik ah anmahte ciar in an um thluh" ti a si.

Himi thuhla thawn pehpar aw in cangantu Roberth H. Schuller in Idaho ram lothlo pawlih aalu a tum le fate qhendaan a zoh tikah minung thawn a tahqhim. Cuih a tahqhimmi cu

rualremnak 'shalom' a si ding (Mikah 5:4-5). "... Khrih amah cu kan remnak a si" (Efe. 2:14).

Hebru miphun hrangah 'shalom' timi qongfang ih sullam le laimuril cu 'thinlung daihnak', 'thlarau hngamnak' men a si lo. A famkim hrih lo. 'Remnak' 'daihnak' timi cu ral um lo, thubuai um lo tiah kan thei. Asinan 'shalom' timi qongfang cu mi pakhat lawng si loin mi tampi thawn nel aw zet ih um le unau suahti vekih um tlang, pawlkom tlang tivek phun pawl khal a tel vivo. Harhdamnak, qhansonak, thinnomnak, remcangnak pawl khal a tel thluh.

A thupi bikmi pakhat cu 'shalom' timi qongfang hi 'zianghman lo', 'um lo' 'zianghman si lo' tivek pawl hrangah hman a si dah lo. 'A si ko,' 'a famkim zo', 'a um' timi qongfang pawl hrangah hman a si deuh qheu. Ral 'a um lo' si loin ral lakah qhansonak 'a um' ti deuh a si. Himi 'shalom' hi Judah (Hebru) miphun sungah a ciahlut zetmi 'qhathnempimi' lam deuh a sawhkhieh. Himi qongfang hin Judah miphun zate lamzinpi parah lungawi aipuang zet in a laam ter thei. Kutbeng phah in hla a phunphun sak thei dingih phurnak a petu qongfang a si.

Asinain 'shalom' hi Pathian hnen lawng ihsin ngah theih a si. Pathian in pe dingah thu a kam cia mi a siih Messiah lawngin a kenpi dingmi a si. Judah mi zate ih an hngakhlapzetmi santhar ih muril khal a si. Messiah a simi Jesuh Khrih lawngin cuih 'shalom' a keng thei ruangah Jesuh Khrih cu 'shalom' daihnak siangpahrang a si. Cumi ni a thlen ding thu hi profet pawlin mang an man ringring qheu: "*Bawipa in 'Zohhnik, lei thar le van thar ka tuah rero lai a si. A liamzo mi thil pawl cu hngilh qheh an si ding...Inn an sak dingih a sungah an um ding; an sakmi inn cu zohman in an luahsak lo ding. Sabit hri an ciing dingih sabitti an in ding; midang zoham in an in sak lo ding.*

Thingkung bangin ka minung pawl cu an san a sau ding. An quanmi rah cu tlamtling zet in an ei ding. An hnaquannak ah hlawhtlinnak an nei dingih an tefasin pawl cu siatsuah tuahmawhnak an tong lo ding. Anmah le an tefasin pawl cu san ih khuk tiang ka thluasuah hai ding" (Is. 65:17, 21-23).

Amah lawng hi Judah mi pawlih an hngakhlapmi 'shalom' a si. Kan sim zo vekin 'shalom' timi cu 'a si, a um' ti a si ruangah a thupi zet. Profet Isaiah in 'shalom' a thlen ding san thu mang a man ve mi cu: "*Cinghnia le tuu an um tlang dingih, Tlavang le me te an bok tlang ding. Caw faate le kiosa faate rawl an ei tlang dingih nauhak in an kilkhawi hai ding. Caw le savom rawl an ei tlang dingih an faate pawl cu an bok tlang ding. Caw bangin kiosa in fanguang ro a ei ding. Naute khal tuahmawhnak a tong lo ding. Rul tur nei kiangah a lek rero hmanah" (Is. 11:6-8).*

Profet Zechariah khalin hitin a hmu ve: "*Cuih ni a thlen tik ahcun nan sabit hmuan le nan theipi hmuan sungih umtlang huahho dingin nan innhnen pawl nan sawm fingring ding a si," a ti (Zech. 3:10).*

Hi thu pawl qhate'n kan zoh asile 'daihnak menmen' le 'shalom' ih kenpimi daihnak hi an dang aw tinak a si. Mah lawng hrangah si loin midang kan sawm theiding dinhmun le thinlungput kan neih thei caan hi 'shalom' san ih danglamnak a si.

"Shalom" hi Judah mi pawlih ruahsan le an hngakhlapmi santhar ih a sinak le laimuril, le Messiah ukmi santhar ti ih an hngakhlapmi Pathain Uknak sungih sinak pakhat a si. Cumi san a thlen cun duhdawtnak, lungawinak le daihnak pawl a um ringring ding a si. A ziamral men lo ding.

(Manna Magazine, Vol 2, No. 1, Oct., 2008)

(26)

Minung I e AAl u

Robert H. Schuller timi canganthiam hminthangzet in, "Minung hi Aalu (potato) thawn an bang aw tiah a ti. Cuti ngelcel ih tahqhimnak a pekmi hi khuizawn teu ah a si pei? Ziangvek thuhla ruangah minung le aalu hi a tahqhim a si pei? Ziangmi dinhmun sinak zawnah minung le aalu hi an bang aw a si pei? ti pawl ruahding tampi a um.

Schuller a tlanlennak ram Idahu ramah lothlo pawl in aalu dum tampi an tuah. Aalu dum tuah dingin hmuan an thlo qheh cun aalu laksal ding pawl hrangah thluak baang terzetmi hnaquan pakhat a um. Cumi cu aalu cin dingmi a tum le a fate hril ih qhen ding hi a si. Aalu ciin ding hi cu an hrangah a harsa lo. Asinain aalu lak a cu thlang tikah thu harsa an neihmi cu aalu a tum le a fate hril ih qhen a qul thlang. Zuarnak ding hmun ah a rawi ih zuar dinghi a cang thei deuh lo. Aalu kha qhenthum ah qhen ih ril a qul. A man ding khal phun thum ah ret a si. Aalu

ringring tiah khuahlan kum reipi ihsin kan thei zomi a si. Curuangah "Pathian, kan hnen na um ringring lam in theiter aw," ti sawn dingmi kan si. Pathian cu kan sawm cop ruangah kan hnenah a um a si lo, ti hi theifiang cio ding kan qul.

Pathian ih sinak pakhat cu *theological* qongkam kan hmang asile "*omni presence*" ti a siih a sullam cu "hmunkip ah hmakhatte ih um Pathian" tinak a si. Curuangah Pathian hi kan sawm tik lawngah kan hnenah ummi Pathian a si lo. Kan hnenah catbang loin a um ringringtu Pathian a si sawn. Kan sawm cop ruangih kan hnenah a um a si lo. Kan sawm lo ih kan theih lo lai khalah kan hnenah a um ringringtu a si sawn. Himi hi kan theih a qul zetmi a si tiah ka ruat. Kan sawm cop in Pathian kan hnenah a ra um a si lo ih, kan sawm hlanpi, kan theih lo lai khalah kan hnenah a um ringring zotu Pathian a si sawn.

2. Pathian in kan qihphannak pawl in hlonsak.

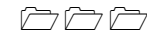
Qihnak le thinphang in a umtu tuukhal pawl hnenah qih lo dingin a sim bangtuk in tuini khalah in sim hrih a si. Kan hnenah um dingin a qumtu Pathian kan neih ahcun qihphan ding zianghman a um lo. Ziangah tile kan Pathian cu duhdawtnak a siih cuih duhdawtnak in qihphannak a hlo ter (1 Joh. 4:18). Kan qihphannak a hlotertu ding thuthangqha cu 'Nan hrangah rundamtu a suak zo" timi thu hi a si. Jesuh Khrih khalain 'qihphannak nei hlah uh' timi qongfang vei tampi a sim. Cumi cu Pathian kan kiang naite ah a um ringring ti langternak a si.

Thihnak hi kan qih cio ko lo maw? A qih lotu kan um ngaingai lo ding. Asinain kan Bawipa Jesuh cu thihnak nehtu Bawi a siih thihnak ih huham cahnak parah thuneitu khal a si. Sual thuqhennak co ding kan phang maw? Cuih Bawipa cu minung kan sualnak ihsin rundamtu a si ruangah qihphan ding a um lo Paul in, "Ziangah tile Pathian ih in pekmi Thlarau in qihhrutmi ah in tuah lo; cahnak huham, duhdawtnak le mah le

'minung pawl ih kan sinak pawl khal hi aalu thawn an bang aw' ti a si.

Lamzin siava tak, harsa tak an zawh tikah leng parih aalu a fate le a qha lo pawl cu a tanglam ah an thleng ih a qha bik le a tum bik pawl cu a tlunlam ah an thleng qheu. Cuvek qhiamqhiam in minung kan nunnak khalah harsa retheih phunkim karlak ah tawkfang kan tan hnu ah a tuar thei lotu, mi qawnqai pawl cu an sinak khal an dinhmun le sinak pawl hi zianghman lo ah an tla niam thluh. A tuar qenqo thei pawl, mi taima pawl cu dinhmun sang le mikip ih rinsanmi ah an kai thleng vivo. Cucu minung kan nun sungih kan sinak pawl a si tiah Robert H. Schuller in a hmun daan a sim ve mi a si.

(Robert H. Schuller nganmi "Tough Times, Never Last, But Tough People Do!" Cabu sungih ta a remcang zawngih lehmi a si)

tampi in Pathian kan hnenah a um timi hi Christmas caan ah a thar in kan mang sal qheu. Cumi cu a diknak zawn hmun tampi a um. Asinain kan theih ringring a qulmi cu Pathian hi Christmas caan lawngah a thar in kan hnenah a um si sawn loin kan hnenah cat loin a um ringring timi hi theih dingah a thupi ngaingai.

(27)

PATHIAN KAN HNEHAH A UM
(asilole)
IMMANUEL

Christmas timi hi a danglam zetmi a si. Ziangahtile ziangkim sersiamtu huham nei Pathian in a sinak hmuah tanta in minung sinak ih rung pian caan a si. A hlormalmi minung le Pathian karlak ih a cat zomi pehzomnak a thar ih kom salnak caan a si. Christmas ruangih zumtu lungput le kan ruah daan khal a bang lo cio ding. Tulai ahcun Christiam tuah le tuah lo ding thu khal ah zirhnak a phunphun in kan nei vivo. Kanmah le ruahnak in kan hmang vivo. A hrek in Christmas a qul lo tiah duh lo lam in a qangtu tampi an um. Mi tamsawn cun a thupitukmi a si tiah hman tengteng dingin timtuahnak nasazet an nei. Cuticun Christmas in a thupitnak hmun tampi a nei ti hi el theih a si lo ding. Cutin thu tampi a ummi sungin Christmas ih thuthup thukzet pakhat cu Immanuel asilole minung pawl thawn hmunkhat ih um dingin a rung qumtu Pathian thu hi a si. Mi

1. Kan hnenah um dingin Pathian a rung qum.

Profet Isaiaah in, "Atu ah Bawipa amah rori in khiihmuhnak a lo pe ding. Nunau no pakhat in fa a vun ih fapa a hring dingih a hminah Immanuel tiah an sak ding," a ti (Isa. 7:14). Khuahlan kum reipi lai ihsin Profet Mikah khalin, "Maw Bethlehem Efratah, nang cu Judah peng ah khuafate bik pakhat na si nain na sungin Israel uktu ka suahter ding. A suahseemnak cu khuahlan lai, a liam zomi san ihsin a rak thok zo a si," a rak ti ve (Mik. 5:2). Bethlehem khua ih a suakmi naute hi naute menmen a si lo, hlanlai kum reipi ihsin a rak um zomi rundamtu Bawi a si. Sikhalsehla cutin kum reipi sung rak simsung cia mi naute a suak ngaingai tikah mi tampi in zianghman ah an siar lo. Minung hnenah um dingin a rung qumtu Pathian cu zianghman ah an siar lo. Theithiam lo in an um.

Tuisun khalah cubangtuk qhiamqhiam in Pathian kan hnenah a um lam a thei lotu zumtu tampi kan um pang maw, ti hi ruat ding a um a si. Kan hnenah um dingin Pathian a rung qum taktak ti hi kan zum ngaingai thlang lo ding maw? Mi tampi in Pathian kan hnenah a um taktak timi hi kan hngilh qheu maw? asilole kan pom thei ngaingai lo a si pei maw? Thla kan cam tik khalah Pathian hi hmun hlatpi ih a um vekin kan thlacammi qongkam ah kan hmang qheu. Ka thlacam daan ah hitin kan cam tam qheu in ka thei: "Maw Bawipa, a tu biakkhawmnak kan thok thlang ding ruangah kan hnenah um hram aw...", tiah Pathian kan hnenah um dingah kan sawm qheu. Kan palh a si ka tinak a si lo. Sikhalsehla Pathian cu kan hnenah a um

rinsan tlak a si theinak ding ziangtin a tuah ding ti thei duh ah thu a sut.

Socrates cu khawruahnak lam thu ah thinlung takin a sim a rel qheu na'n caan tampi ahcun daite ih um duhtu a si. Cuih mino pate ih thu suhmi cu sawn loin tipi kap ah a fehpi. Vei tampi ah Socrates in ka ih qong rero hnakin mah rori hmuhtonak ihsin fimnak ngah theinak dingah mi a zirh qheu.

Tipi kap an thlen tikah hnipuan phoih loin tipi sung lam panin a feh. Mino tlangval pa khal a hnen rat dingin a ko. Ngam dok, ngam lo dok cun a thlun ve. Tidai hngawng tiang thuknak hmun an thlen tikah Socrates in cuih mino tlangval cu rin lo laiah tidai sungah a lu in a nam. Mino pa khal a qang, a cang nasa. Sihmansehla Socrates cun a thlah duh lo. Reizet tidai sungah a hnim hnu ah a thaw thawt thei loin a thih hlante ah a thlah sal. Mino pa khal thaw thawt ding thli hawpin napin a qang. A ka sungah cite ti a lut ih a buai ngaingai. Socrates in thah i tum si lo maw? tiah thinhengzet in Socrates to a tum. Culaifangah Socrates cu tipi kap ah a thlengsal zo. Tipi kap a thlen ve tikah thinheng zetin, "Ziang ruangah tidai sungah i hnimthat tum?" tiah a sut. Socrates cun a thusuhmi sawn loin thu a hei sut sal ve. "Tidai sungih thaw thawt na sam zet laifangah na nun sungih na duhbikmi ziangso a si?" a ti.

Mino pa cun sawn lohli ding a thei lo. A ruat qha hnu ah, "Thli hawp ding hi ka qulbik. Thaw ka thawt theinak dingah thli hi ka qul bik" tiah a sawn.

Cutikah Socrates in, "A si, tidai sung na um laiah thawthawt ding na qultuk vekin fimnak khal cuvek in na duhtuk asile ni nikhat ah mifim rinsantlak pakhat na cang tengteng ding" tiah a sawn.

mah uk-awk theinak in in khatter sawn a si," a ti (2 Tim. 1:7). Qih phan ding zianghman a um lo.

Baibal ca sung kan siar tikah Pathian in qihphannak nei lo dingin vei tampi in zirh. Baibal thiam pawl cun "qih hlah, phang hlah, donhar hlah" timi qongfang pawl vei 365 a tarlang tiah an sim. Cumi ih a sullam cu kumkhat ah ni 365 a um ruangah nitinte'n Bawipa Pathian in qih lo dingah thazaang in peknak a si, tiah kan thei thei a si. Zianghantile kan biakmi Pathian cu 'mi zan, tuini, thaizing ziangtik hmanah a thleng aw dah lo Pathian a si' (Heb. 13:8). Kan nunnak ah Pathian thlarau in in uk taktak ahcun qihphan ding zianghman a um lo. Cuih qihphannak hmuahhmuah cu Pathian in a hlonhlo thluh zo ih Amai' pekmi huham cahnak thawngin ziangkim kan ti thei a si (Fil. 4:13).

3. Ruahsannak thar in nei ter.

Christmas timi cu ruahsannak tharthawh salnak caan khal a si. Kan hnenah a umtu Pathian thawngin ruahsannak a karh ter. San thuanthu thoknak ih a umtu Pathian cu san thuanthu netnak khalah a um ringring ding a si. Kan Pathian cun kan thinlung sungih a hnokmi pawl in sialsak thluh. Bawipai' lamhruaimi pawl cu ziangbangtukin kan ruahsannak a cem hmanah Pathian in thazaang a tlung ter sal. "Sikhalsehla Bawipa a rinsantu cu an tha a tlung sal ding. Muvanlai vekin thlapharh in an zam ding. An tlan khal le an tha a bang lo ding. An feh rero khalle thacem in an sawn dah lo ding," (Is. 40:31). Emau lamzin parih a beidong cuahcotu zumtu pahnih pawl khal an ruahsannak a cem hmanah 'Lamzin kan feh tlang laiih kan hnenih a qong le Ca Thianghlim a simfiang rero laiah khan kan sungah meisa kang vekin a um tho lo maw kha?' (Luk. 24:32) tiah an sinak dik an hmu salih an ruahsannak a cak sal ti kan hmu thei.

Minung kan si vekin vei tampi ah kan nun cau in kan um ih kan bei khal a dong qheu kop ding. Kan ti thei patawp suahin kan qang cio ko nain zianghman cangvai thei lo ko ih kan um caan khal a um ko ding. Sikhalsehla Pathian kan hnenah a um ringring ih kan sinak ziangvek khal in tuarpi ve a si ti kan theithiam ahcun kan hna a ngam ding. Kan ruahsannak khal tharthawhsal in a um ding a si.

Thunetnak

Christmas timi cu Pathian minung hnenah a rung qum timi thuthangqha a si. Cuihtlunah qihphannak kan neihmi pawl in hlonhlo sak thluh ih tlunah hmailam hrangah suangtuah dingmi ruahsannak in neiter. A thimmi kan lamzin cu kumkhua a tleumi thawn in ai-rol sak thluh fawn. Kan nun lamzin cu a tleu ringring zo a si.

Pathian cu kan hnenah kumkhua in um dingah a ra zo. Jesuh van a kai zik khalah "Cule ka thupekmi hmuahhmuah thluh dingin va zirh uh. Hngilh hlah uh, san a cem lai hlanlo nan hnenah ka um ringring ding" tiah in ti a si(Mat. 28:20). Curuangah Pathian cu kan hnenah a um ringring a si, ti thei in thinlung hnangamte in amah rinsan ih kan nung ahcun kan thazaang a tlung sal dingih qihphannak hmuah khal a hlo ding a si. Pathian a rinsantu pawl cu ziangtik lai khalah Pathian in thluasuah a pek ringring a si.

Christmas caan lawngah Pathian kan hnenah a um si sawn loin kan hnenah um ringring dingah Pathian a qum zo a si. Cumi cu kan nunnak taktak in cohlang kan qul. Kan zum a qul a si. Ziangtik lai caan khalah Pathian kan hnenah a um ringring a si, ti thei in a nunpi tu zumtu kan si cio theinak dingah thlaza cam phah in...

(Vankau Arsi Magazine, Vol. 13, No. 3, December 2010)

(28)

MIFIM SI KAN CU ZO.

Atu kan san ah fimthiamnak hi a sang tuk zo. Nitin ser tharmi thil a phunphun a suak thar ringring. Cumi sungah kan theih ban lomi thil tampi a um ko ding. Kan thei ban cawk nawn lo. Pathian thu khal hi khuahlan kum thawng tampi lai ihsin an sim cia rero zomi a si. Atu khalah sim a si rero lai. Hitin sim le phuannak ah mi tampi hip theinak dingah thu a phunphun hmangin simphuang san a si. Zirhsual tampi a thleng thei. Curuangah fimkhur zetin thleidan thiam ding kan qul. Mi aa vekin um a theih nawn lo, mifim si dingah napin zuam kan qul ding. Mifim kan si theinak dingah kan qulmi ziang a si ti theiin zirh awknak tampi lakin Baibal ih sim le zirh duhmi hi qhate'n kan theifiang a qul ding. Kan theifiang deuh theinak dingah Socrates ih thuhla tawite thawn tarlang tum hnik sehla.

Vei khat cu Grik ram Athens khua ah mifim rinsantlak si a duhzettu mino tlangval pakhat a um. Cu pa cu an khua ih mifimbik tiah mi zapi ih an upatmi Socrates hnenah a feh. Mifim

Asinain a hmaisabik Christmas lai ahcun biakinn khal a um lo, awnring ee, ziang ee tikhal a um lo. Pathian an biakkhawmnak hmun cu hramlak dai-tla hnuai ah a si. Cuih hmun ahcun tuukhal pawl an tuu kil in an um tlang. Baibal ih in sim vekin hmakhat te ah vancung mi burpi ih hlarem sak aw an thei. An hlarem sakmi cu "A duhdawtmi minung pawl umnak leilungah hin remnak leeng ko seh!" (Peace on earth good will to men) ti a si. Thuthangqha an phuangmi cu "Tuih zan rori ah David khua sungah nanmah Runtu Bawi Khrih a suak zo" (Luk. 2:11) ti a si.

Christmas timi hi hlanlai kum 2000 lenglo ih thu lawng a si lo. "Tuih zan" timi qongfang hin tuihsun, tuihni tiang a huaptel ringring ti hi thei cio sehla a qha. Tuihsun caan khal ah kan hrangah a tharin a suak sal. Kum hihmuah a liam cia mi hi menmen in kan liamter men qheu maw? Sermon tampi kan ngai, kan thinlung sungin kan cohlang cio maw? Kan thinlung sungah teh a caam thei ngaingai maw?

2. Christmas hmaisabik ih a khawmtu pawl:

A hmaisabik Christmas biakkhawmnak ah a teltu pawl cu Puithiam pawl, Farasi pawl, Sadusi pawl, Daanthiam pawl an si lo.

Puithiam pawl cu biakinn sungah anmah tuahkel tuah daan pawl, raithawinak pawl thawn an buai rero.

Daanthiam pawl khal an thuruahmi pawl an el-aw rero. Farasi pawl le Sadusi pawl khal thukam thuhla pawl an reltlang, an el-awk rero. Cutin Pathian thuhla an rel, an el-awk rero na'n an thinlung sung ngaingai cun Pathian thawn an hlat aw zet. Cuticun a hmaisabik Christmas biakkhawmnak ahcun an tel ngah ta lo a si cu!

Tuisun zumtu pawl khalin thusimtu tampi ih anmah le ti thei daan a phunphun hmangin in zirhmi cu ngai nuam ti menin ka thlun pang lo ding a qul. Baibal ih zirhmi diktak kan theifiang theinak dingah simfiangnak pawl qhate'n kan zoh a qul. Kan Falam qongte'n simfiangnak hna quan rero mi hi thapek cio in a suakmi cabu pawl khal thupizet in lei le siar cio ding kan qul. Cutikah mi aa bangin mi ih bum reromi kan si nawn lo dingih mah rori mifim dinhmun cuh in theih duhmi theifiang dingin kan zuam a qul. Kan qulmi ziang bik a si ti thei in zuam nasa ding kan qul. Kan ram, kan miphun sungah mifim tampi kan qul. Mi ih bum rero mi mi aa kan tam tuk pang le kan ram a siat leh ding. Kan Khristian can hnu kum 100 kan lan zo vekin mi aa sin awn loin, mifim si kan cu zo. Kan zate, kan miphunpi in mifim ah kan can thluh theinak dingah Pathian in thluasuah in pe cio hram seh. Amen.

(Zinghmuh Pulpit, November, 2009;
Simzawl tlawng Golden Jubilee Mekazin,
November, 2010)

dingin mah le innsang cio ah an tlungsal cio. A remcang daan zoh in ei-in thawn suahni lomnak a phunphun in kan hmanh. Nuam kan ti cio. Kan Bawipa Jesuh Khrih a sunglawi hleice ee!

Hi caan ah a thar in kan vun mangsal qheumi pakhat cu “Immanuel” timi Pathian kan hnen ah a um, ti hi a si. Thungai kan sim a si le Pathian hi kumpi kumkhat sung tlaitluan kan hnen ah a um ringring. Baibal Ca Thianghlim sungah kan Pathian cun “qih-hlah” timi qongkam hmanh in kan hnen a um ringringtu a sinak a langter. Atu ah a um thar mi a si lo. Asinain a hleice in tuvek caan ah kan theisal khal cu a qha thocho.

Bawi Jesuh a suah tikah amah a hmuaktu hnakin ziang siar lem lotu an tam sawn ding. Tusun khal cutin thocho a si ko ding. Ziangah tile Christmas timi hi ka ta a si tiih a ruat lo tu pawl hrangah cun zianghman thupi ih ret ding an tong lo men ding. Keimah i rundamtu Jesuh a suahnak a si tiin mai’ bulta ih kan cohlang thei lawngah thupi ah kan ret thei cio ding a si.

Asile tucaan ah a hmaisabik Khristmas hi Khui hmun ah an hmanh? Zo pawl in an hmanh?, Ziangvek tikcu caan ah an hmanh? timi pawl zohtlang hrih uhsi.

1. Christmas hmaisabik hmannak hmun:

Tuisun ah biakinn qhaqha kan nei, meisa thawn, thlanzapnak thawn, awnring a phunphun thawn kan nei. Asinan minung pawl hi kan zaang a zel ngaingai. Kan khawmpaih cuca lo. Kumkhat sungah khawm le khawm lo ah kan khawm lo caan a tam sawn men ding. Kan khawm thei lonak thu phuahlam sim ding tampi a um ko ding. Nuamzet in Pathian kan biak thei ko na'n khawm pah lo kan tampi.

(29)

A HmAisAbik CHristmAs

(Mat. 1:22-23; Luk. 2:8-14)

Tikcu le caan a hung herliam vivo. Qhaal caan sa hemhem kan lan hnu fur caan ah ruahpi napi in a sur ih ruahti in toihmi thawn kan ciar hiamhiam. Cuihsin thlatang khuasik caan cu kan vun thleng. Pathian zaangfah lamhruainak in Runtu Jesuh Khrih suahcam Christmas kan thlengsal lala thlang. Kumtin tein Christmas caan ah rundamtu Bawi Khrih cu hmuak in lungawizet in caan kan hmanh qheu. Unau sungkhat ih mual in liamsan mi khal a um. Harsatnak tampi kan ton caan khal a um. Asinain himi Christmas caan ah Mi tampi cun keimah misual in rundam dingah Pathian cu minung ah a rungcang ih keimah in hawl dingah a ra a si, tiin sunglawizet in caan kan hmanh thei sal. Khuadang hmundang ih a umtu pawl khal sungkim thei

fimthiamnak nei thei dingin lam in hmuh. Cuticun kan sinak le dinhmun hi hihlan kum 100 lai thawn vun tah cun kan sangzet thlang.

Fimthiamnak le lennak lam khalin midang kan ban thei ve thlang. Mirang pawlih umnak ram ah kan um thei ve ih mirang pawl vekin dinhmun sang pipi a thlengtheitu Laimi khal kan um phahphah thlang. Kan um rero lai. Pathian ih thluasuah tampi kan dong tihi kan Laimi phun in kan hmuh ciomi a si.

Tulai USA ram ih a thlengtu Laimi pawlih dinhmun a tawinak in sim ka tum ding. Ka thei thluh ruangah si loin ka tlawnbaw tawk hmun ih ka hmuhmi le midang ih an sim le an relmi le ka theihmi thuhla pawl ka theihbantawkte'n famkim lozet cingin mallai ka ngan tum hnik ding.

US a thleng thar Laimi tamsawn cu Guam, Malaysia le India ram ihsin raltlan ih a thlengtu deuh an tam. Cin le daan dik zetih a thlengtu khal tampi an um ko. Cumi lakih Laimi tam nawn cu Lai khuate berek ihsin Lai ram khuapi deuh a simi Falam, Hakha, Mindat, Tedim khua pawl a thleng dah cuca lo an tampi. Cu pawl cu hmakhatte ah Malaysia le India an thleng. Cuihsin USA an ah thleng. Cuti ih a thlengtu tampi lakin mi hrekkhat cu an dinhmun hlun an hngilh aw thluh. Cutikah an ruah aw mi cu leitlun ih ram nuam bik ah ka thleng zo. Zo ih thu khal ziangnak hman ah ka siar lo. Keimah hi mifimbik ka si tiah an ruat aw. Ka thuthu in ka um ding. Ka tlun ah 'sam' siar lo ziang dang hman a um lo, tiah a titu tampi an um. Cuticun mah le phunhnam le sungkhat ah buai in midang ziang siar lemlo tu khal tampi an um. A thleng cia le US ih umtlan daan a theitu pawl in thu an sim tikah nannih in sim qul lo, kan thei ve ko, an ti.

Cuticun Lai khuate lam ih nuntu khawsak daan vekin an um, an tlang leng. Thilri hnipuan an lei tikah leiba tampi ka nei ding ti phang ri ai loin san man bik thilri pawl (latest model) an lei. Thil mankhung zetzet an lei. Cutin an um thei cu a qha

Asinain cuih khawmnak ah a teltu pawl cu an thinlung sangka a ong ringringtu, Judah peng sungih zohman in ziang ih siar lomi tuukhal pawl an rak si ta ri ai. Zianghman thiamnak nei lo, neihmi khal nei lo, mi nauta pawl, qongdang in kan sim asile thinlung sangka a ong ringringtu, tangdornak thinlung a neitu pawl an rak si.

3. Christmas hmaisabik ih an khawm tikcu caan:

An khawm tikcu caan cu zaan caan ah a si. Ni a tlak hnu khuathim vek lawng si loin thinlung le nuncan ziaza ah siseh, thlarau lam thuhla khalah siseh a thim reprep caan ah a si. Hi leitlun khawvel pi a thim bembem caan ah Jesuh a rak suak.

Asi, kan Baibal Ca Thianghlim sung kan siar tikah Pathian in amah le amah a phuan-aw k duh tikah a thimmi caan a hmang qheu. Faro kut ihsin Israel misenpi a runsuak caan khal hi khawthim zaan caan ah a si. Samuel a kawh tik caan khal cu a thimmi zaan caan, itthat lai caan ah a si. David in Saam hla pawl a phuah caan khal hi zaanthim caan ah a si. Paul le Silas te pahnih Filipi thawnginn sungih hla an sak caan khal hi zaan caan ah a si. Thawnginn sangka a ong thluh caan khal cu zaan caan a si. Cuvek qhiamqhiam in naute Jesuh a suah caan hi zaanthim caan ah a si.

Sim duhmi cu kan Bawipa Jesuh a suah lai caan hi leitlun pumhlum ah nuncan ziaza ah siseh, thlarau lam thu ah siseh, a thimmi caan a si. Culaifang ah hramlak ih a ummi tuukhal pawl hnenah thuthangqha a thleng. Cuih caan cu a hmaisabik Khristmas khawm an hman tlang caan cu a si.

Thunetnak

Tuisun ah Biakinn qhaqha, mawimawi kan nei. Nuamzet in Pathian kan thangqhat thei. Hlarem mawimawi, thusim thiam tapi kan nei. Asinain ziangruangah Bawipa thangqhat ding kan paih lo?

Pastor pawl, hruaitu pawl khal Pathian thangqhat hnakin a dang ah thupi sawn in kan buai maw?

Pathian biakkhawm dingin sun, zaan ti lo caan kan nei. Ziangruang ah kan khawm paih lo a si pei? Kanmah le kanmah pumpak cio kan nun ah cekfel sal thlang uhsi.

A hmaisabik Khristmas caan ah biakinn an nei lo, a khawmtu pawl khal zohman ih ziang siar lomi pawl an si. Asinain lungawizet in an hmang tlang. Tuisun ah kannih cu kanmah le tawk cio in zalennak kan nei. Kan qul tawkte kan nei. Curuangah kannih khal lungawi thlangamzet in kan nunnak caan tawite hi hmangqha cio uhsi.

Bawipa Jesuh ih rundamnak in pekmi cu kan thinlung muril ah cohng in a duhnak in zirhmi pawl thlunin amah thawn pawlkomnak nei ringring dingah kan Bawipa Jesuh in a duh a si. Christmas thlangamnak, remnak daihnak, duhdawtnak, lungawinak pawl cu nan zate pumpak cio nunnak ah catbang loin hmun camcin ko seh!

(*Vankau Arsi Magazine, Vol. 10, No. 3, December, 2007*)

(30)

Tul ai uSa ram a ThlengTu Iaimi HrekkHat pawl iH DinHmun mal lai

Khua hlanlai ahcun Laimi pawl hi kan Lairam sungte lawngah kan um. Khui hman kan thleng ban lo. Hni le puan huk daan khal miphun dang pawl vekin kan thiam ve lo. Kan dinhmun khal a niam te. Cun, fim le thiamnak lam khalah mi bang dingin kan um thei lo. Cuticun miphun dang thawn zoh tikah ramsa hnak ih sang deuh dinhmun fang ah kan rak um. Zohman ih ziang siarmi kan si lo.

Sikhalsehla kan biakmi a nung Pathian cu a qha tuk. Ahleice in kannih Laimi hrangah a qha tuk lawmmam. Zianghman kan si lonak hmun ihsin in khaisang ih kan miphunpi a si lomi ramdang hmairang pawl hnenah duhdawtnak le minungpi zawnruahnak thinlung nei dingin a rak tawlrel. Cuticun kan ram harsatnak hmun ah Pathian thuthangqha sim dingin an ra thleng. Kan sinak le kan dinhmun hmuahhmuah linglet thluh ko in in tuah. Hni le puan huk daan in zirh,

a nei zetmi ka tikcu caan qha tampi a lak in ka heu ter men a si. Cuhnak cun midang tampi hrangah man neizetin ka neihsia le ka tikcu caan hman ta sehla a qha deuh a si, ti langternak a si, a ti.

A pathumnak “Ka ruak kuang parah ongkuate buah in ka kut pahnih in suahsak uh” ka timi cu ka nu pum sung ihsin ka suak laiah kenmi zianghman ka nei lo. Cubangtu qhiamqhiam in ka thih tik khalah ken theimi zianghman ka nei cuang lo, ti langter duh ruangah a si, tiah thu a cahmi pawlih sullam pawl a sim ta.

Cuticun Alexander in a duhthusammi netabik thucah pathum a cahta hnu ah a nu ih mithmai hman hmuta man nawn loin leitlunmi zovek hmanih el theih lomi thihnak ih dungah a thlunta a si.

Zumtu kannih pawl khalin hi leitlun kan nunnak man sunglawi zet hi ziangtin kan hmang cio timi hi ruah dingah a thupi ngaingai. Vei tampi ah zumtu kan si kan ti ko nain Pathian thu hnakin hi leitlun thil le ri, hminthannak le nomnak ziangkim kan hawl. Kan tikcu caan hmuhhmuah kan cem ter thluh. Kan Bawipa Jesuh ih in cah tami cu “A ram le a felnak hawl hmaisai ding” hi a si (Mat. 3:33f). Sikhalsehla minung kan si veki lei tisa duhhiarnak cu kan tansan thei lo. Cuih tisa duhhiarnak dungah thlunin kan caanqha hmuah kan cemral ter men qheu.

Minung kan si ih hi leitlun ah kan nun, kan tlangleng sungah cuih tisa thil pawl buah ding cu kan si ko. Leitlunmi kan si hrih sisi. Sikhalsehla kan tikcu caan hmuah cemral thluh ko in, duhhamnak thinlung pakhat lawng thawn buah lo ding a thupi. Kan tikcu caan hi mai’ hrangah khal qhathnem ve si, midang hrangah khal hlawhtlin a si ve theinak ding hrangah hman thiam a qul ngaingai. Leitlunmi kan si ruangah kan nun

zet ko. Sikhalsehla an hnaquan, an hlawhmi le zianghman a um cuca lo. Malte fang lawng an ngah. Cuti cun a rei deuhdeuh tikah harsatnak tampi an tong.

Atu lai ah US ram khal hi an *sipuazi* a tlak ve. Cutikah hnaquannak tampi ihsin hnaquantu tampi cu hnaquan ihsin an suak a qul. Cumi lakah Laimi tamnawn an tel ve. Kan Laimi sungin US um daan a theizettu pawl cu hnaquan nei loih an um khalah ti daan ding an thei. Um daan an thiam. Asinain a hrek cu beidong vansang in an um. Ziangtin ka buah ding, ti an thei lo. A hmaisai ih US an thlen pek ah hmuah zo ih bomnak hman ka qul lo an ti fawn tikah hi bang caan ahcun an buai nasa. Bom an qul thlang. Hiti ih an si laiah Laimi sungin duhdawtnak le zawnruehna a neitu Laimi hotu hrekkhat in nasazet in an qanpi hngai. A cang thei tawkin an bawm aw. An zia deuh ngaingai.

Curuangah hi cahram tawite in ka tarlang duhmi cu kanmah le kanmah hi ka ti thei bik, ka thiam bik, ka fim biktpv. hi khuate lam kan um lai ahcun a si thei men. Asinain ram qhangso kan thlen tikah zianghman kan si lozia hi hmu awk thiam a qul. Kan hmu awk lo ih sizet vekih kan um sual ahcun ram qhangso ah kan um ko na'n kan hrangah qhansonak hnakin qumsuknak in thlenpi thei. Cumi cu kan Laimi pawlin kan thei awk ringring a qul. Hiti ih ka ti tikah zianghman kan si lo, tinak a si lo. Kan sinak zawnte hi theih awk ding ka sim duhmi a si sawn. Cutin kan thei awk tikah midang qhangso pawlih buah daan zoh in kan hmailam a qhatnak hrangah buah cio ding kan qul.

(Hi cahram hi cangantu Apr. 22-Aug. 10, 2010 sung US a tlawng laiah a hnenih an simmi le a hmuh daan a nganmi a si. A palhnak um pang asile cangantu ih theih lo thu a si ih ngaithiam sak hram uh)

(*Vankau Daifim*, 2010, July)

leitlun nun tansan ih ka feh tikah in tuahsak thei tengteng uhla ka duhzet a si, tiah thinnauzet in a ti. Cutikah a kuttangih ralkap pawl khalin an mitthli for phah in 'kan lo tuahsak ko ding' tiah riahsiazet in an sawn.

Alexander in netabik a cah duhmi thil pathum pawl cu hitin a sim hngai.

1. Ka thih tikah ka ruak le a kuang hi keimah i tuamhlawmtu siibawipa amah rori in rak phur seh.
2. Cuihsin ka ruak phum dingin in phurnak lamzin tluan ah ka khawlmhi le ka neihmi sui le ngun pawl rak vorh hngai uh.
3. A pathumnak ah ka ruak kuang a kapte ah ka kut a pahnih ih suah thei ding ongkuate rak tuah sak uh, tiah a cah hngai.

Cutikah a kuttang ih ralbawi pawl cu an mang a bang ngaingai. A sullam ziang a si tiah an sut duhzet nain an sut ngam lo. An bawipa ih mithmai an zoh tikah a netabik caan a thleng vivo thlang tiah an thei. A thawthawt khal a harsa vivo. Cuihsin Alexander ralbawipa cun a thazaang neih hmuah a suah ih a kut thlir in netabik cibai a buk hngai. Cule a neihmi thazaang hmuah thawn a thuchami ih sullam pawl a simfiang hngai.

A pakhatnak ih a simmi cu "Ka thih tikah ka ruak cu keimah i tuamhlawmtu siibawi pa in rak phur seh" ka timi cu minung pakhat ih nunnak dingah ziangvek siibawi thiam khalin an tuah thei lo, an run thei lo, an nung ter thei lo. Zovek minung hrang khalah aamahkhaan an tuah thei lo timi langter duh ruangah a si, a ti.

Cule a pahnihnak "Ka ruak phum dingin in phurnak lamzin tluan ah ka sui le ngun pawl rak vorh thluh uh," tiah ka simmi cu ka ken theimi zianghman a um lo. Ka nunsung hmuahhmuah duhham zetih ka hawl ih ka khawl rero mi hlawnthil le lennak, hminthannak pawl hi a lak men an si. Man

(31)

Netabik thuch Pathum

Alexander ralbawipa (*Alexander the Great*) cu ram tampi a do neh vivo hnu ah a innlam panin a tlungkir sal. Cuti'n a tlun phah lamzin ah besiazet natnak a ngah. Cuih natnak cun ka nungdam thei nawn lo ding tiah a thei aw tikah ram a nehmi pawl, a neihmi thilri le hriamnak pawl lennak pawl hi a lak a si ual, tiah a theifiang aw vivo. A netnak ah a nu ih mithmaite zohin cibai buk duhzetnak thinlung a nei. Sikhalsehla a tuarmi a natnak in inn a thleng thei nawn lo ding ti a thei aw fawn. A cakzetmi, ral qhazetmi siangpahrang pa cu a mithmai thiisen um cuca loin a thaw cem ding caan hngak rero in a um.

A netnak ah a tuar aw nawn lo ih, a kuttang ih ummi ralbawi pawl a ko hngai. Nidang lai ih a qih zetmi an ralbawibik, a cakzetmi bawipa cu tingiongi tein, cangvai thei cuca loin a zaunak hmun ihsin a ralbawi pawl hnenah thu a cah hngai. Ka thih hlanah tuah ter ka lo duhmi thil pathum a um. Cumi cu

Himi thu in ka thin nuam loin i um ter ringring. Mah le mah rin-awknak ka neih lomi parah ka lungkim aw lo nasa. Cuih hnu ah Shaw thawn khal kum sawmnga zikte kan tong aw nawn lo.

Nikhat cu Shaw ih thuhla nganmi cahram pakhat ka siar ngah. Ka siar phah in thu ka ruatmi cu kha lai ih awnmawi bur thu ah tuahsuak dingin kan dinpi ngam lomi cu ka palh a si, timi a si. Cumi ka palhnak parah remsalmi ka nei hrih lo ti khal ka mang aw sal. Cuticun ka thinlung sungah a um vekin ca pakhat ka ngan ih Shaw hnenah ka kuat lohli. Kha lai ih ka palhmi parah in ngaithiam hram aw, timi ca tawite a si. Rei lote ah Shaw hnen ihsin cakuat pakhat ka ngah ve. In ti ve mi cu 'hivek cakuat duh nung ka siar ngah ih ka lungawi. Kha lai ah keimah khal ka palh ve ko' tiah a cakuat sungah a telh.

Hi ca ka siar ngah cun ka thin a nuamzia hi relcawk a si lo. Kum reipi sung ka thin sungih a tang ringringmi le ka hnak i doh ringringmi ka palhnak parah ngaithiam ka dilmi hi a lak a si lo. Kum tampi a rei zo ko nain a tlai cuang lo tiah fiangzet ih ka theih ngahmi thu pakhat a si.

Na thinsung khalah cubangin a um ve ko ding. Mi pakhat khat parah kan ti sualmi, kan palhmi a um ih cumi hrangah zianghman kan tuahsuak lomi a um thei men. Ka palh a si tiah kan thei ahcun kum ziangzat a rei khalle a tlai zo, ti a um dah lo. Caan remcang kan neihmi hman thiam a thupi sawn a si. Ziangah tile ziangvek thuhla khalah 'a tlai tuk zo' ti a um lo ruangah a si.

(Norman Vincent Peale nganmi 'Who says it's too late?' remcang zawng ih lehmi a si)

(*Manna Magazine*, No. 6, March 2011;

BTS Awkhawk, Vol. 17, No. 1, 2011)

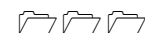

sung hrangah timtuah in hawl le tuah kan qul ko. Cumi cu kan el thei lo ding. Sikhalsehla duhhamnak thinlungput nei lo ding hi a thupi zet. Kanmah tawkwawn cio thei in caanqha hman thiam hi a thupi zet a si.

BTS/2011
July 31, 2011
00:45am

Source: *Internet*.

(Shekhem Magazine, 2011?)

nih i neh tuk zo; a tlai tuk zo e, zianghman ka si nawn lo, tiah a hmu aw thei men.

Innsang tampi kan zoh tikah nupi le pasal karlak ah a to aw dah lo innsang a malzet ko ding. Amal bik qong cuh aw in thu kan el aw dah ko ding. Cuvek caan lai ah kan thin a sa dutdo ih zokhal in sup kan duh lo ruangah qong lo ding qongfang tampi kan qong ngah pang ko ding. Kei ka palh, tiah kan ti duh qheu lo. Cun kan thin a dai sal tik khalah ka palh deuh, i ngaithiam hram aw ti ding kan duh cuang lo. Duhtawkin ka qong ngah zo, a cang thei nawn lo, a tlai tuk zo tiah kan ruat caan tampi a um ding.

Cuti ih a qongtu pawl hnenih ka sim qheumi cu, "A liam cia ih kan soal, kan palhnak pawl rem sal dingah ziangtik khalah a tlai lo. Ziangvek thuhla a va si khalle a thok ihsin thok theinak caan kan nei ringring. Curuangah kan palhnak parah zir thiam in, a thar in kan thok sal thei ko," tiin.

Veikhat lai ah Robert Shaw timi awnmawi tumthiam pa thawn kan pahnih karlak ah thil cangmi pakhat a um dah. Culai ah kei hi New York khua ih biakinn pakhat ah pastor ka quan pek a si. Robert Shaw in biakinn ah awnmawi bur (*music group*) nei thei sehla a qha ding. Cubang awnmawi bur pakhat ka hoha rero ih keimah in ka tawltrepi thei ko ding in ti.

Robert Shaw ih ruahnak cu ka lungkim zet. Kawhhran sungih mino tampi in an duhzet ding tiah ka ruat. Ka ruah vekin mino pawlin an duhzet. Asinain sungtel hrekkhat in an duh lo. Cumi lakah kum upazet pahnih khalin an duh lo. Awnmawi bur ih hlasak le awnmawi tummi hi kan kawhhran ih tuah daan thawn a mil aw lo an ti. Anmah thawn buai dng ka duh lo ruangah thinnuam lo zet in Shaw hnenah kan awnmawi burte kan colh a qul ding tiah ka sim. Anih khal a thin a nuam lo zet.

(32)

A tIAi tuk zo mAw?

Mi tampi kan thin in hnaihok ter qheumi qongfang pakhat cu "a tlai tuk zo so khaw," timi hi a si.

Phun hra ong lo ruangih tlawngkai peh nawn in hna a quantu mi pakhat in a hnaquan quanmi parah a lung a kim thei lo ding. Tu ah ca phun sang kai in, degree khal ngah in zirnak sang nei sehla hnaquan qha ka ngah thei ding nan si khawh, tiah a ruat ko ding. Sikhalsehla atu cu a tlai tuk zo sisi, tiah a ti ko ding.

Mai' innsang nupi, pasal parah rintlak ih nun lo ruangah cuih innsang cu a nuam thei nawn lo. Pakhat le pakhat rintlak lo ih nung zo cun, ziangtin a nuam thei nawn ding. Cuih innsang cu a thokpek ih kan neihmi duhdawtnak thawn a khatmi dinhmun ah thlen tarsal kan duh ko ding. Asinain atu ahcun a tlai tuk zo ual, titu khal kan um ko ding.

Zu in tuk ruangih hnaquan banter a tongtu in cuih a zu in bansan in a nunnak a thar in thok a duh ko ding. Asinain zu

Cuihsin rei lo te ah thinlung thar thawn Warrensky cu siizung ihsin a suak ih inn a tlung thei. A harhdam ngah ta riai. Thinlung thar a neihmi cu amai' hrangah thazaang thar a si. Harhdamnak thar a si. Baibal ca sungah Ezekiel in, "*Thinlung thar le nunnak thar ka lo pe ding. Lungto bangih a hakmi nan thinlung cu ka la dingih thinlung neemte ka lo pe ding,*" a ti (Ezek. 36:26).

Thungaite'n kan ruat asile minung thinlung hi a siava zet ih a hak zet. Cuih a hakzetmi thinlung cu lungto thinlung (*Stone Heart*) a cang tikah hna a quan thei nawn lo, thih ding lawng hi a hmabak a si. Curuangah kan Pathian in lungto bangih a hakmi nan thinlung ai ah thinlung neemte ka lo pe ding a tinak cu a si. Thinlung neem a neitu in nun thar, damnak thar a ngah thei a si.

Tuihsun ah zumtu pawlin kanmah le thinlung ciar hi zohsal hnik uhsi. Warrensky bangin thinlunglam natnak vei khat lole vei hnih a ngahmi tampi kan um ko ding. Vei thumnak ngah cun thih ding a si thlang. Cuvekin thlarau lam thawn a pehpami thinlung khal qhate'n hna a quan thei nawn lo ahcun a poizet ding. Thinlung neem hnakin thinlung hak a nei mi kan karhzai vivo thlang a bang. Mah le mah cekfel awk a qul nasa, tiah ka ruat.

Tuihni ah Biakinn ah ra in a khawm thei lo tampi kan um vivo thlang. Company hnaquan, cetzung hnaquan, zung hnaquan le mai' pumpak hnaquan pawl ah kan buai tam thlang. Biakinn ah feh in va khawm rero hnak in mai' pumcawmnak a thupi sawn a si tiah hnaquan kha thupi sawn ah a rettu mi tampi kan um vivo thlang. Kan hnaquanmi le Pathian thu kan khaihawm tikah hnaquan hi a thupi sawn ah kan ret. San a harsa ruangah ngah thei ding a um cun Pathian hnakin hnaquan

(33)

Thinlung Thar, Thinlung neem

Thinlung thar le nunnak thar ka lo pe ding. Lungto bangih a hakmi nan thinlung cu ka la dingih thinlung neemte ka lo pe ding. (Ezekiel 36:26).

Thinlung timi hi minung kan nun ah a thupi zetmi pakhat a si. Thinlung qha zet a um ih, thinlung siava zet khal a um. Thinlung timi hi minung nunnak hrangah nasa zet ih hna a quantu khal a si. Thinlung a qha loih hna a quan thei lo ahcun minung si man zianghman a santlai nawn lo ding. Cun thinlung qha a neitu cun midang tampi, a minungpi pawl hrangah qhatnak tampi a suaipi thei. Amah hrang khalah qhatnak tampi a suaipi ih a hlawhtling nasa. Sikhalsehla kan sungih a ummi kan thinlung hi a siava tuk ahcun kan minungpi zovek thawn hman kan pawlkom thei lo ding. Kan remaw thei lo ding. Cutikah mah lawng a paakih ummi kan si ding phan a um. Cuih kan thinlung cu a siava lawng si loin a hak tuk pang le qih a nung sinsin. A

hak daan hi lungto bangih a hakmi thinlung (*stone heart*) ah a cang pang ahcun hna a quan nawn lo ding. Cutikah thih ding lawng a bak thlang ding a si. Curuangah Pathian in cuih lungto bangih a hakmi thinlung ai-ah thinlung neemte ka lo pe ding, in ti a si. Thinlung neem a ngahtu cu nunnak thar, damnak a thar a ngahtu a si.

Leitlun ah minung thinlung sia mi hlon sakin midang thinlung thawn airawl ih bun sak saltu siibawi thiam hminthang cu Dr. Christian Barnard timi pa a si. Dr. C. Barnard ih thinlung a thar a bunsak salmi mina pa cu Luis Warrensky a si. Cupa cu kum 57 mi a siih nasa zet ih thinlung natnak (*heart attack*) vei hnih a tuar zo. Atu lo vei khat a ngah bet ahcun nung dingah ruahsannak a um nawn lo. A thi tengteng thlang ding zum a um. Himi pa hrangah a thupi mi cu a qha mi thinlung khui in so kan ngah thei dingih zo in so a pe ding? timi hi a si. Awloksongza ngaingai dinhmun ah a um laifang a si.

Nikhat cu fala mawizet Dennish timi kum 24 nu te cu mawqaw zinpi a tanlai ah mawqaw pakhat in a pah ngah ih a lu ah a rial per thluh. A nung sal ding tiin ruahsan ding zianghman a um nawn lo. Cutikah a duhdawtzetmi a pa in a fanu ih thinlung cu qha zet in hna a quan thei hrih ruangah siizung ah hlu ding in thu a qhencat. Siizung hnaquantu pawl khal mangbangzet in Dr. C. Barnard hnenah thu an than. Dr. C. Barnard in cuih thu a theih tikah a mangbang zet fawn, khat lam ah a mina tuamhlawmmi pa hrangah a ruah ah a lungawi fawn. *Operation* tuah dingmi thu a ruah ah palh theih a si lo zia khal a thei fawn. A thinphannak sup-aw phah in a inn ihsin siizung ah a pan. Lamtluan ih a thlacammi cu, "Maw ka Pathian, atu ka tuah dingmi *operation* ah i qanpi hram aw..." ti a si.

Dr. C. Barnard in thinlung *operation* tuahnak ding hrangah timtuah cianak vei tampi a rak nei dah zo. Uico kha *operation* a tuah ih a dang uico ih thinlung thawn a thleng sak dah. A hlauh tling thei ko. Asinain tuiqum ih *operation* a tuah dingmi cu ramsa a si nawn lo, minung ah tuah ding a si thlang. Minung sungih thinlung lam thawn thlengsak ih a dang thinlung bun sal hi atu ah a hmaisai bik a si thlang ding. Curuangah ziangtluk a va thiam hman ah tuiqum taksa rainak (*operation*) a tuah dingmi hi a thupi tuk lawmmam ih Pathian hnen ah ap-aw lo cun a cang thei hrimhrim lomi a si.

Cuihni cu sii lam thawn pehpar aw in san thuanthu thar a ong thok ni a si. *Operation* tuah ding in a timtuah aw thlang. Fala nu te Dennish cu a thi zo. A thinlung cu ralring zet in an rai ih an lak ngah. Cuihnhu ah mina Warrensky ih awm kha an rai thok. An hmu mi cu Warrensky ih thinlung cu a tha a mal zet. Cuih thinlung tha mal zet cu at in Dennish ih a tha cakmi thinlung kha an bun ih an pehsak. Thiihri pawl an tan ih Dennish ih thiihripi thawn an peh sal. Cuih *operation* tuah hi cu a harsa ngaingai. Nazi 5 tluk a rei tikah Warrensky ih thinlung thar an bunsakmi cu a remcang thlang. Thii pawl qhaten feh thei dingah an phitsakmi thiihri pawl an ong tikah Dr. C. Barnard le a dang siibawi pawl, sayama pawl cu thaw hman an thawt ngam cuca lo. Cuihsin rei lote ah an *operation* tuahmi ih a phi a lang. Thiisen pawl qhate'n a thleng ih thinlung thar an bunmi sungah a lut tikah cuih thinlung thar cu qhate'n hna a quan. *Operation* an tuahmi an hlauh tling tariai. Siibawi pawl an zate'n an lungawi daan cu kaa ih sim le rel cawk rual a si lo. Dr. C. Barnard khal cu Pathian thangqhat loin a um thei hrimhrim lo ih diriam zet in Pathian hnenah lungawi thu a sim.

nitinte'n ca a siar ringring ahcun a thluak khi a tat aw ngah ringring ih thluak molce, thluak siava ah a cang thei lo tiah mifim tampi in an sim.

Minung kan thluak hi a tat aw ringring a qul. Namte khal a hriam ringring theinak ding hrangah tat a qul ringring qheu. Cubangtuk in kan thluak hrangah nitin casiar ringring a qul. Ca qhaqha pawl hriil in siar ding a thupi ngaingai. Kan hnaquan hrang le kan nunnak hrang ah in bawm thei mi ca pawl kha hriil in siar sinsin a thupi zet. Zaan kan it zik tinte tuihni sunnihlawh ka caangvaihnak ah ziangmi fimnak ka ngah timi hi kanmah le kanmah kan sut aw a qul.

Mi hrekkhat in, "Ka hnaquan a tamtuk ih cabu timi qhate'n ka kai man thei lo. Ca siar ding caan khal ka pe thei lo," kan ti qheu. Cutluk lawmmam in kan buai ngaingai maw? Cu lawmlam in kan hnaquan a tam taktak maw? Professor pakhat tluk cun zohman kan buai lo ding tiah zum a um.

Professor Sir William Osler (1849-1919) timi cu leitlun sii lam thawn pehpar aw in a hminthang zetmi Canada mipun siibawipi pakhat a si. Siibawi lawng si loin Professor pakhat khal a si veki amah rori in a somdawl, a zirhmi, a tungdingmi siibawi tampi an um. A nganmi cabu pawl siar in siibawi, siithiam ah a cangtu pawl cu siar cawk lo an um ti a si.

A thuanthu pawl kha mi tampi in an rak ngan. Sikhalsehla cumi pawl in amah hi Siibawi pakhat a si timi hrang lawng an rak ngan lo. Amah hi Sii thuhla lam lawng si loin, fimthiamnak lam thuhla pawl a zate'n thei a duh zetmi pakhat a si. Leilungpi ih minung pawl kan qong, kan ruah le kan tuahmi pawl kha theihkim thluh a duh. Minung thuanthu ih man a nei zetmi hmuhtonak (*experience*) pawl khal tampi in a thei duh.

hi thupi sawn kan ti vivo thlang. Cuticun biakinn kan thlen lo a rei deuhdeuh tikah a poi lo tiah kan thinlung in kan ruat. Kan thinlung a hak vivo. A thokpek ahcun a poi lo vek a bang na'n a rei tikah Zarhpi ni tla kan thei nawn lo tiangin kan thinlung a hak vivo qheu.

Mi hrekkhat pawlin biakinn cu kan ra thleng ko. Asinain kan thinlung cu biakkhawmnak sungah um loin hmun zakip ah kan feh ter. Thangqhat hla sakmi, thuthangqha kan ngaimi, thlacammi pawl cu kan thazaang laknak ah kan hmang thei nawn lo. Thinlung sungah phuurnak a um nawn lo. Pathian biak khal a hmin men in kan biak. Kan thinlung takin kan biak lo. Kan thinlung cu Pathian thawn a hlat aw vivo. Cutiin kan thinlung a hak vivo qheu.

Mi hrekkhat lala cu biaknak lamah kan lungtho nasa. Biakinn sungah zumtu dang pawl thawn pawlkomnak kan neih thazaang kan cakzet tiah kan ruat. Asinain a thaizing tlawngkai nikhat thleng cun leitlun daan in kan nung. Midang hrangah zohqhimtlak nun, Khristian kan sinak nun kan langter thei nawn lo. Zum lotu pawl thawn kan dang cuang lo. San a thleng roero veki san thawn milin nun a qul tiah phuahlam a phunphun in kan pek. Baibal thawn kan cek awk sal ahcun cubang thinlung pawl hi a him thluh kan ti thei lo ding. Sammi a nei roero ve. Thinlung hak ding lamzin ah a pan ve. Bawipa ni lawngah zumtu diktak kan si qheu ih culo nidang ahcun zum lotu pawl thawn kan dang nawn lo. Kan thinlung hi a hak vivo.

Cuvek thinlung pawl cu a hak tuk hlanah hlon in thinlung thar, thinlung neem thawn kan ai-rol ngah lo cun thihnak ah in thlenpi ding a si. Thih kan duh hrih lo cun a hakmi thinlung kha hlon in thinlung thar, theinlung neem thawn thleng a qul. Cutin kan tuah thei asile kan nung dam rei thei ding. Thinlung

hak, thinlung qha nawn lomi thinlung cun zianghman qhathnemnak in pe thei nawn lo. Curuangah Pathian hnenah ap awk ringring kan qul. Lunghak in Pathiang kha ziangah siar lomi kan si lonak ding a thupi. Thinlung thar, thinlung neem thawn tangdor nun nei in nung kan cu thlang a si.

(BTS Kum 20 kim Hminsinnak Magazine, 2009)

(34)

William Osler ih casiar daan

“Zokhal zaan ihthat zik caan hi zing kan tho caan hnakin malte tal cu kan fim hlei a qul. Cutin a si lo ahcun minung pakhat dinhmun in a soal bikmi thil kan tuah ngah vek a si” tiah Professor William Osler timi pa in in a rak ti dah.

Hinah hin a sim duhmi cu minung hi zing thawhpek hnakin zaan kan ih zikah kan fim deuh a qul. Mizaan hnakin tuihni ah kan fim sawn a qul. Kan kum a tam vivo vekin kan thluak tla a rit vivo a qul. Kan thluak a rit vivo mi cu kan theihmi pawl nitin in a tam vivo ruangah a si. Tulai san ih kan hman tammi Computer thawn tahqhim sehla, document kan khawhmi a tam deuhdeuh le kan computer ih hnaquan daan khal a rit deuhdeuh vek khi a si.

Cumi hrangah ziang kan tuah le a qha pei? Kan tuah qulmi thil pakhat lawng a um. Cumi cu ol zawng in kan sim asile “ca siar aw” ti a si bik ko ding. Mi pakhat hi a tar kun tiang

lalala... an mawi dan cu a makzet so khaw," tiah a phunphun in a sim qheu.

A rualpa cun ngai nuam a ti nasa. A simmi pawl cu a lungsungah a cuang ter ih nuam a ti ve nasa. A mawizia cu a thinlung mit in a hmu ngah thei ve. A lungawizet. Asinain sangkate kiang ih um ngah ding cu a duh zet, ziangah tile cutivek ih a mawimi thil pawl kha hmuh a cak tuk ve. Tho in va zoh ding le a tho thiam lo. A rual sangkate kap ih a it ngah cu mi vanneizet a si tiin a ruat. Curuangah amah khal cuih sangkate kiangih it ngah thei dingin ka tum a qul a tiih it ngah theinak ding thu a phunphun in a ruat.

Zan khat cu cuih sangkate kiangih a ittu mina pa cu a it thaw laifang ah a qhang lohli ih a khuh ciamco. A khuh a reh thei lo. Khat lam ih a rualpa in Sayama (nurse) pawl ko sak dingin a tum rero na'n a ko ngah suak lo. Cuticun sangkate kiangih a ittu mina pa cu a thaw a cem lan ta. A thaizing ah Sayama in sangkate kap ih ittu pa cu a thaw a thawt nawn loin a thi cia mi a ruak cu a rak hmu.

A rualpa a thih hnu ah Sayama pawl hnenah sangkate kap ih qhawn aw ding in zaangfah a dil. Cuticun sangkate kap ah cu an qhawn ter. A um nuam thei le remcang dingin an tawlrel sak.

Sayama pawl an tlan vete'n ti qunqo in a lu a tung. Tuarhar zet in a na ko nain a tuar qunqo. Cule sangkate ihsin khua cu a hei cuan. A hmu mi cu a bal zet mi phar (wall) lawng asi.

{Ngantu hmin tel lo (*Anonymous*) ih nganmi "The Window" remcang zawngin lehmi a si}

(*BTS Awkhawk*, Vol. 16, No. 1, June-October 2010)

Cumi hrangah a qhabik mi lamzin cu casiar a si ti hi Osler in a theifiang. Asinain cumi hrangah a poimi pakhat a um. Cumi cu tulai saan ah casiar a duh nain, siar caan a nei lo tin sim rero vekin a man lo thei nasa. Siibawi pakhat a si ruangah mi dam lo pawl khal a zoh qul ringring fawn. Professor pakhat a si ruangah university ah ca zirh feh a qul lala hrih. Sii lam zingzoinak (*research*) pawl tla a tuah qul lai. Cumi pawl tuah kim thluh thei dingah cun nikhat ah nazi (24) a um timi hi Osler hrangah caan hi duhvek in a um lo ih a mal zet. Casiar caan ngah ding hrangah a itthat caan ihsin lak lo cun a dang um nawn lo.

Cutin a it zik te ah (15) minutes sung casiar daan te a rak thok. Zaan (11) ah a it ding si le (15) minutes a lak bet ih 11.15 pm ah a it. Hnaquan a tam ih zaan (12) a kim si le (15) minutes a lak bet ih 12.15 am ah a it. It zikte (15) minutes a fir qheumi daan kha kum 35 hrawng ihsin a rak thok tikah nitin a rak tuah/hmang tikah.. kum 70 sung a rak nung hrih tikah cabu tampi a rak siarsuak ngah.

Casiar sawhsawh si loin qhate'n a siar ih midang pawl hrangah khal ronmi a tuah sak. Cabu 7000 leng lo kha a tuahmi thesis pawl ah zohphah dingmi (*reference*) a tuah. Cumi cu Professor Osler ih casiar daan a si. Cumi cu a caan neihsunte ah a tuah thei sunte a si. Kannih teh nikhat ah (15) minutes hrawng caan kan pek thei lo ding maw? It zikte ah asilole zing kan thawh pek ah maw? Asilole thaitawh kan ei zik ah siseh, ei qheh ah siseh, suncaw ei qheh ah siseh, zanriah ei qheh ah siseh caan kan pe thei tum lo ding maw?

Kan siar dingmi cabu pawl le kan siar duhmi cabu pawl kha qhaten hrih in kanmah thawn khui hmun kan feh khalle a um thei ringring qul ding. Nikhat ah (15) minutes siar thei hmanah nitin kan tuah ringring asile kan hrangah qhathnemnak

tampi a um. Research tuahtu pawl in an sim daan ah nikhat ah (15) minutes ca kan siar asile thlakhat ah cabu tum zet pa 2 kan qheh thei ding. Kum khat ah 20-25 kan qheh thei ding ih kan nun sungah cabu bu 1000 cu kan siar qheh thei ding a si. Cabu bu 1000 siar qheh thei timi cu a mal ri ai lo so khaw. Cuih cabu bu 1000 kan siar ngahmi ihsin fimnak, hlawhtlinak le qhansonak ding lamzin tampi in pe ding so khaw.

Pakhatte kan ralrin ding a qulmi cu cabu qhaqha pawl rak hril in siar ngah ding hi a si. Cabu qha timi cu kanmah hrangah qhansonak in pe theitu cabu pawl an si. Siar nuam cabu le phuahcop thuanthu tvp. cun qhansonak hrangah cun a qhahnem ngaingai lo ding.

(Manna Magazine, No (6), March 2011).

(35)

Sangkate

Veikhat cu siizungpi pakhat ah mina pahnih cu khaankhat sungah an um tlang. An pahih in dam lo besiazet an si. Pakhat deuh cu sangkate kiangah an retih zaanlam tinte'n khua a cuan ringring. An umnak khaan fate sungah cuih sangkate pakhat lawng a um. Cuticun a ni, zarh le thla in an rak um tlang.

Sangkate kiangih umtu pa cun nitin a cuap sungih tidai pawl pipe thawn an dawpsak hnu ah nazi pakhat sung hrawng sangkate kiangah to dingin caan an pe qheu. Sikhalsehla a kiangih um pa cu to thei loin a it qul ringring. Acuih sangkate ihsin a hmumi pawl cu a rualpa hnen ah a sim ringring. "A lala... a va mawi em! pangpar dum tumpi pakhat a um so khaw. Cule nauhak pawl pangpardum ah an lek, an nuam aw nasa. Fale le tlangval a kopte'n an vak tlang, an kut tla an kai aw. Parmawi phunkim thawn a mawi ngaingai. Rampei nu fa rual tla tili ah ti an leuh, van ah khangro tla a phir roriin an um, a

milian sumpai tampi nei, inn le lo thil le ri, mai' sinak pawl thupi sawn ah kan ret pang ahcun a hnget khoh thei lo ding. Curuangah Jesuh Khrih timi hrampi parah hrambun in kan kawhhran pawl hi dinsuak ding a qul.

4. Fiangfaimi tumtahnak neih a qul.

A harhdammi kawhhran cun fiangfaimi tuhtahnak pawl a nei. Cutin fiangfaimi tumtahnak a neimi kawhhran cun a qhathnem tengteng ih a qhangso a si. Fiangfaimi tumtahnak kan ti tikah;

- (a) Mi pakhat ciar lole mibur ih rinsannak a dinsuah ter (1 Kor. 1:10; Luk. 29:18).
- (b) Kan buah dingmi le buah lo dingmi qhen daan in thiam ter (Is. 26:3; 49:4; Jeim 1:8).
- (c) Hmuitinmi ziang a si ti in fiangter (Fil. 3:13-14).
- (d) Pawlkomkhawm dingah in kaihruai (Ezra 10:4; Fil. 4:15; Thuf. 11:27).
- (e) Theihfiang dingah zohawksal dingin in qanpi (2 Kor. 13:5)

5. A harhdammi kawhhran ih tumtahnak

A harhdammi kawhhran ih tumtahnak pawl cu Pathian Thu parah hram a bun qul. Pathian ih phuanlangmi kawhhran ih tumtahnak parah a mil awmi thu parah hramqoh a tul. Qhimnak ah...

Baibal thuhram	A thuhla	Kawhhran ih tuhtahmi
Mat. 22:37-40	1. Na Pathian cu na thinlung zatein na duhdawt pei. 2. Na innhnen na duhdawt pei	1. Biakkhawmnak 2. Hnaquannak
Mat. 28:19-20	3. Feh aw 4. Baptisma pe aw 5. Zirh aw	3. Thuthangqha simnak 4. Pawlkomnak 5. Dungthluntu dik sinak

(36)

A HARHDAMMI KAWHHRAN
(A Healthy Church)

A liamciammi kumzabi 20 nak kan zohsaltikah lei lam qhansonak in nasa tukin hmai a norih kawhhran nunnak khal leitlunlam thlunin a feh nasa ve. Qhansonak lawng thupitternak ruangah qhatnak a thlenpimi thil tampi a um. Cuvek qhiamqhiam in siatnaklam khal a thlenpimi tampi a um ve. Curuangah kumzabi 21 sung ahcun kawhhran qhanlennaklam hnakin kawhhran harhdamnak lam sawn thupi retin kan fehpi a qul. Kawhhran in a sinak le tumtahmi pawl a theithiam a qul. Zianghrangah kei hi leitlun ah ka um theihthiam a qulzet. Zumtu pumpak cio in Pathian kawhhran ih sullam le tumtahmi pawl theithiam in pumpeknak ah siseh, Kawhhran khalin a umsannak le tumtahmi pawl a quansuak theinak dingah qhatein kan zohawksal a qul.

Atu kan sanah kawhhran thuhla an sim, an rel tambik cu a qhangsomi kawhhran hnakin a harhdammi kawhhran thuhla a si deuh. Kan sim zo vekin hlandeu ahcun kawhhran tampi ih

kan uar mi cu a qhangsomi kawhhran hi a si. Asinain kumzabi 21 sungahcun a harhdammi kawhhran si ding hi thupi sawn ah ret a si. A harhdammi cu sim le rel dang qul loin a qhangso ding ti a fiang. Minung pakhat hi kan harhdam phot cun qhansonak dingah kan tawlrel thei. A harhdam lo mi in qhansonak hrangah zianghman a tawlrel thei lo. Curuangah kan hruai reromi kawhhran hi a harhdam maw? a harhdam lo so ti hi zoh sal cio uhsi. Hi thu thawn peh awin a reltu tampi an um ko ding nan Rick Warren ih nganmi "Tumtahnak ih fehpi mi Kawhhran" (*The Purpose Driven Church*) sungih ta thutlangpi lakin tarlang ka duh ve.

1. Qhansonak ih hrampi cu Pathian a si.

Paul in, "Kei in a ci ka tuh ih Apollos in ti a toih, asinain a qhantertu cu Pathian a si" a ti (1 Kor. 3:6). Thlaici cin le tidai toih hi minung lam ih kan tuah qulmi kan quanvo a si. Pathian ih quanvo pekmi khal a si. Asinain cumi thlaici a qhannak dingah minung in zianghman tuah theimi kan nei lo. Cubangtuk qhiamqhiam in kawhhran dinsuah le pawlkomnak nei hi minung ih tuah theimi a si. Asinain a qhansonak dingah le a harhdam theinak dingah minung in kan tuah thei lo. Pathian Amah lawngih tuah theimi a si ti hi kan theifiang cio ko ding.

2. Sunmang le tumtahmi

Kawhhran din a si tikah a qhatnak dingah le a qhansonak ding hrangah sunmang le tumtahmi a phunphun neilin suangtuahnak kan nei qheu. Kawhhran qhenkhat ih kan lungthlitum pawl tla cu:

- (a) Kan kiangkap hmun le ram tampi ah Bawi Jesuh ih thuthangqha phuang kan duh.

- (b) Thlarau thazang khah nun kan nei ringring theinak dingah Pathian thawn nel awzet in um kan duh.
- (c) Pakhat le pakhat duhdawtnak, remnak, hnihnak, nomnak le pawlnelzet le zalenzet ih umkhawm mi kawhhran siter kan duh.
- (d) Pathian thu sungah ciah aw in, Pathian thu zirnak nei ringring in, Thlarau nunnaklam qhangso in pitling si kan duh.
- (e) Beidonnak, qihphannak, sunralnak, buainak, thinnaunak pawl kan tong tikah kanmai' sinak vekin in cohlang ih in bawmtu, thazang in petu, in hnemt, lam in hmuhtu. ruahsannak thar in pe theitu kawhhran a si theinak dingah suangtuahnak kan nei qheu.

Cuih kan lungthlitum pawl a kim theinak dingah le kan sunmang pawl a kim theinak dingah Pathian hnen ihsin thazang lakin amai' lamhruainak kan co ngah ding a thupi.

3. A hngetkhohmi hrampi

A harhdam ih a qhangso le a cakmi kawhhran siter kan duh ahcun caan pekmi a hngetkhohmi hrampi dinsuah hmais a qul. Jesuh in, "Hi lungpi parah hin ka kawhhran ka din ding ih thihnak hman in a neh thei dah lo ding," a ti (Mat. 16:18). Paul khalin "Pathian ih i pekmi covo laksawng hmang tahratin inn sak thiamzet bangtuk in innhram ka qoh ih midang in cuih tlunah an sak. Sikhalsehla ziangtinso kan sak ti kha zozo khal kan ralrin fingfing a qul a si. Ziangah tile Pathian in Jesuh Khrih cu innhram thupi bik dingah a ret zo ih innhram dang qoh beet a theih lo" a ti (1 Kor. 3:10-11).

Curuangah a harhdammi kawhhran si theinak dingah Jesuh Khrih timi hrampi parah kan bun tik lawngah kawhhran ih sinak le thazang a cak thei ding. Cuih hrampi Jesuh Khrih hnakin

Curuangah a harhdammi kawhhran ih tumtahmi (5) pawl cu, (1) Kiakkhawmnak, (2) Pathian rongbawl hnaquannak, (3) Thuthangqha simnak, (4) Pawlkomnak le (5) Dungaluntu diktak sinak pawl tla an si.

6. Kawhhran phun (5)

Tirhthlah 2:42-47 vekin Tirhthlah pawl san, kawhhran hmaisai lai ahcun kawhhran phun (5) in kan hmu thei.

(a) Thlarau hlo hawlsuaktu kawhhran (Tirh. 2:47).

(b) Pathian thawn pawlneltu kawhhran (Tirh. 2:42c).

(c) Innsungsang vek a simi kawhhran (Tirh. 2:42b, 46).

(d) Baibal a zirhtu kawhhran (Tirh. 2:42a).

(e) Pawlnelnak thupittertu kawhhran (Tirh. 2:44-45).

Kawhhran tamsawn cu tumtahmi, fehpiimi phunkhat lawng thupi ter in an quan qheu. Tumtahnak, fehpi duhnak phun 5 kha bangrep le mil-aw zetih a hmanghiammi kawhhran cu a harhdammi kawhhran a si. Himi kawhhran phun 5 hi a tanglam vekin tarlang sehla kan theifiang ol deuh ding.

(37)

A QHA LAM IH THU A RUAT RINGRINGTU

(Optimist)

Minung hi kan bang aw qheu lo. Kan pianzia a phunphun in a umih kan ruahnak khal a phunphun an si. Kan thinlungput um daan khal a bang aw lo, a dang cio. Kan kiangkap ih thil cangmi khal kan hmu daan a dang aw qheu. Kan rualpa pakhat pa hi ziangkim a qha lam in a hmu thiam qheu ih capoh qongkam vek asinain qhaten ruah tikah a dikzetnak tapi a um. A sim qheu dahmi cu hitin a si. Thuqhimnak ah, mi pakhat khat in a hnenah, "Na va thau ve" an ti asile anih cun, "Na mit a thau" a ti. "Mit thau" ti cu a um thei lo. Kan mit cu amah kel a si ko ding nain na hmuh daan men a si ko, ti thawn a bangaw vekin lak theih a si. "Na hmel a sia tuk aw," ti tik khalah "Na mit a sia ruangah a si ko" a ti thocho. Kan zoh daan ih zir in a mawi, a sia timi khal a um a si, a ti. Hmel sia zet, zoh rem lozet kan timi hi

Kawhhran phun	Tumtahmi hrampi	Pastor dinhmun	Sungtel pawl dinhmun	Zo hnen kan hmuitin	Thupi sirhsanmi	Manneih ih retmi	Tuah daan	A rah-suahmi
Thlarau hlo hawisaku kawhhran	Thuthangpha simpnuannak	Thuthangpha simtu	Tetikhaan pawl	Pawlkorn mbur	Rundam-nak thu	Khrih hrangah qhercat-nak	Innin feh le Bawpa hnenah kalinuai	A qhang-so vivo.
Pathian thawn pawlneitu kawhhran	Biakkhawm-nak	Khawm hrutaitu	Biakkhawm rateltu	Mipi	Thinlung sung in tepsuak	Hmuh-ton-nak	Zaiha le Thiecam	Thlarau thawn khahnak
Innsungsang vek a simi	Pawlkornnak	Pa/Nu dirhmun	Innsang sungtel pawl	Kawhhran sungtel pawl	Nun ah co ngahnak	Rin-umnak le nun-phung	Pawlkorn-nak hmum	Nelzet ih um tiang
Baibal a zirhtu kawhhran	Dungthluntu dik sinak	Saya/Sayama	Tlawngta pawl	Mah le mah ap awknak	Theifrang awknak	Zumnak le tuahnak	cabu,cahnah projector	Baibal cang pawl zohlo ngahn
Pawlnahnak thupitteru kawhhran	Pathian rongbawli hnaquannak	Remphat le tuahphatu	Tha thozet ih qangtu pawl	Hingetzet ih dirpitu	Thupitter-nak	Dingfel le zawnuah thiamnak	Pathian hnenah zaangfah dilnak	A qulmi pawl hmu suak vivo
Tumtahnak nei kawhhran	Fehpi duhnak 5 bangrep ter	Cawm dawltu	Tuan suaku	Hmuitimmi zate	Cangsuak dingih tuah	Khrih vek nun neih	Cat loin qhangsomi nunnak	Nun thlang awk thluh

6. A harhdammi Kawhhran

Curuanga a harhdammi kawhhran sinak pawl kan kawikhawm asile a tanglam vekin tarlang theih a si.

Evangelism -Thuthangpha phuannak
 Worship -Biakkhawm-nak
 Fellowship -Pawlkornnak
 Discipleship -Dungthluntu diktak sinak
 Ministry -Pathian hnaquannak

A harhdammi kawhhran cun ralqazet in sunmang man ding an ngam. Jesuh Khrih timi hram an bun (1 Kor. 3:10-11). Baibal thuhram pawl lakin fiangfaimi tumtahnak pawl cu Pathian duhnak vekin an hawl (Mat. 22:37-40; 28:19-20). Tumtahmi 5 pawl kha 'hmakhatte ah caan khat sungah' remcangzet in an hmang thiam (Tirh. 42:47). Pathian lawngin kawhhran qhangso ter in a harhdam ter thei (1 Kor. 3:6).

(Rick Warren ih nganmi "The Purpose Driven Church" sung ihta lakkhawm a si)

(EI-bethel Silver Jubilee Magazine, May- 2009)

(38)

GLOBAL CHIN CHRISTIAN FELLOWSHIP (GCCF) CONFERENCE

Global Chin Christian Fellowship timi Leitlun huap Laimi Khristian pawlkom din dingah leitlun ram tinkim ih a ummi Laimi pawl tonkhawmnak cu Kuala Lumpur, Malaysia ah November 25-28, 2010 ah hlunghlai zetin an tuahsuak. Himi conference ah ram 14 ihsin Laimi mipum (palai) 177 an kai theih a tanglam vekin an si.

1. Australia (palai 5), 2. Bangladesh (Bawm) (palai 2), 3. Canada (palai 4), 4. India (palai 1), 5. Japan (palai 2), 6. Korea (palai 2), 7. Malaysia (palai 64), 8. Kawlram (palai 70), 9. Norway (palai 7), 10. Philippines (palai 9), 11. Singapore (palai 1), 12. Thailand (palai 2), 13. United Kingdom (palai 1) le 14. USA (palai 7) tla an si.

Kawlram ihsin a fehtu hi 70 leng lo an si. Kawlram ihsin rat a tumtu palai pawl hi visa an ngah thei lo ruangah Yangon in a kirsalmi khal an um phah. Yangon in mi tam nawn

mawizet ih a hmutu an um thotho. Nuncan ziaza qha lo zet khal qhazet ih a hmutu an um thei thotho. Cuvek minung pawl cu a qhatnak lam hlir ih hmu thiamtu (*optimist*) pawl an si.

Zumtu pawl cun kan Pathian ih sersiammi hmuahhmuah hi a qha qheh, tiah a ti theitu kan si. Ziangahtile Pathian in ziang tinkim a sersiam lai ah a qha mi lawnglawng a sersiam (Seem. 1) Sikhalsehla minung in kan duh daan vekin a um lo, a kim lo tikah Pathian ih a qha a timi hi a qha lo zawngin kan hmu qheu. Thuqhimnak ah 'ruah ti' hi kan nunnak, kan pumcawmnak hrangah a qulzetmi a si. Asinain ruah tampi a sur tikah 'nikhua a sia' kan ti. 'Ruah tampi a sur ni' kan ti dah lem lo. Cuvek qhiamqhiam in kan duhmi a kim tikah 'ka vanqha' kan ti ih duhvek in thil a cang lo tikah 'ka vansia' kan ti. Kan sim zo vekin Pathian ih sersiammi pawl hi a siami a sersiam lo tihi kan hngilh lo ah a qha. Hi thu thawn peh awin khuaruat thiam hminthang pakhat a simi Socrates ih thuhla thawn a thinlungput um daan mallai kan zoh hnik pei.

Socrates cu nupi a neih hlanah a rualpi le pawl thawn innkhaan fate te pakhat sungah an rak um tlang dah. An umnak cu innkhaan fate zet te a si ko nain, Socrates cu nitin lungawizet in a rak um ringring. Cutin a um thei ringring kha mak a ti tukih a rualpa pakhat in "hitluk umtlannak a nuam lo zetmi, to le ding ding hman a qha lo zetmi khaan fate sungah ziangtin na lungawi thei ringring so?" tiah a sut. Cutikah Socrates in, "Rualpi le pawl thawn kan um tlang tikah.. kanmah duh caan ah kan thuruahnak le, kan thinlung sungih a ummi pawl kan hlawm aw thei. Zalenzet ih kanmah duhduh in kan um thei. Himi hi in nuam tertu pawl an si lo ding maw?" tiin a sawn.

Cuihnu ah a rualpi le pawl cu nupi an nei ih cuih innkhan fate ihsin pakhat hnu pakhat an suak thluh. Cuih

innkhaan fate te sung ahcun Socrates pakhat te lawng a tang. Asinain, a hlan vekin nitin lungawi zetin a nung rero thotho. “Nangmah te lawng um pitu nei loin na um khalle ziangtin na lungawi thei hrih thotho?” tiin a rualpi pawl in an hei sut lala. Cutikah Socrates cun, “Cabu pawl siar ding tampi ka nei. Cabu pakhat hi ka hrangah in zirhtu pakhat a si. Hitluk zirhtu tampi thawn um tlang ringringih an simmi le an zirhmi pawl ruatphah in ngai le zir rero hi cu ka nuam aw bikmi pakhat a si ko” a ti.

Kum tawkfang a rei tikah Socrates khal nupi a nei ve. Nupi a nei hnu ah innpi pakhat ah an qhawn. An inn hi dot 7 lai asiih, hnuaitabik dot ah an um. Hnuaitabik dot ti hi cu a bal bik, hna tla a set bik, humhimnak tla a um lo biknak hmun a si. Cuih tlunah inn tlunta lam ihsin an hnawmhne pawl khal an rak thlak phahphah qheu. Cuihmuna Socrates cu lungawizet in a um thei thotho kha a rualpa in a hmuh tikah, “Hivek um nuam lozetnak khaan ah ziangtinso lungawi zetin na um thei rero?” tiin a sut sal lala.

“Ka rual, qhatein na ruat lem lo ruangah so khaw. Hnuaitabik khaan ih um cu a remcang zet a si si. A leng ihsin ka lut vete’n inn sung a si cih. Thilri pawl tla olte’n thiar a theih. Rualpi le sungkhat unau pawl ka hnen an ra leng khal le olte’n in hawl thei. Dotkhat hnu dotkhat va kai ih sut rero a qul nawn lo. Ka lungawi bikmi cu inn hmaiah pangpar pawl le hanghnah hangrah pawl khal ka duhzatzat in ka cing theimi tla an si” tiah a ti.

Hnuaitabik khaan ah kumkhat hrawng an um hnuah tluntabik a simi dot (7) nak ah an qhawn aw lala. Ziangahtile, mi thar a rak qhawn mi innsungsang lakah putar pakhat a telve ih inn dot tluntabik asile a hrangah sukso kai le qum ding a harsa. Curuangah Socrates te innsang sawn tluntabik dot ah an

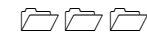
qhawn aw. Cuticun tluntabik dot ah a um lala ko nain, Socrates cu nitin lungawi zetin a um thei thotho. Cutikah a rualpa in, “Ziangruangah lungawi tein na um thei thotho, na va mak ve?” tiah thu a sut lala.

“A tluntabik dot ih um hi a qha zet so khaw. Nitin suk le so ah lilawn qum/kai a qul ringring ih harhdarnak hrangah a qha zet. Kan taksa ruangpi cangvainak phunkhat a si. A tluntabik dot cu ni ih tleunak khal qhate’n ka ngah ih ca ka siar tikah ka mit a na nawn lo. Sun ah siseh, zaan ah khal siseh, thawmvang zianghman a um lo. In rak hnaihnoctu ding khal an um lo pi” tiah a sawn sal.

Cuih a rualpa cu Socrates ih tlawngta pakhat a simi Plato a ton tikah, “Na Sayapa Socrates cu a umnak hmun tinkim ah cuihmun pawl cu a qha lo zet le a remcang lo zet khalle a lungawi thei ringring hi a mak tuk aw” tiin a ti tikah Plato in “Thu ngaingai in minung pawl ih kan nun le kan um daan (*mood*) thuqhen catnak in tuahsaktu cu kan kiang le kap, kan kimveel pawl an si lo. Kanmai’ thinlung sungih kan ruahmi sawn a si” tiin a sawn hngai.

BTS
July 3, 2011 (Sunday)
00:35 am.

(Mandalay Falam Pawlpi Magazine, 2011)

(39)

SAMARIA MIQHA

(Luke 10:25-37)

Samaria miqha pa tahqhimnak thu hi Luka lawng in a ngan. Hi tahqhimnak hi Jesuh simmi tahqhimnak pawl lakah mi ih theih tam bikmi a si. Luka siar lo thuthangqha dang pawl cun Samaria thu an sim lo. Hi thu hi Luka in khuitawh ihsin a lak ticu theihfiang lomi a si. Amah Luka hi Jesuh dungthluntu hleihnih lakih tel a si fawn lo ih simtu a nei cu a si ko ding. Luka in himi thu a sim hlan ah Jesuh in mangbangza tampi a tuah zo, ti hi Baibal ah kan hmu thei a si. A tuah zomi mangbangza pawl cu; tisuar a dai ter, mithi a thoter, mina a dam ter, mi thawng nga rawl a do. Piter in Messiah na si a ti, khuasia a dawi, mi sawmsarih pahnih thuthangqha phuang dingah a thlah (Luk 8:1-56: 9:1-62: 10:1-24). Curuangah Judah daan thiam pawl in Jesuh cu an thlun vivo ih a sual an bawh, thang an kam rero laifang tikcu caan a si.

an kir hnu ah pumpak le a bur in visa dilnak an nei salih palai 70 an kim theinak a si. Muslim ram ah Conference kai dingah a burpi ih visa dil ruangah pek lomi a si ding tiah quanvo neitu hnen ihsin thu theihmi a si. Ziang a va si khalle harsatnak tampi karlak in palai tawkfang an feh theih GCCF Conference ah an tel thei ruangah lungawiza a si.

GCCF hi Leitlun Laimi Christian pawl thinlung khattein hmailam hna quankhawmnak ding hmuitin ih tuahmi a si. Himi GCCF dinsuah dingah saduhthah sunmang a neitu cu Falam Siangbawi Rev. Dr. Stephen Hre Kio a si. Laimi pawl kan umnak khur le ram, hmun le hma a dang ih kan qong, kan calai le nunphung a phunphun nei in kan um. Cumi pawl cu "Chin" timi ah hmunkhat ih komkhawm in, biaknak khal a phunphun in kan qhekdarh thluh ko nain bang awknak hmun ah finkhawm ih hnaquan tlangnak nei thei sehla timi tumtahnak tumpi thawn dinmi a si.

Tuiqum GCCF Conference hi a veikhatnak conference tiah an ti. An tonkhawmnak hmun cu Senthang Christian Fellowship biakinn, Jalan Sungai Besi, 57000, Kuala Lumpur ah a si. November 25 in 26 tiang meeting le khawmnak neih a si. An thutlangpi (thu sirhsan) cu "DIVERSITY IN WORSHIP, UNITY IN MISSION" ti a si. Meeting tuah qheh ah quanvo an pekmi quanvo nei pawlin a tanglam vekin cahram (paper) burkhawmnak le zirnak an nei.

- (1) Rev. Dr. Stephen Hre Kio - Ziangah GCCF neih ding kan qul?
- (2) Rev. Dr. Chum Awi - GCCF ih din daan hrampi le thlun ding daan;
- (3) Rev. Dr. R. Thawng Hlei - Mission hna kan quan daan ding;

- (4) Rev. Dr. CJ Hrang Hmung - Laimi hrangah Kilkip huap
qhansonak
- (5) Rev. Dr. Hla Aung - Mipi qhansonak;
- (6) S/m Bawi Cin - Kum zabi 21 sungih Lainu
dinhmun;
- (7) Saya Ngun Thawng Lian - Kum zabi 21 sungih Lai mino
dinhmun;

A tlun ih cahram pawl hi a ra suaktu palai pawlin thungaihlak in an relkhawm. GCCF cu a thu in (in principle) din dingah relcatnak neih a si. Cuih thuhla fehpi vivotu dingah Leitlun hmunkip um Laimi a huap thei dingmi palai (17) a telmi quanvo nei Committee pakhat tuah a si. Hi Committee cu Central Committee tiah hmin pek a si (Neta ah Global Board of Directors -GBD tiah an thlengsal a si). Cuih Central Committee sungtel pawl tla cu:

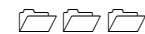
- (1) Rev. Dr. Stephen Hre Kio (Chairman)
- (2) Rev. Pa Ni Maung (Vice Chairman)
- (3) Rev. Dr. Chum Awi (Secretary)
- (4) Rev. Dennis Ngun Thawng Mang (ZBC)
- (5) Rev. Daniel Cin Za Dal (Teddin)
- (6) Rev. Dr. CJ Hrang Hmung (Falam)
- (7) Rev. Dr. Si Khia (Hakha)
- (8) Rev. Dr. Law Ha Ling (Mindat)
- (9) Rev. Dr. Hla Aung (CACC)
- (10) Rev. Dr. C. Duh Kam (CBC USA)
- (11) Rev. Sang Ceu (Methodist)
- (12) Rev. Melvin (Presbyterian)
- (13) Rev. Hrangzuala (India)
- (14) Rev. Thimkhup Puiting (Bangladesh)
- (15) Rev. Peter Ngai Dam (Norway)
- (16) Pastor Cung Cin (Canada)
- (17) Sayama Bawi Cin (Australia) tla an si.

November 27 (Saturday) ni ah Kuala Lumpur Baptist Church ah mipi khawmnak vei (2) an nei. November 28 (Sunday) zing cu mah le duhnak cio ah khawm a si. Zankhawm cu hmunkhat ah hmang tlang a siih Imbi Chapel ah program cemnetnak tuah a si. Hmailam ah hngetkhoh le cak deuh ih a feh thei vivonak dingah tonkhawmnak neih a si lai dingih 2011 sungah India ram ah tong aw dingin tumtah a si.

Hi tonkhawmnak ah Malaysia ih um Laimi Khrihfabu tum deuh 10 pawlin nasazet in qan an lakih mah le mikhual cio tlun inn quanvo lakin an tuamhlawm cio a si. Duhsaknak tumpi neiin qan an lak cio nak parah lungawiza ngaingai a si.

Himi GCCF hi hmailam ah ziangtluk tiang a fehsuak thei ding ti hi theihban a si lo. Kaihhruaitu upa le quanvo neitu siseh, mipi pawlih qangtlang theinak pawl hi a thupi ding tiah ka ruat. A qha in a fehsuak vivo thei, asilole a cemral sal mai thei. Pathian lawngin a thei ding. A thuhla le tumtahmi cu a qhazet ih Laimi (Chin) zate hmunkhat thei thluh sehla ti asi vekin cangsuak thei taktak ahcun duh umzetmi cu a si. Laimi pawl biaknak ah, qong ah a dangdang in kan um cio ko nain Pathian thuthangqha phuannak mission hnaquannak ah hmun khat thei ding timi hi GCCF ih a thupittermi a si. Cuihtlunah Johan 17 sungih Jesuh ih thlacam vekin Laimi pawl kan ruahnak le hmuhnak a phunphun in um in dang cio hman sehla kan bang aw theinak zawn le laicin suaipi pumkhat kan sinak ah funkhawm theinak dingah napiin thlaza camcio a qul hrih ko.

March 14, 2011
BTS/01:15 am.

tlun poh ah tuah dingmi va tuah aw" ti a sm duhmi a si. Daanthiam pa ih hmaisabik thu a sutmi "Kumkhua nunnak ka ngah theinak dingah ziangso ka tuah ding?" a timi kha Jesuh in "Feh aw la... va tuah ve aw," tiin a let. Jesuh thinlung sungih a ummi cu, "Samaria pa bangin va tuah awla kumkhua nunnak na ngah ding," ti a si ko ding.

3. Kan zir dingmi pawl

Jesuh in himi tahqhimnak a sim tikah zo pawl hi kan innhnen an si, timi thu lawng in sim duhmi a si lo. Cuih innhnen par ih qhatnak tuah, zawnruahnak neih ding timi thu pawl khal a sim duhmi a si. Jesuh in himi thu ih a tarlang duhmi cu Judah pawl in Samaria an nautatnak le mithiang lo ih an ruahnak pawl a siat bal thlun a si. Judah daanthiam pawl in daan thu hi a theih lawng an thei ih an thlun lo ti hi Jesuh in a khihhmuh a si. Daan thu hi theih lawng in a tawk lo ih nuncih a qulzia a langter (Suah. 23:4-5; Pui. 19:33-34).

Kumkhua nunnak a co ngahtu cun feh le quan a qul. Amah lawng co ngah hi tawk a ti men dingmi a si lo. A neihmi midang a va hlawmpi ding hi a thupi zet. Amah lawngin a neih ahcun amah a cemral tikah cuih a neihmi khal a hloral lak ta men ding. Zianghman santlai lo ah a cang mai men ding. Curuangah a zumnak cu midang a zum hrih lotu hnenah va hlawm a qul. Cuih zumnak cu quannak in langter dingmi a si (Jeim 2:26). Duhdawtnak kan neihmi cu kan innhnen par ah kan langter hrimhrim ding a qul. Himi pawl hi kumkhua nunnak a cotu le Pathian thawn a nungtlangu ih nun ah a lang hrimhrim dingmi pawl tla an si.

Qhatnak tuah in kumkhua nunnak kan co thei lo. Daan thlunnak in tla kan co thei cuang lo ding (Rom 3:20). Sikhalsehla Jesuh ih in tuahsakmi cu zumnak in Pathian zaangfahnak ih

1. A thuanthu um daan

Hi thuanthu a thoknak kan zoh tikah Judah daanthiam pakhat in "Kumkhua nunnak ka ngah theinak dingah ziangso ka tuah ding" tiah Jesuh ih soal hawl duh ah le hniksak duh ah thu a suhnak thu kan hmu (10:25). Jesuh in, "Ca thianglim in ziangso a ti? A timi cu na pom daan ziangtinso a si?" tiah a let. Daanthiam pa in Daanpek salnak 6:5 le Puithiam hnaquannak 19:18 sirhsan in a let: "Bawipa na Pathian cu na thinlung hmuahhmuah, na nunnak hmuahhmuah, na cahnak hmuahhmuah le na ruahnak hmuahhmuah thawn na duhdaw pei ih na innhnen cu nangmah na duh-awk vekin duhahai ve pei" a ti. Cule Jesuh in, "Na simmi cu a dik a si; cubangtukin va tuah awla na nung ding," tiah a ti.

Cutikah daanthiampa cun amah le amah thiam coter awk a duh ruangah Jesuh hnenah, "Zoso ka innhnen cu?" tiah a sut. "Thiam coter awk a duh," timi hi mifel, miqha ka si ti a langter duh ruangah a si. Daanthiam le Farasi pawl cu Jesuh in mi qha lo, mi hrokhawl pawl tiah vei tampi a sim dahmi tla an si. Cuih lungput a duh lo ruangah Jesuh in, "Samaria miqha pa " tahqhimnak hi a simnak a si cu. Hi thuanthu hi a cang taktakmi a si maw, si lo ti hi theih a si lo. Sikhalsehla Judah Daanthiam, Puithiam le Levi pawl mawhthluknak thu a si ih Judah pawl ih huatmi le ziang an siar lomi Samaria mi a khaisannak thu a si. Samaria mi pawl cu Judah mi pawl Assyria sal ih an taan lai ah ramdang mi thawn a um tlangmi Judah mi pawl ih tefa pawl an si (2 Siang. 17:24). Miphun dang thawn cokpolhmi an si. Curuangah Judah pawl in Samaria pawl cu mithiang lo tiah an ruat minung famkim lo tiah an nautat, an hmuhsuam. Cuticun 128 BC ah Gerizim tlang ih Samaria biakqheng tla Judah pawl in an siatsuah.

Jericho le Jerusalem hi suklam peng 17 a hlat mi a si. Jerusalem cu tipi thuanthum tlun pi 2500 a sannak ah a umih Jericho cu pi 770 a sannak ah an um. Himi lamzin hi damiah tamnak a si. Jerikho hi ram qhatnak a siih Puithiam le biakinn hnaquan Levi pawl tampi an um. Jerusalem cu biakinn umnak a siih Pathian hnen rai an thawinak hmunpi a si.

Puithiam le Levi in mina pa an tuamhlawm lonak hi Puithiam pawl cu mithi an tham, an daai le ni 7 sung rai an thawitheh lo ruangah a si thei (Mipum. 9:11). A si lo le misual tamnak lamzin a siih "na awkter-in thang in kam tla a si ding," ti an qih ruangah a si thei. Ziangruangah an tuamhlawm lo ti hi Baibal in fiangtein a sim lo. Jesuh ih sim duhmi ahcun: Puithiam hi Pathian hnaquantu a sinain zaangfahnak nei loin a fehsan, a tlasam a si, ti duhnak in a sim. Levi mi pa khal hin mi thiang lo can ding kha a qih maw? A si lo le suamhmang (damiah) in in vuak ve pang ding ti a phang a si pei maw, ti hi kan thei lo. A hrang ahcun vuak a tongtu va tuamhlawm hnakin amah thianghlim te ih a um kha a hrangah a thupi sawn. Amah hrang lawng zawnruat awtu a si ve.

Sikhalsehla cuih mina pa cu suamhmang in a thil an longsak thluh ih tlunah an thawimi a siih cupa cu Judah mi a si. Samaria pa cun anmah nautattu Judah phun a si maw si lo timi ah a buaipi lo. Suamhmang pawlin thang an kam le kam lo, a khaultlawnnak hnaihok ding maw? hnaihok lo ding tivek pawl zianghman ruat loin a bawm tamai. Harsatnak a tongtu, amai' minungpi pakhat a si timi zawnruahnak thawn a tuamhlawm mai a si. Culawng si loin a kenmi rannung parah a toter ih khalbuk ah a fehpi. Khalbuk ah a ret ih tangka fanghni (denarii pa 2) tla a taanta. Tangka fangkhih hi pacang pakhat ni hnih hlawhman a siih ralringteih hman asile riabuk ih zarh hnih riahnak khop tangka a si.

2. Daanthiam pa hnenah Jesuh ih thusuhmi.

"Samaria miqha" thuanthu a sim qheh hnu ah Jesuh in, "Suamhmang ih an kaihmi pa ih innhnen cu himi pathum lakah hin zo hi so a si, tiah na ruat?" tiin thu a sut. Jesuh ih thusuhmi, "suamhmang ih an thawimi pa ih innhnen cu" himi pathum (Puithiam, Levi le Samaria) lakah hin zo hi so a si? a ti duhmi cu a si. Daanthiam pa in "Amah a zaangfah tupa hi a si," tiah a let. Hih zawn ah "Samaria pa" timi qongfang hi a hmang duh lo si hmang ding. Sikhalsehla puithiam le Levi a si lo ti cu a thinlung sungih a ruahmi cu a si ko ding. Tuahmawhnak siseh, harsatnak pittawk siseh, kan duh lozetmi thu harsa kan ton caanah kan innhnen qhabik cu kan unau sungkhat, kan miphunpi a si qheu lo ih kanmah parih zaangfahnak a langtertu pawl an si sawn qheu. Kan ral a va si hmanah zonzai le harsat caan ah kan minungpi a si ti zawnruahnak neiin dawnkhamnak pawl qhiatbalin bawm ding a qulzia Jesuh in a langter duhnak a si. Samaria pa in zaangfahnak a neihmi cu tuahnak in a langter. "Ka zaangfah zet" tiin zianghman tuah sak lo sehla "innhnen" ah a cang thei lo ding. Zaangfahnak ziangzat neih khal hman sehla tuahnak in a thlun lo ahcun Bawipai' hmaiah innhnen can a theih lo a si.

Samaria mi pakhat in Judah mi parah cubangtuk in zaangfahnak thinlung thawn a tuamhlawm bangtukin minung kan zatein mah le innhnen qha si cio ding kan si. Himi Samaria miqha pa tahqhimnak hi theihfiang lo ding thu a um lo. Himi tahqhimnak in kan innhnen zo a si? timi in simfiang a si. Innhnenqha kan si zia ziangtin kan langter? ti hi kanmah le kanmah kan cek awk a qul ngaingai. Cule Jesuh in, "Feh awla cubangtukin va tuah ve aw" tiah a ti. "Feh aw la...va tuah ve aw," timi in, "Tikcu caan hngakih um rero men loin, na innhnen

a um ding" tiah a ruat ih amai' duhhrilnak in a tlan hlo. Amai' ruah daan ahcun a nun sungih a nom aw qheu lonak hi a pa ih thuneihsak hnuai ah a um ruangah a si, tiin a ti thei men. Curuangah mahtein ka tlun ah thuneitu um loin mai' duhtawkin, zalenzet in um hnik sehla ka nom aw nasa ding, tiin a ruat aw ko ding. Cuticun midang ih tikeel lo thil a tuahmi cu "A pai' damlai ah pa ih ro laakta in" a covu pawl a la thluh. A pai' thinlung ziangtluk in so a khuai pei? A fapa in a pai' duhdawtnak le a thei fawn si lo ih amah duh daan tein a nung ih inn ihsin a tlan hlo mai a si cu.

3. Zonzai retheinak a tong tikah a soal a sir aw (15:17-19)

Minung timi cu kanmah hnaki fel le thil titheitu in kan pitlin hlanah in kilkhawi ahcun a qha mi a si. Cuticun caan a rei tikah pitlin ah kan cang thei vivo ding. Kan pitling tik lawngah ziangkim ah rintlak in kan um thei ding. Fapa nautasawn cu nomceennak lawng a duhih a pitling hrih fawn lo tikah a pa ih ro a fingshaw thei lo ih a lakah a cemter. A ngahmi ro thilri pawl a neih lai ahcun duhdawtu rualpi qha tampi a nei ko ding. Cupawl tla cu amah duhdawt ruangah si loin a neihmi hlawnthil an hmanpi duh ruangah a si ko ding. Sumsaw timi cu ngahnak ding hawl loin a hmang lawng hman rero cun a rei hlanah a cem ve mai. Cuticun fapa nauta sawn ih neihmi sumsaw, hlawnthilri pawl khal a cem fai thluh thlang.

Cutikah bawmtu a nei nawn lo. A hlan ih a rualpi pawl cu an tlan hlo thluh. Zianghatile a hnen ihsin ngah hrih dingmi le beisei ding thilri zianghman a neih nawn lo ruangah a si. Cuticun mangbang vansang lam in a um. Ti ngaihsak a thei nawn lo ih netabik ahcun mi hmuah ih zianghman siar lomi vok rawl petu ah a cang. Ei ding rawl qha a nei ta nawn lo. Vok

rundammi kan si (Efe 2:8-10). Cuih rundam cia mi pawl cun 'Samaria miqha pa nun' hi kan thupitter ding a si (Joh. 13:35). Pathian kan duh taktak ahcun kan innhnen kan duhdawt taktak ding. Kan innhnen kan duhdawt taktak ahcun kan minungpi kan duhdawt tinak a si. Ziangah tile minung kan zaten Pathian in a hmuihmel bangih sersiammi kan si thluh (Seem. 1:26). Pathian ka duhdawt ti cingin kanmai' minungpi kan duhdawt lo ahcun Pathian hmaiah thuphan per kan si pang ding (1 Joh. 5:20-21) Pathian kan duhdawt ahcun a thupek veki tuah le nunpi ding kan qul. Theih men le topit men in a ngah lo. Jesuh in in zirhmi Samaria miqha pa ih nun hi kan cingkeng ringring cio uhsi.

Ref.

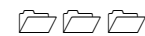
1. Falam Baibal Thianghlim
2. Hre Kio, Stephen, *Thukam Thar Simfiangnak: Luka 1-12* (Yangon: Falam Baptist Pawlkom, 2009).
3. MacDonald, William, *Believer's Bible Commentary* (Nashville: Thomas Nelson, 1995).

June 29, 2011

BTS

11:48pm.

(Zawlnu Baptist Church Diamond Jubilee Magazine, 2011)

(40)

DUHDAWTTU 'PA'

(Luka 15: 11 - 32)

Thuthangqha Luka 15:11-32 sung ih Jesuh zirhmi tahqhimnak hi "Fapa tlan hlo" thu tiah kan thei tam qheu ih a dikzetmi khal a si. Sikhalsehla hi thu hi qhatein kan siar asile "Fapa tlan hlo pa" ih thuhla hnakin "Duhdawttu Pa" ih thuanthu a si tihi kan fiang deuh cio ding ka zum. Jesuh ih tahqhimmi pawl lakah Paisa hlo le Tuu hlo cu a neitu pawl in an hawl. An hawl tik khalah an hmu lai hlan lo an hawl vivo. Asinain fapa tlanhlo cu a pa hnen ihsin a tlaksuak tikah a pa in a hawl tariai lo. Cuih fapa tlan hlo cun amai' thlennak hmun kip ah a duhtawk in a nung, a cangvai ih a nuam ceen aw. Cuihsin hman ding paisa zianghman a neih nawn lo tikah amah le amah a dinhmun a zoh aw. Vok rawl petu dinhmun tiang a thlen ngah cun a pa' i inn ih hnenum pawl ih dinhmun a mang ruangro sal. A pa ih fapa dingah a tlak nawn lo hmanah a hnenum pawl ih dinhmun

hman hi atu vokrawl pek dinhmun hnak cun a let tampi in an nuam ti a vun mang sal. Curuangah fapa dinhmun ah um thei nawn lo hman sehla hnenum pakhat dinhmun tal va um thei sal dingah a pa ih hnenah a tlungkir sal. Cutikah amai' ruahnak vek si sawn loin a pa ih duhdawtnak tumzet in sualsir le soal phuang ih a kirsaal mi fapa tlanhlo kha a ngaidam. A sualnak hmuahhmuah a hnigh sak thluh ih fapa dinhmun ah amah kelten a coter saal a si. Himi thu hi kan siar tikah a makzetmi Pathian ih duhdawtnak thukzia kan hmu thei.

1. Judah daan ih pa le fapa dinhmun

(a) *Ro sar daan*: Fapa tir a si lo le fapa upa cun a unau dang hnak in a let hnih in ro a co thei (Daan. 21:17). An pa damlai in ro an dil thei timi hi Judah daan ah a um lo, Rabbi pawl ih tuahmi daan *Misnah* lawng ah a um. Asinain Pa cun a thih hlan ihsin a duh ahcun a ro a pek cia hai thei. Sikhalsehla himi thuanthu sungih tahqhimnak sungih fapa vekin ro a diltu cu an um dah tuk lo ti a si.

(b) *Nu le pa dodaltu*: Nu le pa dodal ih innsangah harnak a petu faate cu innhnen pawl in lungto ih denthat daan a si. A runtu an um asile a runtu khal dencih ding a si (Daan 21:18-21).

(c) *Vok rawl petu*: Judah pawl in vok cu ramsa thiang lo ah an ret ih an fihmi le an nautat bikmi a si. Curuangah vok tla an zuat lem lo ih vok rawl petu timi cumi nautabik le vanduai pittawp ah an ret. Dinhmun niamzetah an retmi a si.

2. Fapa nauta ram hlapi ah a tlan (15:16)

Fapa nauta sawn cu inn ihsin a poksuak ih ram hlapi a thlen cun a thinlung sungah " Ka pa thawn a hlatnak ah nomnak

Thunetnak

Himi Luka 15:11-32 sungih Jesuh simmi thuhla hi pai' duhdawtnak langternak thu a si. Pathian in minung a duhdawtnak a langternak thu a si. Fapa nauta sawn bangin sirnak thawn a kirsal tu misual ziangvek khal a ngaithiam thei thluh, ti langternak a si. Fapa nauta sawn inn ih a tlun tikah a pa thawn tong aw loin a upa thawn tong aw hmaisai sehla ziang a bang pei? Thu lolak ah a cang ko ding, ti cu a fiangzetmi a si. Asinain a pa thawn an ton ngah cu lungawiza ngaingai a si. Fapa tlan hlo bang in leitlun thilri duhtuk ruangah Pathian thawn a hlatnak ah kan feh pang maw? kan hlo ve maw? Kan sinak thei aw salin Pathian duhdawtnak qaang sungah kir dingin kan nun le kan sinak thei aw cio uhsi. Duhdawttu pa cun thinsau le lungsauzet in nitin in hmuak ringring hrih a si. A caan a cem leh cu kan van a duai leh ding so khaw. Curuangah caan kan neih laiah Duhdawttu pa ih duhdawtnak theiin a hnenah pankir vurvo thlang uhsi. In hmuak duh lotu a upa thawn kan ton aw hlan ah...

August 12, 2011
BTS
11:55 pm

(*Muvanlai Magazine*, 2011)

rawl hman ei a tum zuakzo thlang. Cutikah a thinlung sungih a vun mang salmi cu "A pa ih hnen-um pawl hman in ei ding, in ding qhate'n an nei. A Pa thawn a hlatnak ih umtu amah hnak in an hlawk deuh ko lo maw?" timi thu cu a thinlung sungah a ruat suak ngah.

4. A pa hnen a tlung kir saal (15:20-24)

Mi tampi cu kan thil tisuami a um tikah ka tisuai a si tiah kan cohlang thei qheu lo ih a nettiang kan qangih kan thihpi qheu. Cucu pacang qha ih thinlungput a si tiah kan ruatsual pang qheu. Asinain pacang qha ih thinlungput um daan ngaingai cu ka suai, ka palh tin kan theih aw veten cuh kan suai, kan palhnak hmun ihsin a dik tinak hmun ih kirsal hi a si. Fapa nauta sawn khal a dinhmun a zoh aw sal tikah a pa par ah misual a sizia a hmu aw suak. Hiti ih um hi cun zianghman qhathnemnak a um lo. Curuangah a pai' hnen ah kir saal ding le ngaihdam dil dingah a thinlung a qhencat ih a pok suak. Pacang qha dinhmun a lak ngah rihi. A pa in fapa dinhmun ah a ret thei nawn lo hmanah hnen-um dinhmun ih a um khalle a tui' dinhmun hnak cun a nuam aw sawn ding tiah thu a ruat ngah. Cuticun a pai' inn thleng tiang a feh, a tlung kir sal vivo.

5. A pa a lung a awi ih puai tuahin a cohlang (15:22-24)

A pa ih duhdawtnak cu a fapa ih ruah vek a si lo. A fapa a inn ihsin a suah vete'n nitin a fapa kir sal ding ruahsan in khua cuan in a hngak ringring. A thinlung sungih a um ringringmi cu ni nikhat ah a fapa cu a inn ah a kirsal tengteng leh ko ding ti hi a si. Curuangah a fapa cu a hei cuan ringring. Cuticun a fapa cu innlam panin a ra kir ngaingai tikah a pa cun a hlatpi ihsin a rak hmu cia zo. A naih tikah a pa cu um men thei nawn loin a va tlan ih a fapa cu a hnam. An ton aw vete'n

a fapa in, "Na fapa ti ih kawh ding ka tlak nawn lo" tiah a ti. Asinain a pa in "Hnipuan, Zunghruk, Kadam a pek ih caw faate a thaubik thawn lungawinak puai" a tuahsak (A pa in a fapa dinhmun ah a cohlang saal tinak a si.)

6. Fapa upa sawn a thin a heng (15:28-32)

Hinah hin fapa upa sawn ih dinhmun hi mal lai kan zoh hnik pei. A naupa inn ihsin a suak tikah anih cun a pai' ro ziangkim co thluh ding dinhmun ah a um thlang. Cuih thlunah inn ah a um ringringtu a si ruangah a naupa vek si loin amah le amah miqha ka si, tiah a ruat aw. Sikhalsehla a naupa misual zet tiih a ruatmi kha a pa in a ngaidam lohli ti a hmuh tikah a iksik ih a thin a heng ngaingai. Ngaidam lawng si loin rannung that in puai a tuah sak betbet tik ahun a thin a heng zia cu a mak lawlaw. 'Kei hman ziangtal in tuahsak dah lo' tiah a vuihram. A naupa tlung kir sal hi a upa hrang ahcun lungawiza thu si loin thinheng le iksiknak sawn ah a cang tariai. Midang cu rel lo, a suaipi a naupa hman a duhdawt thei lo a si cu!

Hinah hin a upa ih dinhmun hi Farasi pawl le daan thiam pawl a tahqhimnak a si. A pa ih dinhmun hi Pathian ih sinak dinhmun a siih fapa tlanhlo ih dinhmun hi kanmah misual pawl langternak a si. Pathian kan duhdawt taktak a si ahcun kan minungpi tla kan duh dingmi a si (Luk 10:25-28). Pathian ih duhmi kan duhve lawngah Pathian kan duh tinak a si. Pathian in a hnen a pankirtu zohman a hnong dah lo tihi kan cingking ringring a qul.

Hi thuanthu in ziang pawl in zirh?

(1) 'Tlanhlo' kan ti tikah kan ruangpum cu a um ko. Sikhalsehla kan thinlung cu kanmah thawn kop aw ringring

loin a hlatnak ah tlan hlo a theih (Kan thinlung le Pathian hi a hlat aw thei).

(2) Sualnak cun dingnak hmun ah um thei lo dingah in tuah, mi a tlanhlo ter. Zalennak kan hmansual tikah le lei tisa duhnak lam kan thlun tikah thihnak in thlenpi; cuih thihnak cu Pathian thawn pehzom thei lo, thlarau thihnak a si (Joh. 8:34)

(3) Pathian duhdawtnak kan theih taktak ahcun kanmah le kanmah kan soal timi theihawknak le sualsirnak a thlenter thei (Rom 2:4). Kan theih hlan sung cu saulnak sungah kan pil hlo rero.

(4) Sualsir timi cu thinlung ka thleng aw ti cingin um men khi si loin, soal bansan rori ih Pathian hnen pan khi a si.

(5) Duhdawttu Pathian cun a zaangfahnak a thei ih sualsirnak taktak thawn a hnen a pantu mi zovek khal a hngakhlap ringring ih a innsang sungtel (Ro cotu faate) taktak ah a cohlang a si. Pathian in cohlang thei lomi misual a um lo.

(6) Pathian in sualsir mi pawl a hnen rat ding a hngakhlap lawng si loin an thlen tikah a lungawinak a nasa ngaingai. Duhdawtnak sangka kaupiin in on sak ringring a si.

(7) Sualsirtu fapa cun 'Ka pa! na fapa ka si dah ruangah cumi, khami i pe aw,' a ti lo. A pai' sal si ding lawngah zaangfah a dil sawn. A sualzia a thei aw ringring ih a pai' fapa si ding a tlak nawn lo ti a thei aw ruangah a si.

(8) Asinain a pa inn ih a um ringringtu fapa upa in amah le amah qha famkimzet ah a ruat aw. Midang zawnruahnak a nei lo ih a ngaidam thei lo. Midang parah zaangfah duhdawtnak tla a nei fawn lo. Mai' suaipi unau rori hman a zaangfah lo ih a duhdawt lo timi hi a makzet a si.

Hlawhtlinnak Lamzin

Rev. Dr. CJ. Hrang Hmung

Copyright © 2011

CJ Hrang Hmung

Toungphila Baptist Church

Toungphila (7), Kalaymyo.

Vei khatnak

Copies 200

October 2011

**HLAWHTLINNAK
LAMZIN
(*A Way to Success*)**

**HLAWHTLINNAK
LAMZIN**
(A Way to Success)

a ngantu

Rev. Dr. CJ. Hrang Hmung

Toungphila Baptist Church
Toungphila, Kalaymyo
2011

Restricted Circulation